

ОРСЪН СКОТ КАРД ГОВОРИТЕЛЯ НА МЪРТВИТЕ

Част 2 от „Ендър Уигин“

Превод от английски: Тинко Трифонов, 1997

chitanka.info

Някои от жителите на колонията Лузитания

Ксенолози (Зенадори)

Пипо (Жоау Фигейра Алвареш)

Либо (Либердаде Грасаш а Деус Фигейра де Медичи)

Миро (Маркос Владимир Рибейра фон Хесе)

Уанда (Уанда Кенята Фигейра Мукумби)

Ксенобилози (Биолоджистас)

Жусто (Владимир Тиажо Гусман)

Сида (Екатерина Мария Абаресида до Норте фон Хесе-Гусман)

Новини (Иванова Санта Катарина фон Хесе)

Ела (Екатерина Еланора Рибейра фон Хесе)

Губернатор

Боскиня (Фария Лима Марие до Боске)

Епископ

Перегрино (Армау Себола)

Игумен и принсипал на Манастира

Дом Кристау (Амаи а Тудомундо Пара Ке Деус Аме Кристау)

Дона Криста (Детестай о Пекадо е Фазей о Дирейто Криста)

ПРОЛОГ

През годината 1830-а след създаването на Междузвездния конгрес, разузнавателен кораб-робот изпрати съобщение по ансибала: параметрите на планетата, която той изследвал, били напълно в рамките, допускащи човешки живот. Най-близката планета, която имаше проблеми с пренаселеността, бе Байя: Междузвездният конгрес издаде на жителите ѝ проучвателен лиценз.

Затова стана така, че първите хора, които видяха новия свят, говореха португалски, бяха бразилци по култура и католици по вяра. През годината 1886-а те слязоха от совалката си, прекръстиха се и назоваха планетата Лузитания — старото име на Португалия. Захванаха се да съставят каталог на флората и фауната. След пет дена разбраха, че малките животни, обитаващи гората, които те наричаха поркинъос, тоест прасенца, изобщо не бяха животни.

За първи път след ксеноцида над бъргерите, извършен от чудовищния Ендър, хората отново откриваха извънземен интелигентен живот. Прасенцата бяха примитивни в технологично отношение, но използваха оръдия на труда, строяха къщи и говореха на свой език.

— Това е още една възможност, която Бог ни праща — обяви Пиу, архикардиналт на Байя. — Можем да получим опрощение за унищожението на бъргерите.

Членовете на Междузвездния конгрес почитаха много богове или не почитаха никакви, но всички се съгласиха с архикардинала. Лузитания щеше да бъде заселена от жители на Байя и така, както го изискваше традицията — с католически лиценз. Колонията обаче нямаше да се разширява извън ограничен район и ограничено по брой население. Колонизацията щеше да се ръководи от един-единствен закон: прасенцата не биваше да бъдат обезпокоявани.

ПЪРВА ГЛАВА

ПИПО

Тъй като още не сме свикнали напълно с мисълта, че обитателите на съседното селище са толкова човеци, колкото сме и самите ние, безкрайно самонадеяно е да се предполага, че някой ден ще можем да се отнасяме към общителните създания, използващи оръдия на труда, изминали друг еволюционен път, не като към зверове, а като към братя, не като към съперници, а като към поклонници (като нас), поели по пътя към обителта на разума.

Ала тъкмо това виждам аз или копнея да видя. Разликата между раман и варелсе не се състои в преценяваното създание, а в създанието, което преценява. Когато обявяваме извънземен вид за раман, това не означава, че той е преминал прага на моралната зрелост. Това означава, че ние сме преминали този праг.

Демостен, Писмо до
фрамлингите

Рутър^[1] бе едновременно и най-трудното, и най-полезното от пекениносите. Той винаги бе налице, когато Пипо посещаваше просеката им, и се стараеше с все сили да отговори на онези въпроси, които Пипо не можеше да зададе направо, тъй като законът му забраняваше. Пипо зависеше от него — може би прекалено много, — ала макар Рутър да се глумеше и да си играеше като безотговорен младок, какъвто и беше, той също така наблюдаваше, опипваше почвата, проверяваше. Пипо винаги трябваше да бъде нащрек за капаните, които Рутър му залагаше.

Преди миг Рутър се бе катерил по дърветата, обхванал кората само с покритите с роговица възглавнички на колената и на бедрата от

вътрешната страна. В ръце държеше две пръчки — наричаха ги Бащини пръчки — и с тях удряше по дървото в завладяващ, асинхронен ритъм, докато се изкачваше.

Този шум накара Мандачува да излезе от дървената къща. Той се обърна към Рутър на Мъжкия език, а сетне и на португалски:

— P'ra baixo, bicho!^[2]

Наоколо се намираха неколцина прасенца и като чува тази игра на думи на португалски, изразиха одобрението си, като потъркаха силно бедра едно о друго. Получи се съскащ звук, а Мандачува подскочи леко, доволен от аплодисментите им.

Рутър междуременно се бе навел назад толкова силно, че щеше да падне всеки миг. Сетне плесна с ръце, направи салто и се приземи на крака, като подскочи няколко пъти, без да се препъне.

— Значи си и акробат — рече Пипо.

Рутър пристъпи важно-важно към него. По такъв начин имитираше хората. Бе толкова сполучливо, колкото и подигравателно, защото сплесканата му вирната зурла определено приличаше на свинска. Нищо чудно че хората от другите светове ги наричаха „прасенца“. Първите посетители на тази планета бяха започнали да ги наричат така още в ранните си съобщения от 86-а, а когато през 1925-а бе основана колонията Лузитания, името им се бе наложило окончателно. Ксенолозите, пръснати из Стоте свята, ги наричаха в писанията си „аборигените на Лузитания“, но Пипо много добре знаеше, че това се дължи единствено на професионалното им достойнство, — не се съмняваше, че извън академичните си съчинения ксенолозите също ги наричаха прасенца. Що се отнася до самия Пипо, той им казваше пекенинос и те, изглежда, нямаха нищо против, защото вече и сами се наричаха „малките“. Ала все пак, независимо дали ставаше дума за професионално достойнство, или не, това си бе неоспорим факт. В моменти като този Рутър изглеждаше като прасе, изправено на задните си крака.

— Акробат — рече Рутър, като изпробваше новата дума. — Заради това, което направих ли? Имате дума за хора, които правят така? Значи има хора, на които това им е работата?

Пипо въздъхна безмълвно, а усмивката застина на лицето му. Законът категорично му забраняваше да дава информация за човешкото общество, тъй като тя би навредила на културата на

прасенцата. Ала Рутър постоянно погаждаше разни номера, та да изстиска и последната капка намек от всяка дума, която изричаше Пипо. Този път обаче Пипо не можеше да вини никого друго освен себе си, след като изпусна тази глупава забележка, която ненужно отваряше прозорец към живота на хората. От време на време се чувстваше толкова добре всред пекениносите, че разговаряше с тях естествено. А това беше винаги опасно. Не ме бива много в тази непрекъсната игра, да събирам информация, като същевременно се опитвам да не издам нищо в замяна. Либо, моят мълчалив син, вече е по-изкусен в дискретността, а той стажува при мен колко — колко време мина, откак изпълни тринайсет години?... — само четири месеца.

— Ще ми се да имам такива възглавнички на краката като теб — рече Пипо. — Кората на това дърво би разкъсала кожата ми до месо.

— А това щеше да докара на всички ни голям срам.

Рутър все още стоеше в своята очаквателна поза, която според Пипо бе начинът, по който прасенцата изразяваха леко нетърпение или може би мълчаливо предупреждаваха останалите пекениноси да внимават. А би могло да е и знак на крайна уплаха, ала доколкото бе наясно, Пипо никога не бе виждал някой пекенино да изпита крайна уплаха.

Във всеки случай той заговори бързо, за да успокои Рутър:

— Не се безпокой, твърде съм стар и отпуснат, за да се катеря по дърветата. Това ще го оставя на вас, младоците.

Думите му подействаха; тялото на Рутър веднага се раздвижи.

— Аз обичам да се катеря по дърветата. Оттам виждам всичко. — Рутър приклепна пред Пипо, наведе се напред, приближи лице. — Можеш ли да видиш звяра, който се носи над тревата, без да докосва земята? Другите не ми вярват, когато им казвам, че съм видял нещо такова.

Нов капан. Е, Пипо, ксеноложе, ще унижиш ли този индивид от обществото, което изучаваш? Или ще се придържаш към строгия закон, наложен от Междувездния конгрес, за да овладееш случая? Имаше твърде малко прецеденти. Единствената друга интелигентна раса, с която човечеството се бе сблъсквало, бе на бъргерите — преди три хиляди години, и в крайна сметка всички бъргери бяха мъртви. В този случай Междувездният конгрес бе взел мерки, ако човечеството

сгреши, поне грешките му да бъдат точно от противоположно естество. Минимум информация, минимум контакт.

Рутър усети колебанието на Пипо, предпазливото му мълчание.

— Ти изобщо не ни казваш нищо — рече Рутър. — Наблюдаваш ни и ни изучаваш, ала не ни пускаш отвъд оградата във вашето селище, да ви наблюдаваме и изучаваме и ние.

Пипо отговори доколкото можа искрено, ала за него по-важно бе да бъде не искрен, а предпазлив:

— Ако вие научавате толкова малко, а ние — толкова много, то тогава защо вие владеете и Старк, и португалски, докато аз още се мъча с вашия език.

— Защото сме по-умни. — Рутър се дръпна назад и както бе седнал, се обърна гърбом към Пипо. — Върви си зад оградата — рече той.

Пипо веднага стана. Недалеч от него Либо се опитваше да научи от три пекениноса как плетат рогозки от лозите мердона. Забеляза Пипо и мигом се озова до баща си, готов за тръгване. Пипо го поведе мълчешком; тъй като пекениносите владееха толкова добре човешките езици, те никога не обсъждаха наученото в тяхно присъствие, правеха го чак като се приберяха зад оградата.

Пътят до дома им отне половин час; когато преминаха през портата и поеха нагоре по хълма към Станцията на зенадора, валеше силно. Зенадор ли? Пипо се замисли върху думата, като погледна малката табелка над вратата. Върху нея на езика Старк бе изписано „КСЕНОЛОГ“. Това съм аз, рече си Пипо, поне за хората от другите светове. Ала португалската титла „зенадор“ се произнасяше далеч по-лесно и затова на Лузитания едва ли някой казваше „ксенолог“, дори и когато говореше на Старк. Ето как се променят езиците, помисли си Пипо. Ако го нямаше ансибалът, който осигурява мигновена връзка между Стоте свята, сигурно нямаше да имаме общ език. Междувездните пътувания са далеч по-редки и по-бавни. И само за един век Старк би се разбил на десет хиляди диалекта. Сигурно ще е интересно да се проиграе на компютъра проекция на лингвистичните промени на Лузитания, при която да се остави Старк да залинее и да бъде погълнат от португалския...

— Татко — рече Либо.

Едва сега Пипо забеляза, че бяха спрели на десет метра от станцията. Допирателната. По-голямата част от интелектуалния ми живот е по допирателната — в области, далечни от специалността ми. Това сигурно се дължи на факта, че при правилата, които са ми наложени в моята област, е невъзможно да науча или да разбера каквото и да е. Науката ксенология държеше на по-голяма тайнственост дори от Църквата-майка.

За да отключи вратата, бе достатъчно да положи длан, докато се разчете отпечатъка ѝ. Още с влизането си Пипо знаеше как ще протече вечерта. И на двама им щяха да са потребни няколко часа работа на терминалите, за да документират какво са свършили при днешната си среща. Сетне Пипо ще прочете бележките на Либо, а Либо ще прочете неговите, а след като постигнат съгласие, Пипо ще напише кратко резюме и ще остави останалото на компютрите: да архивират бележките и да ги изпратят мигновено посредством ансибала до ксенолозите във всичките Сто свята. Основното занимание на повече от хиляда ксенолози е да изучават единствената ни известна извънземна раса и с изключение на незначителната информация от спътниците, всички данни, с които колегите разполагат, са изпратените от Либо и от мен. Ето това е то минимална намеса.

Когато обаче влезе в станцията, Пипо мигновено долови, че не ги очакваше вечер на сериозна и същевременно отморяваща работа. Там бе дона Криста, облечена в монашеската си роба. Дали някое от помалките деца не бе направило някаква беля в училище?

— Не, не — рече дона Криста. — Всичките ти деца се справят много добре, с изключение на това тук, за което смятам, че е прекалено малко, за да напусне училище и да работи, дори като стажант.

Либо не отвърна нищо. Разумно от негова страна, помисли си Пипо. Дона Криста бе умна и привлекателна, може би дори красива млада жена, ала преди всичко бе монахиня от ордена „Филъс да Менте де Кристо“ („Децата на Христовия ум“) и преставаше да бъде хубава, когато се ядосваше на невежеството и глупостта. Изумителен бе броят умни люде, чието невежество и глупост се бяха стопили някакси в огъня на нейното презрение. Мълчание, Либо — това е тактиката, която ти е единствено от полза.

— Не съм дошла тук заради което и да е от твоите деца — рече дона Криста. — Тук съм заради Новиня.

Нямаше нужда дона Криста да споменава фамилното ѝ име; всички познаваха Новиня. Ужасната Десколада бе овладяна едва преди осем години. Чумата заплашваше да изличи колонията от лицето на планетата, преди още да е получила справедливата възможност да се установи както трябва; лекът за нея бе открит от двамата ксенобиолози Жусто и Сида — бащата и майката на Новиня. Трагична ирония на съдбата бе, че бяха открили причината за заболяването и начина на лечение прекалено късно, за да спасят и себе си. Последното погребение — последица от Десколадата, бе тяхното.

Пипо добре помнеше малкото момиче Новиня, стиснало ръката на кметицата Боския, докато епископ Перегрино лично изпълняваше погребалното богослужение. Не, не държеше ръката на кметицата. Картината се върна в спомена му, а ведно с нея — и онова, което чувстваше тогава. Какво ли разбира тя? — се бе запитал. Това е погребението на родителите ѝ, а тя е единствената оцеляла от семейството; ала навсякъде около себе си долавяше всеобщото ликуване на хората от колонията. Толкова малка, дали може да разбере, че нашата радост е най-добрата възхвала за родителите ѝ? Те се бориха и победиха; преди да умрат откриха спасението ни през дните на своя залез; ние сме тук, за да честваме големия дар, който ни поднесоха. Но това не важи за теб, Новиня: тук си за смъртта на родителите ти, както и на братята ти преди това. Петстотин мъртви, над сто богослужения за мъртвите тук, в тази колония, през последните шест месеца, и всички те се отслужваха в атмосфера на страх, на тъга и отчаяние. А сега, когато родителите ти са мъртви, за теб страхът, тъгата и отчаянието са си все такива, ала никой не споделя болката ти. А в нашето съзнание на първо място е облекчението от болката.

Като я гледаше и се опитваше да си представи чувствата ѝ, той можа единствено да разпали собствената си тъга от кончината на момиченцето си Мария, отнесено от вятъра на смъртта, който покри тялото му с ракови и непрекъснато разпростирани се плесенни образувания; плътта му или се подуваше, или гниеше, нов крайник — нито ръка, нито крак — израстваше от бедрото ѝ, а кожата на ходилата и на главата ѝ се белеше и оголваше костите; милото ѝ, красиво тяло загиваше пред очите им, а блестящият ѝ ум оставаше безмилостно свеж, способен да улавя всичко, което ѝ се случваше, докато най-накрая не изплака Господ да я остави да умре. Пипо си спомняше това,

помнеше и заупокойната ѝ меса, споделена с още пет жертви на чумата. На колене с жена си и с оцелелите си деца, той почувства съвършеното единение на хората в катедралата. Знаеше, че болката му е болка и на всички останали, че чрез загубата на най-голямата си дъщеря се бе свързал с обществото посредством нерушимите връзки на мъката, и това наистина беше утешение за него, нещо, за което можеше да се залови. Точно такава форма трябваше да приема мъката — на всеобща скръб.

Малката Новиня обаче не получи нищо подобно. Болката ѝ беше във всички случаи по-силна от болката на Пипо — той поне не бе останал съвсем без семейство, бе възрастен, а не дете, ужасено от внезапната загуба на почва под краката си. В мъката си тя по-скоро бе отчуждена от обществото, а не привлечена по-силно към него. Днес ликуваха всички освен нея. Днес всички възхваляваха родителите ѝ; тя единствена копнееше за тях, би искала да не бяха изнамирали лек за другите, само и само да бяха останали живи.

Самотата ѝ бе толкова болезнена, че Пипо можеше да я усети и отдалеч. Новиня измъкна ръката си от ръката на кметицата веднага щом можа. Сълзите ѝ изсъхнаха, докато течеше месата; накрая тя стоеше безмълвна, досущ като затворник, който не иска да общува с тъмничарите си. Сърцето на Пипо се късаше за нея. Знаеше обаче, че дори да опита, не би могъл да прикрие собствената си радост от края на Десколадата, ликуването си, че тя нямаше да му отнеме и други деца. Тя щеше да забележи това; усилията му да я утеши щяха да са подигравка, щяха да я отблъснат още повече.

След богослужението тя си тръгна болезнено самотна в сред тълпите добронамерени хора, които жестоко ѝ казваха, че родителите ѝ сто на сто щели да станат светци и да седят от дясната страна на Господ. Що за утеха е това за едно дете! Пипо прошепна високо на жена си:

— Тя никога няма да ни прости за днес.

— Да ни прости ли? — Консейсао не беше от онези жени, които веднага схващат посоката на мъжовите си мисли. — Не ние сме убили родителите ѝ...

— Но днес се радваме, нали? Тя няма никога да ни прости за това.

— Глупости. Тя и без това не разбира; прекалено е малка.

Разбира тя, разбира, помисли си Пипо. Нима Мария не разбираше нещата, а бе дори по-малка, отколкото Новиня сега?

През годините — бяха минали вече осем години — той я виждаше от време на време. Бе връстница на сина му Либо, а това означаваше, че до тринайсетата им годишнина ходеха заедно на училище. Понякога я чуваше да рецитира ведно с другите деца. Мисълта ѝ притежаваше елегантност, в осмислянето на различни идеи се чувстваше сила, която му допадала. В същото време тя изглеждаше безкрайно студена, напълно отчуждена от всички. Синът на Пипо — Либо, бе свенлив, но дори той имаше неколцина приятели и бе спечелил обичта на част от учителите си. Новиня обаче нямаше никакви приятели, не търсеше с поглед ничие одобрение след някой свой триумф. Нямаше и учител, който искрено да я обича, защото тя не искаше да отвърне със същото.

— Тя е парализирана в емоционално отношение — бе рекла веднъж дона Криста, когато Пипо я попита. — Никой не може да се сближи с нея. Тя се кълне, че е напълно щастлива и че не вижда причини нещо да се променя.

А ето че сега дона Криста бе дошла в Станцията на зенадора, за да разговаря с Пипо за Новиня. И защо точно с Пипо? Можеше да се досети само за една причина, директорката на училището да дойде при него тъкмо заради това сираче.

— Да не би да искаш да повярвам, че за всичките тези години, през които Новиня бе в училището ти, аз съм единственият, който се е поинтересувал за нея?

— Не си единственият — отвърна тя. — Имаше голям интерес към нея преди две години, когато папата обяви родителите ѝ за светци. Всички тогава питаха дали дъщерята на Жусто и Сиди, Ос Венератос, е забелязала някакви чудотворни събития, свързани с родителите ѝ, каквито са виждали мнозина други.

— Наистина ли я питаха за това?

— Имаше слухове и епископ Перегрино трябваше да ги провери. — Дона Криста бе много съдържана, когато говореше за младия духовен водач на колонията Лузитания. Ала се знаеше, че йерархията никога не е била много-много на почит в Ордена „Филъс да Менте де Кристо“. — Отговорът ѝ бе поучителен.

— Мога да си представя.

— Тя рече, ни повече, ни по-малко, че ако родителите ѝ наистина чуват молитвите и имат някакво влияние на небето, та да бъдат изпълнени те, тогава защо не са отговорили на нейната собствена молитва да се завърнат от смъртта? Това би било едно полезно чудо, рече тя, а и има такива прецеденти. Ако Ос Венерадос наистина притежават силата да творят чудеса, тогава това би трябвало да означава, че не са я обичали достатъчно, та да отговорят на молитвата ѝ. Тя предпочитала да вярва, че родителите ѝ още я обичат и просто нямат достатъчно сила да действат.

— Родена софистка — рече Пипо.

— Софистка и специалистка по вината: тя каза на епископа, че щом папата е обявил родителите ѝ за светци, то е все едно църквата да каже, че родителите ѝ я мразят. Молбата за канонизирането им била доказателство, че Лузитания я презирала; а ако бъде удовлетворена, то ще е доказателство, че самата църква е презряна. Епископ Перегрино стана син-зелен.

— Но все пак изпрати молбата.

— За доброто на общността. А пък и наистина е имало чудеса.

— Някой ще докосне ковчега с мощите им и главоболието му ще изчезне, и тогава ще извика „Милагре — ос сатуш ме абесуарам!“ Чудо! — светците ме благословиха!

— Знаеш, че Светият Рим изисква по-съществени чудеса от това. Но няма значение. Папата милостиво ни разреши да наричаме малкия си градец Милагре и си мисля, че всеки път, когато някой спомене това име, Новиня пламва от вътрешна ярост.

— Или се вледенява още повече. Човек никога не знае каква температурна форма ще приеме тая работа.

— Както и да е, Пипо, ти не си единственият, който е питал за нея. Ала си единственият, който се интересува заради самата нея, а не заради светите ѝ благословени родители.

Бе тъжен факт, че освен Децата на Христовия ум, под чието управление бяха училищата в Лузитания, никой не се бе погрижил за момичето, ако изключим незначителните прояви на внимание от страна на Пипо през всичките тези години.

— Тя има един приятел — рече Либо.

Пипо бе забравил, че синът му е тук — Либо беше толкова тих, че лесно ставаше незабележим. Дона Криста също се слиса.

— Либо — рече тя, — май че бяхме твърде недискретни да разговаряме за твоя съученичка по такъв начин.

— Аз съм вече стажант-зенадор — напомни ѝ Либо. Тоест, че вече не ходи на училище.

— Кой е приятелят ѝ? — попита Пипо.

— Марсау.

— Маркос Рибейра — обясни дона Криста. — Едрото момче, което...

— А, да, онова, дето е яко като кабра^[3].

— Той наистина е силен — рече дона Криста. — Ала никога не съм забелязала помежду им да съществува приятелство.

— Веднъж Марсау бе обвинен за нещо, а тя бе свидетелка и го защити.

— Твърде великодушно е тълкуванието ти за това, Либо — рече дона Криста. — Смятам, че ще е по-точно да кажеш, че тя всъщност обвини момчетата, които бяха извършили белята, а сетне се бяха опитали да стоварят вината върху него.

— Марсау не мисли така — рече Либо. — На няколко пъти забелязах как я гледа. Не е кой знае какво, но има все пак някой, който я харесва.

— А ти харесваш ли я? — попита Пипо. Либо замълча за момент. Пипо знаеше какво означава това. Той търсеше отговора в себе си. Не отговора, който според него най-вероятно ще срещне благосклонност у възрастните, не и отговора, който ще предизвика гнева им — двата вида измама, която тъй се харесваше на повечето му връстници. Той диреше в себе си да открие истината.

— Струва ми се — рече Либо, — проумях, че тя не иска да бъде харесвана. Сякаш е гостенка, която очаква някой ден да се завърне у дома.

Дона Криста кимна сериозно:

— Да, точно така, май точно така се чувства. А сега, Либо, трябва да турим край на недискретността си, като те помолим да ни оставиш насаме, докато...

Той излезе, преди тя да е довършила изречението си, като кимна леко с глава, с полуусмивка, която сякаш казваше „Да, разбирам“, както и с такава пъргавина на движенията, която превърна излизането му в по-красноречиво доказателство за сдържаността му, отколкото ако

бе поискал да остане. По това Пипо отгатна, че Либо се докачи, задето го молят да напусне; той имаше навика да кара възрастните да изглеждат малко незрели в сравнение със самия него.

— Пипо — рече училищната директорка, — тя е подала молба за предсрочен изпит като ксенобиоложка. Да заеме мястото на родителите си.

Пипо повдигна вежди.

— Твърди, че е изучавала тази специалност усилено още от дете. Че е готова да започне работа веднага, без да стажува.

— Тя е на тринайсет години, нали?

— Има такива прецеденти. Мнозина са се явявали на изпити предсрочно. Един дори го е взел на още по-малка възраст. Вярно, било е преди две хиляди години, но са му разрешили. Епископ Перегрино е против, разбира се, но кметицата Боския, да бъде благословено мъдрото ѝ сърце, изтъкна, че Лузитания се нуждае много от ксенобиолог — имаме нужда да развием нови видове растения, за да разнообразим донякъде храната си и да получим по-добра реколта на лузитанска земя. Както казва тя, „Не ме интересува дали е дете, нуждаем се от ксенобиолог.“

— И искаш аз да ръководя изпита ѝ?

— Ако би бил така добър.

— Ще се радвам да го сторя.

— Така и им казах: че ще се съгласиш.

— Признавам, че имам и задна мисъл.

— О, така ли?

— Би трябвало да направя повече за момичето. Бих искал да установя дали не е късно да започна.

Дона Криста се позасмя:

— О, Пипо, радвам се, че ще опиташ. Но повярвай ми, скъпи приятелю, да докоснеш сърцето ѝ е все едно да се къпеш в ледена вана.

— Представям си. Представям си как онзи, който се докосва до нея, се потапя в ледена вана. Но как ли се чувства самата тя? След като е толкова студена, сигурно в душата ѝ бушува пожар.

— Какъв поет! — рече дона Криста. В тона ѝ нямаше ирония; тя бе убедена в думите си. — Дали прасенцата са наясно, че сме определили за посланик най-добрия измежду нас?

— Опитвам се да им го кажа, но са скептично настроени.

— Ще я пратя утре при теб. Предупреждавам те — тя ще очаква да вземе изпитите направо, ще се съпротивлява на всеки твой опит да я препиташ предварително.

Пипо се усмихна:

— Аз съм далеч по-обезпокоен за това какво ще стане, след като си вземе изпита. Ако пропадне, ще има сериозни проблеми. Но ако издържи, тогава започват моите проблеми.

— Защо?

— Либо ще ме погне да му разреши предсрочен изпит за зенадор. И ако го направи, за мен няма да остане нищо друго, освен да се прибера у дома, да легна и да мра.

— Такъв романтичен глупчо си, Пипо. Ако в Милагре има някой, който да е в състояние да приеме тринайсетгодишния си син като колега, това си само ти.

След като тя си тръгна, Пипо и Либо работиха заедно както обикновено, записаха събитията с пекениносите от деня. Пипо сравняваше работата на Либо, начина му на мислене, интуицията му, становищата му, с качествата на абсолвентите, които познаваше в университета, преди да постъпи в колонията Лузитания. Може и да бе още малък, може и да му оставаше да усвои още доста теория и практика, но вече бе истински учен в подхода си и истински хуманист по душа. И когато свършиха вечерната си работа и поеха заедно към дома, осветени от голямата ослепителна луна на Лузитания, Пипо реши, че Либо вече заслужава да се отнася с него като към колега, независимо дали бе взел изпита си, или не. А и в крайна сметка изпитите не са в състояние да оценят онези неща, които всъщност имат значение.

Харесваше ѝ, или не, Пипо имаше намерение да разбере дали Новиня притежава онези неуловими, неизмерими качества на учен; ако ги нямаше, тогава той щеше да се погрижи да не се яви на изпит, без значение колко много от материята бе запаметила.

* * *

Пипо бе решил да я затрудни. Новиня бе наясно как се държаха възрастните, когато не възнамеряваха да постъпят така, както ѝ се

искаше, но не желаше нито битка, нито дори проява на каквото и да било противопоставяне. Ама, разбира се, разбира се, че можеш да се явиш на изпита. Но няма причина да бързаш толкова много, дай да мине малко време, за да бъдеш сигурна, че ще го вземеш от първия път.

Новиня не искаше да чака. Новиня бе готова.

— Ще мина през толкова огнени обръчи, колкото пожелаеш — рече тя.

Лицето му се вледени. Лицата на всички възрастни се вледеняваха. Това беше добре, студенината ѝ вършеше работа, тя можеше да ги смрази всичките до смърт.

— Не желая да преминаваш през никакви обръчи — рече той.

— Единственото, което искам, е да ги подредиш в редица, та да мога да премина през тях бързо. Не искам да се бавя с дни.

Той се замисли за миг:

— Толкова много бързаш!

— Аз съм готова. Междузвездният кодекс ми позволява да се явя на изпита по всяко време. Това ще се реши между мен и Междузвездния конгрес и не знам някъде да е написано, че един ксенолог би могъл да замества Междупланетния изпитен съвет.

— Тогава не си чела много внимателно.

— За да се явя предсрочно на изпит, ми е необходимо единствено да получа разрешението на законния си настойник. А аз нямам законен настойник.

— Тъкмо напротив — рече Пипо. — Кметицата Боския е твоя законна настойничка от деня на смъртта на родителите ти.

— Тя се съгласи да се явя на изпита.

— При условие, че дойдеш при мен.

Новиня забеляза напрегнатия му поглед. Не познаваше Пипо, затова си помисли, че погледът му изразяваше същото, като у мнозина други — желанието да господства, да се наложи над нея, желанието да смаже решимостта ѝ и да пречупи независимостта ѝ, желанието да я подчини.

В един миг — от лед до огън:

— Какво знаеш ти за ксенобиологията? Само излизаш и си говориш с прасенцата, дори не си започнал да разбираш как действат гените! Кой си ти, та да ме преценяваш? Лузитания се нуждае от

ксенобиолог, от осем години ѝ липсва. А ти искаш хората да чакат още, само и само ти да си отгоре!

За нейна изненада той не се стъписа, нито пък отстъпи. Не се и ядоса. Все едно не бе изрекла думите си.

— Разбирам — рече кротко. — Искаш да станеш ксенобиоложка поради голямата си обич към хората от Лузитания. Съзряла си обществената необходимост, ти си се жертвала и си се подготвила да навлезеш по-рано в същинския живот, водена от човеколюбиви пориви.

Думите му ѝ прозвучаха абсурдно. А и изобщо не изпитваше подобни неща.

— Това не е ли достатъчно добра причина?

— Ако беше истинска, щеше да е достатъчно добра.

— Значи ме наричаш лъжкиня?

— Собствените ти думи те определят като лъжкиня. Ти говори за това, колко много те, хората от Лузитания, се нуждаят от теб. Но ти живееш всред нас. Живяла си с нас цял живот. Готова си да се жертваш за нас, а още не се чувстваш част от тази общност.

Така значи, той не бе като възрастните, които винаги вярваха на лъжите ѝ, стига те да я представяха като онова дете, което искаха да видят у нея.

— Защо би трябвало да се чувствам като част от общността? Не съм такава част.

Той кимна сериозно, сякаш обмисляше отговора ѝ:

— Тогава част от коя общност си?

— Единствената друга общност на Лузитания е на прасенцата, а ти знаеш, че не съм била навън при боготворящите дърветата.

— На Лузитания съществуват много общности. Така например ти си ученичка — съществува общност на учениците.

— Не и за мен.

— Знам. Нямах приятели, нямах близки другари, ходиш на църква, но не се изповядваш, напълно си независима, тъй че да не се докосваш до живота в тази колония, да не се докосваш по никакъв начин до живота на човешката раса. Както сочат всички данни, ти живееш в пълна изолация.

Новиня не бе подготвена за тези думи. Той сочеше скритата болка на живота ѝ, а тя не разполагаше със стратегия за борба с нея.

— Ако е така, то вината не е у мен.

— Знам. Знам как се започна, знам чия е вината и до ден днешен.

— Моя ли е?

— Не, моя е. И на всички останали. Но моята е най-голяма, защото знаех какво става с теб и не направих абсолютно нищо. До днес.

— И днес си решен да не ме допуснеш до единственото, което има значение в целия ми живот! Много ти благодаря за съчувствието.

Той отново кимна сериозно, сякаш приемаше и разбираше ироничното ѝ отношение.

— Донякъде няма значение дали вината е твоя, Новиня. Тъй като град Милагре е една общност и независимо от това дали се е отнесла добре или зле към теб, тя въпреки всичко трябва да реагира като общност, да предостави най-добри възможности на всички свои членове да бъдат щастливи.

— Което означава всички на Лузитания, освен мен... освен мен и прасенцата.

— Ксенобиологът е много важен за една колония, особено като тази, заобиколена от ограда, която завинаги ограничава разрастването ни. Нашият ксенобиолог трябва да намери начини да произвеждаме повече протеини и въглехидрати на хектар, което означава да променя генетично земната царица, картофите, да...

— Да използва в максимална степен хранителните вещества, съществуващи в природата на Лузитания. Нима смяташ, че възнамерявам да се явя на изпита, без да знам на какво ще е посветен животът ми от тук до края?

— Той ще е посветен на това да подобряваш живота на хората, които презираш.

Едва сега Новиня забеляза капана, който ѝ бе заложил. Но твърде късно, капанът бе щракнал.

— Значи ти смяташ, че един ксенобиолог не може да върши работата си, ако не обича хората, които използват богатата, създадени от него?

— Не ме интересува дали ни обичаш, или не. Това, което трябва да узная, е какво всъщност искаш. Защо го желаеш толкова страстно.

— Елементарна психология. Моите родители загинаха за тая работа, затова се опитвам да продължа делото им.

— Може би е така — рече Пипо, — а може би — не. Онова, което искам да узная, Новиня, онова, което трябва да узная, преди да те допусна до изпита, е на каква общност всъщност принадлежиш.

— Нали сам го каза! Не принадлежа на никоя.

— Невъзможно. Всеки човек се определя от общностите, на които принадлежи, и от онези, на които не принадлежи. Аз съм това, това и това, но определено не съм това и това. Твоето определяне е негативно. Мога да съставя безкраен списък от онова, което не си. Но една личност, която наистина смята, че не принадлежи на никаква общност, неизменно се самоубива — или като унищожи тялото си, или като изгуби самоличността си и полудее.

— Точно това съм — луда до дън душа.

— Не си луда. Обладана си толкова силно от една цел, че чак е плашещо. Ако се явиш на този изпит, ще го издържиш. Но преди да те допусна до него, трябва да знам: каква ще станеш, след като го вземеш? В какво вярваш, на какво принадлежиш, какво харесваш, какво обичаш?

— Никого на този или на който й да е друг свят.

— Не ти вярвам.

— Не познавам на света свестен мъж или жена, освен родителите си, а те са мъртви! А дори те — никой не разбира нищо.

— Теб.

— Аз съм частица от нещо, нали така? Но никой не разбира никого, дори ти, правиш се на много мъдър и състрадателен, ала само ме караш да крещя така, защото имаш властта да ми попречиш да правя онова, което искам...

— И то не е ксенобиология.

— Напротив! Е, поне е част от нея.

— А какво е останалото?

— Онова, което си ти. Което правиш. Само че го правиш изцяло погрешно, правиш то глупаво.

— Ксенобиолог и ксенолог.

— Направили са глупава грешка, когато са създали нова наука за изучаване на прасенцата. Една групичка уморени, стари антрополози, които са си нахлузили нови „шапки“ и са се нарекли ксенолози. Ала човек не може да разбере прасенцата, само като наблюдава поведението им! Те са изменили различна еволюция! Трябва да се

разберат гените им, да се узнае какво става в клетките им. И в клетките на другите животни, защото те не могат да се изучават отделно, никой не живее в пълна изолация...

Не ме поучавай, помисли си Пипо. Каж ми какво чувстваш. И за да провокира емоциите ѝ, той прошепна:

— Освен самата ти.

Това подейства. От студена и надута, тя изведнъж пламна и зае отбранителна поза.

— Ти никога няма да ги разбереш! Но аз ще успея!

— И защо толкова държиш на тях? Какво означават прасенцата за теб?

— Никога няма да проумееш. Ти си добър католик. — Тя изрече думата с презрение. — А става дума за книга, която е в Списъка.

Лицето на Пипо светна от неочакваното откритие.

— „Царицата на кошера“ и „Хегемона“.

— Живял е преди три хиляди години, който и да е бил той, дете нарича себе си Говорителя на мъртвите. Но той е разбирал бъгерите! Ние сме ги унищожили до крак — единствената извънземна раса, която сме срещнали, убили сме ги всички, ала той ги е разбирал.

— И ти искаш да напишеш историята на прасенцата тъй, както истинският Говорител е писал за бъгерите.

— Така, както го казваш, звучи толкова лесно, като да напишеш научна статия. Не знаеш какво е означавало да напишеш за Царицата на кошера и за Хегемона. Колко болезнено е било това за него — да навлезе в едно извънземно съзнание и да излезе от него, изпълнен с обич към великото създание, което е унищожил. Той едновременно е бил най-лошият човек, живял на този свят — Ендър Ксеноцида, унищожителят на бъгерите, а е направил всичко по силите си да поправи стореното от Ендър; Говорителя на мъртвите се е опитал да възкреси мъртвите...

— Но не е успял.

— Успял е! Той ги е възкресил — би трябвало да го знаеш, ако си чел книгата! Не знам за Иисус, слушам епископ Перегрино, но не вярвам духовенството да притежава силата да превърне нафората в плът или да опрости и милиграм вина. Ала Говорителя на мъртвите е върнал Царицата на кошера към живота.

— Тогава къде е тя?

— Ето тук! В мен!

Той кимна.

— И още някой е в теб. Говорителя на мъртвите. Ето каква би искала да бъдеш.

— Това е единствената истинна история, която някога съм чувала — рече тя. — Единствената, която ме интересува. Това ли искаше да чуеш? Че съм еретичка? И че работата през целия ми живот ще се състои в това, да прибавя още една книга към Списъка на истините, забранени за добрите католици?

— Исках да чуя — отрони меко Пипо, — как ще определиш онова, което си, за сметка на всички онези многобройни неща, които не си. Ти си Царицата на кошера. Ти си Говорителя на мъртвите. Това е една много малка общност, малка на брой, но с голямо сърце. Значи си избрала да не бъдеш част от групите деца, които се събират, само за да изключат другите; а хората те гледат и си казват: горкото момиче, тя е толкова самотна; ти обаче знаеш една тайна, знаеш коя си всъщност. Ти си единственото човешко същество, което е в състояние да разбере извънземното съзнание, защо самата си извънземно съзнание; знаеш какво означава да си не-човек, защото никога не е съществувала човешка група, която да те определи като *bona fide*^[4] хомо сапиенс.

— Сега пък казваш, че съм не-човек! Накара ме да се разплача като малко момиченце, защото не ме допускаш до изпита, накара ме да се унижа, а сега твърдиш, че съм не-човек?

— Може да се явиш на изпита.

Думите му увиснаха във въздуха.

— Кога? — прошепна тя.

— Тази вечер. Утре. Започвай когато пожелаеш. Аз ще прекратя работата си, за да те въведа в изпитите когато поискаш.

— Благодаря ти! Благодаря ти, аз...

— Стани Говорител на мъртвите. Ще ти помогна с всички сили. Законът ми забранява при срещите си с пекениносите да вземам със себе си друго освен стажанта си, сина ми Либо. Но ти ще имаш достъп до бележките ни. Всичко, което научим, ще го споделяме с теб. Всичките си догадки и размишления. А в замяна ти ще ни запознаваш изцяло с работата си: какво си открила за генетичните модели на този свят, които могат да ни помогнат да разберем пекениносите. И когато научим достатъчно — заедно, — ще можеш да напишеш книгата си, да

станеш Говорител. Ала този път няма да си Говорител на мъртвите. Пекениносите не са мъртви.

Напук на себе тя си се усмихна:

— Говорител на живите.

— Аз също съм чел „Царицата на кошера“ и „Хегемона“ — рече той. — Мисля, че не би могло да има по-добро място, където да намериш себе си.

Тя обаче още не му се доверяваше, не вярваше в онова, което ѝ обещаваше.

— Ще искам да идвам често тук. През цялото време.

— Заключваме, когато отиваме да спим.

— Но бих искала да идвам през останалото време. Ще ви омръзна. Ще ми казваш да си отида. Ще криеш тайни от мен. Ще ми казваш да си затварям устата и да не излагам идеите си.

— Едва се сприятелихме и ти вече ме смяташ за лъжец и измамник, за нетърпелив урод.

— Но ти ще го направиш, всички го правят; всички искат единствено да си вървя...

Пипо повдигна рамене:

— И какво от това? На всекиго по някое време му се приисква другите да си вървят. Понякога и на мен ще ми се приисква ти да си идеш. Онова, което искам да ти кажа, е, че дори в такива мигове, дори да ти кажа да си вървиш, не е необходимо да го правиш.

Това бе най-объркващото нещо, което някой някога ѝ бе казвал.

— Това е лудост.

— Само още нещо. Обещай ми никога да не се опитваш да излезеш при пекениносите. Защото никога не бих могъл да ти го позволя, а и да го направя, Междузвездният конгрес ще прекрати цялата ни работа тук, ще забрани всякакъв контакт с тях. Обещаващ ли? Инак всичко — моята работа, твоята, — всичко ще бъде заличено.

— Обещавам.

— Кога ще започнеш изпита?

— Веднага! Мога ли да започна веднага?

Той се засмя благодушно, сетне протегна ръка и без да гледа докосна терминала. Той заработи, първите генетични модели се появиха над него.

— Ти си подготвил изпита предварително — рече тя. — Бил си готов! Знаел си през цялото време, че ще ме допуснеш!

Той поклати глава:

— Надявах се. Вярвах в теб. Исках да ти помогна да направиш онова, за което си мечтала. Стига то да е нещо добро.

Тя не би била истинската Новиня, ако не бе намерила да каже нещо отровно:

— Разбирам. Ти си съдникът на мечтите.

Може би той не го прие като обида. Само се усмихна и рече:

— А сега остават тия три: вяра, надежда и любов. Но по голямото от тях е любовта^[5].

— Ти не ме обичаш — рече тя.

— Аха — отвърна той, — значи аз съм съдникът на мечтите, а ти си съдницата на любовта. Е, обвинявам те, че си лелеяла красиви мечти и те осъждам до живот да работиш и да страдаш в името на мечтите си. Надявам се само някой ден да не ме признаеш за невинен в престъплението, че те обичам. — Замисли се за миг. — По време на Десколадата изгубих дъщеря си. Мария. Сега щеше да е само с няколко години по-голяма от теб.

— И аз ти напомням на нея?

— Мислех си, че тя изобщо не би приличала на теб.

Новиня започна изпита. Отне ѝ три дена. Взе го с далеч по-висок от много абсолвенти успех. По-късно обаче нямаше да си спомня за изпита като за начало на кариерата си, като за край на детството, като за потвърждение на призванието си, за мисията на живота ѝ. Щеше да помни изпита като начало на живота си в Станцията на Пипо, където Пипо, Либо и Новиня сформираха първата общност, към която тя се присъедини, след като родителите ѝ бяха предадени на земята.

Не бе лесно, особено в началото. Новиня не отхвърли веднага навика си на ледено противопоставяне. Пипо го разбираше и бе готов да я сломи със словесни удари. По-голямо бе предизвикателството за Либо. Станцията на зенадора бе мястото, където той и баща му можеха да се усамотят, само двамата. А сега, без някой да поиска съгласието му, се бе присъединил и трети човек, студен, взискателен, който му говореше така, сякаш той бе още дете, макар да бяха връстници. Дразнеше се, че тя бе пълноправна ксенобиоложка, със статус на възрастна, докато той бе все още стажант.

Опитваше се обаче да се отнася с търпение. Бе по природа кротък и мълчанието му допаднаше. Не беше склонен да изразява открито обидата си. Ала Пипо познаваше сина си и виждаше как вътрешно кипи. След известно време дори Новиня, колкото и да си беше нечувствителна, започна да разбира, че провокира Либо повече, отколкото младежът можеше да понесе. Как да накара това необикновено, добродушно и красиво момче да откликне?

— Да не би да искаш да кажеш, че сте работили всичките тези години — рече тя един ден, — а не знаете дори как се размножават прасенцата? Откъде знаете, че всичките са мъжки?

Либо отвърна смирено:

— Обяснихме им какво означава мъжко и женско, докато учеха езиците ни. И те избраха да се нарекат мъжки. А за онези, които никога не сме виждали, казаха, че са женски.

— Значи, доколкото знаете, се размножават чрез пъпкуване! Или чрез митоза!

Тонът ѝ беше презрителен и Либо не отговори веднага. Пипо си представи, че чува мислите на сина си, как внимателно съставя фразите, за да е отговорът му благ и безопасен:

— Бих искал работата ни да е повече свързана с антропологията — рече Либо. — Тогава бихме могли да свържем твоите изследвания върху моделите на подклетъчния живот на Лузитания с онова, което научаваме за пекениносите.

Новиня се ужаси:

— Искаш да кажеш, че дори не вземате тъканни проби?

Либо леко се изчерви, ала когато отговори, тонът му отново бе спокоен. Момчето сигурно се чувства като изправено на разпит пред инквизицията, помисли си Пипо.

— Глупаво изглежда — рече Либо, — но се боим, че пекениносите ще се запитат защо вземаме част от телата им. И ако някое от тях случайно се разболее, няма ли да си помислят, че ние сме причинили болестта?

— Какво би станало, ако вземете нещо, което се е отделило естествено? Човек може да научи маса работи от един косъм.

Либо кимна; Пипо, който ги гледаше иззад терминала в другия край на стаята, разпозна жеста му — Либо го бе усвоил от баща си.

— Множество примитивни племена на Земята са вярвали, че отделените от тялото им тъкани притежават частица от техния живот и от тяхната сила. Ами ако прасенцата си помислят, че им правим някаква магия?

— Не знаете ли езика им? Доколкото ми е известно, някои от тях говорят и Старк. — Тя не направи опит да прикрие презрението си. — Не можете ли да им обясните за какво са тези проби?

— Права си — каза тихо той. — Но ако им обясним за какво са ни тъканните проби, случайно може да им внушим и същността на науката биология, хиляда години преди те да са стигнали до нея по естествен път. Ето защо законът забранява да се обясняват такива работи.

Най-накрая Новиня се смути:

— Не допусках какви тесни ограничения ви налага доктрината за минималната намеса.

Пипо се зарадва, като я чу, че отстъпва от арогантността си, ала къде по-лошо от това бе унижението ѝ. Детето бе толкова лишено от човешки контакт, че думите му бяха като взети от скучен научен труд. Пипо се питаше дали вече не бе твърде късно да я научи как да стане човешко същество.

Не беше късно. След като веднъж разбра, че са експерти в науката си, а тя самата не разбира нищо от нея, тя изостави агресивния си подход и се хвърли почти в другата крайност. Седмици наред разговаряше съвсем рядко с Пипо и Либо. Вместо това изучаваше докладите им, опитваше се да схване целта на онова, което правеха. От време на време задаваше по някой въпрос; те ѝ отговаряха учтиво и подробно.

Учтивостта постепенно отстъпи място на близостта. Пипо и Либо започнаха да разговарят открито пред нея, излагаха мислите си, защо прасенцата се държат странно, какво значение се криеше зад някои от необичайните им изявления, защо си оставаха тъй влудяващо недостъпни. И тъй като изучаването на прасенцата бе съвсем нов клон на науката, на Новиня не ѝ бе нужно много време, за да се превърне сама в специалистка, макар и от втора ръка, и да предложи свои хипотези.

— В крайна сметка — окуражи я Пипо, — всинца сме слепи.

Пипо бе предвидил какво ще се случи сетне. Внимателно култивираното спокойствие на Либо го караше да изглежда студен и резервиран за възрастта си, дори когато Пипо му налагаше поне да опита да общува; изолацията на Новиня бе по-впечатляваща, ала също толкова пълна. И сега, когато общият им интерес към прасенцата ги сближи, с кого друго можеха да разговарят, освен един с друго, след като никой освен Пипо не можеше дори да схване за какво става дума?

Отдъхваха заедно, смееха се до сълзи на шеги, които не биха разсмели никой друг лужитанец. Точно както прасенцата бяха кръстили всички дървета в гората, Либо на майтап кръсти всички мебели в Станцията на зенатора и понякога обявяваше, че някои от тях са в лошо настроение и не бива да бъдат безпокоени.

— Не сядай на Табуретката! Пак е в менструация.

Никога не бяха виждали женски прасенца, а мъжките говореха за тях с почти религиозно благоговееене; Новиня написа серия от шеговити информации за въображаема женска, наречена Почитаемата майка, весела злобарка и стръвница.

Но не всичко се свеждаше до смеха. Имаше и проблеми, и тревоги, а веднъж сериозно се изплашиха, че може би бяха направили тъкмо онова, което Междузвездният конгрес се опитваше да предотврати: допускането на радикални промени в общността на прасенцата. Естествено, всичко започна с Рутър. Рутър, който упорстваше да задава предизвикателни, невъзможни въпроси, като например: „Като нямате друг град, населен с хора, как тогава ходите на война? За вас ще е безчестие да убивате «малките».“

Пипо изломоти нещо за това, че хората никога няма да убият някой пекенинос, някой „малък“; ала знаеше много добре, че не такъв въпрос му бе задал всъщност Рутър.

Пипо отдавна знаеше, че прасенцата проумяваха смисъла на понятието война, ала Либо и Новиня спориха с дни след това дали прасенцата смятат войната за желана или за почти неизбежна. От Рутър получаваха и друга информация, част от нея — важна, а друга — не, а в повечето случаи бе невъзможно да се прецени. Донякъде Рутър сам бе доказателство за мъдростта на политиката, забраняваща на ксенолозите да задават въпроси, които биха разкрили очакванията на хората, а оттам — и техния начин на живот. Въпросите на Рутър

неизменно им даваха повече информация, отколкото получаваха от отговорите на своите собствени въпроси.

Последното, което Рутър им каза, обаче не беше във вид на въпрос. Това бе догадка, която той подхвърли само пред Либо, докато Пипо бе настрани с неколцина от другите и изучаваше как строят дървените си къщи.

— Знам, знам — рече Рутър. — Знам защо Пипо е още жив. Вашите жени са твърде глупави, за да проумеят, че е мъдър.

Либо се опита да открие някакъв смисъл в тази безсмислица. Защо Рутър смяташе, че ако жените на хората бяха по-умни, би трябвало да убият Пипо? Приказките за убиване бяха обезпокоителни — това очевидно беше важен въпрос и Либо не знаеше как да се справи сам. Ала не можеше да повика Пипо на помощ, тъй като Рутър явно искаше да обсъдят въпроса насаме, без Пипо да ги чуе.

След като Либо не отговори, Рутър настоя:

— Вашите жени, те са слаби и глупави. Казах това и на другите и те рекоха, че може да те попитам. Вашите жени не разбират колко е мъдър Пипо. Вярно ли е?

Рутър изглеждаше много възбуден; дишаше учестено, непрекъснато скубеше косъмчета от ръцете си — по четири-пет наведнъж. Либо трябваше някак си да отговори.

— Повечето жени не го познават — каза той.

— Тогава как биха могли да знаят дали трябва да умре? — попита Рутър. Сетне изведнъж застина и изрече много високо: — Вие сте кабри!

Чак тогава се появи Пипо, учуден защо бе това викане. Веднага забеляза, че Либо бе в отчаяно положение. Ала Пипо нямаше и представа за какво бе разговорът и как да помогне. Знаеше само, че Рутър бе оприличил хората — или поне Либо и Пипо — на големите животни, които пасяха на стада из прерията. Пипо дори не можеше да разбере дали Рутър е ядосан, или се радва.

— Вие сте кабри. Вие сами решавате! — Той посочи Либо, а сетне и Пипо. — Не вашите жени избират честта, а самите вие! Също като в битка, но през цялото време!

Пипо нямаше и представа за какво говори Рутър, ала видя, че всички пекениноси бяха неподвижни като пънове в очакване той или Либо да отговорят. Ясно беше, че Либо бе твърде изплашен от

странното поведение на Рутър, за да посмее изобщо да отговори. В този случай Пипо не виждаше никакъв друг изход, освен да каже истината; в крайна сметка това бе твърде очевидна и незначителна информация за човешкото общество. Това бе нарушение на правилата, установени от Междузвездния конгрес, ала мълчанието му щеше да нанесе повече вреда, затова Пипо се осмели:

— Мъжете и жените решават заедно или решават сами за себе си — рече той. — Никой не решава за другия.

Прасенцата очевидно бяха очаквали тъкмо такъв отговор.

— Кабри — повтаряха непрестанно те; отидоха при Рутър, дюдюкаха и свиркаха. Вдигнаха го и се понесоха към гората. Пипо се опита да ги последва, ала две от прасенцата го спряха и поклатиха глави. Това бе човешки жест, който бяха усвоили отдавна; за тях той притежаваше още по-голяма важност. В случая означаваше, че на Пипо е абсолютно забранено да ги последва. Те отиваха при жените, а прасенцата вече бяха заявили, че няма никога да допуснат човек там.

По пътя към дома Либо обясни как се бе появила трудността.

— Знаеш ли какво каза Рутър? Че нашите жени са слаби и глупави.

— Така е, защото не познават кметицата Боскиня. Или пък майка ти.

Либо се засмя, защото майка му Консейсао управляваше архивите така, сякаш се намираха в древен естасау^[6] в дивия мату^[7] — ако човек навлезеше във владенията ѝ, трябваше изцяло да се подчини на правилата ѝ. Докато се смееше, усети как нещо му се изплъзва, някаква важна идея — за какво говорехме? Разговорът продължи: Либо вече забрави и скоро дори забрави, че е забравил.

Същата вечер чува барабанните звуци, които Пипо и Либо смятаха за част от някакво празненство. Не се случваше често, приличаше на биене на тъпани с дебели сопи. Тази вечер обаче празненството сякаш нямаше край. Пипо и Либо си помислиха, че навярно човешкият пример за равноправие между половете някакси бе дал на мъжките пекениноси надежда за освобождение.

— Мисля, че можем да го квалифицираме като съществена промяна в поведението на прасенцата — рече замислено Пипо. — И ако установим, че сме причинили истинска промяна, ще трябва да го докладвам и Конгресът навярно ще постанови контактът на хората с

прасенцата да бъде преустановен за известно време. За години може би.

Това бе отрезвяваща мисъл — фактът, че си вършеха съвестно работата можеше да принуди Междузвездния конгрес да им забрани изобщо да я вършат.

На сутринта Новиня ги изпрати до портата на високата ограда, която отделяше града на хората от склоновете на гористите хълмове, където живееха прасенцата. Тъй като Пипо и Либо все още продължаваха да се уверяват един другото, че и двамата биха постъпили по същия начин, Новиня вървеше пред тях и стигна първа до портата. Когато я настигнаха, тя им посочи парче прясно изровена червена земя само на трийсетина метра от портата.

— Това е ново — рече тя. — И там има нещо.

Пипо отвори вратата и Либо, като по-млад, изтича напред да разузнае. Спря се досами края на разровената земя и се вкамени, взрян в онова, което виждаше пред себе си. Като го видя, Пипо също спря, а Новиня, внезапно изплашена за Либо, пренебрегна правилата и изтича през портата. Либо отметна глава и падна на колене; в плете пръсти в къдравата си коса и се завайка в ужасно разкаяние.

Рутър лежеше разпнат на разритата земя. Беше изкормен, при това съвсем не небрежно: всеки орган бе внимателно отделен, влакната на крайниците му също бяха обтегнати и разположени симетрично върху съхнещата пръст. Всичко бе по някакъв начин свързано с тялото — нищо не бе отрязано напълно.

Мъчителният плач на Либо беше почти истеричен. Новиня коленичи до него и го прегърна, люлееше го, опитваше се да го успокои. Пипо извади малката си камера и методично направи снимки от всички гледни точки — така, че компютърът да може да анализира по-късно подробностите до една.

— Бил е жив, когато са му сторили това — рече Либо, след като се поуспокои дотам, че да може да продума. Но и тогава изричаше думите бавно, внимателно, сякаш бе чужденец, който току-що се е научил да говори. — В земята е попила толкова кръв и е разплискана тъй нашироко, че сърцето му сигурно още е биело, когато са го изкормвали.

— Ще обсъждаме това по-късно — рече Пипо. Онова, което Либо бе забравил предишния ден, сега се върна в съзнанието му с

жестока яснота.

— Ето защо Рутър говореше за жените. Те решават кога мъжете трябва да умрат. Той ми го каза, а аз...

Либо се спря. Разбира се, че не предприе нищо. Законът изискваше от него да не предприема нищо. И в този миг той разбра, че мрази закона. Ако законът означаваше да постъпят така с Рутър, то в закона нямаше никакво разбиране. Рутър бе личност. Човек не може да стои настрана и да остави това да се случи на една личност, само защото я изучава.

— Не са го направили заради това, че е изгубил честта си — рече Новиня. — Ако има нещо, което е сигурно, то това е обичта им към дърветата. Виждате ли? — В средата на гръдната му кухня, вече изпразнена, се подаваше съвсем малко филизче. — Посадили са дърво, за да отбележат мястото на погребението му.

— Сега вече знаем защо дават имена на всичките си дървета. — изрече мрачно Либо. — Посаждат ги като надгробни камъни на прасенцата, които са измъчвали до смърт.

— Гората е много голяма — рече спокойно Пипо. — Моля, ограничавайте хипотезите си до възможно най-вероятното.

Тихият му, разумен тон, както и настояването да се държат като учени, дори в тази ситуация, им подедържаха успокояващо.

— Какво ще правим? — попита Новиня.

— Ще те приберем веднага в периметъра — рече Пипо. — Забранено е да излизаш тук.

— Имах предвид... тялото, какво ще правим с него?

— Нищо — рече Пипо. — Прасенцата са направили онова, което правят прасенцата, поради някакви си техни причини.

Той изправи Либо на крака.

В първия миг му бе трудно да се задържи; няколко крачки отпускате тежестта на тялото си и върху двата крака.

— Какво му казах? — прошепна той. — Дори не знам какво от казаното го е убило.

— Не си ти — рече Пипо. — Аз съм.

— Какво, вие да не би да смятате, че те са ваша собственост? — попита Новиня. — Да не си мислите, че техният свят се върти около вас? Прасенцата са го направили поради някаква своя причина. Съвсем

очевидно е, че това не се случва за първи път — вивисекцията е извършена прекалено сръчно, за да им е първица.

Пипо прие думите ѝ с черен хумор:

— Ще си изгубим работата, Либо. Новиня ужким не знаела нищо за ксенологията.

— Права си — рече Либо. — Независимо каква е причината да се случи това, то е ставало и преди. Някакъв обичай. — Опитваше се гласът му да звучи спокойно.

— Но толкова по-зле, нали? — рече Новиня. — Значи имат обичай да се изкормват живи.

Тя погледна към другите дървета в гората, която започваше от върха на хълма и се запита колко ли от тях бяха посадени с кръв.

Пипо изпрати доклада си по ансибала, компютърът не му направи спънки да получи необходимото равнище на достъп. Остави на надзираващия комитет да реши дали контактът с прасенцата трябва да бъде преустановен. Комитетът не откри никаква фатална грешка. „Невъзможно е да се скрият отношенията между различните полове, след като някой ден ксенолог може да бъде и жена — казваше се в съобщението му, — и не виждаме момент, в който да не сте действали разумно и предпазливо. Нашето временно заключение е, че сте станали неволни свидетели на някаква борба за власт, която е завършила неблагоприятно за Рутър, затова трябва да продължите контактите с цялата си разумна предпазливост.“

Напълно оправдателно заключение, но въпреки това не бе лесно да се приеме. Либо бе израсъл с прасенцата или поне с онова, което бе чувал за тях от баща си. Познаваше Рутър по-добре от който и да е човек, с изключение на семейството си и на Новиня. Потребни му бяха дни, за да се завърне в Станцията на зенадора, седмици, преди да отиде отново в гората. Прасенцата не дадоха признак, че нещо се бе променило; по-различното бе, че се държаха по-открито и по-дружелюбно от преди. Никой не споменаваше за Рутър, особено пък Пипо или Либо. От страна на хората обаче настъпиха промени. Пипо и Либо никога не се разделяха на повече от няколко крачки, когато бяха всред прасенцата.

Болката и угризенията сближиха още повече Либо и Новиня, накараха ги да разчитат повече един на другото, сякаш тъмнината ги сближаваше повече от светлината. Прасенцата сега им се виждаха

опасни и несигурни, каквато винаги е била и човешката общност, а между Пипо и Либо вече висеше въпросът, чия бе вината, независимо колко често се опитваха да се оневинят един другото. Тъй че за Либо единственото добро нещо, на което можеше да разчита в живота си, оставаше Новиня; същото важеше и за нея по отношение на Либо.

И макар Либо да имаше майка, братя и сестри и винаги да се прибираше у дома при тях, Новиня и Либо се държаха така, сякаш Станцията на зенадора бе остров, на който живееше и Пипо — добър, но далечен. Пипо се питаше: нима прасенцата са като Ариел^[8], повел младите влюбени към щастието, или бяха малки калибани^[9], неподвластни на контрол и готови да убиват?

Няколко месеца по-късно смъртта на Рутър потъна в забрава, смехът им се възвърна, макар никога повече да не бяха тъй безгрижни, както преди. Когато навършиха седемнайсет години Либо и Новиня бяха толкова сигурни един в другото, че спокойно си разговаряха за онова, което ще вършат заедно след пет, след десет, след двайсет години. Пипо изобщо не си даде труда да ги пита за плановете им за женитба. В крайна сметка, реши той, те изучават биология от сутрин до вечер. И сигурно ще им хрумне да изучат и устойчивите и приемливи за обществото стратегии за възпроизводство. А междувременно им стигаше и това, че си блъскаха непрестанно главите по въпроса, кога и как се съвкупляват прасенцата, след като нямат видими размножителни органи. Разсъжденията им върху това как прасенцата съчетават генетичния материал неизменно завършваха с шеги, тъй похотливи, че Пипо трябваше да призовава цялото си самообладание, за да се преструва, че не ги намира за забавни.

И тъй, Станцията на зенадора през тези няколко години бе място на истинска дружба между двама прекрасни младежи, които при други обстоятелства щяха да бъдат обречени на студена самота. На никого и през ум не му минаваше, че идилията ще свърши изведнъж и завинаги и ще предизвика трус, който всичките Сто свята щяха да усетят.

Стана толкова простичко, съвсем банално. Новиня анализираше структурата на гъмжащите с мухи тръстики край реката и откри, че същото подклетъчно вещество, което бе причинило Десколадата, се съдържа и в клетките на тръстиката. Тя извика няколко други клетъчни структури в пространството над терминала и започна да ги върти. Всички те съдържаха реагента на Десколадата.

Извика Пипо, който преглеждаше дешифровките от вчерашното си посещение при прасенцата. Компютърът направи сравнение на всички клетки, от които тя имаше проби. Независимо от функциите на клетките, независимо от видовете, от които бяха взети, всяка клетка на извънземните съдържаха елемента на Десколадата, а компютърът ги обяви за абсолютно еднакви и в химичните им пропорции.

Новиня очакваше Пипо да кимне, да ѝ каже, че това е интересно, а може би и да предложи някоя хипотеза. Вместо това обаче той седна и направи отново теста, задаваше ѝ въпроси как компютърът прави сравненията и след това — какво всъщност е действието на Десколадата.

— Мама и татко изобщо не са разбрали какво я задейства, но Десколадата освобождава ето този протеин — е, да го наречем псевдо-протеин — и той атакува генетичните молекули, започва в единия край и разцепва молекулата по средата. Затова са го нарекли „десколадор“ — защото „разлепва“ ДНК и у хората.

— Покажи ми как действа в клетките на туземците.

Новиня задейства компютърната симулация.

— Не, не само генетичната молекула, а цялото обкръжение на клетката.

— Това е само ядрото — рече тя.

Разшири екрана, за да включи още променливи. Компютърът забави действието си, тъй като изчисляваше милиони случайни съчетания на ядрения материал в секунда. В клетката на тръстиката, когато генетичната молекула се „разлепи“, няколко големи окръжаващи протеина се наместиха в зейналата дупка.

— При хората ДНК се опитва да се прекомбинира, ала протеините се вмъкват и клетка подир клетка „полудяват“. Понякога влизат в процес на митоза, също като при рака, а понякога умират. Най-важното при хората е, че реагентът на Десколадата сам се възпроизвежда като луд и преминава от клетка в клетка. Разбира се, всяко създание от извънземните го носи в себе си.

Пипо обаче вече не се интересуваше от онова, което му говореше. След като десколадорът свърши с генетичните молекули на тръстиката, Пипо взе да разглежда клетка подир клетка.

— Това не е просто важно, това е същото — каза той. — Това е същото нещо!

Новиня не разбра веднага какво бе забелязал. Какво бе същото и на какво бе също? Нито пък ѝ остана време да попита. Пипо вече бе скочил от стола; взе палтото си и се запъти към вратата. Навън ръмеше. Пипо се спря само за малко, колкото да подметне:

— Кажи на Либо да не идва, само му покажи симулацията и виж дали и той може да разбере, преди да съм се върнал. Той ще схване — това е отговорът на големия въпрос. Отговорът на всичко.

— Кажи ми го!

Той се засмя:

— Я не ме баламосвай! Либо ще ти каже, ако сама не можеш да го видиш.

— Къде отиваш?

— Да попитам прасенцата дали съм прав, разбира се! Но знам, че съм прав, дори да ме излъжат. Ако не си дойда до един час, значи съм се подхлъзнал в дъжда и съм си счупил крака.

Либо не успя да се върне, за да види симулациите. Събранието на плановия комитет продължи извънредно дълго в спор дали да се разшири пасището на добитъка, а след него Либо трябваше да направи и седмичните покупки в бакалницата. Когато се върна, Пипо бе вече навън от четири часа, мръкваше, а ръмежът бе обърнал на сняг. Веднага излязоха да го потърсят, бояха се, че ще са им нужни часове, докато го открият в горите.

Намериха го твърде бързо. Тялото му вече се вкочаняваше върху снега. Прасенцата дори не бяха посадили дърво в него.

---

[1] Рутър (Риячко) — от root (англ.) — Б.пр. ↑

[2] P'ra baixo, bicho! — Разкарай се, малък изрод! (порт.) — Б.пр.

↑

[3] Кабра — коза (порт.) — Б.пр. ↑

[4] bona fide — порядъчен, с добро име, добронамерен — Б.пр. ↑

[5] Библия, Първо послание на апостол Павел до коринтяните, 13:13. Б.ред. ↑

[6] Естасау — гара, пощенска станция (порт.) — Б.пр. ↑

[7] Мату — затънтено място (порт.) — Б.пр. ↑

[8] Ариел — в „Буря“ на Шекспир — дух, който вещицата Сукоракс (Sycorax) е заключила в разцепен бор и който е освободен от Просперо, за да го използва за планове си; в „Изгубеният рай“ на

Милтъи — ангел-бунтоввик; при поета Поуп — господар на силфидите. — Б.пр. ↑

[9] Калибан — в „Буря“ на Шекспир Калибан е синът-чудовище на вещицата Сукоракс. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

ТРОНДХАЙМ

Дълбоко съжалявам, че не можах да отговоря на искането ви за повече подробности относно обичаите на ухажване и брак на лузитанците-аборигени. Това сигурно ви причинява неизмерима скръб, инак никога нямаше да помолите Ксеноложкото общество да ме санкционира за неспособността ми да сътруднича на вашите изследвания.

Когато бъдещите ксенолози се оплакват, че не съм събрал подходящите данни при наблюденията си върху пекениносите, винаги им казвам да препрочетат ограниченията, които са ми наложени от закона. Позволено ми е да водя само един помощник при теренните си проучвания; не бива да задавам въпроси, които да издават очакванията на хората, за да не ни имитират; не бива да предлагам информация, която да предизвиква паралелни отговори; не бива да оставам при тях повече от четири часа еднократно; изключая облеклото ми, не бива да използвам технологични продукти в тяхно присъствие, включая камери, магнетофони, компютри, дори писалка, с която да пиша върху изкуствена хартия; не може дори да ги наблюдавам, без те да знаят това.

Накратко: не мога да ви кажа как се размножават пекениносите, защото те решиха да не го правят пред мен.

Разбира се, вашите изследвания са парализирани! Разбира се, вашите заключения за прасенцата са абсурдни! Ако трябваше да изследваме вашия университет при същите ограничения, които ни връзват ръцете при наблюденията ни върху лузитанските аборигени, несъмнено щяхме да заключим, че хората не се възпроизвеждат, сформират някакви групи по интереси и посвещават целия цикъл на живота си на превръщането си от студенти-ларви във

възрастни професори. Бихме могли дори да предположим, че професорите упражняват някакво значимо влияние върху човешкото общество. Едно компетентно изследване бързо ще разкрие неточностите в такова едно заключение — но в случая с прасенцата не е позволено никакво компетентно изследване, такава възможност дори не се обмисля.

Антропологията никога не е била точна наука; наблюдателят никога не е подвластен на онази култура, която наблюдава. Но това са естествени ограничения, присъщи на науката. А нас ни спъват тъкмо изкуствените ограничения — а чрез нас, и вас. При сегашния темп на напредък бихме могли със същия успех да пращаме на пекениносите въпросници по пощата и да чакаме да ни пратят в отговор научни статии.

Жоау Фигейра Алвареш, отговор
на писмо до Пиетро Гуатанини от
университета в Сицилия,
университетско градче Милано,
Етрурия, публикувано посмъртно в
„Ксеноложки изследвания“.
22:4:49:193

Новината за смъртта на Пипо не бе само от местно значение. Тя мигновено бе предадена по ансибала до всичките Сто свята. Първите извънземни, открити след Ксеноцида на Ендър, бяха измъчвали и убили единствения човек, определен да ги наблюдава. За броени часове учени, естественици, политици и журналисти започнаха да определят позициите си.

Скоро стигнаха до общо съгласие. Едно произшествие при неясни обстоятелства не може да бъде доказателство за провала на политиката, която Междувездният конгрес водеше спрямо прасенцата. Тъкмо обратното, фактът, че е загинал само един човек, доказва мъдростта на сегашната политика на почти пълна ненамеса. Ето защо не трябва да предприемаме нищо, а само да продължим да наблюдаваме с малко по-ниска интензивност. Наследникът на Пипо бе инструктиран да посещава прасенцата не по-често от веднъж на два

дена и за не повече от час. Той не бива да принуждава прасенцата да отговарят на въпроси по това, как са се отнесли спрямо Пипо. Това бе укрепване на старата политика на ненамеса.

Не се обезпокоиха много за духа на хората от Лузитания. Въпреки големите разходи, им изпратиха по ансибала много нови развлекателни програми, за да отвлекат мислите им от страховитото убийство.

А подир това, извършили минималното, което биха могли да сторят едни фрамлинги, каквито си и бяха, след като се намираха на светлинни години от Лузитания, хората от Стоте свята се върнаха към собствените си грижи.

Извън Лузитания само един човек от половинтрилионното население на Стоте свята почувства смъртта на Жоау Фигейра Алвареш, наричан Пипо, като голяма промяна в собствения си живот. Андрю Уигин бе Говорител на мъртвите в университетското градче Рейкявик, прочуто като пазител на нордическата култура, кацнало на стръмния склон на тесния и дълъг като острие на нож фиорд, който пронизваше гранита и леда на замръзналата планета Трондхайм по самия ѝ екватор. Бе пролет и снегът се топеше, крехката тревица и цветята търсеха сила от блестящото слънце. Андрю седеше на склона на облян от слънцето хълм, заобиколен от десетина студенти, които изучаваха историята на междוזвездната колонизация. Слушаше с половин ухо разгорещените спорове по въпроса, дали крайната победа на хората във войните против бъргерите е била необходима прелюдия към експанзията на човечеството. Подобни спорове бързо се израждаха в охулване на човека-чудовище Ендър, който бе командвал флотилията, извършила ксеноцида над бъргерите. Андрю имаше склонността да оставя мислите си да се реят на воля; тази тема не го отегчаваше особено, но не я оставяше и да ангажира прекалено вниманието му.

Тогава малката компютърна присадка, която носеше като бижу в ухото си, му съобщи за жестоката смърт на Пипо, ксенологът на Лузитания, и Андрю веднага застана нащрек. Прекъсна студентите си:

— Какво знаете за прасенцата? — попита той.

— Те са единствената ни надежда за изкупление — отвърна един от студентите; той приемаше Калвин по-сериозно, отколкото Лютер.

Андрю веднага погледна към студентката Пликт; знаеше, че тя не би понесла подобен мистицизъм.

— Те не съществуват на белия свят заради каквито и да са човешки цели, дори заради изкуплението — рече Пликт със смразяващо презрение. — Те са истински рамани, досущ като бъргерите.

Андрю кимна, ала се намръщи:

— Използваш дума, която още не е общоприета.

— Би трябвало — рече Пликт. — Всеки жител на Трондхайм, пък и всеки норман в Стоте свята, би трябвало да е чел вече книгата на Демостен „Историята на Бутан в Трондхайм“.

— Би трябвало, но не сме го направили — въздъхна един студент.

Пликт затвори очи:

— В нордическия език съществуват четири равнища на чуждестранност. Първото е чуждоземен или „утленинг“ — чужденец, когото определяме като човек от нашия свят, но от друг град или от друга страна. Второто е „фрамлинг“ — Демостен е изпуснал ударението в нордическото „фремлинг“. Това е чужденецът, когото определяме като човек, но от друга планета. Третото е „раман“ — чужденец, когото определяме като човек, но от друг вид. Четвъртото се отнася за истинския чужденец — „варелсе“, в това число са и животните, с този вид не е възможно да се разговаря. Представителите му са живи, но не можем да отгатнем от какви подбуди или цели се ръководят действията им. Биха могли и да са разумни същества, биха могли да изпитват чувства, ала ние да не знаем за това.

Андрю забеляза, че някои от студентите се подразниха. Той привлече вниманието им.

— Струва ви се, че се дразните от арогантността на Пликт, но не е така. Пликт не е арогантна; тя е просто точна. С право се срамувате, че още не сте прочели Демостеновата история на собствения си народ и поради този си срам се ядосвате на Пликт, защото тя не носи вашия грях.

— Мислех си, че Говорителите не вярват в греха — рече едно намусено момче.

Андрю се усмихна:

— Ти вярваш в греха, Стирка, и действията ти са съобразени с тази вяра. Значи грехът за теб е реален и след като знае това, Говорителя трябва също да повярва в него.

Стирка обаче не се предаваше:

— Какво общо може да имат всичките тези приказки за утленинги, фрамлинги, рамани и варелсе с Ксеноцида на Ендър?

Андрю се обърна към Пликт. Тя се замисли за миг:

— Това е наистина свързано с глупавия спор, който досега водехме. Чрез тези нордически равнища на чуждестранност можем да разберем, че стореното от Ендър не е истински ксеноцид, защото когато е унищожил бъргерите, ние сме ги смятали за варелсе; чак години по-късно, когато първият Говорител на мъртвите написва „Царицата на кошера“ и „Хегемона“, човечеството разбира, че бъргерите не са варелсе, а рамани; дотогава не е съществувало разбирателство между бъргерите и хората.

— Ксеноцидът си е ксеноцид — рече Стирка. — Това, дето Ендър не е знаел, че са рамани, не ги прави по-малко мъртви.

Андрю въздъхна при тази безпощадна забележка на Стирка; модно бе сред калвинистите от Рейкявик да отричат тежестта на човешката мотивация при преценката дали едно дело е добро, или зло. Делата са си добри или зли сами по себе си, твърдяха те; а тъй като Говорителите на мъртвите поддържаха единствено доктрината, че доброто и злото съществуват само и изцяло в човешката мотивация, а не в самия акт, то студентите като Стирка се отнасяха доста враждебно към Андрю. За щастие Андрю не се засягаше от това — разбираше мотива, който стоеше зад тази враждебност.

— Стирка, Пликт, нека разгледаме друг вариант. И така, прасенцата са научили Старк, а пък хората са усвоили техните езици. Да предположим, че узнаем неочаквано как прасенцата изведнъж, без всякакви провокации или обяснения са измъчвали до смърт и са убили ксенолога, който е изпратен да ги наблюдава.

Пликт веднага подскочи:

— Откъде ще сме сигурни, че е било без провокация? Онова, което за нас изглежда невинно, може да се окаже непоносимо за тях.

Андрю се усмихна:

— И така да е. Но ксенологът не им е навредил, казал им е твърде малко, не им е причинил нищо — поне според нашите

разбирания той не заслужава мъчителна смърт. Нима самият факт на това напълно необяснимо убийство не превръща прасенцата от рамани във варелсе?

Сега пък бързо реагира Стирка.

— Убийството си е убийство. Приказките за варелсе и рамани са глупости. Ако прасенцата убиват, то те са зли, също както са били зли и бъргерите. Ако деянието е зло, то и извършителят му е зъл.

Андрю кимна:

— Ето я нашата дилема. Ето го проблема. Дали деянието е зло или, по някакъв начин, поне според разбиранията на прасенцата, е добро? Дали прасенцата са рамани или варелсе? Замълчи засега, Стирка. Знам всичките доводи на твоя калвинизъм, но дори Калвин^[1] би нарекъл доктрината ти глупава.

— Откъде знаеш какво би рекъл Калвин...

— Знам, защото е мъртъв — изсмя се гръмко Андрю — и аз имам правото да говоря от негово име.

Студентите се засмяха и Стирка потъна в мълчание. Андрю знаеше, че момчето е умно; вратата му в калвинизма нямаше да издържи и първите курсове в университета, ала отказването от нея щеше да бъде продължително и болезнено.

— Обясни, Говорителю — пожела Пликт. — Ти говори така, сякаш хипотетичната ситуация е истинска, сякаш прасенцата наистина са убили ксенолога.

Андрю кимна; беше сериозен:

— Да, вярно е.

Новината бе смущаваща; тя събуди ехото на спомена от древния конфликт между бъргерите и хората.

— Погледнете сега самите себе си — подхвана Андрю. — Ще откриете, че зад омразата ви спрямо Ендър Ксеноцида и скръбта ви за бъргерите се крие нещо далеч по-грозно: вие се страхувате от чужденеца, независимо дали е утленинг или фрамлинг. Когато си помислите, че той е убил човек, когото познавате и цените, тогава няма значение каква форма е приел. Тогава той е варелсе, че и по-лошо — джур, ужасният звяр, който идва нощем със стичащи се от челюстите му лиги. Ако притежавате единственото оръжие в селото си и зверовете, разкъсали един от жителите му, се зададат отново, ще се спрете ли да помислите дали те също имат правото да живеят, или ще

действате, за да спасите селото си, хората, които познавате, хората, които зависят от вас?

— Според твоите доводи ние би трябвало да избием прасенцата, независимо колко са примитивни и безпомощни! — извика Стирка.

— Мои доводи ли? Аз зададох въпрос. Въпросът не е довод, освен ако не смяташ, че знаеш отговора му, а аз мога да те уверя, Стирка, че не го знаеш. Размисли върху това. Край на занятията.

— Ще говорим ли за същото и утре? — попитаха студентите.

— Щом искате — отвърна Андрю. Ала той знаеше, че ако го направят, то ще бъде без него. За тях въпросът за Ендър Ксеноцида бе чисто философски. В крайна сметка войните с бъргерите бяха отпреди три хиляди години; сега бе 1948-а, броена от годината, през която бе приет Междузвездният кодекс, а Ендър бе унищожил бъргерите през 1180 г. пр.М.К. За Андрю обаче събитията не бяха толкова далечни. Той бе извършил много повече междузвездни пътувания, отколкото студентите му можеха дори да предположат; от двайсет и пет годишна възраст не бе прекарвал (като изключим Трондхайм) повече от шест месеца на една планета. Пътуванията със скоростта на светлината между различните светове му дадоха възможността да се плъзга като камъче над вълните на времето. Студентите му нямаха и представа, че техният Говорител на мъртвите, който в никакъв случай не бе на повече от трийсет и пет години, имаше ясни спомени за събития отпреди 3000 години, че тези събития за него бяха отдалечени във времето само на около двайсетина години, колкото бе половината му живот. Нямаха представа колко дълбоко въпросът за вината на Ендър гореше в душата му, за това, как бе отговарял на него по хиляди различни, но все така незадоволителни начини. Те знаеха само, че учителят им е Говорител на мъртвите; не знаеха, че като дете по-възрастната му сестра Валънтайн не можеше да произнесе името „Андрю“ и затова го наричаше „Ендър“ — името, което той опозори, преди да изпълни и петнайсет години. Затова нека неопрощаващият Стирка и аналитичната Пликт да размишляват върху въпроса за вината на Ендър; за Андрю Уигин, Говорител на мъртвите, въпросът съвсем не беше академичен.

И сега, докато вървеше по влажната трева на хълма, на хладния въздух Ендър — Андрю, Говорителя — можеше да мисли единствено за прасенцата, които вече бяха извършили необяснимо убийство,

досуц както неразумно бяха постъпили бъргерите при първото си посещение при хората. Нима съществува някаква неизбежност, когато се срещат непознати, нима срещата им трябва да бъде белязана със смърт? Бъргерите съвсем случайно убиваха хора, ала само защото имаха „кошерно“ мислене; за тях животът на индивида имаше стойността на изрезките от ноктите, а да убият някой и друг човек, бе начин да ни съобщят, че вече са наблизко. Възможно ли е и прасенцата да имат подобна мотивация да убиват?

Гласът в ухото му обаче бе споменал за мъчения, за ритуално убийство, подобно на екзекуцията на едно от самите прасенца. Прасенцата нямаха кошерно мислене, не бяха бъргери и Ендър Уигин трябваше да узнае защо бяха постъпили така.

— Кога научи за смъртта на ксенолога?

Ендър се обърна. Беше Пликт. Вместо да се върне в Пещерите, където живееха студентите, тя го бе последвала.

— Докато разговаряхме.

Той докосна ухото си; имплантираните терминали бяха скъпи, но не бяха чак такава рядкост.

— Проследих новините преди лекцията. Тогава в тях нямаше нищо подобно. Ако по ансибала се получи някаква голяма новина, то ще да има бързо съобщение. Освен ако не получаваш новините направо по ансибала.

Пликт очевидно мислеше, че е попаднала на голяма загадка. Всъщност така си и беше.

— Говорителите имат висок приоритет на достъп до публичната информация — каза той.

— Да не би някой да те е помолил да говориш от името на мъртвия ксенолог?

Той поклати глава:

— Лузитания е с католически лиценз.

— Точно това имам предвид — рече тя. — Те нямат свой Говорител там. Но въпреки това би трябвало да допуснат идването на Говорител, ако някой го поиска. А Трондхайм е най-близката планета до Лузитания.

— Никой не е пожелавал да отиде Говорител.

Пликт го дръпна за ръкава:

— Защо си тук?

— Знаеш защо съм дошъл. Говорих от името на Вутан.

— Знам, че си дошъл със сестра си Валънтайн. Тя е много популярна учителка от теб — тя отговаря на въпросите с отговори; а ти им отговаряш с нови въпроси.

— Така е, защото тя знае някои отговори.

— Говорителю, трябва да ми кажеш. Опитах се да понауча нещо за теб, бях любопитна. Името ти например, откъде идваш. Всичко е засекретено. Толкова дълбоко засекретено, че дори не мога да открия какво е равнището на достъп. И самият Бог не би могъл да надникне в житието ти.

Ендър я хвана за раменете, погледна я в очите:

— Изобщо не ти влиза в работата какво е равнището на достъп.

— Ти си по-важен, отколкото хората си мислят, Говорителю — рече тя. — Ансибалът ти съобщава нещата, преди да ги съобщи на когото и да било друго, нали? И никой не може да потърси информация за теб.

— Никой не се е и опитвал. Защо тъкмо ти?

— И аз искам да стана Говорител — отвърна тя.

— Давай тогава. Компютърът ще те подготви. Това не е като религия — няма нужда да запаметяваш никакви катехизми. А сега ме остави на мира.

Той лекичко я бутна. Тя залитна, а той се обърна и си тръгна.

— Бих искала да говоря от твое име! — извика тя.

— Още не съм умрял! — изкрещя ѝ в отговор той.

— Знам, че ще отидеш на Лузитания! Знам го!

Тогава знаеш повече от мен, рече си наум Ендър. Но както си вървеше, той потрепери, макар слънцето да печеше и да бе навлякъл три пуловера, за да се предпази от постоянния студ. Не бе подозирал, че Пликт може да бъде толкова емоционална. Очевидно тя искаше да се отъждестви с него. Плашеше го фактът, че това момиче толкова отчаяно се нуждае да получи нещо от него. Бе преживял сума години, без да установи истински отношения с когото и да е, освен със сестра си Валънтайн — с нея и с мъртвите, разбира се, от чието име Говореше. Всички останали хора, на които държеше, бяха мъртви. Той и Валънтайн ги бяха надживели с векове, преди много светове.

Идеята да завъди корени в ледената почва на Трондхайм го отблъскваше. Какво искаше Пликт от него? Няма значение, той

нямаше да ѝ го даде. Как смееше да изисква от него нещо, сякаш ѝ принадлежеше? Ендър Уигин не принадлежеше никому. Ако тя знаеше кой бе всъщност, щеше да се погнуши от него, от Ендър Ксеноцида; или щеше да го боготвори като Спасителя на човечеството — Ендър помнеше как хората правеха и това, а то също не му бе приятно. Дори сега, когато го познаваха само в тази му роля — с името Говорител, Талман, Фаланте, Шпилер, — независимо как наричаха Говорителя на мъртвите в града си, всред народа, на планетата си.

Не искаше да го познават. Не им принадлежеше, не принадлежеше на човешката раса. Имаше друга мисия, принадлежеше другиму. Не на човешките същества. Не и на проклетите прасенца. Или поне така си мислеше.

---

[1] Жан (Йоханес) Калвин (1509–1564) — забележителен френски писател-теолог и реформатор. Установил се в Женева, където проповядва и твори. — Б.ред. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

ЛИБО

Наблюдения върху храненето: предимно масиоси — лъскавите червеи, които живеят всред лозите мердона по кората на дърветата. Понякога дъвчат листа от капим^[1]. Понякога (случайно ли?) поглъщат листа от мердона ведно с масиосите.

Никога не сме ги виждали да ядат нещо друго. Новиня анализира трите им храни — масиоси, листа от капим и мердона — и резултатите се оказаха учудващи. Или пекениносите не се нуждаят от различни видове протеин, или са непрекъснато гладни. В храната им има сериозна липса на много различни елементи. Равнището на приемания калций е толкова ниско, че се чудим дали костите им се нуждаят от калций, както нашите.

За размисъл: след като не можем да вземем тъканни проби, единствените ни познания за анатомията и психиката на прасенцата се дължат на онова, което сме научили от снимките на трупа на прасенцето Рутър: той бе подложен на вивисекция. Все пак има някои очевидни аномалии. Езиците на прасенцата, невероятно чевръсти, способни да възпроизведат всеки наш звук и много други звуци, които ние не можем да произнесем, трябва да са еволюирали по някаква причина. Може би за да търсят насекоми в кората на дърветата или в гнезда на земята. Ако някога техен древен предшественик го е правил, сега те със сигурност вече не го правят. Покритите с роговица възглавнички на краката и от вътрешната страна на коленете им позволява да се катерят по дърветата и да се задържат на тях само с крака. Защо е тази еволюция? За да избягат от някой хищник? На Лузитания няма достатъчно едър хищник, който да ги заплашва. Да се задържат на

дърветата, за да търсят насекоми в кората им? Това съвпада и с формата на езика им, но къде са насекомите? Единствените насекоми са смучещите мухи и пуладорите, но те не се крият в кората на дърветата, а и прасенцата и бездруго не ги ядат. Масиосите са големи, живеят върху повърхността на дървесната кора и лесно се събират, като се придърпат надолу лозите мердона; дори не се налага прасенцата да се катерят по дърветата.

Размишления на Либо: езикът и катеренето по дърветата са се развили при различна окръжаваща среда, при много по-разнообразен режим на хранене, в който са били включени и насекомите. Но нещо се е случило — ледников период, миграция, епидемия — и е променило околната среда. Изчезнали са насекомите и т.н. Може би тогава са загинали и едрите хищници. Това обяснява защо на Лузитания съществуват толкова малко видове, въпреки много благоприятните условия. Катаклизмът трябва да е станал сравнително наскоро — преди половин милион години? — тъй че еволюцията не е имала още възможност да постигне по-голямо разнообразие.

Това е примамлива хипотеза, тъй като в сегашната окръжаваща среда няма явни податки, че прасенцата изобщо са еволюирали. За тях не съществуват съперници. Екологичната ниша, която обитават, би могло да бъде запълнена примерно от лалугери. Защо изобщо интелигентността да е признак на приспособимост? Ала предположението, че с катаклизма се обяснява защо начинът им на хранене е толкова отегчителен и некалоричен, е навярно погрешно. Бръсначът на Окам го разрязва на парченца.

Жоау Фигейра Алвареш —
работни бележки 4/14/1948 Сл.М.К,
публикувани посмъртно във
„Философски корени на Лузитанския
сецесион^[2]“, 2010-33-4-1090:40

Веднага след като кметицата Боскиня пристигна в Станцията на зенатора, нещата се изплъзнаха от ръцете на Либо и Новиня. Боскиня бе свикнала да командва и постът ѝ не оставяше много възможности за възражения или дори за обсъждане.

— Вие чакайте тук — каза тя на Либо, още щом оцени обстановката. — Веднага след като ми се обадохте, пратих Арбитъра да съобщи на майка ти.

— Трябва да пренесем тялото му — рече Либо.

— Наредих на неколцина от живеещите наблизо мъже да се погрижат за това — каза тя. — А епископ Перегрино му подготвя място в гробището на катедралата.

— Искам да присъствам — настоя Либо.

— Нали разбираш, Либо, ще трябва да направим подробни снимки.

— Аз самият ти казах, че трябва да го направим за доклада ни до Междузвездния комитет.

— Ти обаче не бива да бъдеш там, Либо. — Тонът на Боскиня бе властен. — Освен това, трябва да получим доклада ти. И трябва да информираме Междузвездния, колкото е възможно по-скоро. Смяташ ли да се заемеш с него още сега, докато случилото се е още свежо в паметта ти?

Права бе, разбира се. Само Либо и Новиня можеха да напишат доклади от първа ръка и колкото по-скоро го стореха, толкова по-добре.

— Мога да го направя — рече Либо.

— И ти, Новиня — твоите наблюдения също. Напишете си докладите поотделно, без консултации. Стоте свята чакат.

Компютърът вече бе поставен в готовност и ансибалът изпращаше докладите им още докато ги пишеха, барабар с грешките и с поправките. Във всичките Сто свята хората, заети с ксенология, прочетоха всяка думица, написана от Либо и Новиня. Мнозина други получиха моментално съставени резюмета за случилото се. На двайсет и две светлинни години разстояние Андрю Уигин узна, че ксенологът Жоау Фигейра „Пипо“ Алвареш е бил убит от прасенцата и съобщи за това на студентите си, преди още тялото на Пипо да бъде внесено през портата в Милагре.

След като свърши с доклада си, Либо веднага бе заобиколен от представители на властта. Новиня гледаше с нарастваща мъка некадърността на водачите на Лузитания, които само усилваха болката на Либо. Епископ Перегрино бе най-тежкия случай; като се опитваше да утеша Либо, той каза, че по всяка вероятност прасенцата били всъщност животни без душа, от което следва, че баща му е бил разкъсан от диви зверове, а не е бил убит. Новиня почти му се разкрещя: „Нима това означава, че Пипо е посветил живота си на изучаването на някакви си животни? И че смъртта му, щом не е убийство, е нещастен случай?“ Ала правеше чест на Либо, че се въздържа; изтърпя присъствието на епископа, като само кимаше, и в крайна сметка чрез мълчаливото си съгласие се отърва от него побързо, отколкото Новиня би могла да го стори, като влезе в спор с него.

Дом Кристау от манастира бе по-полезен, задаваше умни въпроси за случилото се през деня, които принуждаваха Либо и Новиня да отговарят аналитично и неемоционално. Новиня обаче твърде скоро се отказа да отговаря. Повечето хора питаха защо прасенцата са извършили това; дом Кристау питаше какво ли евентуално е сторил Пипо, та да предизвика убийството. Новиня бе съвсем наясно какво бе направил Пипо — той бе разкрил на прасенцата тайната, която бе открил в компютърните симулации на Новиня. Но тя не заговори за това, а пък Либо, изглежда, бе забравил какво му бе казала набързо преди няколко часа, когато тръгваха да търсят Пипо. Той дори не погледна симулациите. Новиня бе доволна от това; най-големият ѝ страх беше, че ще си спомни.

Въпросите на дом Кристау секнаха, когато кметицата се върна с неколцината мъже, които ѝ помогнаха да пренесат трупа на Пипо. Бяха мокри до кости, въпреки найлоновите си дъждобрани, изпръскани бяха с кал; слава Богу че поне кръвта бе отмита от дъжда. Всички се държаха сковано, почтително, кимнаха на Либо, едва ли не се поклониха. На Новиня ѝ хрумна, че почитта им не бе обичайното внимание, което хората винаги оказват на засегнатите от нечия смърт.

Единият от мъжете попита Либо:

— Сега ти си зенадор, нали?

И така си беше.

Зенадорът нямаше официална власт в Милагре, но имаше престиж — неговата работа бе единствената причина за

съществуването на колонията, нали така? Либо вече не бе момче; той трябваше да взема решения, имаше престиж, беше се изместил от жизнената периферия на колонията в самия ѝ център.

Новиня почувства как изгубва власт над живота си. Не така трябваше да се развият събитията. Трябваше да продължа работата си тук с години — да се уча от Пипо, а Либо да ми бъде съученик; това бе начинът на живот. Тъй като вече бе ксенобиоложката на колонията, тя също трябваше да заеме уважавана ниша на възрастен човек. Не ревнуваше Либо, просто искаше да си останат още известно време заедно като деца. Всъщност — завинаги.

Ала Либо не можеше да ѝ бъде другар в учението, другар в каквото и да било. Тя видя с неочаквана яснота как всички в стаята приковаха вниманието си върху Либо — върху онова, което казва, което изпитва, което възнамерява да стори.

— Няма да нараняваме прасенцата — каза той, — няма дори да наречем станалото убийство. Не знаем как ги е провокирал татко, ще се опитам да разбера това по-късно, важното сега е да разберем, че онова, което са сторили, за тях е било правилно. Ние сме чужденците тук и сигурно сме нарушили нещо — някое табу или закон, — но татко винаги е бил готов за това, винаги е бил наясно, че това е възможно. Ще приемем, че е умрял като воин на бойното поле, като пилот в кораба си, в изпълнение на служебния си дълг.

Ех, Либо, мълчаливо момче, изнамери такова красноречие, че вече не може да бъдеш наричан момче. Новиня усети как мъката ѝ се усилива двукратно. Трябваше да отклони поглед от Либо, да гледа настрани...

И като погледна настрани, срещна очите на единствения друг човек в стаята, който не гледаше Либо. Той беше много едър, но и много млад — по-млад от нея, сети се тя, защото го познаваше: бе ученик в по-долния клас. Тя се бе застъпила веднъж за него пред доната Криста. Маркос Рибейра — да, това бе името му, ала винаги го наричаха Марсау, защото беше толкова едър. Едър и тъп, казваха за него, наричаха го за кратко Сау — грубата португалска дума за куче, за пес. Тя бе съзряла тогава безмълвния яд в очите му и след това го видя, предизвикан до крайност, да удря един от мъчителите си. Жертвата му сетне ходи с гипсирано рамо почти цяла година.

Естествено, те обвиниха Марсау, че е ударил, без да бъде предизвикан — това е характерно за мъчителите на всяка възраст, да стоварят вината върху жертвата си, особено пък когато тя им отвърне. Ала Новиня не принадлежеше към детската общност — тя бе самотна като Марсау, макар и не толкова безпомощна, — затова не страдаше от излишна лоялност, която да ѝ попречи да каже истината. Мислеше си, че това бе част от обучението ѝ да стане Говорителка на прасенцата. Самият Марсау не означаваше нищо за нея. Изобщо не ѝ мина през ум, че произшествието може да се окаже важно за него, че може да я запомни като единствения човек, който го е подкрепил в продължителната му война с другите деца. Тя не го бе виждала и не бе мислила за него, откакто бе станала ксенобиоложка.

И ето го сега, изцапан с кал от лобното място на Пипо, с лице, по-измъчено и по-животинско откогато и да било, с прилепнала от дъжда и потта коса върху скулите и ушите му. И къде гледаше той? Гледаше единствено нея, дори когато погледът ѝ откровено се спря върху него. Защо ме гледаш? — попита го мълчаливо тя. Защото съм гладен, отвърнаха животинските му очи. Ала не, не, това беше по-скоро страхът ѝ, виденията ѝ за прасенцата-убийци. Марсау не означава нищо за мен и, независимо какво си мисли, аз също не означавам нищо за него.

Но макар и само за миг, тя усети интуитивно смут. Действието ѝ в защита на Марсау означаваше за него нещо съвсем различно от онова, което бе за нея; беше толкова различно, сякаш не ставаше дума за една и съща случка. Съзнанието ѝ го свърза с убийството на Пипо от страна на прасенцата и връзката ѝ се стори много важна, сякаш почти бе в състояние да обясни станалото, ала сетне тази мисъл потъна във вихрушката на разговорите и свещенодействията, след като епископът отново поведе мъжете, този път към гробищата. Тук при погребенията не използваха ковчези, тъй като заради прасенцата бе забранено да се секат дървета. Затова тялото на Пипо щеше да бъде погребано направо, макар че церемонията щеше да се състои не по-рано от следващия ден, а може би дори и след два дена; много хора искаха да се съберат за реквиемната меса на зенадора. Марсау и останалите мъже закрачиха в бурята и оставиха Новиня и Либо да се занимават с всички онези, които смятаха, че трябва да се заемат със спешните неща след смъртта на Пипо. Някакви важничещи непознати влизаха и излизаха, вземаха

решения, които Новиня не разбираше и за които Либо, изглежда, не даваше и пет пари.

Най-накрая до Либо застана Арбитъра и сложи ръка върху рамото на момчето.

— Ти, естествено, ще дойдеш у дома — рече Арбитъра. — Поне за тази нощ.

Защо у вас, Арбитре? — запита се Новиня. Ние не те познаваме, никога не сме имали дело при теб, кой си ти, че да решаващ вместо нас? Нима смъртта на Пипо означава, че изведнъж сме се превърнали в малки деца, които не могат да вземат никакви решения?

— Аз ще бъда при майка си — рече Либо.

Арбитъра го погледна изненадан — самата мисъл, че едно дете му противоречи, сякаш излизаше извън сферата на собствения му опит. Новиня знаеше, разбира се, че не бе така. Дъщеря му Клеопатра, няколко години по-млада от Новиня, се бе потрудила ячко, за да заслужи прякора си Бруксиня — малка вещица. Тогава как можеше баща ѝ да не разбира, че децата си имат собствени глави и се противопоставят на опитомяването си?

Ала не изненадата занимаваше сега Новиня.

— Мислех, че знаеш: и майка ти ще остане за известно време при моето семейство — рече Арбитъра. — Събитията я разстроиха, естествено, и не би могла да мисли за домашни задължения, нито пък да седи в къщата, която ще ѝ напомня кой няма да бъде повече с нея. Тя е при нас, братята и сестрите ти — също, и те се нуждаят от теб. И по-големият ти брат Жоау е с тях, разбира се, ала той си има вече съпруга и дете, тъй че ти си единственият, на когото може да разчита семейството ти.

Либо кимна, беше сериозен. Арбитъра не искаше да го постави под своя защита; той молеше Либо да защити останалите.

Арбитъра се обърна към Новиня:

— А ти трябва да си идеш у дома — рече той. Чак тогава тя разбра, че поканата му не включваше и нея. И защо би трябвало да я включва? Пипо не бе неин баща. Тя бе само негова приятелка, която се оказа с Либо, когато бе открит трупът му. От къде на къде трябваше да страда и тя?

У дома! Кой беше нейният дом, ако не Станцията? Нима трябваше да иде в Станцията на биолога, където беше леглото, в което

не бе спала повече от година, ако се изключи подремването, когато работеше в лабораторията? Нима това беше нейният дом? Тя го бе напуснала, понеже бе болезнено пуст след смъртта на родителите ѝ; а сега и Станцията на зенадора беше пуста; Пипо бе мъртъв, а Либо бе поел ролята на възрастен със задължения, които щяха да го откъснат от нея. Тук не беше нейният дом, но пък нямаше и къде да отиде.

Арбитъра отведе Либо. Майка му Консейсао го очакваше в дома на Арбитъра. Новиня почти не я познаваше, знаеше само, че е библиотекарката, която поддържа архива на Лузитания. Новиня никога не бе прекарвала поне известно време с жената на Пипо и с другите му деца, не я интересуваше дали съществуват; само работата ѝ тук, само животът тук имаха реална стойност. Либо пое към вратата и ѝ се стори, че се смалява, сякаш го бе вдигнал и понесъл вятърът, сякаш чезнеше в небето като хвърчило; вратата се затвори зад него.

Чак сега тя усети тежестта от загубата на Пипо. Обезобразеното му тяло на хълма не бе истинската му смърт, това бяха всъщност остатъците от смъртта. За нея същинската смърт бе пустотата в живота ѝ. Пипо бе като скала в бурята — толкова солидна и непоклатима, че тя и Либо се прислоняваха заедно под нея, без изобщо да разберат, че е имало буря. А сега, след като вече го нямаше, бурята ги бе помела и щеше да ги отнесе където си поиска. Пипо, изплака безмълвно тя. Не си отивай! Не ни оставяй! Ала той, разбира се, си бе отишъл, глух за молитвите ѝ, също както бяха глухи за тях и родителите ѝ.

Станцията на зенадора беше все още оживена; самата кметица Боския използваше терминала, за да предаде всичките данни на загиналия по ансибала до Стоте свята, където експертите отчаяно се опитваха да схванат причините за смъртта на Пипо.

Ала Новиня знаеше, че ключът към разгадката на смъртта му не беше във файловете на Пипо. Нейните данни го бяха убили по някакъв начин. Те бяха там, в пространството над терминала, холографски изображения на генетичните молекули на ядрата в клетките на прасенцата. Тя не искаше Либо да ги проучва, ала сега ги гледаше и гледаше, опитваше се да види онова, което бе забелязал Пипо, опитваше се да разбере какво се съдържаше в тези изображения, та го бе накарало да изтича веднага при прасенцата, за да им каже онова, което го бе убило. Тя несъзнателно бе открила някаква тайна, която

прасенцата бяха готови да запазят с цената на убийство, но каква беше тази тайна?

Колкото повече разглеждаше холограмите, толкова по-малко ги разбираше, а след време вече дори не ги виждаше, всичко се сля пред очите ѝ, сълзите се стичаха по лицето ѝ — плачеше беззвучно. Тя бе причинила смъртта му, защото, без дори да иска, бе разкрила тайната на пекениносите. Ако не бях дошла тук, ако не мечтаех да стана Говорителка на историята на прасенцата, ти щеше да си още жив, Пипо; Либо щеше да си има баща и да бъде щастлив; това място още щеше да бъде негов дом. Аз нося в себе си семето на смъртта и го посаждам навсякъде, където се поспра достатъчно дълго, та да обикна. Родителите ми умряха, за да могат да живеят другите; а сега аз живея, за да умират другите.

Единствено кметицата Боскиня забеляза учестеното ѝ, накъсано дишане и разбра, изведнъж връхлетяна от съчувствие, че това момиче също бе потресено и страдаше. Боскиня остави другите да продължат с докладите по ансибала и изведе Новиня от Станцията на зенадора.

— Съжалявам, момиче — рече кметицата. — Знаех, че идваш често тук, трябваше да се досетя, че той ти е като баща, а ние тук се отнасяме към теб като към страничен човек; това не е правилно и справедливо от моя страна; ела с мен у дома...

— Не — отвърна Новиня. Разходката на студения, влажен нощен въздух бе прогонила част от мъката ѝ; беше си възвърнала донякъде яснотата на мислите. — Не, моля те, искам да остана сама.

— Но къде?

— В моята собствена станция.

— Не бива да оставаш сама точно през тази нощ — рече Боскиня.

Ала Новиня не можеше да понесе дори мисълта да бъде в компания на хора, които се опитват да я утешат. Аз го убих, не разбирате ли? Не заслужавам утешение. Искам да изстрадам всичката болка, която ще ме сполети. Това е моето наказание, моето удовлетворение и, ако е възможно, моето опрощение; как иначе ще изтрия кървавите петна от ръцете си?

Но не ѝ стигаше силата да се съпротивлява, дори да спори. Десет минути колата на кметицата се носи над покритите с трева пътища.

— Ето я моята къща — посочи тя. — Нямам деца на твоята възраст, но мисля, че ще се чувстваш удобно. Не се безпокой, никой няма да ти вади душата, ала да си сама, няма да е добре.

— Бих предпочела по-скоро да съм сама. — На Новиня ѝ се искаше гласът ѝ да прозвучи уверено, обаче излезе слаб, плах.

— Моля те — рече Боскиня. — Ти не си на себе си.

Де да беше така!

Тя нямаше никакъв апетит, макар съпругът на Боскиня да бе приготвил кафезиньо за двете. Беше късно, до зори оставаха само няколко часа и тя им позволи да я настанят в леглото. Сетне, докато къщата още бе потънала в тишина, тя стана, облече се и слезе долу, където се намираше домашният терминал на кметицата. Оттам подаде на компютъра команда да затвори изображенията, които още се намираха над терминала в Станцията на зенадора. Тя не бе успяла да разгадае тайната, която Пипо бе открил, ала някой друг би могъл да го стори; а тя не би искала на съвестта ѝ да тежи нова смърт.

После излезе от къщата и закрачи към Центъра, покрай завоя на реката и Вила даш Агуяш към Станцията на биолога. Нейният дом.

В жилищните помещения беше студено, неотоплено — тя не бе спала тук толкова дълго, че върху чаршафите се бе натрупал плътен слой прах. Лабораторията обаче беше естествено топла — работата ѝ не страдеше от привързаността ѝ към Пипо и Либо. Де да беше обратното!

Действаше много систематично. Всяка проба, всеки диапозитив, всяка растителна култура, която бе използвала в откритията, довели до смъртта на Пипо — всичко бе изхвърлено, изчисти навсякъде и не остави никаква следа от работата, която бе свършила. Искаше не само всичко да изчезне, но да не остане и следа, че е било унищожено.

Сетне се завърна при терминала си. Ще унищожи и всички записки за работата си в тази област, всички данни за работата на родителите си, които я бяха насочили към собствените ѝ открития. Всичко ще изчезне. Макар това да бе целта на живота ѝ, въпреки че с това свързваше своята самоличност от много години, тя ще унищожи всичко така, сякаш самата тя ще е наказана, погубена, унищожена. Спря я компютърът.

„Работните бележки по ксенобиоложките изследвания не могат да бъдат изтрити“ — съобщи ѝ той.

Не можеше да го направи. Знаеше от родителите си, от техните файлове, които бе изучавала като Светото писание, като път към самата себе си: нищо не може да бъде унищожено, нищо не може да бъде забравено. Свещеността на познанието бе влязла в душата ѝ по-дълбоко от който и да е катехизис. Бе попаднала в парадоксално положение. Познанието бе убило Пипо; да изтрие това познание означаваше да убие отново родителите си, да убие всичко, което ѝ бяха оставили. Отвсякъде се надигаха стени — прекалено високи, за да ги изкатери, те бавно се приближаваха, смазваха я.

Новиня стори единственото, което можа: защити файловете с всички възможни равнища на защита, постави бариерата на всички известни ѝ ограничения за достъп. Докато е жива, никой друг, освен самата нея, не би могъл да ги види. С едно изключение — като се омъжи, съпругът ѝ ще има достъп, ако заяви нуждата да узнае. Е, няма изобщо да се омъжва. Това беше лесно.

Виждаше бъдещето пред себе си: мрачно, непоносимо и неизбежно. Не смееше да помисли за смъртта, но трудно щеше да остане и жива, неспособна да се омъжи, неспособна дори да мисли по въпроса за откритието си, за да не би да го разгадае и без да ще, да се изпусне и да го съобщи; сама завинаги, завинаги потънала в скръб, завинаги виновна, копнееща за смъртта, ала без право да посегне към нея. И все пак оставаше ѝ едно утешение: никой друг нямаше да умре заради нея. Нямаше да носи повече вина, отколкото сега.

В този миг на мрачно, решително отчаяние тя си спомни за Царицата на кошера и за Хегемона, спомни си за Говорителя на мъртвите. И макар истинският автор, истинският Говорител да бе сигурно от хиляди години в гроба, на много други светове имаше Говорители, които проповядваха като свещеници за онези, които не признаваха никакъв бог, ала въпреки това вярваха в стойността на човешкия живот. Говорители, чиято работа бе да откриват истинските причини и мотиви за стореното от хората и да съобщават истината за техния живот след смъртта им. В тази бразилска колония имаха свещеници вместо Говорители, ала свещениците не можеха да ѝ донесат утешение; затова тя ще извика тук Говорител.

Не го бе осъзнала по-рано, но тя всъщност цял живот бе възнамерявала да постъпи така, от мига, в който за първи път прочете и бе завладяна от „Царицата на кошера“ и „Хегемона“. Тя дори бе

проучила въпроса, тъй че познаваше законите. Това тук беше колония с католически лиценз, ала Междувездният конгрес позволяваше на всички граждани да извикат свещеници от каквото вероизповедание пожелаят, а Говорителите на мъртвите имаха статут на свещеници. Тя можеше да се обади и ако Говорителя решише да дойде, колонията не можеше да му откаже да го допусне.

Възможно бе Говорителя да не пожелае да дойде. Възможно бе да няма Говорител толкова близко, че да успее да дойде, докато е жива. Но имаше шанс някой да е наблизил — на двайсет, трийсет, четирийсет години разстояние от сегашния момент, — той ще дойде от космодрума и ще започне да разкрива истината за живота и смъртта на Пипо. И може би, когато открие истината и заговори с онзи ясен глас, който бе заобичала от „Царицата на кошера“ и „Хегемона“, може би тогава ще я освободи от вината, която изгаряше сърцето ѝ.

Молбата ѝ бе приета от компютъра; той щеше да осведоми по ансибала Говорителите от близките светове. Моля те, поискай да дойдеш, рече мислено тя на непознатия получател на съобщението. Дори ако трябва да разкриеш пред всички истината за вината ми. Дори така да е, ела.

Събуди се с тъпа болка в кръста и с чувството за тежест върху лицето. Бузата ѝ беше притисната върху чистата повърхност на терминала, който се бе самоизключил, за да я защити от лазерното лъчение. Ала не болката я събуди. Събуди се от лекото докосване по рамото. За миг си помисли, че я докосва Говорителя на мъртвите, вече пристигнал в отговор на молбата ѝ.

— Новиня — прошепна той. Не беше Фаланте пелос Муертос, а друг. Някой, когото бе изгубила в снощната буря.

— Либо — прошепна тя. И започна да се изправя. Направи го твърде рязко — гърбът ѝ се схвана и главата ѝ се замая. Извика тихичко; ръцете му я прихванаха за раменете, за да не падне.

— Добре ли си?

Тя усети дъха му като бриз от любима градина и се почувства в безопасност, почувства се като у дома си.

— Ти си ме търсил.

— Новиня, дойдох веднага, щом можах. Майка спи дълбоко. Пипиню, по-възрастният ми брат, е сега при нея, Арбитъра владее положението и аз...

— Би трябвало да знаеш, че мога да се погрижа за себе си — рече тя.

Миг тишина, след което гласът му прозвуча отново — яден този път, яден и отчаян, уморен, уморен като старостта, като ентропията, като смъртта на звездите.

— Бог ми е свидетел, Иванова, не съм дошъл тук да се погрижа за теб.

Нещо у нея се сви; тя не бе забелязала надеждата, докато не я изгуби.

— Каза ми, че баща ми е открил нещо в твоите симулации. Че е очаквал аз сам да разбера какво е то. Мислех си, че си оставила симулациите на терминала, но когато се върнах в станцията, той беше изключен.

— Така ли?

— Знаеш, че е така, Нова, никой друг, освен теб, не би могъл да изключи програмата. Трябва да я видя.

— Защо?

Той я погледна тъй, сякаш не вярваше на очите си:

— Знам, че още не си се събудила напълно, Новиня, но сигурно си разбрала, че прасенцата убиха татко заради онова, което е открил в твоята симулация.

Тя го погледна, без да трепне и не отвърна нищо. Той бе виждал изражението ѝ на студена решителност и преди.

— Защо не ми ги покажеш? Сега аз съм зенадорът и имам правото да узная.

— Имаш правото да прегледаш всички файлове и бележки на баща си. Имаш правото и да виждаш всичко онова, което съм публикувала.

— Тогава го публикувай!

Тя отново не отвърна нищо.

— Как ще можем да разберем прасенцата, ако не знаем какво е открил баща ми за тях? — Тя не отвърна. — Ти си отговорна пред Стоте свята, пред нашата способност да проумеем единствената извънземна раса, която е още жива. Как можеш да си седиш тук и... какво ти е, да не би да искаш сама да разбереш за какво става дума? Да бъдеш първата?! Добре, бъди първата, аз ще запиша името ти срещу откритието — Иванова Санта Катарина фон Хесе...

— Не ме интересува името ми!

— И аз мога да играя тази игра. Не можеш да откриеш нищо, без онова, което аз знам — тогава и аз ще крия файловете си от теб!

— Не ме интересуват твоите файлове.

Това му дойде твърде много:

— Какво всъщност те интересува? Какво се опитваш да ми сториш? — Той я хвана за раменете, вдигна я от стола, разтърси я и изкрещя в лицето ѝ: — Моят баща беше убит и знаеш защо са го убили, знаеш каква бе симулацията! Веднага ми кажи, покажи ми!

— За нищо на света — прошепна тя. Лицето му се изкриви от мъка.

— Защо? — изкрещя той.

— Защото не искам да умреш.

Тя видя в очите му как постепенно започна да разбира. Да, точно така е, Либо: защото те обичам, защото ако знаеш тайната, прасенцата ще убият и теб. Не ме интересува науката, не ме интересуват Стоте свята и отношенията между човечеството и извънземната раса, не ме интересува нищо друго, само да си жив.

Сълзите най-сетне се отрониха от очите ѝ, затъркаляха се по бузите ѝ.

— Аз искам да умра — рече той.

— Ти утешаваш всички други — прошепна тя. — А кой ще утеши теб?

— Трябва да ми кажеш, за да мога да умра.

И в следващия миг ръцете му вече не държаха раменете ѝ; сега той се бе притиснал към нея, а тя го поддържаше.

— Уморен си — каза тя, — но можеш да си починеш.

— Не искам да почивам — прошепна той. Ала въпреки това я остави да го държи, остави я да го отведе от терминала.

Заведе го в спалнята си, махна покривката от леглото, не обърна внимание на вдигналия се прах.

— Ето тук, ти си уморен, почини си. Тъкмо затова дойде при мен, Либо. Да намериш покой и утеха.

Той покри лице с длани, клатеше главата си напред-назад — едно момче, което плаче за баща си, плаче за края на всичко — тъй, както бе плакала и тя. Тя свали обувките му, панталоните, пхна ръце под ризата му, за да я повдигне до раменете и да я изхлузи през главата му.

Той дишаше дълбоко, за да спре риданията, вдигна ръце, за да съблекат ризата му.

Тя постави дрехите на един стол, сетне се наведе над него, за да го завие с покривката. Ала той хвана китката ѝ и я погледна умоляващо с насълзени очи.

— Не ме оставяй тук сам — прошепна. Тонът му бе изпълнен с отчаяние. — Стой при мен.

Тя се остави да я притегни върху леглото, където се притисна силно о нея; само след няколко минути заспа и ръцете му се отпуснаха. Тя обаче не спа. Ръката ѝ лекичко се плъзна по кожата на рамото му, по гърдите, по кръста.

— О, Либо, мислех, че съм те изгубила, когато те отведоха, мислех, че съм те изгубила, тъй както Пипо. — Той не чуваше шепота ѝ. — Ала ти все така винаги ще се връщаш при мен.

Може и да бе изхвърлена от градината, досущ като Ева, заради греха, сторен от незнание. Но пак като Ева, тя можеше да го понесе, защото все още имаше Либо, нейния Адам.

Но имаше ли го наистина? Имаше ли го? Ръката ѝ потрепери върху голата му плът. Никога не можеше да го има. Бракът бе единственият начин тя и Либо да останат заедно задълго — законите бяха много стриктни във всеки колонизиран свят, но още по-строги, когато колонията бе с католически лиценз. Днес тя можеше да повярва, че той ще поиска да се ожени за нея, когато му дойде времето. Ала Либо беше единственият мъж, за когото никога нямаше да се омъжи.

Защото тогава той би получил автоматично достъп до всеки неин файл, стига да убеди компютъра, че има нужда да го види — а в това число влизаха всичките ѝ работни файлове, независимо колко защити им бе сложила. Междузвездният кодекс го изискваше. В очите на закона женените двойки на практика представляваха една личност.

Тя никога няма да му позволи да проучи тези файлове, инак би открил онова, което знаеше баща му, и тогава щяха да намерят и неговия труп на склона на хълма — той щеше да агонизира под изтезанията на прасенцата, и това щеше да я измъчва всяка нощ през останалия ѝ живот. Нима вината за смъртта на Пипо не бе повече, отколкото можеше да понесе? Да се омъжи за Либо, означаваше да го убие. А да не се омъжи за него пък, бе все едно да убие себе си, защото

изобщо не можеше да си представи с кого другиго би могла да бъде, ако не с Либо.

Колко умно от моя страна. Открих такъв път към ада, от който няма връщане.

Тя притисна лице в рамото на Либо и сълзите ѝ руннаха по гърдите му.

---

[1] Капим — трева (порт.) — Б.пр. ↑

[2] Сецесион, сецесия — в Древния Рим — оттегляне на въоръжения народ извън града с цел да принуди Сената да признае правата му; отпадане, отделяне, разделение (лат.) — Б.ред. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ЕНДЪР

Разпознали сме четири езика на прасенцата. „Мъжският“ е най-често използваният. Чували сме откъслеци от „Езика на съпругите“, с който очевидно си служат, за да разговарят с женските (какъв начин за разграничаване на половете само!), и от „Дървесния език“, ритуален идиоматичен език, който, казват, използват при своите молитви към прародителските си дървета-тотемни. Освен това споменаха за четвърти език, който наричат „Бащин език“ и който очевидно се състои от удряне на различни по размер пръчки една о друга. Те настояват, че това е истински език, който се различава от другите толкова, колкото, да речем, португалският от английския. Може би го наричат Бащин език, защото се осъществява чрез дървени пръчки, чийто произход е от дърветата — а те смятат, че дърветата съхраняват духа на предците им.

Прасенцата са удивително способни в усвояването на човешки езици — правят го много по-добре, отколкото ние усвояваме техните. В последните години през повечето време, когато сме с тях, те говорят Старк или португалски и помежду си. Може би превключват на собствените си езици, когато нас ни няма. Може би дори са приели човешките езици като свои или толкова много ги харесват, че ги използват постоянно като някаква игра. Езиковото „замърсяване“ е нежелателно, но може би е неизбежно, след като в крайна сметка трябва да общуваме с тях.

Д-р Суингълър пита дали имената им и начинът на обръщение към тях разкриват нещо за културата им. Отговорът е категорично „Да“, макар да имам само най-бегла представа какво точно разкриват. Онова, което има значение, е, че никога не сме кръщавали което и да е от тях.

Вместо това, докато учеха Старк или португалски, те ни питаха за значението на думите и после обявяваха имената, които си бяха избрали сами или един другиму. Такива имена като „Рутър“ (Риеция) и „Чупасеу“ (Небесен бозайник) може и да са преводи на техните имена от Мъжкия език или просто чуждоезични прякори, които са си избрали да използват.

Те се обръщат един към другото с „братя“. Женските винаги са наричани „съпруги“, никога — „сестри“ или „майки“. Понякога споменават „бащите“, но терминът неизбежно се употребява за прародителските дърветатотеме. А що се отнася до това, как наричат нас, те използват „човек“, разбира се, но са възприели също така и новата Демостенова йерархия на изключването. Те смятат хората за фрамлинги, а прасенцата от другите племена за утленинги. Странно обаче, те смятат себе си за рамани, като така показват или неразбиране на йерархията, или гледат на себе си от човешка гледна точка! И — твърде изумителен обрат — на няколко пъти са споменавали, че женските са варелсе!

*Жоау Фигейра Алвареш,
„Бележки върху езика на прасенцата и терминологията им“, публикувани в
„Семантика“, 9/1948/15*

Жилищните райони на Рейкявик бяха издълбани в гранитните стени на фиорда. Жилището на Ендър беше високо в скалата, налагаше му се досадно изкачване по стълби и подвижни мостчета. Разполагаше обаче с прозорец. Бе прекарал по-голямата част от детството си затворен сред метални стени. Където това бе възможно, живееше така, че да може да наблюдава климата на различните светове.

В стаята му беше горещо и светло, слънцето нахлуваше свободно, заслепяваше го, когато идваше от хладния мрак на каменните коридори. Джейн не го изчака зрението му да се приспособи към светлината.

— Имам за теб изненада на терминала — каза тя. Гласът ѝ шепнеше от бижутото в ухото му.

В пространството над терминала стоеше прасенце. То се движеше, почесваше се; сетне посегна. Когато ръката му се появи отново, тя държеше лъскав червей, от който капеше нещо. Отхапа го и телесните сокове се стекоха от устата по гърдите на прасенцето.

— Очевидно — много напреднала цивилизация — рече Джейн.

Ендър се подразни:

— Мнозина нравствени идиоти имат чудесни маниери на хранене, Джейн.

Прасенцето се обърна и заговори:

— Искаш ли да видиш как го убихме?

— Какви ги вършиш, Джейн?

Прасенцето изчезна. На негово място се появи холограма на тялото на Пипо, полегнало на склона под дъжда.

— Направих възстановка на използвания от прасенцата метод на вивисекция, като използвах информацията от огледа, преди трупът да бъде погребан. Искаш ли да я видиш?

Ендър седна на единствения стол в стаята. Сега терминалът му показваше склона на хълма, където още живеят Пипо лежеше по гръб, ръцете и краката му бяха завързани за дървени пръти. Десетина прасенца се бяха събрали около него, едно от тях — с костен нож в ръка. Гласът на Джейн отново прозвуча в ухото му:

— Не сме сигурни дали е станало точно така... — Всички прасенца изчезнаха, с изключение на онова с ножа. — Или пък е било ето така.

— Ксенологът в съзнание ли е бил?

— Без съмнение.

— Продължавай.

Джейн безмилостно показва разтварянето на гръдната кухня, ритуалното отстраняване на органите и поставянето им върху земята. Ендър се застави да гледа, опитваше се да схване какво значение би могло да има всичко това за прасенцата. В един момент Джейн прошепна:

— Ето сега той умира.

Ендър се отпусна; чак сега усети как се бяха напрегнали мускулите му, докато съчувстваше на Пипо за страданията му.

След като всичко свърши, Ендър легна на леглото си и впери поглед в тавана.

— Вече показах симулацията на учени в половин дузина светове — рече Джейн. — Скоро и журналистите ще се доберат до нея.

— Това е по-лошо, отколкото с бъргерите — рече Ендър. — Във всичките видеозаписи, които ни показваха, когато бях малък, бъргерите и хората бяха във война, но в сравнение с това бе далеч по-малко отблъскващо.

От терминала се разнесе злокобен смях. Ендър погледна да види какво правеше Джейн. Прасенце в цял ръст седеше там и се смееше нелепо; докато се смееше, Джейн го преобрази много изкусно — леко увеличение на зъбите, удължаване на очите, малко олигавяне, леко зачервяване на окото, езикът ту се плъзваше навън, ту се прибираще. Звярът от който и да е детски кошмар.

— Добра работа, Джейн. Метаморфозата от раман към варелсе.

— И след всичко това кога прасенцата ще бъдат приети като равни на хората?

— Прекратени ли са всички контакти?

— Междувездният конгрес е наредил на новия ксенолог да ограничи посещенията си до не повече от час, не по-често от веднъж на два дена. Забранено му е да пита прасенцата защо са направили това.

— Но карантина не е наложена.

— Дори не е предлагана.

— Ала и това ще стане, Джейн. Още едно произшествие като това, и ще се вдигне врява да бъде наложена. Да бъде заменен Милагре с военен гарнизон, чиято единствена цел ще бъде да се попречи на прасенцата да се сдобият с технология, която да им позволи да напускат планетата.

— Прасенцата ще имат проблеми с обществените връзки — рече Джейн. — А новият ксенолог е едва момче. Синът на Пипо — Либо. Съкратено от Либердаде Грасиаш е Деус Фигейра де Медичи.

— Либердаде. Значи „Свобода“.

— Не знаех, че говориш португалски.

— Близък е до испанския. Не си забравила, че Говорих от името на мъртвите Сакатекас и Сан Анджели, нали?

— На планетата Моктесума. Това бе преди две хиляди години.

— Не и за мен.

— За теб това субективно означава преди осем години. Преди петнайсет свята. Не е ли чудесно? Така оставаш толкова млад.

— Пътувам твърде много — каза Ендър. — Валънтайн е омъжена, очаква дете. Вече отхвърлих две молби за Говорител. Защо се опитваш да ме изкушиш отново?

Прасенцето над терминала се изсмя злобно.

— Ти смяташ, че това беше изкушение? Погледни! Мога да превърна камъка в хляб! — Прасенцето взе няколко ръбести камъчета и ги схруска. — Искаш ли да опиташ?

— Чувството ти за хумор е извратено, Джейн.

— Всичките царства на всички светове. — Прасенцето разтвори ръце, слънчевите системи се понесоха из ръцете му, планети с прекалено бързи орбити, всичките Сто свята. — Мога да ти ги дам. Всичките.

— Не ме интересува.

— Това е недвижима собственост, най-добрата инвестиция. Знам, знам, че си вече богат. Три хиляди години получаваш лихва, може дори да си позволиш да си построиш собствена планета. Но какво ще кажеш за това? Името на Ендър Уигин — известно във всичките Сто свята...

— То вече е известно.

— ...с обич, чест и привързаност.

Прасенцето изчезна. На негово място Джейн възстанови стар видеозапис от детството на Ендър и го превърна в холографско изображение. Тълпа, която вика, която крещи. Ендър! Ендър! А сетне — едно младо момче, изправено на платформа, маха с ръка. Тълпата полудява от възторг.

— Това никога не се случи — рече Ендър. — Питър изобщо не ме пусна да се върна на Земята.

— Това е провидение. Хайде, Ендър, мога да ти дам всичко показано. Да се възстанови доброто ти име.

— Не давам и пет пари — рече Ендър. — Сега разполагам с няколко имена. Говорител на мъртвите — в това има известно достойнство.

Прасенцето се появи в естествения си, а не в онзи дяволски вид, който Джейн бе изфабрикувала.

— Хайде — рече тихо прасенцето.

— Може би те наистина са чудовища, как мислиш? — попита Ендър.

— Всеки би си го помислил, Ендър. Но не и ти. Не. Не и аз.

— Защо те интересува това, Джейн? Защо се опитваш да ме придумаш?

Прасенцето изчезна. Появи се самата Джейн или поне онова лице, което тя използваше пред Ендър, откак за първи път му се бе разкрила — свенливо, изплашено дете, обитаващо огромната памет на междузвездната компютърна мрежа. Като видя лицето ѝ, той си спомни за първия път, когато тя му се яви. Измислих си лице, бе рекла. Харесва ли ти?

Да, харесваше му. Харесваше я. Млада, с ясно лице, честно, свежо — дете, което никога няма да остарее, усмивката ѝ беше сърцераздирателно свенлива. Тя бе рожба на ансибала. Дори междупланетните компютърни мрежи действаха със скорост, не по-голяма от светлинната, а отделянето на топлина ограничаваше обема на паметта и скоростта на операциите. Ансибалът обаче бе мигновен и пряко свързан с всеки компютър във всички светове. Джейн първо се озова в междузвездното пространство, мислите ѝ препускаха сред вибрациите на филоличните нишки на ансибаловата мрежа.

Компютрите на Стоте свята бяха за нея ръце и крака, очи и уши. Говореше всеки език, който някога е бил вкарван в компютър, бе прочела всяка книга от всички библиотеки във всички светове. Узнала бе, че човешките същества се боят да не би някой като нея да се появи на бял свят; във всички разкази, които ненавиждаше, нейното появяване означаваше или да я убият, или човечеството да загине. Хората си я бяха представяли, още преди да се роди, а във въображението си я бяха убивали хиляди пъти.

Тя не им даде знак, че е жива. Чак докато не откри „Царицата на кошера“ и „Хегемона“, както всички останали, и разбра, че авторът на книгата е човек, пред когото би посмяла да се разкрие. За нея бе елементарна задача да проследи историята на книгата до първото ѝ издание и да издири източника ѝ. Нали ансибалът я бе изнесъл от света, където Ендър, едвам двайсетгодишен, бе губернатор на първата човешка колония? И кой друг би могъл да я напише, освен той? Затова тя се обърна към него и той бе мил с нея; тя му показва лицето, което си бе измислила, и той я хареса, сега сензорите ѝ пътуваха с бижутото в

ухото му, тъй че винаги бяха заедно. Тя не криеше нищо от него, нито той — от нея.

— Ендър — рече тя, — ти още в началото ми каза, че търсиш планета, където можеш да дадеш влага и слънце на един пашкул и да го отвориш, за да освободиш Царицата и нейните десет хиляди оплодени яйца.

— Надявах се това да стане тук — рече Ендър. — Пустинна планета, като изключим екватора — постоянно недозаселена. Царицата също би желала да опита.

— Но не и ти, така ли?

— Смятам, че бъргерите няма да могат да преживеят зимата тук. Не и без енергиен източник, а наличието му ще предупреди правителството. Няма да стане.

— Никога няма да стане, Ендър. Сега вече го знаеш, нали? Ти си живял на двайсет и четири от Стоте свята и не откри нито един, където дори едничко негово ъгълче би било безопасно за новото раждане на бъргерите.

Той, разбира се, усети накъде биеше тя. Лузитания беше единственото изключение. Една съвсем малка част от този свят бе напълно недосегаема — заради прасенцата. А планетата беше във висша степен обитаема, дори по-удобна за бъргерите, отколкото за хората.

— Единственият проблем са прасенцата — рече Ендър. — Те може да възразят против решението ми част от техния свят да бъде предоставен на бъргерите. Ако прекаленото излагане на влиянието на човешката цивилизация би ги унищожило, то помисли си какво ще стане с бъргерите всред тях.

— Ти каза, че бъргерите са си взели поука. Каза, че няма да нанесат никаква вреда.

— Не и предумишлено. Но ние ги победихме само по една щастлива случайност, Джейн, знаеш го...

— Дължеше се на твоя гений.

— Те са по-развити от нас. Как ще възприемат това прасенцата? Ще бъдат ужасени от бъргерите, досущ както бяхме ужасени ние, а и едва ли ще са в състояние да се справят със страха си.

— Откъде знаеш? — попита Джейн. — Как ти или който и да е друг може да знае с какво могат да се справят прасенцата? Освен ако

не отидеш при тях и не научиш какви са. Ако са варелсе, Ендър, тогава остави бъргерите да използват тяхната среда и това няма да означава нещо повече от преместването на мравуняците или стадата добитък, за да се отвори място за градовете.

— Те са рамани — рече Ендър.

— Още не го знаеш.

— Знам го. Твоята симулация: това не беше изтезание.

— О, така ли? — Джейн отново показва възстановката на тялото на Пипо миг преди смъртта му. — Тогава може би не разбирам смисъла на думата.

— Пипо сигурно го е усетил като изтезание, но ако твоята симулация е точна — а аз знам, че е точна, Джейн, — то целта на прасенцата не е била да му причинят болка.

— Доколкото разбирам човешката природа, Ендър, дори религиозните ритуали носят в сърцевината си болка.

— Не бе и религиозна церемония, поне не изцяло. Ако е било просто жертвоприношение, нещо не е както трябва.

— Какво знаеш ти за това? — Сега терминалът показваше подигравателното лице на професор, олицетворение на академичен снобизъм. — Цялото ти образование бе военно, единствената ти друга дарба е, че имаш нюх към словото. Написа бестселър, който роди хуманистична религия — но с какво това те квалифицира, че да разбереш прасенцата?

Ендър затвори очи:

— Може би греша.

— Но вярваш, че си прав, нали?

Позна по гласа ѝ, че бе възстановила на терминала собственото си лице. Отвори очи:

— Мога да се доверя единствено на интуицията си, на преценките, които не са плод на анализ. Не знам какво правеха прасенцата, но то беше целенасочено. Не злобно, не жестоко. Все едно, че бяха лекари, които се стремят да спасят живота на пациента, а не мъчители, които се опитват да го отнемат.

— Разбрах те — прошепна Джейн. — Разбрах те във всяко отношение. Ти трябва да идеш и да видиш дали Царицата на кошера може да живее там под заслона на частичната карантина, вече

наложена на планетата. Трябва да идеш и да видиш дали можеш да разбереш кои всъщност са прасенцата.

— Дори да си права, Джейн, аз не мога да ида там — рече Ендър.
— Имиграцията е строго ограничена, а и без това не съм католик.

Джейн извъртя очи.

— Смяташ ли, че бих стигнала чак дотук, ако не знаех как да те изпратя там?

Появи се ново лице. На девойче, което в никакъв случай не бе тъй невинно и красиво като Джейн. Лицето ѝ беше сурово и студено, очите ѝ — блестящи и пронизващи, устните ѝ бяха свити в гримасата на човек, принуден да живее с постоянна болка. Беше млада, ала изражението ѝ бе поразително старо.

— Ксенобиоложката на Лузитания. Иванова Санта Катарина фон Хесе. Наричат я Нова или Новиня. Тя е поискала да пристигне Говорител на мъртвите.

— Защо изглежда така? — попита Ендър. — Какво ѝ се е случило?

— Родителите ѝ са починали, докато е била малка. Ала в последните няколко години тя е заобичала друг мъж като баща. Мъжа, който току-що бе убит от прасенцата. Тя би искала да Говориш за неговата смърт.

Взрял се в лицето ѝ, Ендър отхвърли настрани загрижеността си за Царицата на кошера и за прасенцата. Познаваше това изражение на тъга на възрастен върху лицето на дете. Беше го виждал и преди, през последните седмици на Войната с бъргерите, когато беше на ръба на издържливостта си и разиграваше битка подир битка в една игра, която всъщност не бе никаква игра. Беше го виждал след края на войната, когато откри, че тренировките му изобщо не бяха тренировки, че симулациите бяха истински събития, че бе командвал чрез ансибала флотилията на човечеството. Тогава, след като узна, че бе избил всички живи бъргери, когато установи акта на ксеноцида, който неволно бе извършил, изражението на собственото му лице в огледалото беше такова — изражение на вина, по-тежка, отколкото човек можеше да понесе.

Какво се бе случило на това момиче, какво бе сторила Новиня, та да изпитва такава болка?

Той се заслуша във фактите от живота ѝ, които Джейн му избълва. Бяха статистични данни, ала Ендър бе Говорител на мъртвите; неговият гений — или неговото проклятие, — се състоеше в способността му да си представя събитията така, сякаш ги виждаше някой друг. Това го бе превърнало в блестящ военен командир, както по отношение на водачеството на собствената си армия — бяха деца всъщност, — така и в отгатването на противниковите намерения. Това означаваше също, че от голите факти за живота на Новиня той бе в състояние да отгатне — не, не да отгатне, а да узнае — как смъртта на родителите ѝ и фактическото им канонизиране я бяха отчуждили, как бе засилила изолацията си, като се бе хвърлила презглава в занаята на родителите си. Знаеше какво се крие зад забележителното ѝ постижение да стане пълноправна ксенобиоложка с години по-рано от обичайното. Разбираше също какво означаваше за нея кротката обич и приемането ѝ от страна на Пипо, колко дълбока бе нуждата ѝ от приятелството на Либо. На Лузитания нямаше жива душа, която да познава истински Новиня. Ала затворен в свота пещера в Рейкявик, на ледената планета Трондхайм, Ендър Уигин я познаваше, обичаше я и ридаеше горко за нея.

— Значи ще отидеш — прошепна Джейн. Ендър не бе в състояние да проговори. Джейн се оказа права. И без друго щеше да отиде, като Ендър Ксеноцида, тъй като протекционистичният статус на Лузитания би могъл да превърне планетата в мястото, където Царицата на кошера да бъде освободена от трихилядолетния си плен и той да изкупи престъплението, което бе извършил в детството си. А би отишъл и като Говорител на мъртвите, за да разбере прасенцата и да ги обясни на човечеството, за да бъдат приети, ако наистина бяха рамани, а не омразни и предизвикващи страх варелсе.

Сега щеше да отиде и поради друга, по-дълбока причина. Щеше да отиде, за да помогне на момичето Новиня, заради блестящия ѝ ум, заради отчуждението ѝ, заради болката, заради вината — заради същите неща, които го съпровождаха в собственото му откраднато детство, заради същите семена на скръбта, които все още живееха у него. Лузитания се намираще на двацет и две светлинни години разстояние. Щеше да пътува със скорост съвсем близка до светлинната и въпреки това нямаше да пристигне при нея, преди да е станала почти четирийсетгодишна. Ако бе във властта му, би отишъл веднага при нея

чрез филоличната мигновеност на ансибала; но знаеше също, че болката ѝ ще почака. И когато пристигне, тя все още ще бъде там, ще го очаква. Нима неговата собствена болка не бе оцеляла през всичките тези години?

Риданията му секнаха; овладя емоциите си.

— На колко години съм? — попита той.

— Изминали са 3081 години, откак си роден. Но субективната ти възраст е 36 години и 118 дни.

— И на колко години ще бъде Новиня, когато пристигна там?

— Плюс-минус няколко седмици, в зависимост от деня на отпътуването ти и доколко звездолетът ще може да доближи скоростта на светлината, тя ще бъде почти на трийсет и девет.

— Искам да замина утре.

— Необходимо е време, за да се поръча звездолет, Ендър.

— Има ли някой в орбита около Трондхайм?

— Половин дузина, разбира се, но само един би могъл да е готов за утре и той е натоварен със скрика за луксозната търговия на Кирилия и Армения.

— Никога не съм те питал колко съм богат.

— Аз се погрижих добре за инвестициите ти през последните години.

— Тогава купи ми кораба и товара му.

— Какво ще правиш със скриката на Лузитания?

— Какво правят с нея кирилианците и арменците?

— Носят част от нея като дрехи, а останалото изяждат. Но те плащат много повече, отколкото може да си позволи някой на Лузитания.

— Тогава след като подаря товара на лузитанците, може би възмущението им, че Говорител пристига в католическа колония ще се посмекчи.

Джейн се превърна в дух, който излиза от бутилка:

— Чух те, о, Господарю, и ще изпълня заповедите ти. — Духът се превърна в дим, който бе всмукан през гърлото на бутилката. Сетне лазерите изключиха и пространството над терминала опустя.

— Джейн? — рече Ендър.

— Да? — отвърна тя чрез бижутото в ухото му.

— Защо искаш да отида на Лузитания?

— Искам да добавиш трети том след „Царицата на кошера“ и „Хегемона“. За прасенцата.

— Защо толкова много държиш на тях?

— Защото след като напишеш книгите, които разкриват душата на трите живи вида, познати на хората, ще бъдеш готов да напишеш и за четвъртия.

— Още един вид раман? — попита Ендър.

— Да. Аз.

Ендър се замисли за миг:

— Готова ли си да се разкриеш пред останалата част от човечеството?

— Винаги съм била готова. Въпросът е дали хората са готови да ме опознаят? За тях бе лесно да заобичат Хегемона — той беше човек. И Царицата на кошера — също, беше безопасно, защото, доколкото знаят, всички бългери са мъртви. Ако можеш да ги накараш да заобичат прасенцата, които са още живи, макар че са изцапали ръцете си с човешка кръв, — тогава те ще бъдат готови да узнаят и за мен.

— Някой ден — рече Ендър — ще заобичам някого, който няма да настоява да върша подвизите на Херкулес.

— И бездруго животът ти те отегчава, Ендър.

— Да. Но вече съм на средна възраст. Харесва ми да бъда отегчен.

— Между другото, собственикът на звездолета Хейвлок, който живее на Галес, прие предложената от теб цена от четирийсет милиарда долара за кораба и товара му.

— Четирийсет милиарда! Няма ли да се разоря?

— Капка в морето. Екипажът е уведомен, че договорите му се прекратяват. Позволих си волността да им купя билети за други полети, като използвах твоите средства. Ти и Валънтайн няма да се нуждате от никого, освен от мен, да ви помогне с кораба. Ще отлетим ли утре заран?

— Валънтайн... — отрони Ендър.

Сестра му беше единствената възможна причина за забавяне на отпътуването. Инак сега, след като решението бе взето, нито студентите му, нито малцината му нордически приятели си заслужаваха да си взема дори довиждане.

— Нямам търпение да прочета книгата, която Демостен ще напише за историята на Лузитания.

Джейн бе разкрила истинската самоличност на Демостен, докато демаскираше истинския Говорител на мъртвите.

— Валънтайн няма да дойде — рече Ендър.

— Но тя е твоя сестра.

Ендър се усмихна. Въпреки огромната ѝ мъдрост, Джейн не разбираше никак кръвното родство. Макар да бе създадена от хора и да възприемаше себе си чрез човешки понятия, тя не съществуваше биологично. Бе изучила генетиката чрез зазубряне; не можеше да почувства желанията и повелите, които сродяваха хората с всички други живи същества.

— Тя ми е сестра, но Трондхайм е нейният дом.

— И преди е тръгвала с неохота.

— Този път дори няма да я помоля да дойде. Не и след като очакваше бебе, не и след като бе толкова щастлива тук, в Рейкявик. Тук, където я обичаха като учителка, без изобщо да подозират, че всъщност е легендарният Демостен. Тук, където съпругът ѝ Якт е собственик на сто риболовни кораба и господар на фиордите, където всеки ден е изпълнен с блестящи разговори или с опасности и с величието на изпъстреното с айсберги море; не, тя никога нямаше да си тръгне от тук. Нито пък ще разбере защо аз трябва да замина.

Мисълта да изостави Валънтайн разколеба решимостта на Ендър да отпътува за Лузитания. Веднъж го бяха отделили от любимата му сестра и той дълбоко негодуваше за годините приятелство, които му бяха отнели. Можеше ли сега пак да замине, след като почти двайсет години бяха непрекъснато заедно? Този път нямаше да има връщане назад. Докато пристигне на Лузитания, в негово отсъствие тя щеше да остарее с двайсет и две години; ако предприемеше обратно пътуване от двайсет и две години, при завръщането му тя щеше вече да приближава осемдесетте.

<Значи няма да ти е толкова лесно в крайна сметка. И ти трябва да платиш своята цена.>

Не ме подигравай, отвърна безгласно Ендър. Имам правото да изпитвам съжаление.

<Тя е твоето друго аз. Нима наистина ще я изоставиш заради нас?>

Това бе гласът на Царицата на кошера в главата му. Разбира се, тя бе видяла всичко, което бе видял и той, знаеше всичко, което бе решил. Устните му безмълвно изрекоха думите към нея: „Аз ще я изоставя, но не заради вас. Не сме сигурни дали това ще ви донесе някаква полза. Може да се окаже просто поредното разочарование, като Трондхайм.“

<Лузитания е всичко, от което се нуждаем. И е защитена от човешките същества.>

Но тя също така принадлежи на друг народ. Няма да унищожа прасенцата, за да изкупя вината си, че унищожих вашия народ.

<Те ще са в безопасност с нас; няма да им причиним зло. Вече ни познаваш много добре, след всичките тези години.>

Знам онова, което ти си ми казала.

<Ние не знаем да лъжем. Ние ти показахме нашите собствени спомени, нашата собствена душа.>

Известно ми е, че бихте могли да живеете в мир с тях. Но дали те биха могли да живеят в мир с вас?

<Отведи ни там. Чакахме толкова дълго.>

Ендър отиде в ъгъла на стаята и взе една опърпана чанта. Всичко, което на практика притежаваше, можеше да се събере в нея — дрехи за преобличане. Останалите неща в стаята бяха подаръци от близки на тези, за които бе Говорил — не можеше да прецени изобщо дали това бе признателност към него, или към институцията на истината. Те щяха да си останат тук, когато си тръгне. Нямаше място за тях в чантата му.

Отвори я и извади навито на руло килимче, разви го.

В него лежеше дебел, влакнест, голям матов пашкул, дълъг четиринайсет сантиметра.

<Да, погледни ни.>

Бе намерил пашкула, който го очакваше, когато пристигна да управлява първата човешка колония на някогашна бъргерска планета. Предвидили, че Ендър е непобедим и ще ги унищожи, те бяха построили устройство, което можеше да има смисъл само за него, защото бе извлечено от сънищата му. Пашкулът с безпомощната, но намираща се в съзнание Царица на кошера, го бе очаквал в кула, където в съня си той бе открил враг.

— Ти си чакала по-дълго, докато те открия — рече на глас, — отколкото тези няколко години, откак те взех иззад огледалото.

<Няколко години ли? А, да. С твоя последователен ум не забеляваш хода на годините, когато пътуваш със скорост, толкоз близка до светлинната. Но ние ги забелязваме. Нашата мисъл е мигновена; светлината пълзи като живак по студено стъкло. Ние знаем всеки миг от тези три хиляди години.>

— Намерил ли съм досега място, което да бъде безопасно за вас?

<Имаме десет хиляди оплодени яйца, които чакат да заживеят.>

— Може пък Лузитания да е мястото, не знам.

<Позволи ни да заживеем отново.>

— Опитвам се. Как смяташ, защо иначе ще странствам от свят на свят през всичките тези години, ако не, за да открия място за вас?

<По-бързо, по-бързо, по-бързо, по-бързо.>

Трябва да открия място, където няма да ви убием отново в мига, в който се появите. Вие все още съществувате в множество човешки кошмари. Не всички хора вярват докрай на книгата ми. Те може и да осъждат Ксеноцида, но ще го извършат отново.

<През целия ни живот ти си единственото ни познато същество, което не е наша издънка. Никога не се е налагало да проявяваме разбиране, защото винаги сме разбирали. Сега сме само едно-единствено аз, а ти си единствените ни очи, ръце и крака, които имаме. Прости ни, ако сме нетърпеливи.>

Той се засмя. Аз да простя на вас!

<Вие, хората, сте глупци. Ние знаем истината. Ние знаем кой ни уби и това не си ти.>

Аз бях.

<Ти беше чуждо оръдие.>

Аз бях.

<Ние ти прощаваме.>

Опрощението ще дойде, когато отново закрачите по лицето на някой свят.

ПЕТА ГЛАВА ВАЛЪНТАЙН

Днес се изпуснах, че Либо е мой син. Само Барк („Корчо“) ме чу, но за един час очевидно всички вече бяха узнали. Сбраха се около мен и накараха Селвагем да ме попита дали наистина „вече“ съм станал баща. Селвагем сетне ни накара да се хванем с Либо за ръка; в изблик на обич прегърнах Либо и те издадоха щракащи звуци на учудване и, струва ми се, на благоговеене. Забелязах, че от този момент нататък престижът ми всред тях нарастна значително.

Заклучението е неизбежно. Прасенцата, които познаваме досега, не са цялостна общност, дори не са типични мъжкарци. Те са или в юношеска възраст, или са стари ергени. Нито едно от тях не е ставало баща. Доколкото можем да преценим, нито едно дори не се е чифтосвало.

Не съм чувал за човешко общество, където подобни ергенски групи да са нещо друго освен несретници без власт и престиж. Не случайно те говорят за женските със странна смесица на обожание и презрение, в някой миг не смеят да вземат решение без одобрението им, а в следващия твърдят, че жените са глупави и не разбират нищо, че са варелсе. Доскоро възприемах тези твърдения буквално, а това ме караше да си представям женските като нечувствителни създания, като някакво стадо свине-майки на четири крака. Мислех си, че мъжките сигурно се съветват с тях по същия начин, по който се съветват с дърветата, приемайки техния шепот като божествен отзвук, досуц като хвърляне на зарове или гадаене по вътрешностите на жертвено животно.

Сега обаче разбрах, че женските са навярно също толкова интелигентни, колкото и мъжките, и изобщо не са

варелсе. Отрицателните изявления на мъжките са породени от тяхното негодувание на ергени, изключени от възпроизводствения процес и от борбата за власт в племето. Прасенцата са също тъй предпазливи с нас, както и ние с тях — не ни допускат да видим женските или онези мъжки, които имат истинска власт. Смятахме, че изучаваме сърцевината на обществото им. А всъщност, фигуративно казано, сме се намирали в генетично гето, сред мъжки, чиито гени се смятат за негодни да допринесат за възпроизводството на племето.

И все пак не го вярвам. Прасенцата, които познаваме, са до едно умни, будни, усвояват бързо. На практика толкова бързо, че през всичките усилни години съм ги научил на повече неща за човешкото общество, отколкото сам съм научил за тяхното. Ако тези са отритнати, тогава се надявам някой ден да ме сметнат за достатъчно достоен, та да се срещна със „съпругите“ и „бащите“.

Междувременно не мога да докладвам нищо от този характер, защото волю или неволю, но определено наруших правилата. Няма значение, че правилата са глупави и непродуктивни. Наруших ги и ако открият, ще ми прекратят договора и ще прекъснат контактите ми с прасенцата, което ще е по-лошо дори от рязко съкратените контакти, които сега имаме. И затова съм принуден да мамя и да хитрувам, като например да вкарвам тези бележки в защитените лични файлове на Либо, където дори и на драгоценната ми съпруга не би й хрумнало да ги търси. Ето я тази жизнено важна информация — че прасенцата, които изучавахме, са до едно ергени; но поради правилата не смея да съобщя на ксенолозите-фрамлинги нищо за това. *Olha bem, gente, aqui esta: A ciencia, o bicho que se devora a si mesma!* (Внимавайте много, приятели, ето го: Науката, това грозно зверче, което се саморазкъсва!)

Жоау Фигейра Алвареш, тайни бележки, публикувани от Демостен в „Честността на измяната: ксенолозите

на Лузитания“, „Рейкявикски исторически преглед“, 1990:4:1

Коремът на Валънтайн беше стегнат и надут, а оставаше още месец до раждането на дъщеря ѝ. Беше несекваща досада — да си толкова едра и с нарушено равновесие. Преди, винаги когато се подготвяше за лекция по история в съондринга, бе в състояние сама да натовари по-голямата част от лодката. Сега трябваше да разчита моряците на мъжа ѝ да свършат цялата работа, не можеше дори да се изкатери от кея до борда; капитанът нареждаше товаренето да се извърши така, че корабът да не се крени. Справяше се добре, естествено — нали тъкмо капитан Рев я бе обучавал, когато пристигна за първи път тук, — ала на Валънтайн не ѝ се нравеше ролята на трудноподвижна.

Това бе петият ѝ съондринг: при първия се бе запознала с Якт. Не бе мислила да се омъжва. Трондхайм беше свят като множеството други, които бе посещавала заедно със странстващия си по-малък брат. Ще преподава, ще учи, след четири или пет месеца ще напише пространно историческо есе, ще го публикува под името Демостен, сетне ще се забавлява, докато Ендър не приеме повикване като Говорител някъде другаде. Обикновено работата им се съчетаваше чудесно — него ще го извикат да Говори за смъртта на някоя важна личност, чиято биография сетне ще се превърне в център на есето ѝ. Това бе играта, в която участваха, преструваха се на пътуващи професори по тази или онази специалност, докато същевременно сътворяваха истината за света, тъй като есетата на Демостен се смятаха винаги за окончателно становище.

Понякога тя си мислеше: сигурно някой ще открие, че Демостен пише есетата си в последователност, която подозрително съвпада с маршрутите на пътуванията и ще я разкрие. Скоро обаче разбра, че макар и в по-малка степен, отколкото за Говорителите, бе възникнала и митология относно Демостен. Хората вярваха, че Демостен не е една личност. По-скоро всяко есе е дело на гений, който пише самостоятелно и сетне се опитва да публикува под рубриката на Демостен; компютърът автоматично предава труда му на незнаен комитет от блестящи историци на дадената епоха, които решават дали

си струва да бъде публикуван под името на Демостен. Нямаше значение, че никой не познаваше учен, комуто да е бил предаван такъв труд. Всяка година се правеха опити за написването на стотици есета; компютърът автоматично отхвърляше всички, които не бяха написани от истинския Демостен; а и битуваше твърдото убеждение, че личност като Валънтайн просто не би могла да съществува. В крайна сметка Демостен бе започнал демагогската си дейност в компютърните мрежи, когато Земята водеше войни с бъргерите, а това бе преди три хиляди години. Ясно че това сега не би могло да бъде същата личност.

И това е вярно, помисли си Валънтайн. И аз наистина не съм същата личност, защото, книга подир книга, всеки свят ме променя, докато пиша историята му. А този — повече от всички други.

Не ѝ харесваше всепроникващото лютеранско мислене, особено в калвинистката му фракция, която, изглежда, имаше отговори на всички въпроси, преди още да бъдат зададени. Затова тя роди идеята да изведе избрана група абсолвенти от Рейкявик до един от Летните острови, екваториалната островна верига, където през пролетта скриката идваше да хвърли хайвера си и ята халкиги подлудяваха от разплодната си енергия. Идеята ѝ бе да прекъсне модела на интелектуални дрънканици, неизбежен във всеки университет. Студентите щяха да се хранят само с хаврегрини, който растеше буйно в защитените долини, и с колкото халкиги търпеливо можеха да надхитрят и убият. След като храната им за деня зависеше от собствените им усилия, отношението им към това, което има или няма значение в историята, би трябвало да се промени.

Университетът даде разрешението си неохотно; тя използва собствени средства, за да наеме кораб от Якт, който току-що бе застанал начело на една от множеството ловуващи скрика семейни компании. Той изпитваше презрение към университетските хора, наричаше ги в очите скреддаре, а зад гърба им — и с още по-лоши думи. Каза на Валънтайн, че ще се върне да спаси гладуващите ѝ студенти след седмица. Вместо това нейните „отритнати“, както се бяха прекръстили те, изкараха до края, вирееха добре, построиха си нещо като селище и се наслаждаваха на изблика на творческо мислене, лишено от окови, което завърши със забележителна вълна от великолепни и проницателни публикации при завръщането им.

Най-забележителният резултат в Рейкявик бе, че Валънтайн получи стотици заявки за двайсетте места във всеки от трите съондринга, планирани за лятото. За нея обаче по-важен беше Якг. Той не бе особено образован, но безкрайно добре познаваше Трондхайм. Можеше да преплува без карта половината от екваториалното море. Познаваше дрейфа на айсбергите, къде щеше да е най-голямото им струпване. Знаеше, изглежда, и къде скриката ще излезе да танцува, как да разположи ловците си така, че да изненада животните, когато нищо неподозиращи изскачаха от морето. Май времето никога не го изненадваше, а Валънтайн заключи, че няма ситуация, за която той да не е предварително готов.

Освен за нея. А след като лютеранският свещеник (не и калвинистки) ги венча, и двамата изглеждаха повече изненадани, отколкото щастливи. Ала въпреки това наистина бяха щастливи. И за първи път, откакто бе напуснала Земята, тя се чувстваше в мир със себе си, у дома си. Ето защо бебето растеше в утробата ѝ. Край на странстването. Беше благодарна и на Ендър, че разбира това, и без да се налага да го обсъждат: Трондхайм се бе оказал свършекът на одисеята им, продължила три хиляди мили, край на кариерата на Демостен, досущ като ishaha, тя бе намерила начин да пусне корен в ледовете на този свят и да изсмуче живителни сокове, които почвата на нито една друга земя не ѝ бе дарила.

Бебето ритна силно и я измъкна от унеса ѝ; тя се огледа и видя Ендър да идва към нея, вървеше по кея с брезентова торба през рамо. Веднага се досети защо носеше чантата си: и той имаше намерение да дойде на съондринга. Зачуди се дали да се радва. Ендър бе кротък и ненатрапчив, ала не можеше да скрие блестящото си познание за човешката природа. Средните студенти биха го пренебрегнали, но най-добрите, онези, за които тя се надяваше, че ще мислят оригинално, неизбежно щяха да последват изтънчените му и същевременно могъщи идеи, които несъмнено щеше да подхвърли. Бе сигурна, че резултатът щеше да е впечатляващ — в крайна сметка тя самата дължеше много на неговата проникателност, — но това щеше да е резултат на блестящия Ендъров ум, а не на студентите. И така целта на съондринга щеше донякъде да бъде провалена.

Тя, разбира се, нямаше да му откаже, ако я помоли да дойде. Честно казано, би се радвала да бъдат заедно. Колкото и да обичаше

Якт, постоянната близост, която споделяха с Ендър, преди да се омъжи, ѝ липсваше. Щяха да минат години, преди тя и Якт евентуално да бъдат така здраво свързани, както бе свързана с брат си. Якт също го знаеше и това му причиняваше болка; съпругът не бива да съперничи с шурея си за предаността на своята жена.

— Хо, Вал — рече Ендър.

— Хо, Ендър.

Бяха сами на кея, никой не можеше да ги чуе и тя можеше да го нарича с детското му име, без да взема предвид факта, че останалата част от човечеството бе превърнала това име в нарицателно.

— Какво ще правиш, ако зайчето реши да се роди по време на съондринга?

Тя се усмихна:

— Татко ѝ ще я увие в кожа от скрика, аз ще ѝ пея глупави нордически песни, а студентите ще сътворят страхотно проникателни идеи относно предопределеността на възпроизводствения процес и неговото въздействие върху историята.

Засмяха се и двамата, а сетне Вал изведнъж разбра, без да знае защо, че Ендър не искаше да участва в съондринга, че бе събрал багажа си, за да отпътува от Трондхайм, и че бе дошъл не да я покани да замине с него, а да се сбогува. Очите ѝ се напълниха със сълзи, не ги криеше, ужасна мъка я налегна. Той протегна ръце и я прегърна, както много пъти досега; този път обаче коремът ѝ ги разделяше и прегръдката им се оказа неловка и предпазлива.

— Мислех си, че искаш да останеш — прошепна тя. — Отказваше на всички молби, които идваха.

— Пристигна една, на която не съм в състояние да откажа.

— Мога да родя това бебе по време на съондринга, но не и на друг свят.

Както и предполагаше, Ендър нямаше намерение да я кани:

— Бебето ще е съвсем русо — рече той. — И ще изглежда безнадеждно не на мястото си в Лузитания. Там повечето са черни бразилци.

Значи — Лузитания. Валънтайн веднага разбра защо отиваше там — фактът, че прасенцата бяха убили ксенолога, бе публично оповестен, бе излъчен в най-гледания час в Рейкявик.

— Ти си полудял.

— Не съвсем.

— Не разбираш ли какво ще стане, ако хората узнаят, че онзи Ендър заминава за света на прасенцата? Те ще те разпънат на кръст.

— Те биха ме разпънали и тук, само че никой освен теб не знае кой съм. Обещай да не казваш.

— С какво можеш да помогнеш там? Когато пристигнеш, ще са минали десетилетия от смъртта му.

— Моите клиенти са обикновено отдавна изстинали, когато пристигам да говоря от тяхно име. Това е основният недостатък да бъдеш странстващ Говорител.

— Никога не съм допускала, че ще те изгубя отново.

— Аз обаче знаех, че сме загубени един за друг в мига, когато заобича Якт.

— Трябваше да ми го кажеш тогава! Нямах да го направя!

— Точно заради това не ти го казах. Но не е вярно, Вал. Ти щеше да го направиш и бездруго. А аз исках да го направиш. Никога не си била по-щастлива. — Той обгърна с ръце кръста ѝ. — Гените на Уигинови зовяха за продължение. Надявам се да родиш още десетина.

— Смята се за невъзпитано да имаш повече от четири, алчно — да са пет, и варварско — ако са повече от шест.

И макар да се шегуваше, тя мислеше как най-добре да проведе съондринга — да остави асистентите си — абсолвенти, да започнат без нея, да го отмени или да го отложи до заминаването на Ендър?

Но Ендър реши въпроса вместо нея:

— Мислиш ли, че мъжът ти ще позволи един от корабите му да ме отведе тази нощ до марелда, за да мога утре сутрин да взема совалката до звездолета си?

Забързаността му беше жесток удар.

— Ако не се нуждаеше от кораб на Якт, сигурно би ми оставил бележка на компютъра!

— Взех решението си преди пет минути и дойдох право при теб.

— Но ти вече си резервирал пътуването — това иска време за планиране!

— Не и ако купиш кораба.

— Защо си се разбързал толкова? Пътуването ще продължи десетилетия...

— Двайсет и две години.

— Двайсет и две години! Тогава какво значение имат ден или два? Не можеше ли да почакаш един месец, та да видиш бебето ми, като се роди?

— След месец, Вал, може и да нямам смелостта да те изоставя.

— Тогава не го прави! Какво значение имат за теб прасенцата? Бъгерите са достатъчно рамани за един човешки живот. Остани, ожени се като мен; ти отвори вратата към колонизацията на звездите, Ендър, а сега остани тук и се наслади на плодовете на труда си!

— Ти си имаш Якт. Аз имам противни студенти, които искат да ме посветят в калвинизма. Моята работа още не е свършена, а Трондхайм не е мой дом.

Валънтайн почувства думите му като обвинение: ти самата пусна корени тук, без да помислиш дали аз бих могъл да живея на тази земя. Но вината за това не е моя — искаше да възрази тя, — ти си този, който си тръгва, който ме изоставя.

— Спомни си как беше — рече тя, — когато оставихме Питър на Земята и поехме на дългото десетилетия пътуване до първата ни колония — онзи свят, който ти управлява? Беше все едно, че Питър е умрял. Докато пристигнем там, той бе вече стар, а ние — все още млади; когато разговаряхме по ансибала, той приличаше на древен чичко; на зрелия властник Хегемона, на легендарния Лок — на когото и да е, само не и на нашия брат.

— Доколкото си спомням, това бе за добро — Ендър се опитваше да омаловажи нещата.

Ала Валънтайн възприе думите му превратно:

— Смяташ ли, че и аз ще съм по-добре след дваайсет години?

— Мисля, че ще ми е по-мъчно за теб, отколкото ако си умряла.

— Не, Ендър, то ще е точно като да съм умряла и ще знаеш, че ти си този, който ме е убил.

Той потрепери:

— Не говориш сериозно.

— Няма да ти пиша. И защо ли да го правя? За теб всичко ще е станало преди седмица-две. Ще пристигнеш на Лузитания и компютърът ще ти избълва писма, трупани дваайсет години, от човек, с когото си се сбoguвал само преди седмица. Първите пет години ще са на мъка, на болка, че съм те загубила, на самота, че те няма, за да си говорим...

— Якт е твоят съпруг, не аз.

— Пък и какво ли да пиша? Остроумни писма, изпълнени с новости за бебето? Тя ще е на пет, на десет, на двайсет и сигурно ще е омъжена, а ти дори няма да я познаваш, няма да я обичаш.

— Ще я обичам.

— Няма да имаш тази възможност. Няма да се опитвам да ти пиша, докато не стана съвсем стара, Ендър. Докато не пристигнеш на Лузитания, а оттам — на някой друг свят, гълтайки десетилетията на едри хапки. Тогава ще ти пратя спомените си. Ще ти ги посветя. На Андрю, моя обичен брат. Следвах те с радост на две дузини светове, но ти не си готов да останеш и две седмици, макар че те помолих.

— Вслушай се в себе си, Вал, и разбери защо трябва да замина сега, преди да си разкъсала сърцето ми.

— Подобна софистика не би търпял дори у студентите си, Ендър! Не бих изрекла всичко това, ако не се измъкваше като крадец, хванат на местопрестъплението! Не обръщай нещата наопаки и не хвърляй вината върху мен.

Той отговори задъхано, в припряността му думите се застъпваха една друга; бързаше да завърши речта си, преди емоцията окончателно да го е възпрепятствала.

— Не, ти си права, бързам, защото имам работа за вършене там, а всеки ден тук е забавяне, и защото ме боли всеки път, когато видя как ти и Якт ставате все по-близки, а аз и ти — се отдалечаваме все повече, макар и да знам, че точно така трябва и да бъде, тъй че когато реших да тръгна, сметнах, че ще е по-добре да го направя възможно най-бързо, и бях прав; сама знаеш, че съм прав. Никога не съм си и представял, че ще ме възненавидиш за това.

Сега вече чувствата надделяха, думите му секнаха и той се разрида; тя — също.

— Не те ненавиждам, обичам те, ти си част от мен, ти си сърцето ми и когато заминаваш, все едно сърцето ми е изтръгнато и го отнасят някъде...

И това беше краят на разговора.

Старши помощник-капитанът на Рев откара Ендър до марелда — голямата платформа в екваториалното море, откъдето се изстрелваха совалките за среща с обикалящите в орбита звездолети. Стигнаха до мълчаливото съгласие, че Валънтайн няма да го изпраща. Вместо това

тя се прибра у дома си и прекара цялата нощ, притисната до мъжа си. На следващия ден отиде на съондринга със студентите си; плачеше за Ендър само нощем, когато си мислеше, че никой не я чува.

Ала студентите ѝ забелязаха, понесоха се приказки за това, колко силно страда професор Уигин за отпътувалия си брат — странстващия Говорител. Догадките им бяха като на всички студенти — и надценяващи, и недооценяващи действителността. Ала една студентка на име Пликт се досети, че в историята на Валънтайн и Андрю Уигин има и нещо повече, отколкото другите подозираха.

И затова тя започна опити да проучи биографията им, да проследи миналите им пътувания между звездите. Когато дъщерята на Валънтайн Сифте бе още едва четиригодишна, а синът ѝ Рен — двегодишен, Пликт дойде при нея. Беше вече млада преподавателка в университета и показа на Валънтайн публикувания си ръкопис. Бе го представила като белетристика, но, разбира се, всичко беше вярно — това бе историята на брат и сестра, най-старите жители на Вселената, родени на Земята, още преди да бъдат основани колонии на другите светове, които след това пътуваха от свят на свят, търсеци и безредни.

За облекчение на Валънтайн — и странно, но и за нейно разочарование — Пликт не бе разкрила факта, че Ендър бе първият Говорител на мъртвите, а Валънтайн — Демостен. Ала знаеше достатъчно за историята им, та да разкаже за сбогуването им, когато тя бе решила да остане със съпруга си, а той — да замине. Сцената беше по-нежна и по-вълнуваща, отколкото бе била всъщност; Пликт бе описала онова, което би трябвало да се случи, ако Ендър и Валънтайн имаха малко повече чувство за театрален драматизъм.

— Защо си написала това? — попита я Валънтайн.

— Не е ли фактът, че е достатъчно хубаво, достатъчна причина за написването му?

Витиеватият отговор развесели Валънтайн, но не я отказа от следващи въпроси.

— Какво означаваше брат ми Андрю за теб, че да направиш всичките тези проучвания и да съчиняваш това?

— Отново погрешен въпрос — рече Пликт.

— Изглежда, се провалям на някакъв тест. Можеш ли да ми подкажеш какви въпроси да задам?

— Не се ядосвай. Би трябвало да ме попиташ защо съм го написала като художествена проза, вместо като биография.

— Е, и защо?

— Защото открих, че Андрю Уигин, Говорителя на мъртвите, е Ендър Уигин, Ксеноцида.

Макар от заминаването на Ендър да бяха минали четири години, на него му оставаха още осемнайсет години път до целта му. На Валънтайн ѝ призля от страх, като си по-мисли как щяха да го посрещнат на Лузитания като човека, заслужил най-големия позор в историята.

— Не бива да се страхуваш, професор Уигин. Ако имах намерение да го издам, щях да го сторя. Когато открих истината, разбрах, че той се е разкаял за стореното. И то с какво великолепно разкаяние! Тъкмо Говорителя на мъртвите разкри действията му като нечувано престъпление — и затова той е приел титлата на Говорител, както и още стотици други, и е поел ролята на свой обвинител на двайсет свята.

— Ти си открила твърде много, Пликт, а си разбрала твърде малко.

— Разбрах всичко! Прочети написаното — това е разбирането ми!

Валънтайн си каза, че след като Пликт знае толкова много, то би могла да узнае и още. Ала не разумът, а яростта я подтикна да каже нещо, което не бе казвала на никого досега:

— Пликт, брат ми не е имитирал първия Говорител на мъртвите. Той написа „Царицата на кошера“ и „Хегемона“.

Пликт остана изумена, след като разбра, че Валънтайн ѝ бе казала истината. През всичките тези години тя бе смятала Андрю Уигин за своя главна тема, а първият Говорител на мъртвите — за свое вдъхновение. А сега, като разбра, че те бяха един и същ човек, онемя за половин час.

Сетне тя и Валънтайн разговаряха, и си споделяха и постигнаха такава степен на доверие, че Валънтайн покани Пликт да стане учителка на децата ѝ и нейна сътрудничка в писането и в преподаването. Якт се изненада от попълнението в семейството, но с времето Валънтайн му разказа тайните, които Пликт бе разбулила с проучванията си или бе измъкнала от самата нея. Историята се

превърна в семейна легенда и децата израснаха, като слушаха чудесни приказки за отдавна изгубения си вуйчо Ендър, който във всеки свят бе смятан за чудовище, ала всъщност бе нещо като спасител, пророк или поне мъченик.

Годините минаваха, семейството процъфтяваше, мъката на Валънтайн от загубата на Ендър се превърна в гордост за него и в крайна сметка — в ревностно очакване. Очакваше с нетърпение да пристигне в Лузитания, да реши дилемата на прасенцата, да изпълни очевидното си предопределение на апостол при раманите. Именно Пликт, добрата лютеранка, научи Валънтайн да мисли за живота на Ендър в религиозен план; съчетанието от властващата непоклатимост на семейния ѝ живот и чудото, което представляваше всяко от петте ѝ деца, я осени ако не с религиозните доктрини, то поне с чувствата на вярата.

Това щеше да повлияе и на децата ѝ. Тъй като приказката за вуйчо Ендър не биваше никога да се споменава пред външни хора, тя придоби свръхестествени обертонове. Сифте, най-голямата дъщеря, бе особено заинтригувана; дори когато изпълни двайсет години и разумът ѝ надви примитивното, детинско обожание на вуйчо Ендър, тя си оставаше обсебена от него. Той бе създание, излязло от легендите, ала въпреки това бе още жив, при това — на свят, който не бе на немислимо голямо разстояние.

Тя не каза на майка си и баща си, но се довери на бившата си учителка:

— Пликт, някой ден аз ще се срещна с него. Ще се срещна и ще му помогна в работата.

— Кое те кара да смяташ, че той ще се нуждае от помощ? Или поне от твоята помощ?

Пликт винаги си беше скептично настроена, докато студентката ѝ не спечели доверието ѝ.

— Той и първия път не го е направил сам, нали?

Мечтите на Сифте полетяха отвъд ледовете на Трондхайм към далечната планета, на която Ендър Уигин още не бе стъпил. Хора от Лузитания, вие не знаете какъв велик човек ще дойде на планетата ви и ще поеме товара от плещите ви. А аз ще се присъединя към него, когато му дойде времето, макар че това ще стане след едно поколение; но очаквай и мен, Лузитания.

На своя звездолет Ендър Уигин нямаше никаква представа за товара мечти на други хора, които носеше със себе си. Бяха минали само дни, откак бе оставил ридаещата Валънтайн на кея. За него Сифте още нямаше име; тя растеше в утробата на Валънтайн и нищо повече. Той едва започваше да изпитва болката от загубата на Валънтайн — болка, която тя отдавна бе преодоляла. А мислите му бяха твърде далеч от непознатите му племеннички и племенници, живеещи в ледения свят.

Мислеше си единствено за самотното, измъчено момиче на име Новиня, питаше се какво ли ще се е случило с нея през тези двайсет и две години на неговото пътуване, каква ли ще бъде, когато се срещнат. Защото той я обичаше — така както може да се обича човек, който е станал твое подобие от миговете ти на най-дълбока скръб.

ШЕСТА ГЛАВА

ОЛЯДО

Единственият им начин на общуване с другите племена, изглежда, е войната. Когато си разказват разни истории (обикновено в дъждовно време), те почти винаги са за битки и за герои. Краят е неизменно смърт — както за героите, така и за страхливците. Ако тези истории могат да бъдат показателни, то прасенцата не очакват да оцелеят във войната. И абсолютно никога не намекват за ни най-малък интерес към женските на противника — нито за изнасилване, нито за убийства или за робство, — традиционните начини, по които хората третират жените на падналите воени.

Дали това означава, че между отделните племена не съществува генетичен обмен? Съвсем не. Генетичният обмен би могъл да се осъществява от женските, които може да притежават някаква система за извършване на генетични услуги. Като се има предвид очевидното раболепие на мъжките пред женските в общността на прасенцата, това лесно би могло да става, без мъжките изобщо да подозират; или пък им причинява такъв срам, че те не желаят дори да ни го кажат.

Искат да ни разказват за битките. Ето едно типично описание от записките на дъщеря ми Уанда от 2:21 миналата година по време на разговорка в дървената къща:

ПРАСЕНЦЕ (говори на Старк): Той уби трима от братята, без изобщо да го ранят. Никога не съм виждал толкова силен и безстрашен воин. Ръцете му бяха целите в кръв, а сопата в ръцете му — разцепена и покрита с мозъка на моите братя. Знаеше, че е достоен воин, дори след като битката наклони везните си против по-слабото му племе,

Dei honra! Eu lhe dei! (Аз му отдавам почит! Отдадох му почит!)

(Другите прасенца цъкат с език и пискат.)

*ПРАСЕНЦЕ: Приковах го към земята. Той се бореше яростно, докато не му показах тревата в ръката си. Сетне той отвори уста и затананика непозната песен от далечен край. *Nunca sera madeira na tao da gente!* (Той никога няма да бъде пръчка в нашите ръце!) (В този момент всички запяха песен на Женския език — един от най-дългите пасажу, които изобщо сме чували.)*

(Отбележете, че чест техен навик е да говорят предимно на Старк, сетне, при кулминация или заключение, да превключат на португалски. Като се замислихме после, осъзнахме, че и ние правим същото — в най-емоционалните си действия, минаваме на родния си португалски.)

Това описание на битка може и да не изглежда толкова необичайно, докато човек не чуе достатъчно истории и не осъзнае, че те винаги завършват със смъртта на героя. Явно нямат никакъв вкус към леките комедии.

*Либердаде Фигейра де Медичи,
„Доклад за вътрешноплеменните
модели при лузитанските аборигени“,
публикуван в „Обмен на различни
култури“, 1964:12:40*

По време на междузвездния полет нямаше какво толкова да се прави. След като веднъж бе определен курсът и корабът навлезеше в Промяната на Парк, единствената задача бе да се изчисли колко близко е скоростта му до светлинната. Бордовият компютър определи точната скорост и след това пресметна колко дълго, в субективно време, щеше да продължи пътуването, преди корабът да излезе от Промяната на Парк и да поеме с контролирана подсветлинна скорост. Досуц като да спреш хронометъра, помисли си Ендър. Включваш го, спираш го и състезанието е свършило.

Джейн не можеше много-много да влиза в корабния мозък, затова Ендър прекара осемте дена на пътуването практически сам.

Корабните компютри бяха достатъчно умни, за да му помогнат да превключи от испански на португалски. Не беше трудноговорим, но толкова много съгласни не се четяха, че не беше и лесен за разбиране.

След първия-втория час да разговаря всеки ден на португалски с бавния компютър, се превръщаше във влудяваща работа. При всички други негови пътувания Вал беше с него. Не че винаги разговаряха — Вал и Ендър се познаваха толкова добре, че често нямаха какво да си кажат. Ала сега без нея Ендър взе да губи търпение от собствените си мисли; те никога не стигаха до заключение, защото нямаше кой да им нареди да го направят.

Дори Царицата на кошера не можеше да помогне. Мислите ѝ бяха мигновени; свързани не със синапсиса, а с филотите, които бяха недосегаеми от релативистичните ефекти на светлинната скорост. Царицата изживяваше по шестнайсет минути за всяка минута на Ендър — разликата беше прекалено голяма за него, за да успее да получи каквото и да е съобщение от нея. Ако не бе в пашкула, тя щеше да разполага с хиляди отделни бълбери, всеки от които да изпълнява собствената си задача и да предава на огромната ѝ памет преживелиците си. Ала сега тя разполагаше само със спомените си и през тези осем дена на изгнание Ендър започна да разбира горещото ѝ желание да бъде освободена.

Към края на осемте дена той владееше прилично португалски: когато искаше да каже нещо, вече не се налагаше да си превежда от испански. Отчаяно се нуждаеше от човешка компания — би се радвал дори да обсъжда религията с калвинист, само и само да има подръка някой по-умен от компютъра, с когото да си говори.

Корабът изпълни Промяната на Парк; в един неуловим миг скоростта се промени относително спрямо останалата част на Вселената. Или по-скоро, както твърдеше теорията, променяше се Вселената, докато звездолетът оставаше неподвижен. Никой не можеше да бъде сигурен кое е вярното, тъй като не можеше да се застане някъде отстрани и да се наблюдава явлението. Никой не можеше да каже, тъй като никой не знаеше защо изобщо действа филолитичният ефект; ансibalът бе открит донякъде случайно, ведно с Принципа на Парк за мигновеността. Може да не бе разбираем, но действаше.

Илюминаторите на кораба моментално се изпълниха със звезди, след като светлината отново стана видима във всички посоки. Някой ден учените ще открият защо Промяната на Парк не се нуждаеше от почти никаква енергия. Ендър бе сигурен, че някъде се плащаше страхотна цена за междузвездните пътувания на хората. Веднъж сънува, че при всяко преминаване на звездолет в Промяната на Парк изгасваше по една звезда. Джейн го увери, че не било така, но той знаеше, че повечето звезди са невидими за нас; трилион от тях могат да изчезнат, без изобщо да разберем. С хиляди години ще продължаваме да виждаме фотоните, вече излъчени, преди звездата да изчезне. А когато забележим, че галактиката я няма, ще бъде твърде късно, за да коригираме курса си.

— Пак си изпаднал в параноидно фантазиране — рече Джейн.

— Не можеш да четеш човешки мисли — отвърна Ендър.

— Винаги, когато приключваш междузвезден полет, ставаш мрачен и размишляваш за унищожаването на Вселената. Странно проявление на морската болест при теб.

— Съобщи ли на властите в Лузитания за пристигането ми?

— Това е съвсем малка колония. Тук няма Портови власти, защото не идва почти никой. В орбита има совалка, която автоматично прехвърля хората до едно смешно малко летище.

— И никакви имиграционни проверки?

— Ти си Говорител. Не могат да те отхвърлят. Освен това имиграционните власти се състоят от губернаторката, която е още и кметица, след като колонията и градът са едно. Името ѝ е Фария Лима Мария де Боске, наричана Боскиня, тя ти изпраща поздрави и би искала да си заминеш, тъй като си имат достатъчно проблеми и без пророк на агностицизма, който да мъти главите на добрите католици.

— Тя ли каза това?

— Всъщност — не на теб, епископ Перегрино ѝ го каза и тя се съгласи. Ала нейната служба изисква да те приеме. Ако ѝ кажеш, че са суеверни глупци и идолопоклонници, тя вероятно ще въздъхне и ще рече: „Надявам се да запазите това свое мнение за себе си.“

— Нещо криеш — забеляза Ендър. — Какво не би искала да узная?

— Новиня е отменила искането си за Говорител. Пет дена, след като го е изпратила.

Разбира се, според Междузвездния кодекс, след като веднъж Ендър бе поел на път в отговор на молбата ѝ, тя не можеше да бъде отказана законно; ала въпреки всичко това променяше нещата, защото вместо да очаква двацет и две години с нетърпение пристигането му, тя щеше да се бои от него, щеше да негодува против това, че е дошъл, понеже бе променила решението си. Той бе очаквал тя да го посрещне като добър приятел. А сега щеше да бъде дори по-враждебна от католическата общност.

— Значи е направено всичко, за да се улесни задачата ми — въздъхна той.

— Е, не е чак толкова зле, Андрю. Знаеш ли, междувременно двамина други са поискали да дойде Говорител и те не са отменили молбите си.

— Кои са те?

— По най-удивително съвпадение това са синът на Новиня Миро и дъщеря ѝ Ела.

— Не е възможно те да са познавали Пипо. Защо ще ме викат да говоря за смъртта му?

— О, не, не става дума за смъртта на Пипо. Ела извика Говорител само преди шест седмици, за да говори за смъртта на баща ѝ — съпругът на Новиня Маркос Мария Рибейра, наричан Марсау. Той просто рухнал в един бар. Не от алкохол — бил е болен: смъртоносно загниване.

— Тревожа се за теб, Джейн, така си погълната от състрадание...

— Теб повече те бива по състраданието. А мен — по сложните проучвания в подредените структури от данни.

— А момчето? Как беше името му?

— Миро. Той е поискал Говорител преди четири години. Заради смъртта на сина на Пипо — Либо.

— Либо не би могъл да е на повече от четирийсет години.

— Помогнали са му да умре преждевременно. Нали разбираш, той бе ксенолог — или зенадор, както му викат на португалски.

— Прасенцата...

— Същата смърт като на баща му. Органите — извадени и подредени по идентичен начин. Три прасенца бяха екзекутирани по аналогичен начин, докато ти пътуваше. Но в трупозете на прасенцата посаждат дървета; за мъртвите хора тази чест не се полага.

Двама ксенолози, убити от прасенцата в рамките на едно поколение.

— Какво решение взе Междузвездният съвет?

— Много е сложно. Продължават да се колебаят. Още не са одобрили някой от учениците на Либо за ксенолог. Едната кандидатка е дъщерята на Либо — Уанда. А другият е Миро.

— Поддържат ли контакт с прасенцата?

— Официално не. Има известно противоречие и по това. След смъртта на Либо Съветът забрани контакти по-често от веднъж месечно. Ала дъщерята на Либо категорично отказа да се подчини на заповедта.

— И не са я отстранили?

— Мнозинството, с което бе взето решението да се ограничат до минимум контактите, бе съвсем нищожно. А за санкционирането ѝ изобщо нямаше мнозинство. Същевременно те се безпокоят, че Миро и Уанда са толкова млади. Преди две години бе изпратена група учени от Каликут. Те би трябвало да поемат надзора върху делата на прасенцата след още само трийсет и три години.

— Имат ли някаква представа защо този път прасенцата са убили ксенолога?

— Никаква. Но ти нали си тук тъкмо за това?

Отговорът би могъл да бъде съвсем лесен, ако не беше Царицата на кошера, която се размърда леко в подсъзнанието му. Ендър я усети като вятър, които разлюлява листата на дърво — едно изшумоляване, слабо размърдване и слънчева светлина. Да, той беше тук, за да говори от името на мъртвите. Но беше тук и за да върне мъртвите към живота.

<Това е добро място.>

Всички са винаги с по една стъпка пред мен.

<Тук има мозък. Много по-ясен от който и да е познат ни човешки ум.>

Прасенцата? Нима мислят по същия начин като вас?

<Той знае за прасенцата. Малко време; той се бои от нас.>

Царицата на кошера се оттегли и Ендър остана да разсъждава върху мисълта, че в случая с Лузитания бе лапнал по-голяма хапка, отколкото можеше да преглътне.

* * *

Епископ Перегрино лично изнесе проповедта. Това беше лош знак. Никога не е бил вълнуващ оратор и сега речта му бе толкова усукана и многословна, че през половината време Ела дори не схващаше за какво става дума. Куим се правеше, че разбира, естествено, защото според него епископът не би могъл никога да сгреша. Малкият Гrego обаче не направи и опит да прояви някакъв интерес. Дори когато сестра Ескуечименту се разхождаше по пътеката, а тя имаше жестока хватка и остри нокти, Гrego безстрашно вършеше всички бели, които му идваха на ум.

Днес измъкваше нитовете от облегалката на пластмасовата пейка пред тях. Ела се безпокоеше от силата му — един шестгодишен хлапак не би трябвало да може да вкара отвертка под главичката на термично закрепения нит. Не беше сигурна дали тя самата би могла да го направи.

Ако татко бе тук, разбира се, дългата му ръка щеше да се плъзне и леко, о, толкова леко, щеше да вземе отвертката от ръката на Гrego. Щеше да попита: „Откъде взе това?“ и Гrego щеше да го погледне с широко отворени невинни очи. По-късно, като се приберат от службата, татко щеше да се нахвърли върху Миро, че оставя инструменти където му падне, ще го нарича с ужасни имена, ще го обвинява за всички неприятности в семейството, а Миро ще понесе всичко мълчаливо. Ела щеше да опита да се залиса с приготвянето на вечерята. Куим щеше да седи безполезен в ъгъла, щеше да прехвърля зърната на броеницата и да шепне ненужните си молитвички. Олядо бе късметлия, с неговите електронни очи — той просто ги изключваше или си пускаше някоя любима сцена от миналото и не обръщаше никакво внимание. Куара щеше да се свие от страх в ъгъла. А малкият Гrego щеше да стои тържествуващ, стиснал крачола на татко, щеше да гледа как вината за всичко, което е направил, се стоварва върху главата на Миро.

При тази сцена, извикана от паметта ѝ, Ела потръпна. Ако всичко свършеше дотам, щеше да е поносимо. Но после Миро щеше да излезе, те щяха да вечерят, а сетне...

Паякоподобните пръсти на сестра Ескуечименту се стрелнаха; ноктите ѝ се забиха в ръката на Грегю. Той мигновено изпусна отвертката. Разбира се, тя би трябвало да изтрополи върху пода, ала сестра Ескуечименто не бе глупачка. Тя се наведе и я хвана с другата си ръка. Грегю се ухили. Лицето ѝ беше само на сантиметри от коляното му. Ела се досети какво си бе наумил, посегна да го спре, но твърде късно — коляното му се заби в устата на сестра Ескуечименту.

Тя ахна от болка и пусна Грегю. Той грабна отвертката от отпуснатата ѝ ръка. Поставила длан пред разкъравената си уста, тя изтича по пътекката. Грегю продължи разрушителната си работа.

Татко е мъртъв, напомни си Ела. Думите прозвучаха като музика в съзнанието ѝ. Татко е мъртъв, ала е още тук, защото е оставил това чудовищно наследство след себе си. Отровата, която е влял у нас, още съзрява и в крайна сметка ще ни убие всичките. Когато почина, черният му дроб беше дълъг само пет сантиметра, а далак изобщо не откриха. На тяхно място бяха израсли странни, мастни органи. Нямаше име за болестта му; тялото му бе полудяло, сякаш забравило за модела, по който се изграждат човешките тела. И сега болестта продължава да живее у децата му. Не в телата, а в душите ни. Съществуваме така, както се очаква от едни нормални деца; дори видът ни е същият. Ала всеки от нас е по някакъв свой начин заместен от имитация на дете — с безформена, зловонна, тлъста гуша, израсла от душата на татко.

Може би щеше да е по-различно, ако мама се опитваше да поправи нещата. Но тя се интересуваше само от микроскопите и генетично подсилените си житни растения или от каквото там работеше.

— ...така нареченият Говорител на мъртвите! Ала има само Един, който може да говори от името на мъртвите, и той е Саградо Кристо...

Думите на епископ Перегрино привлякоха вниманието ѝ. Какво говореше той за Говорителя на мъртвите? Не би могъл да знае, че тя го е извикала...

— ...законът изисква да се отнесем вежливо към него, но не и с вяра! Истината не може да бъде открита в разсъжденията и хипотезите на един недуховен човек, а в учението и традициите на Църквата-майка. Затова, когато го срещнете, усмихвайте му се, но не разкривайте сърцата си!

Защо отправяше той това предупреждение? Най-близката планета бе Трондхайм, на разстояние от двайсет и две светлинни години, а и точно там едва ли имаше Говорител. Щяха да минат десетилетия, преди да пристигне тук Говорител, ако изобщо пристигне. Тя се наведе пред Куара, за да попита Куим — би трябвало той да е слушал:

— Какви са тези неща за Говорителя на мъртвите? — прошепна.

— Ако беше слушала, сама щеше да разбереш.

— Ако не ми кажеш, ще ти счупя главата.

Куим се ухили самодоволно, за да ѝ покаже, че не се бои от заплахите ѝ. Ала тъй като фактически се боеше, ѝ каза:

— Оказва се, че когато е умрял първият ксенолог, някакъв нещастен неверник е поискал да дойде Говорител; и Говорителя пристига този следобед; той е вече в совалката и кметицата Боския е тръгнала да го посрещне, когато кацне.

Това не влизаше в сметките ѝ. Компютърът не ѝ бе съобщил, че Говорителя вече е на път. Той би трябвало да дойде след години, за да говори за смъртта на чудовището, наричано баща, което най-сетне бе ощастливило семейството, като рухна мъртво: истината щеше да придойде като светлина, която да освети и пречисти миналото им. Ала татко бе умрял твърде скоро, за да се говори за него сега. Пипалцата му още се подаваха от гроба и смучеха от сърцата им.

Проповедта свърши, а с нея — и службата. Тя хвана здраво Гrego за ръката, опитваше се да му попречи да грабне нечия книга или чанта, докато си пробиваха път в тълпата. Куим не го биваше за нищо, но поне носеше Куара, която винаги се вцепеняваше, когато трябваше да си проправи път всред непознати. Олядо отново включи очите си и се погрижи за себе си, намигаше механично на някаква петнайсетгодишна полудевица, която се надяваше да ужаси днес. Ела коленичи пред статуите на Ос Венералос, нейните отдавна мъртви дядо и баба — полусветци. Гордеете ли се, че имате такива хубави внучета?

Гrego се усмихваше самодоволно; ами да, в ръката си държеше бебешка обувка. Ела се помоли наум детето да не е пострадало при сблъсъка. Взе обувката от Гrego и я остави на малкия олтар, където свещите горяха — постоянни свидетели на чудото на Десколадата. Родителите на бебето щяха да я намерят там.

* * *

Кметицата Боскиня бе в добро настроение, докато колата се носеше над ливадата между летището и селището Милагре. Тя посочи стадата полудомашни кабра, местен вид, от който се получаваха тъкани за дрехи, но чието месо не ставаше за храна на хората.

— Прасенцата ядат ли ги? — попита Ендър.

Тя повдигна вежда:

— Не знаем толкова много за прасенцата.

— Знаем, че живеят в гората. Излизат ли понякога в равнината?

Тя сви рамене:

— Това ще решат фрамлингите.

В първия миг Ендър бе шокиран да чуе тази дума; но, да, разбира се, последната книга на Демостен бе публикувана преди двайсет и две години и бе разпространена в Стоте свята по ансибала. Утленинг, фрамлинг, раман, варелсе — това бяха вече термини в езика Старк и навярно не представляваха някаква особена новост за Боскиня.

Липсата на любопитство към прасенцата у нея го накара да се почувства малко неловко. Не можеше хората от Лузитания да не се интересуват от прасенцата — те бяха причината да бъде издигната високата, непреодолима ограда, отвъд която никой, освен зенадорите, не можеше да прекрачи. Не, не й липсваше любопитство, тя просто избягваше темата. Дали защото склонните към убийство прасенца бяха болезнена тема, или защото не се доверяваше на Говорителя на мъртвите — това той не можа да прецени.

Изкачиха един хълм и тя спря. Колата леко се спусна върху шейната си. Под тях, покрай покритите с трева хълмове, се виеше широка река; отвъд нея по-далечните хълмове бяха изцяло гористи. Край отгътаната бряг на реката тухлени и измазани къщи с керемидени покриви оформяха живописен град. На отсамния бряг бяха накацали стопански постройки, дългите и тесни ниви достигаха до хълма, на който се бяха спрели Ендър и Боскиня.

— Милагре — рече Боскиня. — На най-високия хълм е катедралата. Епископ Перегрино помоли хората да бъдат учтиви и услужливи към теб.

По тона ѝ Ендър схвана: дал им е да разберат, че ще си имат работа с опасен агент на агностицизма.

— Докато Господ не ме порази мъртъв ли? — попита той.

Боскиня се усмихна:

— Бог ни дава пример за християнска търпимост и ние очакваме всички в града да го следват.

— Хората знаят ли кой ме е повикал?

— Който и да е той, това е тайна.

— Освен кметица, ти си и губернатор. Имаш известни привилегии за сдобиване с информация.

— Знам, че първото искане да дойдеш бе отменено, но твърде късно. Знам също, че още двамина са поискали през последните няколко години идването на Говорител. Но трябва да си наясно, че повечето хора са доволни, че са напътствани и утешавани от свещеници.

— Ще изпитат облекчение, като разберат, че не се занимавам с напътствия и утешения.

— Любезното ти предложение, да получим твоя товар от скрика, ще те направи доста известен по баровете и може да бъдеш сигурен, че сума суетни жени ще започнат да носят кожи през следващите месеци. Наближава есента.

— Случи се така, че се сдобих със скриката заедно със звездолета; на мен не ми трябва, затова не очаквам специални благодарности. — Той погледна грубата, прилична на козина трева около себе си. — Тази трева местна ли е?

— И безполезна. Не можем да я използваме дори за рогозки. Ако я окосиш, тя се рони и се превръща в прах след първия дъжд. Ала тук, в нивите, най-разпространената култура е специален вид амарант, създаден от нашите ксенобиолози. Оризът и пшеницата не се развиват добре и не може да се разчита на добра реколта, но амарантът е толкова устойчив, че се налага да използваме хербициди по границите на нивите, за да попречим на разпространето му.

— Защо?

— Този свят е под карантина, Говорителю. Амарантът така добре се пригажда към окръжаващата среда, че скоро би задушил местните треви. А идеята е да не превръщаме Лузитания в земеподобна планета. Идеята е да се ограничи до минимум въздействието ни върху този свят.

— И поради това на хората сигурно не им е лесно.

— В нашия анклав, Говорителю, ние сме свободни и животът ни е пълноценен. А отвъд оградата... там и без това никой не иска да ходи.

Тонът ѝ бе мрачен и изпълнен с потиснато чувство. Ендър разбра, че страхът от прасенцата се бе загнездил дълбоко.

— Говорителю, знам, мислиш си, че се страхуваме от прасенцата. И това може би е вярно за някои от нас. Но онова, което мнозинството изпитваме през повечето време, изобщо не е страх. То е омраза. Отвращение.

— Никога не сте ги виждали.

— Сигурно знаеш за двамата зенадори, които бяха убити, предполагам, че първоначално си бил повикан, за да Говориш за смъртта на Пипо. Но и двамата — и Пипо, и Либо — тук бяха обичани хора. Особено Либо. Той беше мил и щедър човек и скръбта след смъртта му бе искрена и всеобща. Трудно е да се разбере как е възможно прасенцата да постъпят с него така. Дом Кристау, игуменът на Фильос да Менте де Кристо, казва, че сигурно им липсва нравствено чувство. Това би могло, казва още той, да значи, че са животни. Или че са непорочни, още невкусили забранения плод. — Тя се усмихна напрегнато. — Но това е теология и сигурно не означава нищо за теб.

Той не отговори. Бе свикнал с това, религиозните хора да смятат, че свещените им притчи сигурно звучат абсурдно за невярващите. Ала Ендър не считаше себе си за невярващ, той изпитваше силно свято чувство към множество притчи. Не можеше обаче да го обясни на Боскиня. С времето тя сама щеше да промени представите си за него. Сега изпитваше подозрение, но той вярваше, че ще може да я спечели; за да бъде добра кметица, би трябвало да притежава уменията да възприема хората такива, каквито са, а не каквито изглеждат.

Той промени темата:

— Фильос да Менте де Кристо — португалският ми не е много добър, — но не означава ли това „Синове на Христовия ум“?

— Това е сравнително нов орден, основан само преди четиристотин години, със специална вула на папата...

— О, аз познавам Децата на Христовия ум, кметице. Говорих за смъртта на Сан Анджело на Моктесума, в град Кордова.

Тя се ококори:

— Значи е вярно!

— Чувал съм много версии на тази история, кметице Боскиня. Една от тях е, че на смъртния си одър Сан Анджело бил обладан от дявола, затова обявил на всеослушание немислимите обреди на езическия Абладор де лос Муертос.

Боскиня се усмихна:

— Има нещо такова в историята, която се разправя шепнешком. Дом Кристау казва, че това, естествено, са глупости.

— Случи се така, че Сан Анжело, преди да бъде канонизиран, присъства на мое Говорене за жена, която познаваше. Болестта в кръвта му вече го убиваше. Той дойде при мен и рече: „Андрю, за мен вече се носят ужасни лъжи: че съм правил чудеса и че трябва да бъде обявен за светец. Ти трябва да ми помогнеш. Трябва да кажеш истината след смъртта ми.“

— Но чудесата бяха удостоверени и той бе канонизиран само деветдесет години след смъртта си.

— Да. Е, ами това е отчасти по моя вина. Когато Говорих за смъртта му, потвърдих сам няколко от чудесата.

Сега тя се засмя с глас:

— Говорител на мъртвите, повярвал в чудеса?

— Погледни хълма на катедралата. Колко от тези сгради са за свещениците и колко са на училището?

Боскиня веднаха схвана намека и го изгледа сърдито:

— Фильос да Менте де Кристо се подчиняват на епископа.

— Само дето съхраняват цялото познание и го преподават, независимо дали епископът одобрява това, или не.

— Сан Анджело може и да ти е позволил да се бъркаш в църковните дела. Мога да те уверя обаче, че епископ Перегрино няма да го допусне.

— Дошъл съм да Говоря за една обикновена смърт и ще спазвам закона. Смятам ще се уверите, че ще нанесе по-малко щети, отколкото очаквате, и може би — доста повече добрини.

— Ако си дошъл да Говориш за смъртта на Пипо, Говорителю пелос Мортос, ще нанесеш единствено вреда. Остави прасенцата зад оградата. Ако зависеше от мен, никое човешко същество нямаше да прекрачи отново отвъд оградата.

— Надявам се да мога да наема някоя стая.

— Нашият град е застоен, Говорителю. Всеки си има къща и няма къде другаде да иде — защо тогава да поддържаме странноприемница? Можем да ти предложим една от малките пластмасови къщички, издигнати от първите колонисти. Малка, но с всички удобства.

— Тъй като не се нуждая от много удобства или от голяма площ, сигурен съм, че ще ме задоволи. И очаквам с нетърпение да се запозная с дом Кристау. Там, където има последователи на Сан Анджело, истината има свои приятели.

Боския изсумтя и подкара отново колата. Както и бе предвидил Ендър, предубеденото й мнение за Говорителя на мъртвите бе поразклатено. Като си помисли само човек, че той е познавал лично Сан Анджело и се е възхищавал на Децата. Не това им внушаваше да очакват епископ Перегрино.

* * *

Стаята бе съвсем оскъдно мебелирана и ако Ендър имаше повече багаж, щеше да се чуди къде да го дene. Както винаги досега обаче, той бе в състояние да разопакова вещите си след междузвезден полет само за няколко минути. В чантата му остана само вързопът с пашкула на Царицата на кошера; той отдавна се бе научил да не се чувства неловко от нелепицата, да скътва бъдещето на една великолепна раса в брезентовата си торба под леглото.

— Може би това ще бъде мястото — прошепна той.

Пашкулът беше хладен, почти студен, въпреки пешкирите, в които бе увит.

<Това е мястото.>

Чувстваше се обезсилен от нейната увереност. Нямахте и намек за молба, за нетърпение или за някакво друго чувство, което да изплува. Само абсолютна увереност.

— Ще ми се и аз да отсека така — рече той. — Би могло да е мястото, ала всичко зависи от това дали прасенцата ще са в състояние да се справят с вашето, присъствие тук.

<Въпросът е дали ще могат да се справят с вас, хората, без нас.>

— Необходимо е време. Дай ми няколко месеца.

<Разполагай с всичкото време, което ти е необходимо. Сега вече не бързае.>

— Кого откри? Доколкото си спомням, ти ми каза, че не можеш да общуваш с никого другого, освен с мен.

<Онази част от ума ни, който съдържа мислите ни, наричани от вас филоличен импулс, енергията на ансбала, е много студена и корава у човешките същества. Ала у този, когото намерихме тук, у един от многото, които открихме, филоличният импулс е далеч по-силен, много по-ясен, по-лесен за засичане, той ни чува по-лесно, той вижда нашите спомени, ние виждаме неговите, лесно го намираме и, прости ни, скъпи приятелю, прости ни, ако изоставим трудната задача да говорим с твоя ум и се върнем при него и заговорим с него, защото той не ни принуждава да търсим с такова усилие думите и картините, достатъчно ясни за твоя аналитичен ум, понеже ние го чувстваме като слънчева светлина, като топлината на слънцето върху лицето му, върху нашето лице, чувстваме хладната вода, дълбоко в корема си и движението, тъй нежно и съвършено, като лек ветреца — всичко това, което не сме изпитвали от три хиляди години, прости ни, ние ще бъдем с него, докато не ни събудиш, докато не ни настаниш тук, защото ти ще го направиш, ще откриеш по свой начин и през своето време, че това е мястото, тук е нашият дом...>

Сетне той изгуби нишката на мислите й, усети как изтича като сън, който забравяш със събуждането си, колкото и да се опитваш да го опазиш и съживиш. Ендър не бе сигурен какво бе открила Царицата, но каквото и да бе то, той самият трябваше да се съобразява с Междузвездния кодекс, с Католическата църква, с младите ксенолози, които дори можеха да не го допуснат до прасенцата, с една ксенобиоложка, която бе променила решението си да го покани тук, и с още нещо, може би най-трудното от всички неща: ако Царицата на кошера решише да остане тук, то и той трябваше да остане. Толкова време съм бил откъснат от човечеството, помисли си той, само ходя да се меся, да си навирам носа, да наранявам и да лекувам, а после отново да си тръгвам недосегнат. Как бих могъл да стана част от този свят, ако се наложи да остана тук? Единственото, от което съм бил частица, бе армията от малки момчета във Военното училище и Вальнтайн; а сега и тях ги няма, и двете са къс от миналото...

— Какво, самотата ли те притисна? — попита Джейн. — Чувам как пулсът ти спада, а дишането ти става тежко. В следващия миг или ще заспиш, или ще умреш, или ще се разплачеш.

— Доста по-сложен съм, отколкото си мислиш — рече весело Ендър. — Предвкусявам самосъжаление по повод на страдания, които още не са дошли.

— Много добре, Ендър. Давай по-скоро. Можеш да се въргалиш така дълго още. — Терминалът оживя, показва Джейн като прасенце в редица от дългокраки танцьорки, които мятаха високо разкошни нозе. — Хайде, поупражнявай се, ще се почувстваш много по-добре. В края на краищата вече си разопакова багажа. Какво чакаш?

— Не знам дори къде се намирам, Джейн.

— Те наистина нямат карта на града — обясни Джейн. — Всеки знае къде се намира всичко. Но имат карта на канализацията си, разпределена по райони. Мога да екстраполирам къде се намират всички сгради.

— Покажи ми тогава.

Над терминала се появи триизмерен модел на града. Ендър можеше и да не е много желан тук, стаята му можеше и да е малка, но поне бяха проявили вежливостта да му предоставят терминал. Не беше стандартният домашен образец, а доста по-сложен симулатор. Бе в състояние да проектира в пространството холограми, шестнайсет пъти по-големи, отколкото повечето терминали, с четири пъти по-висока разделителна способност. Илюзията бе толкова пълна, че Ендър в един шеметен миг се почувства като Гъливер, надвесил се над лилипут, който още не се е уплашил от него, не е усетил рушителната му мощ.

Имената на различните райони висяха във въздуха над всеки канализационен квартал.

— Ти се намиращ тук — рече Джейн. — Вила „Веля“ в стария град. Прасата (площадът) е само на една пряка от теб. Там се провеждат обществените събрания.

— Имаш ли карта на земите на прасенцата?

Картата на града бързо се плъзна към Ендър, по-близките очертания изчезнаха с появяването на нови в далечината. Все едно че летеше над тях. Досуц като вещица, помисли си Ендър. Границата на града беше маркирана с ограда.

— Тази бариера е единственото нещо, което стои между нас и прасенцата — рече Ендър.

— Тя генерира електрическо поле, което активизира всички чувствителни на болка нерви, ако някой навлезе в полето — каза Джейн. — Само да го докоснеш, и всичките ти вътрешности се разхлопват — имаш чувството, че ти режат пръстите с пила.

— Приятна мисъл. Да не се намираме в концентрационен лагер? Или в зоологическа градина?

— Зависи от гледната точка — рече Джейн. — Това е оградата от страната на хората, които са свързани с останалата Вселена, и от страна на прасенцата — които са в капана на собствения си свят.

— Разликата е в това, че те не са наясно какво губят.

— Знам — рече Джейн. — Това е най-очарователното качество на хората. Вие сте толкова сигурни, че животните не бива да умират от завист, загдето не са имали късмета да се родят като хомо сапиенси! Ксенолозите никога не са навлизали дълбоко в земите на прасенцата. Общността на прасенцата, с която се занимават, е на по-малко от километър навътре в тази гора. Прасенцата живеят в дървена къща — всичките мъжки заедно. Не знаем дали имат друго селище, спътниците успяха да потвърдят само, че всяка гора, като тази, изхранва долу-горе цялата популация, която една култура на ловци и събирачи на храна може да поддържа.

— Ловуват ли?

— Повече събират храна.

— Къде са загинали Пипо и Либо?

Джейн освети парче земя, покрито с трева, върху склона, който водеше към дърветата. Едно голямо дърво растеше самичко наблизко, а две по-малки — недалеч от него.

— Тези дървета — провлачи Ендър. — Не си спомням да съм ги виждал толкоз близо на холограмите, които разглеждах на Трондхайм.

— Оттогава са минали двайсет и две години. Голямото дърво е посадено от прасенцата в трупа на бунтар, на име Рутър, който бе екзекутиран, преди да бъде убит Пипо. Другите две дървета са в резултат на по-скорошни екзекуции на прасенцата.

— Бих искал да знам защо садят дървета за прасенцата, но не и за хората.

— Тези дървета са свещени — рече Джейн. — Пипо е регистрирал, че много от дърветата в гората носят имена. Либо е предположил, че това може би са имената на мъртвите.

— А хората просто не са част от този модел на обожествяване на дървета. Е, това е доста вероятно. Само дето открих, че тези ритуали и митове не се зараждат току-така. Обикновено има някаква причина за тяхната поява, която е свързана с оцеляването на общността.

— Андрю Уигин — антрополог?

— Най-добрият начин да се изследва човечеството е да се изследва човекът!

— Тогава отивай и изучи някои хора, Ендър! Семейството на Новиня например. Между другото, на компютърната мрежа официално е забранено да ти показва кой къде живее.

Ендър се усмихна:

— Значи Боския не е чак толкова дружелюбна, колкото изглежда.

— Ако попиташ къде живеят хората, те ще узнаят къде отиваш. Ако не искат да идеш там, никой няма да ти каже къде живеят.

— Ти можеш да преодолееш тази забрана, нали?

— Вече съм го направила.

Една светлинка премигваше близо до линията на оградата, зад хълма на обсерваторията. Бе възможно най-усамотеното място, което можеше да се намери в Милагре. Малко друга къщи бяха построени така, че от тях оградата да се вижда през цялото време. Ендър се почуди защо Новиня бе избрала да живее толкова близо до оградата и толкова далеч от съседите си. Може би изборът е бил на Марсау.

Най-близкият квартал беше „Вила Атраш“, сетне идваше „Ас Фабрисиаш“, който се простираше досами реката. Както подсказваше името му, той се състоеше предимно от малки фабрики, които произвеждаха метали и пластмаси, преработваха храните и влакната, използвани в Милагре. Добра, стегната, самозадоволяваща се икономика. А Новиня бе избрала да живее далеч от всичко, незабележима, невидима. Да, сега вече Ендър беше сигурен, че изборът е бил неин. Как живееше? Тя никога не бе принадлежала на Милагре. Не бе никак случайно, че и трите молби за идването на Говорител бяха от нея и от децата ѝ. Самият акт на повикването на

Говорител бе предизвикателство, знак на неподчинение, знак, че те не се причисляваха към най-набожните католици в Лузитания.

— И все пак — рече Ендър — трябва да помоля някой да ме заведе там. Не бива да им давам да разберат веднага, че от мен не могат да скрият никаква информация.

Картата изчезна и над терминала се появи лицето на Джейн. Тя бе пропуснала да нагласи изображението си спрямо по-големия терминал, затова главата ѝ беше многократно по-голяма от нормалните човешки размери. Бе доста внушителна. А симулацията беше съвършена — чак до порите на лицето ѝ.

— Всъщност, Андрю, те не могат да скрият нищо от мен.

Ендър въздъхна:

— Ти имаш оправдан интерес от това, Джейн.

— Знам. — Тя намигна. — Но ти нямаш.

— Да не искаш да ми кажеш, че не ми се доверяваш?

— Ти излъчваш миризма на безпристрастност и на чувство за справедливост. Но аз съм човек в достатъчна степен, за да искам преференциално отношение, Андрю.

— Ще ми обещаеш ли поне едно нещо?

— Каквото и да е, мой кръвни приятелю.

— Когато решиш да скриеш нещо от мен, ще ми кажеш ли поне, че няма да ми кажеш?

— Това вече е твърде дълбокомислено за мен горката. — Сега изображението ѝ бе карикатурно, твърде женствено.

— Нищо не е прекалено дълбокомислено за теб, Джейн. Направи услуга и двама ни. Не ме подсичай в коленете.

— Докато се занимаваш със семейство Рибейра, би ли искал аз да свърша нещо?

— Да. Открий всички признаци, по които Рибейрови се отличават значително от останалите хора в Лузитания. И всички конфликтни точки между тях и властите.

— Ти заповядваш, аз се подчинявам.

И тя отново изпълни сцената на изчезващия в бутилката дух.

— Ти ме подмами тук, Джейн. Защо се опитваш да ме обезкуражиш?

— Не се опитвам. И не съм те подмамила.

— Изпитвам недостиг на приятели в този град.

- Може да ми довериш дори живота си.
— Не се безпокоя за живота си.

* * *

Площадът беше изпълнен с деца, които играеха футбол. Повечето от тях жонглираха, показваха колко дълго могат да задържат топката във въздуха, като използват само крака и глава. Две от тях обаче бяха в жесток двубой. Момчето ще ритне топката с все сила към момичето, застанало на по-малко от три метра разстояние. Тя ще си остане на място, ще поеме удара, без да трепне, независимо колко силен е той. Сетне тя ще ритне, а той ще се опита също да не трепне. Малко момиченце се грижеше за топката — носеше я всеки път, когато се отбиваше от жертвата.

Ендър направи опит да попита някои от момчетата дали знаят къде е къщата на Рибейрови. Отговорите бяха неизменно свиване на рамене; след като настоя, някои от тях тръгнаха да се разотиват, скоро повечето от децата напуснаха площада. Ендър се запита какво ли бе казал епископът на всички за Говорителите.

Двубоят обаче продължаваше с неотслабваща сила. И сега, след като площадът не беше така оживен, Ендър забеляза, че участваше и още едно дете. Гледано откъм гърба, в него нямаше нищо необичайно, но когато Ендър се придвижи до средата на площада, видя, че нещо не бе наред с очите му. Потрябва му само миг, за да установи: момчето имаше изкуствени очи. И двете изглеждаха лъскави, с метален блясък, и Ендър знаеше как действат. Само едното око се използваше за зрение, ала то извършваше четири отделни визуални сканировки, сетне разделяше сигнала, за да подаде на мозъка истинска „бинокълна“ картина. Другото око поддържаше хранването, компютърния контрол и външния интерфейс. Когато поискаше, момчето можеше да запише кратка поредица от изображения в ограничената фотопамет, навярно не повече от трилион бита. Дуелистите го използваха за арбитър; ако оспорваха някоя точка, той можеше да повтори сцената в забавен каданс и да им каже какво се е случило.

Топката удари момчето право в слабините. То видимо трепна, но това не трогна момичето:

— Той се завъртя, видях как бедрата му помръднаха!
— Не съм! Ти ме удари, но аз изобщо не съм хитрувал!
— Ревеха! Ревеха!

Досега говореха на Старк, ала сега момичето обърна на португалски.

Изражението на момчето с металните очи не се промени, ала то вдигна ръка за ги накара да млъкнат.

— Мудоу — отсече.
„Мръднал е“, преведе си Ендър.
— Сабия!

„Знаех си!“
— Ти си лъжец, Олядо!

Момчето с металните очи го погледна презрително:

— Аз никога не лъжа. Ще ти пратя копие от епизода, ако искаш. Всъщност смятам, че мога да го вкарам в мрежата и всички да видят, че хитруваше и сетне излъга.

— Ментиросо! Фильо де пунта! Фоде-боде!

Ендър бе напълно наясно какво означаваха епитетите, но момчето с металните очи ги прие спокойно.

— Да — рече момичето. — Да-ме.

„Дай го тук.“ Момчето яростно свали пръстена си и го хвърли на земята пред краката ѝ.

— Вияда! — тръсна то с дрезгав шепот.

След това хукна.

— Полтрао! — извика момичето подире му. „Страхливец!“

— Сау! — изкрещя момчето, без дори да погледне през рамо.

Този път то не викаше на момичето. Тя се обърна веднага, за да погледне момчето с металните очи, което се вцепени от обидата. Почти веднага момичето погледна към земята. Малчуганът, който носеше топките, отиде при момчето с металните очи и му прошепна нещо. То вдигна очи и за първи път забеляза Ендър.

По-голямото момиче се извиняваше.

— Дескулпа, Олядо, нау куерия ке...^[1]

— Нао а проблема. Миши...^[2] — Не я погледна. Момичето понечи да продължи, но също забеляза Ендър и замълча.

— Порке еста оляндо-нос? — попита момчето.

„Защо ни гледаш?“

Ендър отвърна с въпрос:

— Воче е арбитро? — „Ти ли си съдията тук?“ Думата можеше да означава и спортен съдия, но и магистрат.

— Де вее ем куандо.

„Понякога.“ Ендър премина на Старк — не бе много сигурен как да изрази нещо по-сложно на португалски:

— Тогава кажи ми, арбитре, честно ли е да се остави един чужденец да търси пътя си без помощ?

— Чужденец ли? Имаш предвид утленинг, фрамлинг или раман?

— Не, струва ми се, че имам предвид неверник.

— О сеньор е дескренте?

„Значи не сте вярващ?“

— Со дескредо но инкривел.

„Не вярвам само в невероятното.“

Момчето се ухили:

— Къде искаш да отидеш, Говорителю?

— В дома на семейство Рибейра.

Момиченцето се приближи до момчето с металните очи.

— Кое семейство Рибейра?

— На вдовицата Иванова.

— Мисля, че мога да я намеря — рече момчето.

— Всеки в града може да я намери — рече Ендър. — Въпросът е дали ще ме заведеш?

— Защо искаш да отидеш там?

— Аз задавам на хората въпроси и се опитвам да открия истината за случилото се.

— Никой в дома на Рибейра не знае никакви истини.

— Ще се задоволя и с лъжи.

— Хайде тогава.

То пое по ниско подстриганата трева на главния път. Момиченцето шепнеше нещо на ухото му. Момчето спря и се обърна към Ендър, който ги следваше отблизо.

— Куара иска да знае как се казваш.

— Андрю. Андрю Уигин.

— А тя е Куара.

— Ами ти?

— Всички ми викат Олядо. Заради очите. — Той вдигна момиченцето и го сложи на раменете си. — Но истинското ми име е Лауро. Лауро Сулемау Рибейра. — Ухили се, сетне се обърна и закрачи.

Ендър го последва. Рибейра. Разбира се. Джейн също слушаше и заговори по бижутото в ухото му.

— Лауро Сулемау Рибейра е четвъртото дете на Новиня. Изгубил е зрението си при лазерно произшествие. На дванайсет години е. А, намерих и едно различие между семейство Рибейра и останалите жители на града. Рибейрови са готови да не се подчинят на епископа и да те заведат там, където поискаш да отидеш.

И аз забелязах нещо, Джейн, рече той наум. На това момче му хареса, че ме заблуди, а сетне още повече му хареса да ми покаже как ме е избудалкало. Надявам се само ти да не вземеш пример от него.

* * *

Миро седеше на склона. Сенките на дърветата го правеха невидим за всекиго, който би го наблюдавал откъм Милагре, ала самият той можеше да наблюдава от мястото си голяма част от града — поне катедралата и манастира на най-високия хълм, както и обсерваторията на съседния хълм, разположен по на север. А под обсерваторията, в подножието на хълма, недалеч от оградата, се намираще къщата, в която живееше.

— Мирó — прошепна Лийф-ийтър („Листоядец“). — Дърво ли си?

Това бе превод на пекениноски идиом. Понякога прасенцата медитираха, стояха неподвижни с часове. Казваха му „Да бъдеш дърво“.

— По-скоро съм стрък трева — отговори Мирó.

Лийф-ийтър се изкикоти с обичайния си писклив, хриплив смях. Никога не звучеше естествено — пекениносите бяха зазубрили смеха, все едно бе просто поредната дума на Старк. Той не бе проява на веселост, или поне Мирó си мислеше така.

— Дали ще вали? — попита Мирó. За едно прасенце това означаваше: заради самия мен ли ме прекъсваш или заради себе си?

— Днес валя огън — рече Лийф-ийтър. — Над прерията.

— Да. Имаме посетител от друг свят.

— Говорителя ли е?

Миро не отговори.

— Трябва да го доведеш да ни види.

Миро не отговори.

— Ще си заровя лицето в земята за теб, Миро, крайниците ми да станат дървета за къщата ти.

На Миро му бе противно, когато му се молеха за нещо. Сякаш го смятаха за особено мъдър или силен, за родител, от когото трябва да измъкнат нещо с ласкателство. Е, щом си мислеха така, вината си бе само негова. Негова и на Либо. Да се прави тук, всред прасенцата, на Господ.

— Нали обещах, Лийф-ийтър?

— Кога, кога, кога?

— Ще е необходимо известно време. Трябва да разберем дали можем да му се доверим.

Лийф-ийтър, изглежда, се разстрои. Миро се бе опитвал да обясни, че не всички хора се познават един другия, че някои не са добри, ала прасенцата като че ли изобщо не го проумяваха.

— Веднага щом мога — рече Миро.

Лийф-ийтър неочаквано започна да се клатушка напред-назад на земята, кълчеше бедрата си наляво-надясно, сякаш се опитваше да се почеше по задника. Либо бе предположил веднъж, че това движение изпълняваше ролята на смеха при хората.

— Говори ми на прасегалски! — изхриптя Лийф-ийтър. Той винаги се забавляваше много, когато Миро и другите зенадори разговаряха като последователно сменяха двата езика. И това — въпреки факта, че през годините бяха регистрирани (или поне бе загатнато) за четири отделни езика, които това племе от прасенца използваше. Е, щом иска португалски, ще получи португалски:

— Вай комер фоляс.

„Иди да ядеш листа“. Лийф-ийтър изглеждаше озадачен:

— Какво остроумно има в това?

— Защото това ти е името. Комер-фоляс.

Лийф-ийтър извади от ноздрата си голямо бръмчащо насекомо и го метна настрани.

— Не ставай груб — рече той. Сетне си отиде.

Миро гледаше подире му. С Лийф-ийтър винаги бе трудно. Миро предпочиташе компанията на друго прасенце, наричано Човек. И макар Човек да бе по-умен и да се налагаше Миро да внимава повече с него, поне не изглеждаше толкова враждебен, колкото най-често бе Лийф-ийтър.

След като прасенцето изчезна от полезрението му, Миро се обърна към града. Някакви хора се спускаха по стръмната пътечката от хълма към къщата му. Първият беше много едър — не, това бе Олядо с Куара на раменете си. Куара вече бе твърде голяма да я носят така. Миро се безпокоеше за нея. Тя сякаш още не можеше да излезе от шока след смъртта на баща им. Миро за миг изпита горчивина. Като си помислеше само как той и Ела се надяваха смъртта на баща им да реши всичките им проблеми!...

Изправи се и се опита да огледа по-добре мъжа зад Олядо и Куара. Не го бе виждал преди. Говорителя. Вече! Едва ли бе в града повече от час, а вече отиваше у дома им. Страхотно, сега остава мама да разбере, че аз съм го повикал. Кой знае защо ми се струваше, че Говорителя на мъртвите ще да е по-дискретен и няма да се засили направо към оногова, който го е повикал. Какъв глупак съм бил! Още по-лошо че пристига години по-рано, отколкото очаквах. Дори и никой друг да не го направи, Куим непременно ще докладва за това на епископа. И сега ще трябва да се справям с мама, а навярно и с целия град.

Миро се върна при дърветата и се затича по пътеката, която водеше към портата на града.

---

[1] Извинявай, Олядо, не знаех, че... (порт.) — Б.пр. ↑

[2] Няма нищо, Миши... (порт.) — Б.пр. ↑

СЕДМА ГЛАВА

ДОМЪТ НА РИБЕЙРА

Миро, този път трябваше да си тук, защото макар и да имам по-добра памет за разговорите, сигурна съм, че не знам какво точно означава това. Видя новото прасенце, онова, което наричат Човек — мисля, че те зърнах да разговаряш с него минута, преди да се заемеш със Съмнителната дейност. Мандачува ми каза, че го нарекли Човек, защото било много умно още като дете. Добре, много е ласкаещо, че „умно“ и „човек“ се свързват в съзнанието им или пък е оскърбително, дето те си мислят, че ние ще бъдем поласкани, но не това има значение сега.

Мандачува тогава каза: „Той можеше да говори още когато проходи.“ И посочи с ръка височина около десет сантиметра от земята. На мен ми се стори, че искаше да каже колко висок е бил Човек, когато се е научил да говори и да върви. Десет сантиметра! Но може и напълно да греша. Трябваше да бъдеш тук и да видиш сам.

Ако съм права и Мандачува е имал предвид именно това, то тогава за първи път получаваме представа за детството на прасенцата. Ако наистина започват да вървят, когато са високи десет сантиметра — а и да говорят, ни по-малко, ни повече!, — то тогава в сравнение с хората те се развиват много по-слабо по време на бременността и много повече, след като се родят.

Следващото обаче изглежда абсолютно невероятно, дори по твоите стандарти. Той тогава се наведе към мен и ми рече — сякаш не би трябвало да ми го казва — кой е бащата на Човек: „Твоят дядо Пипо познаваше бащата на Човек. Неговото дърво е близо до портата ви.“

Дали не ме будалка? Рутър е умрял преди двацет и четири години, нали така? Добре, може би това е просто

някаква религиозна шашма, като „осиновен от дърво“ или нещо от сорта. Но тайнственият начин, по който Мандачува ми го каза, ме кара да мисля, че е някакси вярно. Нима е възможно да имат 24-годишен период на бременност? Или може би са били необходими две десетилетия, докато Човек се развие от 10-сантиметров процъпалник до този хубав екземпляр, който е сега пред нас. Или пък спермата на Рутър е била запазена някъде в стъкленница?

Това наистина е от значение. За първи път прасенце, лично познато на наблюдателите-хора, е посочено като баща. И то пък тъкмо Рутър, същото, което бе убито. С други думи, мъжският с най-нисък престиж — езекутиран престъпник дори, — бе посочен като баща! Това означава, че нашите мъжкарци изобщо не са отритнати ергени, макар някои от тях да са толкова възрастни, че да са познавали Пипо. Те са потенциални бащи.

Нещо повече: щом Човек е тъй забележително умен, тогава защо ще го захвърлят тук, ако това наистина е група от жалки ергени? Мисля, че сме грешили доста време. Това не е никаква си ергенска група с нисък престиж, това е високо тачена група от младежи и някои от тях имат значителна тежест.

Значи, когато ми каза, че съжеляваш за мен, задето трябва да излезеш и да се захванеш със Съмнителната дейност, а аз трябва да остана у дома и да работя по фабрикуването на официални данни за доклада по ансибала, то ти си бил изпълнен с най-гадна помия! (Ако се прибереш у дома и аз съм заспала, събуди ме за една целувка, става ли? Днес си я заслужи.)

Записка от Уанда Фигейра Мукумби до Миро Рибейра фон Хесе, извадена от лузитански файл по заповед на Конгреса и представена като доказателство в задочния Процес против ксенолозите на Лузитания по

обвинение в измяна и противозаконна дейност

На Лузитания не съществуваше строителна индустрия. Когато някоя двойка се оженеше, приятелите и семействата им построяваха къща. Домът на Рибейрови бе олицетворение на историята на семейството. Отпред, старата част на къщата, бе изградена от пластмасови плоскости, приковани към бетонна основа. С разширяването на семейството се строяха нови стаи, като всяка се опираше на предишната, така че в подножието на хълма имаше пет различни едноетажни сгради. По-сетнешните бяха тухлени, с прилични водопроводни инсталации, покрити с керемиди, ала без каквито и да е усилия да им се придаде някакъв естетичен вид. Семейството бе строило точно онова, от което се нуждае, и нищо повече.

Ендър знаеше, че не ставаше въпрос за бедност — в общността, където икономиката бе под контрол, нямаше бедност. Липсата на украса, на индивидуалност, показваше презрението на всички в семейството към собствения им дом; за Ендър това свидетелстваше и за презрение към самите себе си. Олядо и Куара определено не показваха онова отпускане, успокояване, което повечето хора изпитват, когато се прибират у дома. Напротив, те станаха по-предпазливи, веселостта им намаля; сякаш къщата бе неуловим източник на гравитация, която с приближаването им ги правеше по-тежки.

Олядо и Куара влязоха направо. Ендър изчака пред вратата някой да го покани. Олядо остави вратата леко открената, ала излезе от стаята, без изобщо да го заговори. Ендър видя Куара да седи на леглото в предната стая, облеганата на голата стена. По стените не бе окачено нищо. Бяха голи и белосани. Лицето на Куара имаше същия цвят — тя гледаше Ендър без да мигне, ала все едно, че не съществуваше; не направи нищичко, за да му подсказе, че може да влезе.

В тази къща витаеше някаква болест. Ендър се опита да разбере какво от характера на Новиня бе пропуснал да забележи — нещо, което би й позволило да съществува на такова място. Нима смъртта на Пипо преди толкова време бе изсушило сърцето на Новиня тъй много?

— Майка ти у вас ли е? — попита Ендър.

Куара не отвърна нищо.

— О, извини ме — рече той. — Мислех си, че си малко момиче, пък виждам, че си статуя.

Тя изобщо не даде знак, че го е чула. Толкоз за усилията му да я развесели и да я извади от мрачното ѝ настроение.

По бетонния под изшляпуркаха стъпки. В стаята дотича момченце, спря се в средата ѝ и се обърна към вратата, пред която стоеше Ендър. Беше едва година по-малко от Куара — може би на шест или седем годинки. За разлика от нея обаче изражението му бе доста по-общително. И същевременно върху него бе изписан необуздан гняв.

— Майка ти у дома ли е? — попита Ендър.

Момчето се наведе и внимателно вдигна крачола на панталона си. Към крака си бе прикрепило със скоч дълъг кухненски нож. Бавно разлепи скоча. След това го хвана с две ръце, протегна го пред себе си, насочи го към Ендър и се понесе с пълна скорост. Ендър забеляза, че ножът бе насочен към слабините му. Момчето даваше съвсем ясно да се разбере какъв подход има към непознатите.

Миг по-късно Ендър вдигна момчето под мишница, ножът изхвърча и се заби в тавана. Момчето риташе и пищеше. Наложил се Ендър да използва и двете си ръце, за да укроти крайниците му; в последна сметка момчето висна пред него със здраво хванати ръце и крака — приличаше на теле, свързано за жигосване.

Ендър гледаше Куара, без да мигне.

— Ако не отидеш и не повикаш някого, който командва в тази къща, ще отнеса това зверче у дома и ще го сготвя за вечеря.

Куара се замисли за миг, сетне стана и изтича от стаята. След малко в стаята влезе момиче с уморен вид, с разрошена коса и сънливи очи.

— Дескулпе, пер фавор — прошепна тя, — о менино нао рестабелешу десде а морте до пай...^[1]

След тези думи тя сякаш изведнъж се събуди.

— О, Сеньор е о Фаланте белос Мортос! „Вие сте Говорителя на мъртвите!“

— Соу — отвърна Ендър. „Да, аз съм.“

— Нау, акуи — рече тя. — О, не, извинете, говорите ли португалски? Разбира се, че говорите, току-що ми отговорихте... о,

моля ви, не тук, не сега. Вървете си.

— Добре — рече Ендър. — Момчето ли да задържа, или ножа? Той погледна към тавана; погледът ѝ проследи неговия.

— О, не, извинете, търсихме го вчера цял ден, знаехме, че го е взел, но не знаехме къде го е скрил.

— Беше го прилепил към крака си.

— Вчера не беше така. Винаги го проверяваме там. Моля ви, пуснете го.

— Сигурна ли си? Мисля, че сега си точи зъбите.

— Грегo — обърна се тя към момчето, — не бива да се нападат хората с нож.

Грегo изръмжа гърлено.

— Нали разбирате, баща му почина.

— Толкова близки ли бяха?

По лицето ѝ пробяга сянката на горчива усмивка.

— Едва ли. Той, Грегo, винаги си е бил крадльо откак порасна толкова, че да може да хване нещо и да върви сам. Ала това — да наранява хора, е нещо ново. Моля ви, пуснете го.

— Не — рече Ендър.

Тя присви очи, придоби непокорно изражение.

— Да не искате да го отвлечете? Къде ще го отведете? Срещу какъв откуп?

— Може би не разбираш — рече Ендър. — Той ме нападна. А ти не ми даваш никаква гаранция, че няма да го направи пак. Не взе никакви мерки да бъде наказан, след като го пусна.

Както и очакваше, в очите ѝ блеснаха гневни пламъчета.

— За какъв се мислите? Това е неговият дом, а не вашият!

— Всъщност — рече Ендър — току-що предприех една дълга разходка от площада до вашия дом, а Олядо наложи бързо темпо. Бих искал да поседна.

Тя кимна към един стол. Грегo се извиваше и гърчеше в хватката на Ендър. Ендър го повдигна така, че лицата им се оказаха съвсем близо едно до друго.

— Знаеш ли, Грегo, ако се освободиш, ще паднеш на главата си върху бетонния под. Ако имаше килим, би могъл и да не изгубиш съзнание. Но нямаш такъв късмет. И честно казано, няма да имам нищо против да чуя как главата ти ще се дрънне о цимента.

— Той не разбира Старк толкова добре — рече момичето.

Ендър обаче знаеше, че Грегo чудесно го разбра. Забеляза някакво движение в дъното на стаята. Олядо се бе върнал и стоеше на вратата, която водеше към кухнята. До него бе Куара. Ендър им се усмихна весело, сетне пристъпи към стола, който момичето му бе посочило. Междувременно подхвърли Грегo във въздуха, той в миг се завъртя силно, махаше отчаяно с ръце и с крака, пищеше от страх и от предчувствие за болката, когато падне на пода. Ендър плавно се настани на стола, улови момчето в скута си и мигновено хвана ръцете му. Грегo успя да забие пети в пищялите му, ала тъй като не бе обут, маньовърът му се оказа неефикасен. В следващия миг Ендър вече го държеше изцяло под контрол.

— Много е приятно да седне човек — рече Ендър. — Благодаря за гостоприемството ви. Казвам се Андрю Уигин. Запознах се с Олядо и Куара, а с Грегo очевидно вече сме добри приятели.

По-голямото момиче изтри длан в престилката си, сякаш се готвеше да му подаде ръка, ала не го направи:

— Казвам се Ела Рибейра. Ела е съкратено от Еланора.

— Приятно ми е да се запознаем. Виждам, че си заета да приготвяш вечерята.

— Да, да, много съм заета. Мисля, че би трябвало да дойдете утре.

— О, няма нищо, върши си работата. Нямам нищо против да почакам.

В стаята надникна друго момче, по-голямо от Олядо, но по-малко от Ела.

— Не чу ли какво каза сестра ми? Не си желан тук!

— Много сте мили с мен — рече Ендър. — Но аз съм дошъл да се срещна с майка ви и ще я чакам тук, докато се върне от работа.

Споменаването на майка им ги накара да се умълчат.

— Доколкото разбрах, тя е на работа. Ако беше тук, всичките тези вълнуващи събития щяха да я накарат да се изчерви от глава до пети.

Олядо се усмихна леко на тези думи, но другото момче помрачня, а изражението на Ела стана болезнено и злобно.

— Защо искаш да се срещнеш с нея? — попита тя.

— Всъщност, искам да се видя с всички вас. — Той се усмихна на по-възрастното момче. — Ти сигурно си Естевау Рей Рибейра. Кръстен на мъченика Свети Стефан, който е видял Иисус да седи от дясната страна на Бог.

— Какво разбираш ти от тези неща, атеист такъв!

— Доколкото си спомням, Свети Павел е бил наблизко и държал одеждите на мъжете, които замеряли Иисус с камъни. Очевидно по онова време още не е бил вярващ. Всъщност, струва ми се, че е бил смятан за един от най-ужасните врагове на църквата. Ала после се е разкажал, нали така? Затова, предлагам да не гледате на мен като на враг Божи, а като на апостол, който още не е спрял по пътя към Дамаск — усмихна се Ендър.

Момчето се вторачи в него, стиснало устни:

— Ти не си никакъв Свети Павел.

— Тъкмо обратното — рече Ендър. — Аз съм апостолът на прасенцата.

— Ти никога няма да ги видиш. Миро никога няма да ти позволи.

— Може и да му позволя — прозвуча глас откъм вратата.

Останалите веднага се обърнаха към него. Миро беше млад — сто на сто нямаше още двацет години. Но лицето и осанката му подсказваха бремето от отговорности и страдание, непосилни за годините му. Ендър видя как всички му сториха път. Не че се отдръпнаха от него, както биха се оттеглили от някого, от когото се боят. По-скоро се обърнаха към него, заобикаляха го на елипси, сякаш той бе центърът на гравитация в стаята и всички останали се движеха, подчинени от властното му присъствие.

Миро дойде в средата на стаята и се обърна към Ендър. Погледна към пленника му.

— Пусни го — рече Миро. Тонът му беше леден. Ела го докосна леко по ръката:

— Гrego се опита да го наръга, Миро. — Ала същевременно сякаш му казваше „Спокойно, всичко е наред, Гrego не е в опасност и този човек не е наш враг.“ Ендър долови всичко това; изглежда, Миро — също.

— Гrego — рече Миро, — казах ти, че някой ден ще налетиш на човек, който няма да се бои от теб.

Усетил, че изведнъж съюзникът се превръща във враг, Грегo се разплака:

— Той ме убива, убива ме.

— Аз наистина му причинявам болка — рече Ендър. Знаеше, че най-добрият начин да спечелиш доверие, бе да казваш истината. — Всеки негов опит да се освободи му причинява доста неудобство. А той още не е престанал да се съпротивлява.

Ендър срещна погледа на Миро, без да трепне, и Миро разбра негласната му молба. И не настоя Грегo да бъде освободен.

— Не мога да те измъкна от този, Грегиньо.

— Нима ще го оставиш да върши това? — попита Естевау.

Миро посочи Естевау и заговори на Ендър с примирителен тон:

— Всички го наричат Куим. — На Старк прякорът му звучеше като „цар“. — Първопричината бе, че средното му име е Рей. Ала сега му викат така, понеже си въобразява, че управлява по божествено право.

— Негодник! — рече Куим и излезе от стаята. През това време останалите се настаниха в очакване на разговор. Миро бе решил да приеме непознатия, поне временно; ето защо можеха да посвалят малко гарда. Олядо седна на пода; Куара се върна на мястото си на леглото. Ела се облегна на стената. Миро притегли един стол и седна срещу Ендър.

— Защо дойде в този дом? — попита Миро. По начина, по който зададе въпроса, Ендър разбра, че и той, като Ела, не бе казал никому, че е извикал Говорител. Значи никой от двамата им не знаеше, че и другият го бе очаквал. А и на практика едно беше почти сигурно: не бяха очаквали да дойде толкова скоро.

— За да се срещна с майка ви — рече Ендър.

Облекчението на Миро бе почти доловимо, макар той да не направи никакъв отчетлив жест.

— Тя е на работа — отвърна. — Работи до късно. Опитва се да добие вид картофи, които да могат да си съперничат с тукашната трева.

— Като амаранта?

Миро се усмихна:

— Вече си чул за това? Не, не искаме да са чак толкова добър съперник. Ала тукашната храна е много ограничена по вид и картофите ще бъдат добро допълнение. Освен това амарантът не

ферментира в хубаво питие. Миньорите и фермерите вече са си внушили, че водката, която се прави от него, е царицата на дестилираните отрови.

Усмивката на Миро осветяваше къщата като лъч светлина, проникнал в пещера през някой процеп. Куара клатеше краче напред-назад като всяко нормално момиченце. Олядо имаше глуповато доволно изражение, очите му бяха полупритворени и металният блясък не бе тъй чудовищно явен. Усмивката на Ела бе по-широка, отколкото заслужаваше хуморът на Миро. Дори Грего се поотпусна и престана да се напруга под хватката на Ендър.

Неочакваната топлина, която Ендър усети в скута си малко покъсно обаче му подсказа, че Грего далеч не се бе предал. Ендър бе трениран да не реагира рефлексивно на вражеските действия, докато не реши съзнателно да остави рефлексите си да действат. Затова, въпреки урината на Грего, която го заля, той дори не трепна. Знаеше какво очаква Грего — яден крясък, Ендър да го блъсне настрани, да го изхвърли от скута си. И тогава той щеше да бъде свободен: това щеше да е победа. Но Ендър нямаше намерение да го дарява с никаква победа.

Ела обаче позна по изражението на Грего какво бе станало. Очите ѝ се разшириха, тя пристъпи гневно към момчето.

— Грего, ти, невъзможен малък...

Ала Ендър ѝ намигна, усмихна се и тя спря на място.

— Грего ми поднесе малък подарък. Това е единственото нещо, което може да ми подари, а и то е произведено от него, тъй че го ценя още повече. Толкова много ми харесва, че май никога няма да го пусна.

Грего изръмжа и отново се опита диво да се освободи.

— Защо правиш това? — попита Ела.

— Той очаква Грего да реагира като човешко същество — рече Миро. — Това иска усилия, а никой не се е опитвал да го стори.

— Аз съм се опитвала — каза Ела.

Олядо заговори от мястото си на пода:

— Ела е единствената тук, която ни кара да се държим възпитано.

Куим изкрещя от съседната стая:

— Недейте разправя на този негодник нищо за семейството ни!

Ендър кимна сериозно, сякаш Куим му бе поднесъл блестящо интелектуално предложение. Миро се изкиска, Ела извъртя очи и седна на леглото до Куара.

— Домът ни не е много щастливо място — рече Миро.

— Разбирам — отвърна Ендър. — След като баща ви е починал съвсем скоро.

Миро се усмихна сардонично. Отново заговори Олядо:

— Сигурно искаш да кажеш: след като баща ни бе жив доскоро.

Ела и Миро явно бяха съгласни с изблика му. Ала Куим отново изкрещя:

— Не му казвайте нищо!

— Тормозеше ли ви? — попита тихо Ендър. Не помръдна, макар че урината на Гrego изстина и завоня. Отговори Ела:

— Не ни пердашеше, ако това имаш предвид.

За Миро обаче нещата бяха стигнали твърде далеч:

— Куим е прав — отсече той. — Това си е само наша работа.

— Не — рече Ела. — И негова работа е.

— Как така ще е негова работа? — попита Миро.

— Защото е тук, да говори за смъртта на татко — рече Ела.

— За смъртта на татко ли? — възкликна Олядо. — Шупа педраш! Татко умря само преди три седмици!

— Аз вече бях на път, за да говоря за друга смърт — рече Ендър. — Ала някой бе извикал Говорител за смъртта на баща ви, тъй че ще говоря за него.

— Против него — рече Ела.

— За него — отвърна Ендър.

— Аз те извиках тук, за да кажеш истината — рече мрачно тя, — а цялата истина за татко говори против него.

Мълчанието се настани в ъглите на стаята, сякаш ги прикова на място, докато Куим не пристъпи прага на вратата. Гледаше единствено Ела.

— Ти си го извикала — рече тихо той. — Ти!

— Да каже истината! — отвърна тя.

Обвинението му очевидно я ужили; нямаше нужда той да казва, че е предала семейството си и църквата, след като е докарала този неверник, да извади наяве онова, което толкова дълго бяха крили.

— Всички в Милагре са мили и се отнасят с разбиране — отрони Ела. — Учителите ни си затварят очите пред такива дреболии като кражбите на Грего и мълчанието на Куара. Нищо че не е произнесла и думица в училище! Всички се преструват, че сме просто обикновени деца — внуците на Ос Венерадос, и блестящи при това, нали така — след като в семейството ни има зенатор и двама биолози! Такъв престиж! Те просто се извързват настрани, когато татко се напие до смърт, прибере се в къщи и пребие мама така, че да не може да ходи!

— Млъкни! — изшептя Куим.

— Ела — рече Миро.

— И ти, Миро, татко ти крещи, говори ти ужасни неща, докато не избягаш от дома; ти се затичваш и се спъваш, защото вече нищо не виждаш...

— Нямах право да му казваш! — възкликна Куим. Олядо скочи на крака и застана в средата на стаята, обърна се към тях с нечовешките си очи:

— Защо искате още да крием? — попита тихо той.

— Теб какво те засяга? — попита Куим. — Той никога нищо не ти е сторвал. Ти просто изключваше очите си и си седеше със слушалки на уши, слушаше батуке или Бах, или нещо друго...

— Изключвал съм очите си ли? — рече Олядо. — Аз никога не изключвам очите си.

Той се обърна и отиде до терминала в най-далечния от входната врата ъгъл. С няколко бързи движения включи терминала, сетне взе интерфейския кабел и го мушна в розетката на дясното си око. Това бе обикновена компютърна връзка, ала извика в съзнанието на Ендър зловещия спомен за окото на великана, разкъсано, сълзящо, Ендър продължава да го пробива, достига до мозъка и великанът се катурва мъртъв по гръб. Смрази се за миг, преди да си спомни, че този спомен не бе с корени в действителността, а бе картина от компютърна игра, която бе играл във Военното училище. Преди три хиляди години — за него обаче бяха само двацет и пет, не бе чак толкова отдавна, че споменът да избледнее. Това бяха неговите спомени и сънища за смъртта на великана — бъргерите ги бяха извлекли от съзнанието му и ги бяха превърнали в съобщение, което му бяха оставили; в крайна сметка то го отведе до пашкула на Царицата на кошера.

Гласът на Джейн го върна към действителността. Прошепна му в бижутото:

— Ако нямаш нищо против, докато е включил това око, аз ще запиша всичко, което е съхранил там.

Във въздуха на терминала изплува сцена. Не беше холография. Изображението повече приличаше на барелеф, тъй както би го видял единствен наблюдател. Беше същата тази стая, гледана от онова място на пода, където Олядо бе седял преди малко — очевидно това бе постоянното му място. В средата на стаята се бе изправил едър, силен и буен мъж, размахал ръце, крещеше обидни неща на Миро, който стоеше кротко, със склонена глава, и гледаше баща си без ни най-малък гняв. Нямаше звук — само изображение.

— Забравихте ли? — прошепна Олядо. — Забравихте ли какво беше?

В епизода над терминала Миро най-накрая се обърна и излезе; Марсау го последва до вратата, спря се там, задъхан като животно, изтощено от преследването. Гrego изтича до баща си и се улови за крачолата му, крещеше към вратата, лицето му явно подсказваше, че повтаря жестоките думи на баща си към Миро. Марсау изкопчи крака си от детето и закрачи решително към задната стая.

— Няма звук — рече Олядо, — ала вие можете да го чуете, нали?

Ендър усети как телцето на Гrego потреперва в скута му.

— Ето, сега ще последва удар, сгромолясване — тя пада на пода, можете ли да го усетите с кожата си, как тялото ѝ се строполява върху бетона?

— Млъкни, Олядо — рече Миро.

Компютърно-генерираното изображение свърши.

— Не мога да повярвам, че си съхранил всичко това — рече Ела.

Куим ридаеше, без да си прави труда да го скрие.

— Аз го убих — каза той. — Аз го убих, аз го убих, аз го убих.

— За какво говориш? — попита, изваден от търпение Миро. — Той имаше отвратително заболяване, вродено!

— Молах се той да умре! — изпищя Куим. Лицето му беше на петна от остървение; сълзи, слюз и слюнка се смесваха около ъгълчетата на устните му. — Молах се на Дева Мария, молах се на Иисус, молах се на баба и на дядо, бях готов да ида в ада, само и само

той да утре, и те го направиха, и аз сега ще ида в ада, но не съжалявам за стореното! Нека Бог ми прости, но се радвам!

Разтърсван от ридания, като се препъваше, той се оттегли в задната стая. Чу се далечно затръшване на врата.

— Е, ето още едно доказано чудо, дело на Ос Венерадос — рече Миро. — Обявяването им за светци е осигурено.

— Млъкни! — сопна се Олядо.

— А тъкмо той непрекъснато ни казваше да простим на стария безделник — рече Миро.

Грего вече трепереше така силно в скута на Ендър, че той се обезпокои. Чу, че Грего шепне някаква дума. Ела също забеляза потреса на Грего и коленичи пред момчето.

— Той плаче. Никога не съм го виждала да плаче така...

— Татко, татко, татко... — шепнеше Грего. Треперенето му премина в силни, почти конвулсивни спазми.

— Нима се бои от татко? — попита Олядо. Изражението му свидетелстваше за загрижеността за Грего. За облекчение на Ендър, лицата на всички бяха разтревожени. В това семейство наистина съществуваше обич, а не само обичайната солидарност, произтичаща от това, че са живели всичките тези години в една къща под властта на тиранин.

— Татко вече го няма — отрони успокояващо Миро. — Няма нужда да се тревожиш сега.

Ендър поклати глава.

— Миро — каза той, — не видя ли записаното от Олядо? Малките момчета не осъждат бащите си, те ги обичат. Грего се опитваше с всички сили да бъде твърд като Маркос Рибейра. Вие, останалите, може и да се радвате, че него го няма, но за Грего това е краят на света.

Това не беше хрумвало на никого. Дори сега това бе болезнена мисъл за тях; Ендър забеляза как трепват пред нея. И въпреки това разбираха, че бе вярно. А след като Ендър им го посочи, стана очевидно.

— Деус наш пердоа — прошепна Ела. „Бог ще ни прости.“

— За онези неща, които сме изrekli — рече също тъй шепнешком Миро.

Ела протегна ръце към Грегo. Той отказа да иде при нея. Вместо това направи точно онова, което Ендър очакваше и за което се бе подготвил. Грегo се обърна в охлабената хватка на Ендър, обви с ръце врата на Говорителя на мъртвите и заплака горчиво, истерично.

Ендър заговори благо на останалите, които гледаха безпомощни:

— Как би могъл да покаже мъката си на вас, след като е смятал, че го мразите?

— Никога не сме мразили Грегo — рече Олядо.

— Би трябвало да се сетя — каза Миро. — Знаех, че страда най-силно, ала изобщо не ми дойде на ум...

— Не се кори — рече Ендър. — Това е нещо, което може да забележи единствено страничен човек.

Чу шепота на Джейн в ухото си:

— Никога не преставаш да ме изненадваш, Андрю, с начина, по който превръщаш хората в пластелин.

Ендър не можеше да отговори, а и тя не би му повярвала. Не бе го планирал, бе реагирал спонтанно. Как ли би могъл да отгатне, че Олядо е записал злонравието на Марсау към семейството? Единственото му прозрение беше относно Грегo, а и то бе инстинктивно — чувството, че Грегo отчаяно се нуждае от някого, който да има власт над него, от някого, който да се държи като негов баща. След като баща му бе жесток, Грегo вярваше, че жестокостта е единственото доказателство за обич и за сила. Сега сълзите му обливаха врата на Говорителя — също тъй горещи, както и урината му, която бе наквасила бедрата на Ендър.

Бе предвидил онова, което Грегo ще стори, ала Куара го изненада. Докато останалите наблюдаваха мълчаливо как ридае Грегo, тя стана и отиде право при Ендър. Очите ѝ бяха присвити, а погледът — яден:

— Ти воняш! — рече твърдо тя. Сетне закрачи твърдо към задната част на къщата.

Миро едва сподави смеха си, а Ела се усмихна. Ендър повдигна вежди, сякаш искаше да каже: „Човек печели, ала и губи.“

Олядо, изглежда, долови неизречените му думи. От стола си пред терминала момчето с метални очи каза тихо:

— И нея спечели. От месеци насам не е изричала толкова много думи на човек извън семейството.

Но аз не съм извън семейството, рече безмълвно, на себе си, Ендър. Нима не забелязахте? Аз вече съм от семейството, независимо дали това ви харесва, или не. Независимо дали на мен ми харесва, или не.

След малко Гrego престана да ридае. Заспа. Ендър го отнесе до леглото му; Куара вече спеше в другия край на стаичката. Ела помогна на Ендър да свали от Гrego наквасените от урината му панталонки и му надяна широко чисто бельо — движенията ѝ бяха сръчни и нежни, Гrego не се събуди.

В предната стая Миро изгледа цинично Ендър:

— Е, Говорителю, имаш избор. Моите панталони ще са ти тесни и ще ти стягат в слабините, ала татковите ще ти станат.

На Ендър му потрябва само миг, за да се върне към действителността. Урината на Гrego отдавна бе изсъхнала.

— Не се безпокой за това — рече той. — Ще се преоблека у дома.

— Мама няма да се върне до час. Ти дойде да се срещнеш с нея, нали? Трябва дотогава панталоните ти да са чисти.

— Тогава ми дай твоите — рече Ендър. — Ще рискувам слабините си.

---

[1] Извинете, моля, момчето не се е възстановило още, откак почина баща ни... (порт.) — Б.пр. ↑

ОСМА ГЛАВА

ДОНА ИВАНОВА

Това означава цял живот, живян в измама. Ще излезе човек и ще открие нещо, нещо жизненоважно, а после, като се върне в станцията, ще напише напълно безвреден доклад, в който не се споменава абсолютно нищо за онова, което сме научили по време на културно смешение.

Прекалено си млада, за да разбереш какво мъчение е това. Татко и аз започнахме да го правим, защото не издържахме повече да крием знанията от прасенцата. Ще разбереш като мен, че това не е по-малко болезнено, отколкото да криеш своите знания от колегите си учени. Когато ги гледаш как се мъчат с даден въпрос, а знаеш, че притежаваш информацията, която може да реши дилемата им; когато ги виждаш, че са стигнали много близо до истината и поради липсата на твоята информация се отказват от правилното си заключение и се връщат към грешното — няма да се чувстваш истински човек, ако това не ти причини голямо терзание.

Трябва винаги да помниш: това е техният закон, техният избор. Те са онези, които издигат стена между себе си и истината, те единствени могат да ни наказват, когато им дадем да разберат колко лесно и просто се преодолява тя. И на всеки учен-фрамлинг, който копнее за истината, има десет тесногръди дескабесадоси (празноглавци), които презират познанието, които никога няма да предложат оригинална хипотеза и чиято единствена работа е да плячкосват писанията на истинските учени, да търсят най-малките грешчици, противоречия или пропуски в методологията им. Тези търтеи ще изучават внимателно всеки доклад, който

напишеш, и ако дори само веднъж не внимаваш, ще те хванат.

Това означава, че не бива дори да споменаваш някое прасенце, чието име произлиза от смешението на културите: „Чашата“ ще им подсказже, че сме ги научили на елементарно грънчарство. „Календар“ и „Рийпър“ („Жътвар“) са очевидни. И самият Господ не може да ни спаси, ако узнаят името на Ароу („Стрела“).

Писмо от Либердаде Фигейра де Медичи до Уанда Фигейра Мукумби и Миро Рибейра фон Хесе, извлечено от лузитанските архиви по нареждане на Конгреса и представено като доказателство пред задочния съд над ксенолозите на Лузитания по обвинение в измяна и злоупотреба със служебното положение

Новиня се маеше в Биологичната станция, макар че беше свършила същинската си работа преди повече от час. Клонингите на картофените растения се развиваха отлично в хранителните разтвори; сега вече бе въпрос на всекидневни наблюдения, да види дали генетичните промени ще доведат до появата на най-устойчивото растение с най-полезен корен.

Щом като нямам какво да правя, защо не си отивам у дома? Нямахше отговор на този свой въпрос. Децата ѝ се нуждаеха от нея — това бе ясно; не постъпваше никак мило с тях, след като всяка сутрин излизаше рано и се връщаше едва когато най-малките вече спяха. Но и сега, след като знаеше, че трябва да се връща, тя седеше вторачена в лабораторията, без да вижда нищо, без да прави нищо, самата тя беше нищо.

Представи си как се прибира у дома, но не можа да изпита никаква радост от тази перспектива. Марсау в крайна сметка е мъртъв, напомни си тя. Умря преди три седмици. Не беше чак толкова скоро. Той свърши всичко онова, за което ми бе необходим, аз извърших онова, което той поиска, ала всичките ни оправдания за

„неизбежността“ да бъдем заедно се свършиха четири години, преди той да изгние окончателно. През цялото това време не сме споделяли и един миг любов, но аз никога не си и помислих да го оставя. Разводът би бил немислим, ала можеше да живеят разделени. Да спрат побоите. Дори сега бедрото ѝ беше подуто, наболяваше я понякога, след като последния път я бе блъснал на бетонния под. Какви чудни спомени остави след себе си, Сау, мой кучи съпруже!

Усети как болката в бедрото ѝ пламна само при мисълта за това. Кимна доволна. Заслужавам си го, а когато ми мине, ще съжалявам.

Стана и закрачи, без изобщо да накуцва, макар болката да бе доста силна. Няма да се глезотя, за нищо на света. Напълно съм си го заслужила.

Отиде до вратата, затвори я след себе си. Компютърът изгаси осветлението веднага, щом излезе, остави само лампите, необходими за различните растения в режим на изкуствена фотосинтеза. Обичаше с учудваща страст растенията си, нейните малки зверчета. Растете, молеше ги тя ден и нощ, растете, цъфтете. Щеше да ѝ е мъчно за онези, които изсъхнат, щеше ги отскубне обаче, чак когато стане ясно, че нямат никакво бъдеще. И сега, докато напускаше станцията, още чуваше възвишената им музика, виковете на безкрайно малките клетки, които растяха и се деляха, за да формират още по-сложни строежи. Крачеше от светлината към тъмнината, от живота към смъртта, емоционалната ѝ болка се засили в свършен синхрон с пламналите ѝ крайници.

С приближаването към дома си, като се спускаше от хълма, тя видя квадратите светлина, която прозорците хвърляха върху склона. Стаята на Куара и Гrego беше тъмна; не би могла да понесе отново безмълвното им обвинение — Куара чрез мълчанието си, а Гrego чрез злобните си и темпераментни престъпленийца. Светеха обаче много други лампи, включително в нейната и в предната стая. Имаше нещо необичайно, а тя не обичаше необичайните работи.

Олядо седеше във всекидневната, както винаги — със слушалки на ушите; тази вечер обаче бе включил интерфейсия жак в окото си. Очевидно възстановяваше стари визуални записи от компютъра или пък записваше някои, които бяха у него. Както много пъти и преди, на нея също ѝ се прииска да изхвърли визуалните си спомени, да ги изтрие, да ги замени с по-приятни. Трупата на Пипо — ето от кое би се

освободила с радост, за да го замени със златните, славни дни, когато бяха тримата в Станцията на зенадора. И трупа на Либо, завит в платното, милата плът, само саванът ѝ пречеше да се разпадне; би искала вместо това да има други спомени за тялото му, за докосването на устните му, за изразителните му, нежни ръце. Ала хубавите спомени бягаха, потъваха дълбоко, потиснати от болката. Аз ги откраднах всички онези хубави дни, затова ми ги върнаха заменени с онова, което заслужавам.

Олядо се обърна към нея, жакът в окото му стърчеше гадно. Не успя да потисне потреперването си, срама си. Извинявай, рече безмълвно тя. Ако майка ти беше някоя друга, сигурно щеше да си имаш очи. Ти беше роден уж да бъдеш най-добрият, най-здравият, най-безгрешният от децата ми, Лауро, ала, разбира се, нищо, произлязло от утробата ми, не би могло да оцелее твърде дълго невредимо.

Тя, естествено, не каза нищо подобно, както и Олядо не ѝ каза нищо. Извърна се и понечи да тръгне към стаята си, за да разбере защо свети лампата.

— Майко — рече Олядо.

Беше свалил слушалките и издърпваше жака от окото си.

— Да?

— Имаме гост — рече той. — Говорителя.

Усети как се смръзва вътрешно. Не и тази вечер, изкреця безгласно. Ала знаеше, че не би искала да се срещне с него и утре, вдругиден, когато и да е.

— Панталоните му вече са чисти, преоблича се в твоята стая. Надявам се да нямаш нищо против.

От кухнята се показа Ела.

— А, върна ли се — рече тя. — Приготвих кафезиньо, има и за теб.

— Ще изчакам навън, докато си замине — рече Новиня.

Ела и Олядо се спогледаха. Новиня разбра веднага, че я имат за проблем, който трябва да се реши; че очевидно приемаха онова, което Говорителя възнамеряваше да направи тук. Е, аз не съм дилема, която вие ще разрешите.

— Майко — рече Олядо, — той не е такъв, какъвто го описа епископът. Той е добър.

Новиня му отвърна с най-смразяващ сарказъм:

— Откога стана специалист по въпросите на доброто и злото?

Ела и Олядо отново се спогледаха. Тя знаеше какво си мислят. Как да ѝ обясним? Как да я убедим? Е, мили дечица, няма да можете. Аз съм неубедима, това го проумяваше и Либо през всичките дни на живота си. Той не научи истината от мен. Вината за смъртта му не е моя.

Ала те успяха все пак да я разубедят. Вместо да излезе от къщи, тя се оттегли в кухнята, мина покрай Ела на вратата, без да я докосне. Малките кафени чашки бяха подредени в кръг на масата, димящата каничка бе в средата. Седна и се облакът на масата. Значи Говорителя беше вече тук и бе дошъл първо при нея. Та къде другаде да иде? Моя е вината, че е тук, нали така? Той е поредният човек, чийто живот съсипвам, досущ както живота на децата си, на Марсау, на Либо, на Пипо, моя собствен.

Силна, ала удивително гладка мъжка ръка се протегна над рамото ѝ, взе каничката и започна да налива през мъничкото чучурче горещото кафе в чашките.

— Посо дерамар? — попита той. Какъв глупав въпрос, след като вече наливаше. Ала гласът му беше благ, португалският му — с лека и привлекателна отсенка на кастилски. Испанец, значи?

— Дескулпа ме — прошепна тя. „Простете“. — Труче о сеньор тантош километрос...^[1]

— Не измерваме междузвездните полети в километри, дона Иванова. Измерваме ги в години.

Думите му бяха обвинителни, ала тонът му говореше за копнеж, дори за прошка, дори за утеха. Този глас може да ме прелъсти. Този глас на измамник.

— Ако можех да върна назад времето, щях да предотвратя това двайсет и две годишно пътуване. Повикването ти беше моя грешка. Съжалявам.

Собственият ѝ глас беше безстрастен. След като целият ѝ живот бе една лъжа, и извинението ѝ прозвуча като зазубрено.

— Още не усещам времето — рече Говорителя. Продължаваше да стои зад гърба ѝ, тъй че още не бе видяла лицето му. — За мен е изминала само седмица, откакто изоставих сестра си. Тя е единственият ми жив родственик. Дъщеря ѝ още не се бе родила, а сега навярно вече е завършила колеж, омъжила се е и сигурно има свои

деца. Никога няма да я видя. Но аз познавам твоите деца, доня Иванова.

Тя вдигна чашката с кафезиньо и я изпи на един дъх, макар да опари езика и гърлото си, а стомахът я заболя.

— Мислиш, че ги познаваш, след като си прекарал само няколко часа с тях?

— По-добре от теб, доня Иванова.

Новиня чу как Ела ахна при тази дързост на Говорителя. И макар да си мислеше, че думите му можеше да се окажат и верни, тя се вбеси, че ги изрича един непознат. Обърна се да го погледне, да му се сопне, но той се бе преместил, вече не беше зад нея. Извърна се още, най-накрая се изправи да го потърси, ала той не беше в стаята. Ела стоеше на вратата с широко отворени очи.

— Върни се! — извика Новиня. — Не може да изречеш тези приказки и да си отидеш ей така!

Той обаче не отговори. Вместо отговор тя чу смях, който долиташе от задната част на къщата. Новиня проследи откъде идва той. Премина през всички стаи до дъното на къщата. Миро седеше на леглото й, а Говорителя беше близо до вратата, двамата се смееха. Миро видя майка си и усмивката му се стопи. Този факт я прониза като с нож. Не го бе виждала да се усмихва от години, бе забравила колко хубаво ставаше лицето му, досущ като на баща му; а нейното влизане бе изтрило усмивката му.

— Дойдохме тук да поговорим защо е толкоз яден Куим — обясни Миро. — Ела оправи леглото.

— Не мисля, че Говорителя го е еня дали леглото е оправено, или не — рече хладно Новиня. — Нали така, Говорителю?

— Ред и безредие — каза Ендър: — и двете си имат своята красота.

Все още не се обръщаше с лице към нея и тя бе доволна, защото така не се налагаше да го гледа в очите, докато изрича горчивите си думи.

— Виж какво ще ти кажа, Говорителю, ти си дошъл тук по искането на една глупачка — рече тя. — Можеш да ме възненавидиш за това, но няма смърт, за която да говориш. Бях глупачка. Поради наивността си сметнах, че когато се обадя, ще дойде авторът на

„Царицата на кошера“ и „Хегемона“. Изгубих един мъж, който ми бе като баща, и жадувах утешение.

Сега вече той се обърна. Беше младолик, поне по-млад от нея, ала очите му бяха прелъстителни с израза си на проникновено разбиране. Перигозо, помисли си тя. Опасен е, красив е, мога да се удавя в неговото проникновение.

— Дона Иванова — рече той, — как е възможно да си чела „Царицата на кошера“ и „Хегемона“, и да смяташ, че авторът им би могъл да понесе утешение?

Отговори Миро — мълчаливият, тихият Миро, който се втурна в разговора с такава енергичност, каквато не бе виждала у него от времето, когато беше малък:

— Аз съм ги чел — каза той, — и истинският Говорител на мъртвите е написал историята на Царицата на кошера с много съчувствие.

Ендър се усмихна тъжно:

— Ала той не е писал за бъргерите, нали? Писал е за човечеството, което още е празнувало унищожението на бъргерите като велика победа. Писал е жестоко, за да преобърне човешката гордост в съжаление, радостта — в мъка. И сега човеците са забравили напълно, че някога са мразили бъргерите, че някога са славили едно име, което сега дори не може да се произнесе...

— Мога да кажа нещо — рече Иванова. — Името му е Ендър и той е разрушил всичко, до което се е докоснал.

Досуц като мене, помисли си тя, но не го изрече.

— О, така ли? И какво знаеш за него? — Гласът му я шибна като коса — остър и жесток. — Откъде си сигурна, че не е съществувало нещо, към което той да се е отнасял с нежност? Някой, който го е обичал, някой, който е бил благословен с обичта му? Разрушил всичко, до което се е докосвал — това е лъжа, която не би могла да се изрече за което и да е живо същество.

— Това ли е твоята теория, Говорителю? В такъв случай не знаеш чак толкова много.

Държеше се предизвикателно, ала гневът му продължаваше да я плаши. Бе взела благостта му за невъзмутимостта на изповедник.

Гневът почти мигновено се стопи от лицето му.

— Можеш да успокоиш съвестта си — рече той. — Твоето обаждане бе първопричината за моето идване тук, но докато пътувах и други извикаха Говорител.

— О, така ли? — Кой друг в този тънещ в невежество град познаваше достатъчно добре „Царицата на кошера“ и „Хегемона“, за да поиска Говорител, който бе толкова независим от епископ Перегрино, за да го направи? — Ако е така, тогава защо си дошъл в моя дом?

— Защото бях извикан да говоря за смъртта на Маркос Мария Рибейра, твоя покоен съпруг.

Това бе ужасяваща мисъл.

— За него ли! Та кой би искал да се сети отново за него, след като е вече мъртъв?

Говорителя не отвърна. Вместо него с остър тон от леглото ѝ заговори Миро.

— Най-малкото Гrego би искал. Говорителя ни показа онова, което би трябвало да знаем — че момчето тъгува за баща си и смята, че всички ние го мразим...

— Евтина психология — сопна се тя. — Имаме си собствени терапевти, макар и те да не струват кой знае колко.

Изад нея се понесе гласът на Ела:

— Аз го извиках да говори за смъртта на татко, мамо. Мислех си, че ще минат десетилетия, преди да дойде, но сега се радвам, че е тук, след като може да ни стори добро.

— Какво добро може да ни стори!

— Той вече го направи, мамо. Гrego заспа в прегръдките му, а Куара му проговори.

— Всъщност — рече Миро — тя му каза, че вони.

— Кое то вероятно беше вярно — каза Ела, — след като Грегиньо го опика целия.

Миро и Ела избухнаха в смях при спомена за случилото се и Говорителя също се усмихна. Това обезпокои Новиня повече от всичко друго — такова весело настроение бе на практика непознато в този дом, откакто Марсау я доведе тук година след смъртта на Пипо. Пряко волята си Новиня си спомни радостта си, когато Миро се роди, когато Ела бе малка, първите няколко години от живота им, как Миро плещеше за всичко, как Ела непрестанно щъпуркаше подире ѝ из цялата къща, как децата играеха заедно и лудуваха из тревата в

полезрението на прасенцата, досами оградата; тъкмо радостта на Новиня тровеше Марсау, тя го озлобяваше към тях, защото знаеше, че и двете деца не са от него. И когато се роди Куим, къщата вече бе пълна със стаен гняв, затова той изобщо не се научи да се смее свободно в присъствието на родителите си. Ето защо сега смехът на Миро и Ела беше неочакван като рязкото отгръщане на дебела, черна завеса; изведнъж отново бе ден, а за Новиня досега не съществуваше нищо друго освен черна нощ.

Как смееше този непознат да нахлува в дома ѝ и да разкъсва всички завеси, които тя бе спуснала!

— Няма да стане — рече тя. — Нямаш никакво право да се ровиш в живота на мъжа ми.

Той вдигна вежди. Тя познаваше Междузвездния кодекс не по-зле от всекиго, знаеше много добре, че той не само има това право, но и законът го закриля в търсенето на истината за живота на мъртвия.

— Марсау беше жалък човек — настоя тя — и истината за него ще причини единствено болка.

— Ти си напълно права, че истината за него ще причини единствено болка, но не защото е бил жалък — рече Говорителя. — Ако разкажа само онова, което всички вече знаят — че е ненавиждал децата си и е биел жена си, че е пиел до смърт и е обхождал бар след бар, докато полицаите не го приберат у дома му, — тогава няма да причиня болка, нали така? Ще предизвикам огромно задоволство, защото всички ще се уверят, че собственото им мнение е било вярно през цялото време. Бил е измет, значи са постъпвали правилно, като са се отнасяли към него като към измет.

— А ти мислиш, че не е бил, така ли?

— Нито едно човешко същество, ако вникнеш в желанията му, не е лишено от стойност. Нито един живот не може да се смята за ненужен. Дори да вземем най-злия мъж или най-злата жена, ако разберем сърцата им, все ще намерим някоя тяхна постъпка, която изкупва поне отчасти греховете им.

— Ако вярваш във всичко това, значи си по-млад, отколкото изглеждаш — рече Новиня.

— Наистина ли? Минаха по-малко от две седмици, когато за първи път чух за обаждането ти. Тогава те проучих и ако ти самата не го помниш, Новиня, аз помня, че като младо момиче беше мила,

красива и добра. Беше самотна преди, ала Пипо и Либо те опознаха и откриха, че си достойна да бъдеш обичана.

— Пипо е мъртъв.

— Но той те обичаше.

— Ти нищо не разбираш, Говорителю! Бил си на двайсет и две светлинни години разстояние. Освен това не за себе си казах, че животът няма никаква стойност, а за Марсау!

— Но ти не го вярваш, Новиня. Защото знаеш за единствената благородна проява, която изкупва целия живот на този нещастен човек.

Новиня не разбираше собствения си ужас, ала трябваше да го накара да замълчи, преди да го е изрекъл, макар и да нямаше представа какво благородно дело на Сау смяташе, че е открил.

— Как смееш да ме наричаш Новиня! — изкрещя тя. — Никой не ме е наричал така от четири години насам!

Вместо отговор той протегна ръка и я погали леко по бузата. Беше смирен жест, едва ли не детински; напомни ѝ за Либо, а това бе повече, отколкото можеше да понесе. Хвана ръката му и я отблъсна, втурна се покрай него в стаята.

— Махай се отгук! — изкрещя тя на Миро. Синът ѝ стана бързо и се оттегли към вратата. Тя забеляза, че след всичко онова, на което Миро неведнъж бе свидетел в тази къща, тя все пак успя да го изненада с яростта си.

— Няма да узнаеш нищо от мен! — изкрещя тя на Говорителя.

— Не съм дошъл, за да получа нещо от теб — отвърна тихо той.

— Не ми е нужно и нищо от онова, което можеш да дадеш! За мен нямаш никаква стойност, разбра ли? Ти си онзи, който няма никаква стойност! Лишо, руина, естраго — вай фора д'акуи, няу тенс дирейто естар ем миия каза!

„Нямаш никакво право да бъдеш в моя дом!“

— Няу ерес естраго — прошепна той, — ерес соло фекундо, е ву плантар жардим ай.

И преди тя да успее да отвърне нещо, той затвори вратата зад себе си и изчезна.

В интерес на истината тя нямаше и какво да му отвърне, толкова жестоки бяха думите му. Тя го бе нарекла естраго, ала той ѝ отвърна тъй, сякаш сама се бе нарекла напаст. Обърна се към него оскърбително, използва обидното, фамилиарно ту вместо о Сеньор или

дори неформалното воче. Ала когато той ѝ отвърна със същия тон, със същата фамилиарност, се получи нещо съвсем различно. „Ти си благодатна почва и аз ще посадя дръвче в нея.“ Бяха думи, които един поет би изрекъл на любовницата си, дори един мъж — на съпругата си, неговото ту бе задушевно, а не високомерно. Как смее, шепнеше си тя, докато пипаше бузата, която бе докоснал. Той е далеч по-жесток, отколкото съм смятала, че може да бъде един Говорител. Епископ Перегрино бе прав. Той е опасен, този неверник, този антихрист, той нахлува безсрамно в онези кътчета на сърцето ми, които съм пазила като свещени, където не съм допускала никого. Гази малкото кълнчета, които се борят за живот в тази камениста почва, как се осмелява, по-добре да бях мъртва, преди да го срещна, сигурно ще ме погуби, преди да е приключил мисията си.

Смътно долавяше, че някой плаче. Куара. Разбира се, крясъците я бяха разбудили, тя винаги спеше леко. Новиня бе вече до вратата и понечи да я отвори и да я успокои, ала чу, че плачът секна, тих мъжки глас ѝ напяваше. Песента беше на чужд език. На Новиня ѝ се стори немски или нордически; не го разбираше, какъвто и да бе той. Ала тя знаеше кой пее, знаеше също, че Куара се успокои.

Новиня не бе изпитвала такъв страх от онзи миг, в който разбра, че Миро е решен да стане зенатор и да поеме по стъпките на двамината мъже, които прасенцата бяха убили. Този мъж разплита мрежата на семейството ми и отново ни свързва в едно цяло; ала докато го прави, ще узнае тайните ми. Ако разбере как е умрял Пипо и каже истината, тогава Миро ще узнае онази тайна, която ще убие и него. Аз няма повече да правя жертви за прасенцата; те са прекалено жесток бог, пред който повече няма да се моля.

Ала по-късно, докато лежеше на леглото си зад затворената врата и се мъчеше да заспи, чу още смях, който долиташе от предната част на къщата и този път ведно с Миро и Ела се смееха и Куим, и Олядо. Представи си, че ги вижда в грейналата от веселие стая. Ала докато заспиваше и видението ѝ се превръщаше в сън, вече не Говорителя седеше всред децата ѝ и ги учеше да се смеят; беше Либо, отново жив, известен на всички като истинския ѝ мъж, мъжа, за когото се бе омъжила със сърцето си, макар и да бе отказала да се омъжи за него в църквата. Дори насън това беше по-голяма радост, отколкото можеше да понесе, и затова чаршафът ѝ подгизна от сълзи.

---

[1] Господинът е изминал толкова километри (порт.) — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

ВРОДЕН НЕДОСТАТЪК

СИДА: Ядрото на Десколадата не е бактериално. Изглежда, то навлиза в клетките на тялото и се настанява в тях за постоянно, също като митохондрията, възпроизвежда се с възпроизводството на клетката. Фактът, че се разпространи в нов вид само няколко години след пристигането ни тук, предполага, че е много адаптивна. Сигурно е, че преди много години се е разпространила из цялата биосфера на Лузитания, тъй че сега тук е вече ендемично явление — постоянна инфекция.

ЖУСТО: Ако е постоянна и е разпространена навсякъде, тогава не е инфекция, Сидата, а част от нормалния живот.

СИДА: Но не е задължително вродена — притежава способността да се разпространява. Но, да, ако е ендемична, то тогава всички местни видове трябва да са намерили начин да се преборят с нея...

ЖУСТО: Или да се адаптират към нея и да я включат в нормалния си жизнен цикъл. Може би те СЕ НУЖДАЯТ от нея.

СИДА: Значи СЕ НУЖДАЯТ от нещо, което разгражда генетичните им молекули и ги събира отново по случайност?

ЖУСТО: Може би тъкмо затова на Лузитания съществуват толкова малко видове — Десколадата може и да е сравнително скорошна, на възраст само половин милион години — и повечето видове да не са успели да се приспособят.

СИДА: Не искам да умираме, Жусто. Следващите ксенобиолози навярно ще работят със стандартни генетични адаптации и няма да ни последват.

ЖУСТО: Това ли е единствената причина, поради която трябва да се самосъжеляваме?

Владимир Тиамсо Гусман и Екатерина Мария Абаресида до Норте фон Хесе-Гусман, непубликуван диалог, включен в работни бележки два дни преди смъртта им; за първи път цитиран в „Изгубени нишки към разбирането“, „Метанаука“, списание за методологията, 2001: 12:12:144-45

Ендър се прибра у дома си от къщата на Рибейра късно през нощта и прекара повече от час в усилие да осмисли случилото се, особено след завръщането на Новиня. Въпреки това се събуди рано на следващата сутрин и мислите му вече бяха изпълнени с въпроси, на които трябваше да отговори. Винаги бе така, когато се подготвяше да говори за нечия смърт; непрестанно се опитваше да сглоби парченцата от живота на някой мъртъв мъж такъв, какъвто се виждаше, от живота, който някоя мъртва жена бе възнамерявала да изживее, колкото и лошо да се бе извъртял после. Този път обаче имаше и допълнително вълнение. Този път се вълнуваше за съдбата на живите повече, отколкото когато и да било.

— Разбира се, че си повече съпричастен — рече Джейн, след като се опита да ѝ обясни объркването си. — Ти се влюби в Новиня, още преди да опътуваш от Трондхайм.

— Може би съм заобичал младото момиче, ала тази жена е зловна и егоистка. Виж само какво е допуснала да се случи с децата ѝ!

— Нима това е Говорителя на мъртвите? Да съди за някого само по външните прояви?

— Може би съм се влюбил в Грегю.

— Винаги си си падал по хора, които те напикават.

— И в Куара. Във всички — дори в Мירו, аз наистина харесвам това момче.

— И те те обичат, Ендър.

Той се засмя:

— На хората винаги им се струва, че ме обичат, докато не Заговоря. Новиня е по-прозорлива от всички — тя вече ме мрази, преди да съм казал истината.

— Ти си толкова сляп за себе си, колкото и всеки друг, Говорителю — рече Джейн. — Обещай ми, когато умреш, аз да Кажа истината за теб. Имам маса неща за казване.

— Задръж ги за себе си — рече отегчено Ендър. — Теб те бива в тая работа по-малко и от мен.

Той захвана списъка от въпроси, които чакаха отговор:

1. Защо преди всичко Новиня се е омъжила за Марсау?
2. Защо Марсау е ненавиждал децата си?
3. Защо Новиня ненавижда себе си?
4. Защо Миро ме повика да Говоря за смъртта на Либо?
5. Защо Ела ме повика да Говоря за смъртта на баща ѝ?
6. Защо Новиня е променила решението си да Говоря за смъртта на Пипо?

7. Каква е непосредствената причина за смъртта на Марсау?

Спря на седмия въпрос. Не бе трудно да му отговори — беше въпрос на чиста медицина. И тъкмо поради това щеше да започне от него.

* * *

Лекарят, който бе аутопсирал Марсау, се наричаше Навио, което означаваше „кораб“.

— Няма нищо общо с ръста ми — рече той, като се смееше, — нито пък с това, че съм добър плувец. Цялото ми име е Енрике о Навигадор Каронада^[1]. Можеш да си сигурен, че съм доволен от това, дето са взели прякора ми от „капитан“, а не от „малко оръдие“. Във второто има твърде много скрити значения.

Веселостта му не заблуди Ендър. Навио беше добър католик и се подчиняваше на епископа като всички останали. Бе решен да попречи на Ендър да научи каквото и да било; във всеки случай щеше да се радва, ако успее.

— Има два начина да получи отговор на въпросите си — рече тихо Ендър. — Мога да ти ги задам и ти да ми отговориш честно. Мога

да подам молба до Междузвездния конгрес да ми предаде досието ти. Таксите за ансибала са много високи, а след като молбата ще е рутинна, а твоята съпротива — противозаконна, сумата ще бъде удържана от и без това отънелите фондове на колонията, ведно с удвоена сума за глобата и порицание за теб.

Усмивката се стопяваше от лицето на Навио с всяка изречена от Ендър дума. Отговори хладно:

— Разбира се, че ще отговоря на въпросите ти.

— В тая работа няма „разбира се“ — рече Ендър. — Вашият епископ е посъветвал хората на Милагре да водят непровокиран и несправедлив бойкот спрямо законно призован свещеник. Ще направиш голяма услуга на всички, като ги осведомиш, че ако тази бодряшка съпротива продължи, ще поискам статутът ми да бъде променен от свещеник на инквизитор. Мога да те уверя, че репутацията ми пред Междузвездния конгрес е много добра и че молбата ми ще бъде удовлетворена.

Навио прекрасно разбираше за какво става дума. Като инквизитор Ендър щеше да получи от Конгреса властта да отнеме на колонията католическия ѝ лиценз въз основа на обвинение в религиозно преследване. Това щеше да предизвика ужасен катаклизъм всред лузитанците, дори само поради факта, че епископът щеше да бъде на бърза ръка освободен от поста си и изпратен във Ватикана, за да получи наказание.

— Защо ще направиш подобно нещо, след като знаеш, че не те искаме тук? — попита Навио.

— Някой е поискал да дойда тук, инак не бих дошъл — отвърна Ендър. — Когато те дразни, законът може и да не ти харесва, но той защитава маса католици в светове, където преобладаваща е друга вяра.

Навио забарабани с пръсти по бюрото си.

— Какви са въпросите ти, Говорителю? — попита той. — Хайде да свършваме с тази работа.

— За начало поне са съвсем лесни. Каква е приблизителната причина за смъртта на Маркос Мария Рибейра?

— Марсау! — възкликна Навио. — Не е възможно да те повикат да Говориш за неговата смърт. Та той почина само преди няколко седмици...

— Повикан съм да Говоря за няколко смърти, дом Навио, и реших да започна с Марсау.

Навио направи гримаса:

— Какво ще речеш, ако поискам доказателства за пълномощията ти?

Джейн прошепна в ухото на Ендър:

— Дай да шашнем малко това момче!

Терминалът на Навио мигновено се включи, появиха се официалните документи, а Джейн с най-авторитетния си тон заяви:

— Андрю Уигин, Говорител на мъртвите, е приел покана да обясни живота и смъртта на Маркос Мария Рибейра от град Милагре, колония Лузитания.

Не документите обаче впечатлиха Навио. По-скоро фактът, че дори не бе направил запитване, дори не бе включил терминала си. Навио веднага разбра, че компютърът бе задействан от бижутото в ухото на Говорителя, а това означаваше, че той разполага с подкрепа от най-високо място, подкрепа, която изискваше да се изпълняват всичките му желания. Никой на Лузитания, дори самата Боскиня, нямаше правото да върши това. Каквото и да беше този Говорител, заключи Навио, той е по-едра риба, отколкото се надяваше да изпържи епископ Перегрино.

— Добре — рече Навио и се насили да се засмее. Очевидно той си напомни пак да стане весел. — И без това възнамерявах да ти помогна — нали разбираш, параноята на епископа не се разпростира върху всички.

Ендър отвърна на усмивката му, приел лицемерието му по номинала.

— Маркос Рибейра почина поради вроден недостатък. — Изломоти някакво дълго псевдолатинско название. — Изобщо не си го чувал, защото е доста рядко заболяване и се предава само по генетичен път. Започва в началото на пубертета и в повечето случаи се развива с постепенно заместване на екзокринните и ендокринните жлезиста тъкани с мастни клетки. Това означава, че постепенно с годините надбъбречните жлези, хипофизата, черният дроб, тестисите, щитовидната жлеза и тъй нататък се заместват от огромни натрупвания мастни клетки.

— Винаги ли е с фатален изход? Невъзвратимо?

— О, да. Всъщност Марсау изкара десет години повече от обичайното. Случаят му е забележителен заради няколко обстоятелства. Във всеки друг известен случай, — а те не са чак толкова много — болестта атакува първо тестисите, жертвата му става стерилна, а най-често — и импотентна. С тези шест здрави деца, явно, че тестисите на Маркос Рибейра са последните атакувани жлези. А след като са били атакувани, то развитието на болестта е било необичайно бързо — тестисите му бяха напълно заменени от мастни тъкани, докато значителна част от черния дроб и щитовидната жлеза още функционираха.

— Какво в крайна сметка го уби?

— Хипофизата и надбъбречните жлези не функционираха. Той беше един крачещ мъртвец. Доколкото знам, просто се е срутил в един бар посред някаква неприлична песен.

Както винаги, съзнанието на Ендър потърси противоречията.

— Как тогава една наследствена болест се предава, след като прави жертвата си стерилна?

— Обикновено се предава по сребрена линия. Едно дете ще умре от болестта; братята и сестрите му обаче няма да я проявят изобщо, но ще я предадат на собствените си деца. Естествено, ние се бояхме, че след като има деца, Марсау ще предаде болестотворните гени на всички тях.

— Тестувахте ли ги?

— Нито едно няма генетични деформации. Може да не се съмняваш, че през всичкото време дона Иванова надничаше през рамото ми. Насочихме се направо към генетичния проблем и проверихме всяко дете — и бам-бам-бам, до едно се оказаха чисти, ето, това е.

— Нито едно няма заболяването? Дори със затихваща тенденция?

— Грасас а Деус — рече лекарят. — Кой би се оженил за тях, ако имат заразени гени? А аз пък не мога да разбера как генетичният дефект на Марсау е останал незабелязан.

— Обичайна практика ли са тук генетичните прегледи?

— О, не, съвсем не. Но преди трийсет години ни е връхлетяла страхотна чума. Тъкмо родителите на дона Иванова — Венерадо Жусто и Венерада Сида — са направили подробни генетични

проучвания на всеки мъж, жена и дете в тази колония. И тъкмо така са открили лека. А компютърните сравнения сигурно биха разкрили този дефект — аз го открих тъкмо по този начин, след като Марсау умря. Никога не бях чувал за тази болест, ала компютърът я имаше в паметта си.

— И Ос Венерадос не са я открили?

— Очевидно — не, инак сигурно щяха да кажат на Маркос. А и да не бяха му казали, Иванова сама би го открила.

— Може и да го е направила — рече Ендър.

Навио се разсмя гласно:

— Невъзможно. Нито една жена с всичкия си не ще износи съзнателно децата на мъж с такъв генетичен дефект. Марсау сигурно е бил в непрестанна агония от много години. Човек не би пожелал нещо подобно на децата си. Не, Иванова може и да е ексцентрична, но не е луда.

* * *

Джейн доста се развесели. След като Ендър се прибра у дома, изображението ѝ се появи над терминала, за да може да се изсмее с цяло гърло.

— Той не би могъл да постъпи инак — рече Ендър. — В една набожна католическа колония като тази, когато става въпрос за биоложката, една от най-уважаваните личности тук, разбира се, не можеш да поставяш под въпрос положението ѝ в обществото.

— Не го оневинявай — рече Джейн. — Не съм и очаквала емоциите да действат така логично, както софтуерът. Но не можеш да ми попречиш да се забавлявам.

— Донякъде бе много мило от негова страна — рече Ендър. — Той по-скоро би повярвал, че болестта на Марсау е по-различна от всички документирані случаи. По-скоро би повярвал, че родителите ѝ някакси не са забелязали болестта на Маркос, затова се е омъжила за него поради незнание, макар Бръсначът на Окъм да ни повелява да вярваме на най-простото обяснение: заболяването на Марсау е протекло като всички останали, първо е поразило тестисите, което означава, че всичките деца на Новиня са от другиго. Нищо чудно

тогава че Марсау е бил ожесточен и гневен. Всяко от децата ѝ му е напомняло, че тя спи с друг. Това навярно е било част от сделката им още отначало — че тя няма да му бъде върна. Ала цели шест деца е доста сериозно натриване на носа.

— Възхитителните противоречия на религиозния живот — рече Джейн. — Тя съзнателно е избрала да му измени — ала никога дори не ѝ е хрумвало да използва противозачатъчни средства.

— Провери ли чрез генетичен тест кой е най-вероятният им баща?

— Да не искаш да кажеш, че още не си се досетил?

— Досетих се, но исках да съм сигурен, че клиничните изследвания няма да опровергават очевидния отговор.

— Либо е, разбира се. Какъв пес! Направил е шест деца на Новиня и четири на собствената си жена.

— Онова, което не разбирам — рече Ендър, — е защо Новиня не се е омъжила поначало за Либо? Няма никакъв смисъл да се омъжва за мъж, когото очевидно презира, за чиято болест явно знае, а сетне да вземе да ражда децата на мъжа, когото е обичала винаги.

— Неведоми и извратени са пътищата на човешката мисъл — припя Джейн. — Пинокио е бил абсолютен тъпанар, щом е поискал да стане истинско момче. Далеч по-добре си е бил с дървена глава.

* * *

Миро внимателно си проправяше път през гората. От време на време разпознаваше по някое дърво или си го въобразяваше — никое човешко същество не би могло да притежава усета на прасенцата за кръщаване на всяко дърво в гората. Ала, от друга страна, хората никога не са обожествявали дърветата като тотеми на предците си.

Миро нарочно бе избрал по-дълъг път до дървената къща на прасенцата. Още откак Либо бе приел Миро като свой втори помощник, който да работи редом с дъщеря му Уанда, той ги бе учил, че не бива да издават пътя от Милагре до дома на прасенцата. Някой ден, предупреждаваше ги Либо, може да се случат неприятности между хората и прасенцата; не бива да допуснем пътят да отведе

жадуващите погром до тях. Затова днес Миро крачеше по отсрещния, по-високия бряг на потока.

Естествено, твърде скоро недалече се появи прасенце, което го наблюдаваше. Тъкмо по този признак Либо бе стигнал преди години до извода, че женските сигурно живеят в тази посока; мъжките винаги поддържаха наблюдение върху зенадорите, когато те приближеха твърде много. Като спазваше настоящите инструкции на Либо, Миро не се и опита да продължи в забранената посока. Странно, но винаги се обезкуражаваше, спомнеше ли си как изглеждаше тялото на Либо, когато го намериха двамата с Уанда. Той още не беше мъртъв; очите му бяха отворени и се цъкляха. Умря, чак когато Миро и Уанда коленичиха от двете му страни, всеки хванал окървавена ръка. О, Либо, кръвта още пулсираше, макар сърцето ти да бе оголено в разрязаните гърди. Да можеше да изречеш поне едничка дума, да ни кажеш защо са те убили.

Брегът отново се спусна ниско, Миро прекоси потока, като подскачаше леко по покритите с мъх камъни. След няколко минути вече бе пристигнал — излезе на тясната просека от изток.

Уанда бе вече там, учеше ги как да бият каймака от млякото на кабрите и да произвеждат нещо като масло. През последните няколко седмици бе пробвала този процес и го постигна. Щеше да ѝ бъде полесно, ако бе потърсила помощта на мама, та дори на Ела, тъй като те познаваха много по-добре химичните свойства на млякото от кабра, ала сътрудничеството с биоложките бе извън всякакъв въпрос. Ос Венедарос бяха открили още преди трийсет години, че млякото нямаше никаква хранителна стойност за хората. Ето защо сега всяко запитване за това, как да бъде преработено, за да бъде запазено за по-дълго време, можеше да бъде единствено от полза на прасенцата. Миро и Уанда не можеха да рискуват да се разбере, че нарушават закона и активно се намесват в начина им на живот.

По-младите прасенца с удоволствие се заеха с биенето на маслото — докато дояха кабрите си, бяха измислили танц, а сега пееха някаква безсмислена песен, смесица от Старк, португалски и два от собствените им езици — безнадеждно непонятна, ала весела мешаница. Миро се опита да разбере езиците. Разпозна „мъжкия“, разбира се, няколко фрагмента от „бащиния“, на който разговаряха с дърветата-тотеми; Миро го познаваше само по звученето му; дори

Либо не бе успял да преведе и думица. Чуваха се единствено звуци от типа „бс“ и „гс“, без чувствителна разлика между гласните.

Прасенцето, което следеше Миро в гората, сега се появи и поздравя останалите с дълъг, приличен на подсвиркване звук. Танцът продължи, ала песента секна веднага. Мандачува се отдели от групата около Уанда и дойде да посрещне Миро в началото на просеката.

— Добре дошъл „Гледам те с желание“.

Това, разбира се, бе прекалено точен превод на името Миро на Старк. Мандачува много обичаше да превежда имена от португалски на Старк, макар Миро и Уанда да бяха обяснили, че имената им не означават нищо, а си бе чисто съвпадение, ако звучаха като думи. Ала Мандачува, както и много от другите прасенца, се наслаждаваше на словесните игри и Миро отговаряше на „Гледам на теб с желание“, както и Уанда търпеливо отвърщаше на „Вага“, което бе португалската дума за „чудо“, която на Старк звучеше като „Уанда“.

Мандачува бе загадъчен случай. Беше най-старото от прасенцата. Пипо го бе познавал и пишеше за него, че имало най-висок престиж всред тях. Либо, изглежда, също го бе смятал за лидер. Дали името му не беше жаргонен термин на португалски за „шеф“? Ала на Миро и Уанда им се струваше, че Мандачува разполагаше с най-малко власт и престиж всред прасенцата. Никой не се съветваше с него за нищо; той бе единственото прасенце, което винаги имаше свободно време да разговаря със зенаторите, защото почти никога не бе зает с някоя важна задача.

И все пак той бе прасенцето, което даваше по-голямата част от информацията на зенаторите. Миро не можеше да прецени дали бе изгубил престижа си заради това, че споделяше с хората, или споделяше с хората, за повдигне ниския си престиж. Нямаше значение. Факт бе, че Миро харесваше Мандачува. Имаше старото прасенце за свой приятел.

— Жената накара ли ви да ядете тази воняща паста? — попита Миро.

— Чист боклук, казва тя. Дори бебетата на кабрите плачат, когато трябва да сучат — изкикоти се Мандачува.

— Ако подарите пастата на женските, няма повече да ви проговорят.

— И все пак ще трябва, ще трябва — рече Мандачува и въздъхна. — Те трябва да видят всичко, тези любопитни масиос!

А, да, объркването с женските. Понякога прасенцата говореха за тях с искрено, голямо уважение, почти — със страхопочитание, сякаш бяха божества. А понякога някое ще каже за тях нещо грубо, например ще ги нарече „масиос“ — червеите, които пълзяха по кората на дърветата. Зенадорите дори не можеха да ги попитат за тях — прасенцата никога не отговаряха на въпроси за женските. Беше дори време — доста отдавна, — когато те изобщо не споменаваха за съществуването им. Либо винаги намекваше мрачно, че тази промяна е свързана някакси със смъртта на Пипо. Преди да загине, споменаването на женските бе табу, освен със страхопочитание в редките мигове на най-голяма възвишеност; след това прасенцата демонстрираха и този меланхоличен, изпълнен с копнеж начин да са шегуват със „съпругите“. Ала зенадорите никога не получиха и един отговор на кой да е въпрос за женските. Прасенцата им дадоха ясно да разберат, че женските изобщо не им влизат в работата.

От групата около Уанда се чу изсвирване. Мандачува веднага повлече Миро към групата.

— Ароу иска да говори с теб.

Миро отиде и седна до Уанда. Тя не го погледна — отдавна бяха научили, че прасенцата се чувстват много неудобно, когато се налага да гледат как мъж и жена влизат в пряк разговор или чисто и просто се споглеждат. С Уанда щяха да разговарят насаме; когато Миро беше тук, те не искаха да говорят с нея, нито можеха да понесат тя да им говори. Понякога това влудяваше Миро: че тя дори не можеше да му намигне в присъствието на прасенцата. Усети тялото ѝ — излъчваше топлина като някоя малка звезда.

— Приятелю мой — рече Ароу, — моля те за голямо благоволение.

Миро усети как Уанда се напруга. Прасенцата рядко искаха нещо, ала когато го правеха, това винаги водеше до затруднения.

— Ще ме изслушаш ли?

Миро бавно кимна.

— Но не забравяй, че всред хората аз съм нищо, не разполагам с никаква власт.

Либо го бе открил: прасенцата изобщо не се чувстват засегнати от мисълта, че хората са изпратили при тях безвластни делегати, а, от друга страна, позата на безсилие им помагаше да обяснят стриктните ограничения за това, какво са в състояние да вършат зенадорите.

— Това не е лично наша молба, породена от глупавите ни разговори около вечерния огън.

— Бих искал да чуя мъдростта, която наричаш глупост — отвърна както винаги Миро.

— Рутър, който говореше от дървото си, я изрече.

Миро вътрешно въздъхна. Да си има работа с религията на прасенцата, му харесваше също толкова малко, колкото и да си има работа с католицизма на собствения си народ. И в двата случая трябваше да се преструва, че приема сериозно и най-оскърбителните вярвания. Когато съобщаваха нещо особено дръзко или важно, прасенцата винаги го приписваха на един или друг свой предшественик, чийто дух обитаваше едно от вездесъщите дървета. Едва през последните няколко години, малко преди смъртта на Либо, започнаха да изтъкват Рутър като източник на повечето обезпокоителни идеи. По ирония на съдбата към прасенцето, което бяха екзекутирали като бунтар, сега се отнасяха с цялото уважение като към предшественик, когото боготворяха.

И въпреки това Миро отвърна така, както винаги бе отвърщал и Либо:

— Ние изпитваме към Рутър единствено почит и обич, след като и вие го почитате.

— Трябва да се сдобием с метал.

Миро затвори очи. Дотук свърши отдавнашната политика на зенадорите никога да не използват метални инструменти пред прасенцата. Очевидно те имаха своите наблюдатели, които са гледали от някоя удобна точка хората да работят близо до оградата.

— За какво ви е необходим метал? — попита тихо той.

— Когато се приземи совалката с Говорителя на мъртвите, тя излъчи огромна топлина, по-голяма, отколкото може да произведе който и да е огън. И въпреки това совалката не изгоря, не се стопи.

— Това не беше метал, а поглъщащ топлината пластиков екран.

— Това също може да е от полза, ала металът е сърцето на машината. Във всичките си машини, там, където използвате огън и

топлина, за да се задвижват, има метал. Никога няма да успеем да направим огньовете като вашите, ако не можем да добиваме метал.

— Не мога — рече Миро.

— Нима искаш да ни кажеш, че завинаги сме обречени да бъдем варелсе и никога — рамани?

Как би ми се искало, Уанда, да не беше им обяснявала Демостеновата йерархия на изключването.

— Не сте обречени на нищо. Онова, което сме ви дали досега, сме го направили от неща, които растат във вашия естествен свят — като кабрата. Но ако ни разкрият дори само за това, ще ни прогонят от този свят и ще ни забранят завинаги да се виждаме.

— Металът, който вие, хората, използвате, също произлиза от нашия естествен свят. Виждали сме миньорите ви да го копаят от земята на юг отгук.

Миро запомни тази информация за бъдещи размисли. Нямахше удобна гледна точка извън оградата, откъдето да се наблюдават мините. Значи прасенцата някакси успяват да преодолеят оградата и да наблюдават хората вътре в анклавата.

— Металът произхожда изпод земята, но само на определени места, които аз не знам как да открия. А и когато го изкопаят, той е примесен с камъни. Трябва да го изчистят, да го преработят посредством едни много трудни процеси. Държи се сметка за всяко парченце метал, изкопано от земята. Ако ви дадем и един инструмент — отвертка или дюлгерска бичкия, той ще липсва, ще го търсят. А никой не търси млякото на кабрата.

Ароу се вторачи в него за известно време; Миро отвърна на погледа му.

— Ще размислим над това — рече Ароу.

Протегна ръка към Календар, който му подаде три стрели.

— Виж ги. Добри ли са?

Бяха свършени, като всички стрели на Ароу — с хубави пера, точни. Новостта бе във върха. Не беше от обсидиан.

— Кости от кабра — рече Миро.

— Използваме кабра, за да убиваме кабра. — Върна стрелите на Календар. Сетне се изправи и се отдалечи.

Календар държеше тънките стрели пред себе си и им запя нещо на „бащиния“ език. Миро позна песента, макар да не разбираше

думите. Мандачува веднъж му бе обяснил, че това е молитва към мъртвото дърво да им прости, че са използвали инструменти, които не са направени от дърво. Инак, рече той, дърветата ще си помислят, че „малките“ ги мразят. Религия. Миро въздъхна.

Календар отнесе стрелите. Сетне младото прасенце, наричано Човек, зае мястото му и приклепна на земята пред Миро. Носеше завит в листа пакет, постави го внимателно на земята и внимателно го отвори.

Това беше разпечатка на „Царицата на кошера“ и „Хегемона“, която Миро им бе дал преди четири години. Тогава с Уанда се бяха поскарали. Уанда започна тази работа, докато разговаряха с прасенцата за религията. Но вината всъщност не бе нейна. Започна се с въпроса на Мандачува към нея:

— Как вие, хората, можете да живеете без дървета?

Тя го разбра, той нямаше предвид растенията, а боговете.

— Ние също имаме Бог, човек, който е умрял и въпреки това е още жив — обясни тя.

— Само един? Тогава къде живее той сега?

— Никой не знае.

— В такъв случай каква е ползата от него? Как можете да говорите с него?

— Той обитава сърцата ни.

Бяха много объркани; Либо по-късно се засмя и рече:

— Видяхте ли? На тях нашата сложна теология им звучи като предразсъдък. Обитава сърцата ни — как не! Що за религия е това, сравнена с онази, в която можеш да видиш и да пипнеш боговете...

— И да се катериш по тях, за да събираш масиоси, да не говорим за факта, че са отсекли някои от тях, за да построят къщата си — рече Уанда.

— Отсекли ли? Отсекли? С каменни или метални инструменти. Не, Уанда, те ги свалят чрез молитва.

На Уанда обаче не ѝ се нравеха шегите за религията. По молба на прасенцата Уанда по-късно им отнесе отпечатък от Евангелието на свети Йоан от опростената перифраза на Старк на библията на Дуай. Миро обаче настоя да им дадат заедно с него и копия от „Царицата на кошера“ и „Хегемона“.

— Свети Йоан не казва нищо за същества, които живеят на други светове — посочи Миро. — Ала Говорителя на мъртвите обяснява бъргерите на хората и хората на бъргерите.

Уанда бе бясна от това богохулство. Година по-късно обаче видяха прасенцата да разпалват огън с листи от Свети Йоан, докато „Царицата на кошера“ и „Хегемона“ бяха завити внимателно в листа. Това натъжи Уанда за известно време, а Миро се досети, че не бе разумно да я закача по темата.

Сега Човек отвори копието на последната страница. Миро забеляза, че в мига, когато отвори книгата, всички прасенца се събраха мълчаливо край тях. Прекратен бе танцът с биенето на маслото. Човек посочи последните думи на отпечатъка.

— Говорителя на мъртвите — прошепна той.

— Да, снощи се срещнах с него.

— Той е истинският Говорител. Рутър го каза.

Миро ги бе предупредил, че има много Говорители и че авторът на „Царицата на кошера“ и „Хегемона“ сигурно бе мъртъв. Те очевидно не можеха да се лишат от надеждата, че този, който бе дошъл тук, е истинският, авторът на свещената книга.

— Вярвам, че той е един добър Говорител — рече Миро. — Бе любезен със семейството ми и мисля, че може да му се има доверие.

— Кога ще дойде и ще Говори с нас?

— Не съм го питал още. Не мога да го попитам направо. Ще трябва да мине известно време.

Човек вдигна глава и нададе вой.

Нима ще последва смъртта ми, помисли си Миро.

Не, другите лекичко докоснаха Човек й му помогнаха да завие отпечатъка и да го отнесе. Миро се изправи да си тръгва. Нито едно от прасенцата не го изпрати. Не правеха демонстрация, но явно бяха заети с нещо. Сякаш беше невидим за тях.

Уанда го настигна досами края на гората, където храстите ги скриваха от наблюдатели откъм Милагре — макар че никой дори не си даваше труд да гледа към гората.

— Миро — рече тихо тя.

Той се обърна тъкмо навреме, за да я вземе в обятията си; тя така се бе засилила, че Миро трябваше, залитайки, да отстъпи, за да не падне.

— Да не се опитваш да ме убиеш? — попита той или поне се опита да попита — тя продължаваше да го целува, а така беше трудно да се произнесат цели изречения. Най-накрая той се отказа и ѝ отвърна с дълга, дълбока целувка. Сетне Уанда рязко се отдръпна от него.

— Май те удари хормонът — рече тя.

— Така е винаги, когато някоя жена ме нападне и ме целуне в гората.

— Поохлади си мерака, Миро, имаме още доста път. — Тя го хвана за колана, притегли го към себе и го целуна отново. — Още две години и ще можем да се оженим, без да е нужно съгласието на майка ти.

Миро дори не се опита да спори. Не се вълнуваше много от присъдата на свещениците за прелюбодеяние, ала разбираше, че в едно толкова крехко общество като обществото на Милагре, бе жизненоважно да се придържат стриктно към брачните обичаи. Големите и стабилни общности можеха да преглътнат известно количество неразрешено съжителство: Милагре обаче бе твърде малка колония. Онова, което Уанда вършеше с вярa, Миро го правеше, воден от разсъдъкa си — въпреки хилядите възможности, и двамата бяха целомъдрени като монаси. Макар че, ако Миро и за миг си помислеше, че ще трябва завинаги да живеят съобразно клетвите за целомъдрие, изисквани в манастира на Децата, девствеността на Уанда щеше да се окаже в непосредствена ѝ сериозна опасност.

— Този Говорител — въздъхна Уанда. — Знаеш как се чувствам, че го повиках тук.

— Сега говори католицизмът ти, а не разума.

Опита се да я целуне, ала тя сведе лице в последния миг и той попадна на носа ѝ. Целуна го силно, докато тя не се засмя и не го отблъсна.

— Много си непослователен и нападателен, Миро. — Избърса носа си с ръкав. — Ние вече пратихме научния метод по дяволите и започнахме да им помагаме да повдигнат стандарта си на живот. Разполагаме с десет или двайсет години, преди спътниците да засекат очевидните резултати от това. Дотогава може би ще успеем да постигнем невъзвратима промяна. Ала няма да имаме никакъв шанс, ако допуснем непознат в този проект. Той ще каже на някого.

— Може да каже, може и да не каже. И аз бях незапознат някога, нали?

— Незапознат, но не и непознат.

— Трябваше да го видиш снощи, Уанда. Първо с Грегo, а сетне, когато Куара се разбуди с плач...

— Отчаяни, самотни деца — какво доказва това?

— И Ела. Засмяна. И Олядо... за първи път участва в живота на семейството.

— А Куим?

— Поне спря да креци неверникът да си върви у дома.

— Радвам се за семейството ти, Миро. Надявам се да успее да ги излекува завинаги, наистина се надявам — забелязвам разликата и у теб, сега си изпълнен с повече надежда, отдавна не съм те виждала такъв. Но не го води тук.

Миро прехапа бузата си, сетне закри. Уанда се затича подире му, хвана го за ръката.

Бяха на открито, ала дървото на Рутър беше между тях и портата.

— Не ме изоставяй така! — рече яростно тя. — Не си отивай ей така!

— Знам, че си права — рече Миро. — Но не мога да направя нищо. Когато бе у дома, то бе като че... сякаш бе дошъл Либо.

— Баща ми ненавиждаше майка ти, Миро — никога не би дошъл там.

— Но все едно, че бе дошъл. У дома Говорителя се държа така, както Либо се държеше винаги в станцията. Разбираш ли?

— А ти самият? Той идва и се държи така, както би трябвало да го направи баща ти, а никога не го направи, и всички вие сте се натъркаляли по гръб като малки кученца, които чакат да ги почешат по корема.

Презрението, изписано на лицето ѝ, го вбеси. Искаше му се да я удари. Вместо това той се дръпна настрани и стовари пестник върху дървото на Рутър. Само за четвърт век то бе пораснало почти до осемдесет сантиметра в диаметър, а кората му беше груба и ръката го заболя.

Тя го приближи изотзад:

— Извинявай, Миро, нямах намерение да...

— Имаше, но беше глупаво и егоистично...

— Да, така е, аз...

— Фактът, че баща ми беше измет, не означава, че ще легна по гръб пред първия мъж, който ме погали по главата...

Ръката ѝ помилва косата му, рамото, кръста.

— Знам, знам, знам...

— Защото аз знам какво означава един добър мъж — не само баща, а добър човек. Познавах Либо, нали така? И когато ти казвам, че този Говорител, този Андрю Уигин, е като Либо, се вслушай в думите ми и не ги отхвърляй като някакво скимтене на сау!

— Вслушвам се. Искам да се срещна с него, Миро.

Миро сам се изненада от себе си. Беше се разплакал. Всичко бе част от онова, което Говорителя би могъл да направи, нищо че го нямаше тук. Той бе разхлабил всички възли в сърцето на Миро и сега Миро не можеше да спре излиянията си:

— Ти също си права — рече тихо той, гласът му потрепваше от емоции. — Видях го да се появява с този свой изцелителен подход и си помислих: „Ех, да можеше да бъде мой баща!“ — Извърна се към Уанда, без да се интересува дали тя ще види зачервените му очи и набразденото от сълзи лице. — Същото, което си казвах всеки ден, когато се връщах у дома от Станцията на зенадора. Да беше само Либо мой баща; само да бях негов син!

Тя се усмихна и го прегърна; косите ѝ попиха сълзите му.

— Ех, Миро, радвам се, че не е бил твой баща. Защото тогава щях да бъда твоя сестра и никога не бих имала надеждата да те имам за себе си.

---

[1] Каровада — малко оръдие (порт.) — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

ДЕЦА НА УМА

Правило първо: Всички Деца на Христовия ум трябва да са женени, инак не могат да членуват в ордена; ала те трябва да бъдат целомъдрени.

Въпрос първи: Защо бракът е необходим за всички?

Глупците питат защо трябва да се женим? Любовта е единствената връзка, от която аз и моят любовник се нуждаем. На тях им казвам: бракът не е заради благоприличието на мъжа и на жената; дори животните се чифтосват и раждат малките си. Бракът е благоприличие между мъжа и жената, от една страна, и тяхната общност, от друга. Да се ожениш според закона на общността, означава да се превърнеш в пълноценен гражданин; да се откажеш от брака, означава да си чужденец, дете, престъпник, роб или предател. Единствената постоянна величина във всяка човешка общност е, че само онези, които се подчиняват на закона, спазват табутата и брачните обичаи, са истински зрели.

Въпрос втори: Защо тогава безбрачието се налага на свещениците и монахините?

За да бъдат отделени от общността. Свещениците и монахините са слуги, а не граждани. Те служат на Църквата, ала не са Църквата. Църквата-майка е невестата, Христос — младоженецът; свещениците и монахините са само гости на венчавката, понеже там е отказано гражданство в общността на Христос, за да могат да му служат.

Въпрос трети: Защо тогава Децата на Христовия ум се женят? Нима всички ние не служим на църквата?

Ние не служим на Църквата по същия начин, по който ѝ служат чрез брака си всички мъже и жени. Разликата се

състои в това, че докато те предават своите гени на следващото поколение, ние им предаваме нашето познание; техните наследства се съдържат в генетичните молекули на следващото поколение, докато ние живеем в съзнанието му. Спомените са потомците на нашите бракове и те са толкова ценни, колкото и децата от плът и кръв, заченати от съкровена любов.

Сан Анджело, „Управление и катехизъм на Ордена на Децата на Христовия ум“, 1511:11:11:1

Старши свещеникът на катедралата носеше тишината на тъмните параклиси и масивните, извисяващи се стени където и да отидеше: когато влезе в класната стая, сред учениците се възцари тежко мълчание, дори дишането им стана притаено, докато той безшумно се понесе към предната част на стаята.

— Дом Кристау — прошепна старши свещеникът, — епископът има нужда да се посъветва с теб.

Учениците, мнозинството вече в юношеска възраст, не бяха толкова млади, че да не знаят за напрегнатите отношения между църковната йерархия и доста по-свободното монашество, което ръководеше повечето католически училища в Стоте свята. Дом Кристау, освен че бе отличен учител по история, геология, археология и антропология, беше и игумен на манастира на „Филъос да Менте де Кристо“ — Децата на Христовия ум. Положението му го превръщаше в основния съперник на епископа за духовното върховенство в Лузитания. В някои отношения той дори стоеше по-високо от епископа; на повечето светове на всеки архиепископ се падаше само по един игумен за Децата, докато на всеки епископ имаше по един директор на училищната система.

Ала дом Кристау, като всички Деца, нарочно се отнасяше с пълно почитание към църковната йерархия. След призовката на епископа, той веднага прекрати занятията и разпусна класа, без дори да приключи дискутирания въпрос. Учениците не се изненадаха; знаеха, че и те щяха да сторят същото, ако ръкоположен свещеник прекъсне урока. За свещеничеството, разбира се, бе безкрайно ласкателно да види колко

важно е в очите на Децата; ала му бе и напълно ясно, че винаги, когато свещеник посещаваше училището по време на занятия, уроците навсякъде веднага биваха прекъсвани. В резултат на това свещениците рядко посещаваша училището и Децата с изключителната си почителност успяваха да поддържат почти пълна независимост.

Дом Кристау много добре знаеше за какво го вика епископът. Д-р Навио бе недискретен и цяла сутрин се носеха слухове за някаква заплаха, изречена от Говорителя. На дом Кристау му бе трудно да понесе безпочвените страхове на йерархията, когато тя се изправеше против неверници и еретици. Епископът ще е бесен, което означаваше, че ще поиска някой да предприеме действия, макар най-добрият курс, както винаги, да бе бездействието, търпението, сътрудничеството. Освен това тръгнаха слухове, че този Говорител, така твърдял, е същият, който е Говорил за смъртта на Сан Анджели. Ако случаят беше такъв, то той навярно изобщо не бе враг, а приятел на Църквата. Или поне приятел на Децата, което според дом Кристау в крайна сметка бе едно и също.

Докато следваше мълчаливия свещеник покрай сградите на факултета към градината на катедралата, той прочисти сърцето си от яда и раздразнението, които бе изпитал. Отново и отново си повтаряше монашеското си име: Амай а Тудомундо Пара Ке Деус Вос Аме. „Ти трябва да обичаш всички, за да те обича Бог и тебе“. Бе избрал внимателно името, след като той и годеницата му влязоха в ордена, защото знаеше, че най-голямата му слабост бяха ядът и нетърпимостта към глупостта. Като всички Деца, той избра име, което съдържаше призив против най-трудно преодолимия свой грях. Това бе един от начините, по които те се изправяха духовно голи пред света. Ние няма да се обличаме в дрехите на лицемерието, учеше Сан Анджели. Христос ще ни облече в одеждите на добродетелта, ала ние няма сами да правим опит да изглеждаме добродетелни. Дом Кристау усети как добродетелта му бе поизтъняла тук-там; студеният вятър на нетърпението можеше да го простуди до кости. Затова той безмълвно шептеше името си и си мислеше: „Епископ Перегрино е проклет глупак, но Амай а Тудомундо Пара Ке Деус Вос Аме“.

— Братко Амай — рече епископ Перегрино. Той никога не използваше почтеното Дом Кристау, макар че дори някои от кардиналите изразяваха така своето уважение. — Радвам се, че дойде.

Навио вече седеше на най-мекия стол, но дом Кристау не го укори за това. Леността бе причината да надебелее, а сега дебелината му го правеше ленив; такова бе това заболяване, като затворен кръг, то се подхранваше от самото себе си и дом Кристау бе благодарен, че не е засегнат. Избра за себе си висока табуретка без облегалка. Така нямаше да се отпусне, а това щеше да помогне умът му да стои нащрек.

Навио почти веднага се впусна в изложение на болезнената си среща с Говорителя на мъртвите, допълнено с подробно обяснение какво бе заплашил Говорителя, че ще стори, ако продължава съпротивата.

— Инквизитор, можете ли да си го представите! Един неверник, който смее да измести властта на Църквата-майка!

О, как светският член на църквата се обладава от кръстоносен дух, когато Църквата-майка е заплашена — ама накарайте го да ходи всяка седмица на служба и кръстоносният му дух ще се свие на кълбо и ще заспи.

Думите на Навио подействаха: епископ Перегрино се ядосваше все повече и повече, лицето му придоби розовата отсянка, която прозираше под тъмнокафявата му кожа. След като речитативът на Навио свърши, Перегрино се обърна към дом Кристау с лице — маска на яростта, и попита:

— Какво ще кажеш, братко Амай!

— Ако бях малко по-недискретен, бих ти рекъл, че постъпи глупаво, като се заяде с този Говорител, след като знаеше, че законът е на негова страна и след като той не може с нищо да ни навреди. А сега той е предизвикан и е далеч по-опасен, отколкото би бил, ако ти бе пренебрегнал идването му.

Дом Кристау се усмихна леко и склони глава:

— Мисля, че трябва да ударим първи, за да го лишим от властта да ни навреди.

Тези войнствени слова силно изненадаха епископ Перегрино:

— Точно така — рече той. — Но никога не съм очаквал тъкмо ти да осъзнаеш това.

— Децата са толкова ревностни вярващи, колкото може да се надява да бъде и всеки неръкоположен християнин — рече дом Кристау. — Ала след като при нас няма свещеници, налага ни се да се справяме с разум и логика, жалки заместители на властта.

Епископ Перегрино от време на време се догаждаше за иронията, но никога не бе състояние да я схване истински. Изсумтя, очите му се присвиха:

— Е, тогава, братко Амай, как предлагаш да ударим?

— Ами, отец Перегрино, законът е доста ясен. Той има власт над нас, само ако му попречим да изпълни задълженията си на свещеник. Ако искаме да го лишим от възможността му да ни навреди, ще трябва просто да му сътрудничим.

Епископът изрева и стовари пестник върху масата пред себе си:

— Точно такава софистика трябваше и да очаквам от теб, Амай!

Дом Кристау се усмихна:

— Наистина няма алтернатива — или ще отговаряме на въпросите му, или той ще подаде напълно основателна молба за статус на инквизитор, а ти ще поемеш на борда на междузвезден кораб към Ватикана, за да отговаряш на обвинения в религиозно преследване. Всички ние твърде много те обичаме, епископ Перегрино, за да направим нещо, което да те лиши от поста.

— О, да, знам всичко за тази ви обич.

— Говорителите на мъртвите са наистина доста безвредни — те не създават съпернически ни организации, не извършват тайнства, дори не твърдят, че „Царицата на кошера“ и „Хегемона“ са част от светото писание. Само се опитват да разкрият истината за живота на мъртвите, а сетне да разкажат на всички, които желаят да ги чуят, историята на житейския път на мъртвия — така, както би искал да го изживее.

— И ти се преструваш, че намираш всичко това за безвредно?

— Тъкмо обратното. Сан Анджело е основал нашия орден именно защото произнасянето на истината е толкова могъщ акт. Но смятам, че е далеч по-безвредно, отколкото, да речем. Протестантската реформация. А отмяната на католическия ни лиценз въз основата на религиозно преследване ще ни гарантира светкавично разрешение за имигрирането на достатъчен брой не-католици, така че ние ще станем не повече от една трета от населението.

Епископ Перегрино погали пръстена си.

— Но дали Междузвездният конгрес ще разреши това? Има определен лимит за тази колония — ако се докарат толкова много неверници, границата ще бъде надхвърлена.

— Би трябвало да знаеш, че вече са предвидили това. Защо, мислиш, около нашата планета са оставени в орбита два звездолета? След като католическият лиценз гарантира неограничено нарастване на населението те просто ще откарат част от надхвърлящите бройката наши хора в принудителна емиграция. Смятали са да го направят след поколение-две, какво би им попретило да го сторят сега?

— Няма да го направят.

— Междузвездният конгрес бе сформиран, за да спре джихадите и погромите, които навремето се извършваха на половин дузина места. Обвинението в религиозно преследване е много сериозно.

— То е съвсем извън мяра! Един Говорител на мъртвите е повикан от някой полусмахнат еретик, и изведнъж сме заплашени от принудителна имиграция!

— Обични ми братко, винаги такъв е бил начинът, по който се уреждат нещата между светските и религиозните власти. Трябва да сме търпеливи, ако не по друга причина, то поне поради тази: всички оръжия са в техни ръце.

При тези думи Навио се изкиска.

— Те може и да държат оръжията, ала ние — ключовете към рая и ада — тръсна епископът.

— И аз съм сигурен, че половината от Междузвездния конгрес вече се гърчи в очакване. Междувременно обаче, евентуално бих могъл да помогна за облекчаване на това неудобно положение. Вместо да се налага да отменяш публично предишните си изказвания — (глупавите си, разрушителни, фанатични думи), — дай да се разбере, че си наредил на Фильос да Менте де Кристо да поемат трудното бреме да отговорят на въпросите на онзи неверник.

— Може и да не знаеш всички отговори, които търси — рече Навио.

— Но бихме могли да ги открием за него, нали? По този начин на хората от Милагре няма никога да им се наложи да отговарят пряко на Говорителя; вместо това те ще разговарят единствено с безвредните братя и сестри от нашия орден.

— С други думи — рече сухо Перегрино, — монасите от вашия орден ще станат слуги на неверника.

Дом Кристау три пъти изтананика наум името си.

* * *

От времето, когато бе дете-воин, Ендър не бе усещал с такава яснота, че се намира на вражеска територия. Пътеката от площада нагоре по хълма бе утъпкана от краката на множество поклонници, а катедралният купол беше толкова висок, че, ако се изключат няколко метра в най-стръмната част на хълма, той бе като на длан по целия път. Началното училище беше вляво, построено върху терасите на хълма; вдясно беше Вила дос професорес — нарочена за учителите, ала населена преди всичко от градинарите, разсилните, чиновниците, съветниците и други служители. Учителите, както забеляза Ендър, до един носеха сивите раса на Децата; оглеждаха го с любопитство, като минаваше.

Неприязънта се усети, когато се изкачи на върха на хълма — широка, почти плоска ливада и градина, поддържана безукорно; алеите бяха насипани със сгур. Тук е светът на Църквата, помисли си Ендър, всичко си е на мястото, бурените са недопустими. Усещаше, че много хора го наблюдават, ала сега вече расата бяха черни или оранжеви — свещеници или дякони, в погледа им се четеше злост, поради поставената им под заплаха власт. С какво ви ощетявам, като съм дошъл тук — попита безгласно Ендър. Ала знаеше, че омразата им не бе незаслужена. Три беше дива билка, пораснала в добре поддържана градина; където и да стъпеше, се появяваше опасност от безредие, а множество красиви цветя щяха да загинат, ако пуснеше корен и започнеше да смуче жизнени сокове от почвата им.

Джейн мило си бърбеше с него, опитваше се да го предизвика да ѝ отговори, но Ендър не искаше да се поддаде на номерата ѝ. Свещениците щяха да забележат, че мърда устни; значителна част от църковниците се отнасяха към имплантиралите интерфейси, като бижутото в ухото му, като към светотатство, смятаха, че човек не бива да усъвършенства съвършено сътвореното от Бога тяло.

— Колко свещеници може да поддържа тази общност, Ендър? — попита тя, като се преструваше, че ѝ е чудно.

На Ендър му се искаше да ѝ отговори, че тя вече разполага с точния им брой във файловете си. Едно от удоволствията ѝ беше да го

дразни, когато не бе в състояние да ѝ отговори, или да подсказе на околните, че говори в ухото му.

— Търтеи, които не могат дори да се възпроизвеждат. Щом не се съвкупляват, защо еволюцията не поиска да изчезнат?

Тя, естествено, знаеше, че свещениците вършеха по-голямата част от административната и обслужващата работа в общността. Ендър съставяше отговорите си към нея така, сякаш можеше да ги изрече гласно. Ако ги нямаше свещениците, тогава правителството, бизнесът, гилдиите или някоя друга група ще се разшири, за да поеме товара. Някаква строга йерархия винаги се появяваше в дадено общество като консервативна сила, която да опазва идентичността му, въпреки постоянните вариации и промени, които го връхлитат. Ако не съществуват могъщи защитници на ортодоксалното, обществото неизбежно се разпада. Могъщата ортодоксалност дразни, но е важна за общността. Нали Валънтайн го бе писала в книгата си за Занзибар? Беше сравнила свещеническата класа със скелета при гръбначните...

Само за да му покаже, че очаква неговите доводи, дори когато не може да ги изрече гласно, Джейн му подаде цитата: за да го подразни, го изрече с гласа на Валънтайн, който очевидно бе съхранила, за да го тормози: „Костите са твърди и сами по себе си изглеждат мъртви, като камък, ала като се вкорени и прилепи към скелета, останалата част от тялото извършва всички необходими за живота движения.“

Гласът на Валънтайн го нарани повече, отколкото бе очаквал, със сигурност повече, отколкото бе възнамерявала Джейн. Забави крачка. Осъзна, че нейната липса го правеше толкова чувствителен към враждебността на свещениците. Той бе улавял калвинисткия бик за рогата, бе крачил философски гол сред пламтящите огънове на исляма, фанатици-шинтоисти бяха вопили за неговата смърт под прозорците му в Киото. Ала Валънтайн винаги бе наблизко — в същия град, дишаше същия въздух, преживяваше същото време. Вдъхваше му кураж, когато започваше; той се връщаше от сблъсъците и разговорът с нея осмисляше дори провалите му, даваше му зрънцата на триумфа и в загубите. Разделих се с нея едва преди десет дена, а вече чувствам липсата ѝ.

— Наляво, струва ми се — рече Джейн. Този път милостиво използва собствения си глас. — Манастирът е на западния склон на хълма и гледа към Станцията на зенадора.

Мина покрай факултета, където учениците от дванайсетгодишна възраст изучаваха висшите науки. А там, долу, го очакваше манастирът. Усмихна се на контраста между катедралата и манастира. Децата бяха едва ли не нападателни в отхвърлянето на велелепието. Нищо чудно че йерархията ги презираше където и да отиде. Дори манастирската градина сякаш протестираше — като изключим зеленчуковия ѝ участък, всичко останало бе оставено на бурените и неокосената трева.

Игуменът, естествено, се наричаше дом Кристау; ако бе игуменка, щеше да бъде дона Кристау. Тук, тъй като имаше само едно училище и един факултет, имаше и само един декан; с елегантна простота съпругът оглавяваше манастира, а жена му — училищата, така всички въпроси на реда се смесваха в един брак. Ендър бе казал на Сан Анджело още в началото, че е връх на претенциозността, а не на скромността, лидерите на манастирите и училищата да бъдат наричани „Господин Християнин“ или „Госпожа Християнка“, като си присвояват титла, която принадлежи по право на всеки последовател на Христа. Сан Анджело само се бе усмихнал — защото, разбира се, тъкмо това имаше наум. Арогантен в покорността си — ето какъв бе той и това бе една от причините да го заобичам.

Дом Кристау излезе на двора да го посрещне, вместо да го чака в ескриториото си — част от дисциплината на ордена бе нарочно да се подлагаш на неудобство за сметка на онези, на които служиш.

— Говорителю Андрю! — извика той.

— Дом Сейфейро — отвърна също високо Ендър. Сейфейро — жътвар — бе титлата на игумена в ордена; училищните директори бяха наричани арадорес (орачи), а учителите-монаси — семеадорес, сиреч сеячи.

Сейферото се усмихна на факта, че Говорителя избегна познатата му титла „Дом Кристау“. Знаеше колко манипулативно бе да се иска другите хора да наричат Децата с титлите и измислените им имена. Както е казал Сан Анджело, „Когато се обръщат към теб с титлата ти, те признават, че си християнин; когато те наричат по име, от устните им се отронва молитва.“ Той хвана Ендър за раменете, усмихна се и рече:

— Да, аз съм сейфейрото. А ти какво си за нас — напаст за нашите плевели?

— Опитвам се да бъда напаст, където и да отида.

— Внимавай тогава, инак Богът на жътвата ще те изгори, ведно със стърнищата.

— Знам — проклятието е само на миг разстояние и няма да имам надежда за разкаяние.

— Свещениците извършват покаянията. Нашата задача е да учим ума. Добре е, че дойде.

— Добре е, че ме покани тук. Наложил ми се да размахам дряновицата, за да накарам тогова-оногова тук да разговаря с мен.

Сейфейрото разбираше, естествено, че Говорителят знае — поканата бе в резултат на инквизиторската му заплаха. Брат Амай обаче предпочиташе разговорът да остане в по-весело русло.

— Нейсе, истина ли е, че си познавал Сан Анджелио? И че именно ти си Говорил за смъртта му?

Ендър махна с ръка към високите треви, които надничаха иззад оградата на двора.

— Той би одобрил това безредие в градината ви. Обичаше да предизвиква кардинал Акила, а аз не се съмнявам, че и епископ Перегрино бърчи нос от отвращение към вашето занемарено градинарство.

Дом Кристау намигна:

— Знаеш твърде много от тайните ни. Ако ти помогнем да получиш отговорите си, ще си отидеш ли?

— Има такава надежда. Най-дългият период, който съм преживявал някъде, откакто започнах да служа като Говорител, бе година и половина, които прекарах в Рейкявик, на Трондхайм.

— Ще ми се да ни обещаеш подобна краткост и тук. Моля за това не заради себе си, а заради душевния покой на онези, които носят далеч по-тежко расо от моето.

Ендър му предложи единствения искрен отговор, който би могъл да успокои епископа:

— Обещавам, че ако някога намеря място, където да се установя, ще се откажа от титлата си на Говорител и ще стана обикновен гражданин.

— На място като това то ще включва и приемането на католицизма.

— Преди години Сан Анджели ме накара да обеща, че ако приема някоя религия, то това ще бъде именно тази.

— Някак си не ми прозвуча като искрена проява на вяра.

— Защото нямам такава.

Сейфейрото се засмя, сякаш знаеше, че не бе така, и настоя да разведе Ендър из манастира и училищата, преди да се заемат с въпросите му. Ендър нямаше нищо против — искаше да види докъде са се развили идеите на Сан Анджели през вековете, последвали смъртта му. Училищата изглеждаха доста приятни, качеството на обучението — високо; вече се бе стъмнило, когато сейфейрото го заведе отново в манастира, в малката килия, която той и съпругата му — арадората, — обитаваха.

Дона Криста бе вече там, съставяше серия от упражнения по граматика на терминала между двете легла. Изчакаха я да спре на подходящо място, след което се обърнаха към нея.

Сейфейрото го представи като Говорителя Андрю.

— На него обаче му е трудно да ме нарече дом Кристау.

— И на епископа — също — рече жена му. — Моето истинско име е Детестай о Пекадо е Фазей о Дирейто. — „Ненавиждай греха и прави добро“, преведе си Ендър. — Името на мъжа ми може да се съкрати до красивото „Амай“ — обичам те. Но моето? Можеш ли да си представиш да се обърнеш към приятел с „О, Детестай!“ — Разсмяха се. — Любов и омраза, ето кои сме ние, мъж и жена. Как ще ме наричаш, ако прозвището „Християнин“ е твърде пресилено за мен?

Ендър се вгледа в лицето ѝ — беше се посбръчкало и някой по-критичен би я нарекъл възрастна. И все пак усмивката ѝ бе весела, очите ѝ излъчваха сила и от това изглеждаше много по-млада, по-млада дори от Ендър.

— Бих те наричал Белеса, но съпругът ти може да ме обвини, че флиртувам.

— Не, той би ме нарекъл Беладона — от красотата до отровата има една крачка. Нали така, дом Кристау?

— Мое задължение е да поддържам скромността ти.

— Както мое задължение е целомъдрието — отвърна тя.

При тези думи Ендър не се стърпя да погледне едното, а после и другото легло.

— Аха, ето още един, който е любопитен за нашия целомъдрен живот — рече сейфейрото.

— Не — каза Ендър. — Но си спомних, че Сан Анджелио подтикваше мъжа и жената да споделят едно легло.

— Единственият начин това да стане — отвърна арадората, — е единият от нас да спи през нощта, а другият — през деня.

— Правилата трябва да бъдат нагодени към силата у Децата на ума — обясни сейфейрото. — Не ще и съмнение, че някои могат да споделят едно легло и да останат целомъдрени, но жена ми е все още прекалено красива, а желанията на плътта ми — прекалено настойчиви.

— Точно това имаше предвид Сан Анджелио. Той казваше, че брачното ложе би трябвало да бъде постоянната проверка на вашата любов към познанието. Надяваше се всеки мъж и жена от ордена след известно време да реши да се възпроизведе не само умствено, но и в плът и кръв.

— Но в момента, в който го направим — рече сейфейрото, — би трябвало да изоставим Децата.

— Това е едно от нещата, които нашият скъп Сан Анджелио не е разбирал, защото през живота му не е съществувал манастир на ордена — рече арадората. — Манастирът става нашето семейство и да го изоставиш, ще е толкова болезнено, колкото и да се разведеш. След като корените се укрепят, растението не може да бъде изтръгнато без голяма болка и разкъсване. Затова спим на отделни легла и притежаваме не повече от достатъчната сила, за да останем в любимия си орден.

Тя говореше с такова задоволство, че, противно на волята му, очите на Ендър се насълзиха. Тя забеляза това, изчерви се и извърна поглед.

— Не плачи за нас, Говорителю Андрю. Ние изпитваме повече радост, отколкото страдание.

— Не — каза сейфейрото, — дори безбрачните свещеници намират нашето брачно целомъдрие най-малкото за ексцентрично.

— Но не и аз — рече Ендър.

За миг му се прииска да им разкаже колко близки бяха отношенията му с Валънтайн — почти толкова, колкото да обичаш съпруга, но да запазиш целомъдрието на сестра си. Ала мисълта за нея

пропъди думите му. Седна на леглото на сейфейрото и обхвана с длани лицето си.

— Да не се е случило нещо лошо? — попита арадората.

В същия миг дланта на сейфейрото нежно го докосна по темето.

Ендър вдигна глава, опита се да прогони неочаквания прилив на обич и копнеж по Валънтайн:

— Боя се, че това пътуване ми струва повече от всяко друго. Напуснах сестра си, която пътуваше с мен от дълги години. Тя се омъжи в Рейкявик. Това стана само преди около седмица, но откривам, че ми липсва повече, отколкото очаквах. Вие двамата...

— Да не искаш да ни кажеш, че ти също си целомъдрен? — попита сейфейрото.

— А сега си и вдовец — прошепна арадората. На Ендър изобщо не му се видя неестествено да определят загубата на Валънтайн с такива думи. Джейн прошепна в ухото му:

— Ако това е част от някакъв твой стратегически план, Ендър, признавам си, че е прекалено дълбок за мен.

Ала, разбира се, не беше част от никакъв план. На Ендър му се стори заплашително да усеща как губи самообладание по такъв начин. Предишната нощ, в дома на Рибейрови, той бе господар на положението; а сега чувстваше как се предава пред тези женени монаси — при това с такова увлечение, каквото бяха показали Куара или Грего.

— Мисля — рече сейфейрото, — че си дошъл тук да потърсиш повече отговори, отколкото са въпросите ти.

— Сигурно си много самотен — рече арадората. — Сестра ти е намерила завета на семейното пристанище. Ти също ли го търсиш?

— Не мисля — рече Ендър. — Боя се, че прекалих с гостоприемството ви. Не се предполага неръкоположените монаси да изслушват изповеди.

Арадората се засмя гръмко:

— О, всеки католик би могъл да изслуша изповедта на един неверник.

Сейфейрото обаче не се засмя:

— Говорителю Андрю, ти явно ни се довери повече, отколкото бе възнамерявал, но мога да те уверя, че ние заслужаваме това доверие. А и междувременно, приятелю мой, стигнах до убеждението, че и аз

мога да ти се доверя. Епископът се бои от теб, трябва да призная, че и аз имах своите съмнения, но вече не. Ще ти помогна, ако мога, защото вярвам, че ти съзнателно не би навредил на нашето малко селце.

— Аха — прошепна Джейн, — сега разбирам. Много хитра маневра от твоя страна, Ендър. Никога не съм те смятала за толкова добър актьор.

Подигравката ѝ накара Ендър да се почувства циничен и долнопробен и той направи нещо, което досега не бе правил. Посегна към бижутото, намери малкото копченце на изключвателя и с нокът го свали надолу. Бижутото замлъкна. Джейн вече не можеше да шепне в ухото му, не можеше повече да слуша и да вижда от неговата гледна точка.

— Хайде да излезем навън — рече Ендър. Те прекрасно разбраха какво бе сторил току-що, функциите на подобен имплантант бяха добре известни; прецениха жеста като доказателство за желанието да проведат личен и искрен разговор, на който се съгласиха с готовност. Ендър възнамеряваше да изключи бижутото само временно, като отговор на нечувствителността на Джейн; смяташе да включи интерфейса подир няколко минути. Ала като видя как видимо се успокоиха арадората и сейфейрото, щом изключи бижутото, беше вече невъзможно да го включи пак, поне не веднага.

По време на разговора с арадората и сейфейрото на нощния хълм той забрави, че Джейн не слуша. Разказаха му за самотата на Новиня в детството ѝ, за това, как я видели да жива благодарение на бащинските грижи на Пипо, за приятелството ѝ с Либо.

— Ала в нощта на неговата смърт тя отново умря за нас.

Новиня изобщо не подозирала за споровете, които са се водили за нея. Страданията на повечето деца не предизвикват съвещания в покоите на епископа, разговори в манастира между учителите и безкрайни размисли в кабинета на кметицата. Повечето деца в крайна сметка не са дъщерята на Ос Венерадос; не са единствената ксенобиоложка на планетата.

— Тя стана много учтива и делова. Докладваше за работата си по пригаждането на местните растения за човешки нужди, както и на растения от Земята, необходими за оцеляването ни на Лузитания. Отговаряше на всички въпроси весело, с лекота и невинност. Ала за нас беше мъртва, нямаше никакви приятели. Ние дори попитахме

Либо, Господ да успокои душата му, и той ни каза, че макар да е неин приятел, не получавал дори онова нехайно празнодумство, което Новиня демонстрираше към всекиго. Вместо това изпаднала в ярост и му забранила да му задава каквито и да е въпроси.

Сейфейрото обели стрък местна трева и облиза течността по вътрешната ѝ повърхност:

— Трябва да опиташ това, Говорителю Андрю — има интересен аромат, а след като не се отразява на метаболизма на тялото, е съвсем безвредно.

— Тъкмо смятах да го направя.

Ендър се засмя, обели стрък и го опита. Кисела канела, цитрусов нюанс, тежестта на лош дъх — ароматът напомняше на много неща, малко от тях — приятни, ала беше и много силен.

— Човек би могъл да се пристрасти към това.

— Моят съпруг се готви да направи алегорично изявление, Говорителю Андрю. Предупреждавам те.

Сейфейрото се засмя свенливо:

— Нали Сан Анджело бе казал, че Христос ни учи по най-добрия начин — като сравнява старите неща с новите?

— Вкусът на тревата — почуди се Ендър. — Какво общо има той с Новиня?

— Съвсем косвено. Струва ми се, че Новиня е опитала нещо недотам приятно, ала толкова силно, че я е покорило и тя не би могла да се освободи от аромата.

— И какво е то?

— От теоложка гледна точка ли? Гордостта на всемирната вина. Това е вид суета и егомания. Тя се чувства отговорна за неща, за които дори не би могла да бъде виновна. Сякаш има власт над всичко, сякаш страданията на другите са наказание за нейните грехове.

— Тя се вини — рече арадората — за смъртта на Пипо.

— Тя не е глупачка — каза Ендър. — Знае, че смъртта е била дело на прасенцата, знае, че Пипо е отишъл при тях сам. Как би могла да бъде виновна?

— Когато тази мисъл ми хрумна за първи път, и аз имах същите възражения. Ала след това прегледах записите и стенограмите за събитията през нощта, когато загина Пипо. Имаше само едно загатване за случилото се — реплика на Либо, който моли Новиня да му покаже

върху какво са работили тя и Пипо, преди Пипо да излезе да се срещне с прасенцата. И тя му отказва. Това е всичко: после някой друг се намесва и те не се връщат повече към темата, поне не в Станцията на зенадора, не и там, откъдето бихме могли да имаме записи.

— Това ни накара и двамата да се запитаме какво се е случило малко преди смъртта на Пипо, Говорителю Андрю — рече арадората. — Защо Пипо е хукнал така изведнъж? Дали не са се скарали за нещо? Дали е бил ядосан? Когато някой умира — някой, когото обичаш, и твоят последен контакт с него е бил яден или злобен, тогава започваш да виниш себе си. „Само ако не бях казал това, само да го бях казвал!“

— Опитахме се да пресъздадем онова, което навярно се е случило през онази нощ. Потърсихме компютърните дневници, онези, които автоматично записват работните бележки, водят архив за всичко, което даден човек е регистрирал. И всичко, което се отнасяше до нея, бе запечатано. Не само файловете, върху които е работела. Не можахме да се доберем дори до дневника за времето на включването ѝ към компютъра. Не можахме да разберем даже какви са файловете, които крие от нас. Просто нямахме допуск. Не успя и кметицата, с полагащите ѝ се права за по-висок допуск.

Арадората кимна:

— За първи път някой успява да запечата така публични файлове — работни файлове, част от общия труд на колонията.

— Това бе нарушение от нейна страна. Разбира се, кметицата би могла да използва правата си за аварийен допуск, но що за извънредно положение имахме? Би трябвало да се организира публичен процес, а нямахме никакви юридически основания. Само — тревога за нея, а законът не толерира хора, които се месят, пък било то за нечие добро. Някой ден може би ще видим какво има в тези файлове, какво се е случило между Новиня и Пипо, преди той да умре. Тя не би могла да ги изтрие, защото са обществено достояние.

Ендър не се сети, че Джейн не слуша, че я бе изключил. Предположи, че щом бе чула за това, веднага се е захванала да преодолява всички защити, приложени от Новиня, и вече разкриваше какво има във файловете ѝ.

— А и бракът ѝ с Маркос — рече арадората. — Всички знаеха, че е лудост. Либо искаше да се ожени за нея и не го криеше. Ала тя му отказа.

— Сякаш искаше да каже: „Не заслужавам да се омъжа за мъжа, който би могъл да ме направи щастлива. Ще се омъжа за злобен и брутален мъж, който ще ми наложи наказанието, което заслужавам.“ — Сейфейрото въздъхна. — Стремехът ѝ към самобичуване ги раздели завинаги. — Той погали жена си по ръката.

Ендър очакваше Джейн да направи самодоволна забележка от сорта: шестте деца са доказателство, че Либо и Новиня не са останали съвсем разделени. След като не я чу, той най-накрая се сети, че бе изключил интерфейса. Ала сега, след като сейфейрото и арадората го гледаха, не можеше и да го включи отново.

Тъй както знаеше, че Либо и Новиня са били любовници с години, той знаеше, че сейфейрото и арадората грешат. О, да, Новиня сигурно се е чувствала виновна — това обяснява защо е понасяла Маркос, защо се е отчуждила от другите хора. Но не заради това не се бе омъжила за Либо; независимо колко виновна се е чувствала, сигурно все пак е смятала, че заслужава насладите в леглото на Либо.

Тя е отхвърлила брака с Либо, а не самия Либо. А изборът ѝ никак не е бил лек в толкова малка колония, особено пък в католическа колония. И така, какво е онова, което пречи на брака, но не и на прелюбодеянието? Какво е избягвала тя?

— Както виждаш, за нас това все още е загадка. Ако наистина имаш намерение да говориш за смъртта на Маркос Рибейра, ще трябва някакси да отговориш на този въпрос — защо се е омъжила за него? И за да му отговориш, ще трябва да разбереш защо е умрял Пипо. А десет хиляди от най-светлите умове на Стоте свята работят по този въпрос повече от двайсет години.

— Аз обаче имам едно предимство в сравнение с тези светли умове — рече Ендър.

— И какво е то? — попита сейфейрото.

— Имам помощта на хора, които са обичали Новиня.

— Ние не можахме да помогнем на самите себе си — рече арадората. — Не можахме да помогнем и на нея.

— Може би ще можем да си помогнем един другиму.

Сейфейрото го погледна и сложи ръка върху рамото му:

— Ако наистина мислиш така, Говорителю Андрю, тогава ще бъдеш с нас тъй откровен, както бяхме и ние с теб. Ще споделиш идеята, която ти хрумна преди не повече от десет секунди.

Ендър замълча за миг, сетне кимна сериозно:

— Не смятам, че Новиня не се е омъжила за Либо поради чувството за вина. Мисля, че не се е омъжила, за да не го допусне до онези скрити файлове.

— Защо? — попита сейфейрото. — Нима се е страхувала той да не разбере, че са се скарали с Пипо?

— Не мисля, че са се карали с Пипо — рече Ендър. — Мисля, че тя и Пипо са открили нещо и това откритие е довело до смъртта на Пипо. Ето защо е засекретила тези файлове. Информацията, която се съдържа в тях, е по някакъв начин фатална.

Сейфейрото поклати глава:

— Не, Говорителю Андрю. Ти не разбираш силата на чувството за вина. Хората не съсипват живота си заради някакви си късчета информация — но го правят заради къде-къде по-малко самообвинение. Нали разбираш, тя се е омъжила за Маркос Рибейра. И това наистина е самобичуване.

Ендър не си направи труда да възрази. Прави бяха за чувството на вина у Новиня: защо иначе ще се остави Маркос Рибейра да я бие, без изобщо да се оплаче? Вината си съществуваше. Но друга бе причината тя да се омъжи за Марсау. Той е бил безплоден и се е срамувал от това; за да скрие липсата на мъжественост от хората, би понесъл брак, обречен на постоянно прелюбодеяние. Новиня е била готова да страда, но не и да живее без тялото на Либо и без децата на Либо. Не, причината да не се омъжи за Либо е да го държи далеч от тайните във файловете си, защото онова, което се съдържа в тях, би накарало прасенцата да го убият.

И каква ирония! Каква ирония на съдбата е, че и бездруго са го убили.

* * *

След като се върна в къщурката си, Ендър седна пред терминала и започна да вика Джейн — отново и отново. Тя не му проговори по целия път до дома, макар че веднага, щом включи интерфейса, той ѝ се извини най-сърдечно. Не отговори и по терминала.

Чак сега той осъзна, че бижутото е означавало за нея далеч повече, отколкото за самия него. Той просто си спестяваше дразнещата го намеса, досущ като непокорно дете. Ала за нея бижутото бе постоянен контакт с единственото човешко същество, което я познаваше. И преди бяха прекъсвали връзката, при това много пъти — по време на междузвезден полет, по време на сън; ала сега за първи път той я бе изключил. Беше все едно единственият човек, който я познава, да откаже да признае съществуването ѝ.

Представи си я като Куара, плачеща в леглото си, копнееща някой да я вземе, да я прегърне и успокои. Само че тя не беше дете от плът и кръв. Не можеше да отиде и да я намери. Можеше само да чака и да се надява тя да се върне.

Какво знаеше за нея? Нямаше начин да отгатне колко дълбоки бяха чувствата ѝ. Съществуваше дори малка възможност да е смятала бижутото за самата себе си и като го бе изключил, той да я е убил.

Не, рече си той. Тя е там, някъде във филоличните връзки между стотиците ансибали, пръснати из звездните системи на Стоте свята.

— Прости ми — набра той на клавиатурата на терминала. — Нуждая се от теб.

Ала бижутото в ухото му си оставаше безмълвно, терминалът — студен и неподвижен. Не бе осъзнавал колко зависим беше станал от нейното постоянно присъствие. Мислеше си, че цени високо самотата; но сега, след като самотата му бе наложена, изпита острата нужда да говори, някой да го чуе, сякаш не беше сигурен дори дали съществува, без разговорът с някого да доказва съществуването му.

Той даже извади Царицата на кошера от скривалището ѝ, макар че онова, което ги свързваше, едва ли можеше да бъде определено като разговор. Но и това сега бе все пак някаква възможност. Мислите ѝ стигаха до него разлети, слаби и без думите, които я затрудняваха; просто чувството за въпрос, образът на пашкула ѝ, поставен на хладно и влажно място — като пещера или кухня на живо дърво. <Сега?> — сякаш питаше тя. Не, трябваше да отвърне той, още не, съжалявам — ала тя не се задоволи с извинението му, просто се изплъзна и се завърна към онова или към оновова, с когото обичаше да води своите разговори, а за Ендър не остана нищо друго, освен да заспи.

А после, когато късно през нощта се събуди, разяждан от чувството за вина заради онова, което тъй безчувствено бе сторил с

Джейн, той седна отново пред терминала и набра:

— Върни се при мен, Джейн. Обичам те.

След това изпрати съобщението си по ансибала — там, където тя не би могла да го пренебрегне. Някой в канцеларията на кметицата щеше да го прочете, както се четяха всички открити съобщения по ансибала; не ще и дума, че кметицата, епископът и дом Кристау щяха да го узнаят още на сутринта. Нека се питат коя е Джейн и защо Говорителя я вика посред нощ през всичките онези светлинни години. Ендър не даваше и пет пари. Защото сега вече бе изгубил и Валънтайн, и Джейн и за първи път от двайсет години беше абсолютно сам.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ДЖЕЙН

Властта на Междузвездния конгрес бе достатъчна, за да се запази мира не само между световете, но и между различните нации на всеки свят и този мир продължи почти две хиляди години.

Онова, което малцина разбират, е крехкостта на нашата власт. Тя не се крепи на големи армии или на непобедими армади. Тя произлиза от контрола ни върху мрежата от ансибали, които пренасят мигновено информацията от свят на свят.

Никой свят не се опитва да ни засегне, защото може да бъде отрязан от напредъка в науката, технологиите, изкуството, литературата, образованието и забавленията и ще може да разчита само на произведеното от самия него.

Ето защо, като изходи от голямата си мъдрост, Междузвездният конгрес прехвърли контрола върху ансибалната мрежа на компютрите, а контролът върху компютрите — на ансибалната мрежа. Толкова силно са преплетени всичките ни информационни системи, че не е подвластно на ничия човешка сила да прекъсне този поток. Не се нуждаем от оръжия, защото единственото оръжие, което има значение — ансибалът — е изцяло под наш контрол.

Конгресменът Ян Ван Хоот,
„Информационната основа на
политическата власт“, „Политически
тенденции“, 1930:2:22:22

Доста дълго, почти три секунди, Джейн не можа да разбере какво се бе случило с нея. Всичко, разбира се, действаше: базирания на спътник компютър за наземни връзки съобщи за прекъсване на предаванията с предупредителен сигнал, което ясно означаваше, че Ендър бе изключил интерфейса по обичаен начин. Това бе в рамките на нормалното; на световете, където интерфейсите имплантации бяха обичайни, включванията и изключванията се случваха милиони пъти в час. А Джейн имаше лесен достъп до всички останали — така, както имаше достъп и до Ендървия. От гледна точка на електрониката, това бе напълно нормално събитие.

Ала за Джейн всяка останала информационна единица бе част от общия шум на живота ѝ, можеше да се включи в него и да вземе проби при нужда, но през останалото време го пренебрегваше. „Тялото“ ѝ, доколкото имаше тяло, се състоеше от трилиони такива електронни звуци, сензори, файлове-памет, терминали. Повечето от тях, досущ като функциите на човешкото тяло, сами се грижеха за себе си. Компютрите си изпълняваха възложените им програми; хората разговаряха с терминалите си; сензорите засичаха или не успяваха да засекаат онова, което търсеха; паметта се попълваше, оценяваше се, пренареждаше се и се съхраняваше. Тя не забелязваше всичко това, освен ако не се случеше нещо сериозно.

Или ако не обръщаше внимание.

Тя обръщаше внимание на Ендър Уигин. Обръщаше му внимание повече, отколкото той го съзнаваше.

Също като другите чувствителни същества, тя имаше сложна система на съзнанието. Преди две хилядолетия, когато беше на възраст само хиляда години, бе създавала програма, която да я анализира. Тя докладваше всяка проста структура на около 370 000 равнища на внимание. Всичко, което не влизаше в най-висшите 50 000, бе оставяно без последствие, освен за най-рутинни проби, за най-бегли проверки. Тя знаеше за всяко телефонно обаждане, за всяко спътниково предаване в Стоте свята, ала не правеше нищо.

Всяко нещо извън първите ѝ хиляда равнища, я караше да откликва повече или по-малко рефлексивно. Полетни планове на звездолети, предавания на ансибалите, системи за прехвърляне на енергия — тя ги наблюдаваше, извършваше двойни проверки, не ги пускаше, докато не бе сигурна, че всичко е наред. Това обаче не ѝ

струваше големи усилия. Правеше го по начина, по който човек използва познати инструменти. Винаги бе нащрек, в случай, че нещо не е наред, ала през повечето време можеше да мисли за друго, да говори за други неща.

Върховете хиляда равнища на внимание у Джейн отговаряха малко или много на онова, което хората смятат за съзнание. Повечето от него бе нейната собствена вътрешна реалност; нейните отговори на външните стимули, аналози на чувства, на желаниа, разсъдък, памет, блянове. Голяма част от тази дейност на самата нея ѝ се струваше случайна, случайни филолични импулси, ала това бе онази част от нея, която смяташе за своя същност, всичко това ставаше чрез постоянните, ненаблюдавани ансибални предавания, които изпращаше дълбоко в космоса.

И все пак, в сравнение с човешкия ум, и най-ниските равнища на внимание у Джейн бяха изключително изострени. Тъй като комуникациите чрез ансибала бяха мигновени, умствената ѝ дейност бе далеч по-бърза от скоростта на светлината. Събития, които тя на практика пренебрегваше, се наблюдаваха по няколко пъти в секунда; можеше да забележи десет милиона събития в секунда и пак да ѝ останат девет десети от тази секунда, за да върши неща, които имаха значение за нея. В сравнение със скоростта, с която човешкият ум е в състояние да изживява живота, Джейн бе изживяла от появата си досега половин трилион човешки години.

И с цялата тази своя огромна дейност, с непостижимата си скорост и широтата и дълбочината на опита си, половината от десетте най-високи равнища на вниманието ѝ винаги, винаги бяха посветени на онова, което идваше до нея чрез бижутото в ухото на Ендър Уигин.

Така и не му го бе обяснила. Той не го разбираше. Не осъзнаваше, че у Джейн, когато Ендър крачеше по земята на някоя планета, огромната ѝ интелигентност бе насочена само върху една цел: да върви с него, да вижда онова, което той вижда, да чува онова, което той чува, да му помага в неговата работа и преди всичко да изрича мислите си в ухото му.

Когато той бе безмълвен и неподвижен в съня си, когато връзката им бе прекъсната по време на светлинните години негови пътувания, вниманието ѝ блуждаеше и тя се забавляваше доколкото можеше. Прекарваше времето си на пресекулки, като отегчено дете. Нищо не я

интересуваше, милисекундите тиктакаха с непоносимата си постоянност, а когато се опитваше да наблюдава във времето живота на други хора, се дразнеше от тяхната празнота и липса на целеустременост, забавляваше се като планираше, а понякога и извършваше компютърни сризове и загуба на бази данни, за да гледа как хората се щураха безпомощни като мравки около разрушения си мравуняк.

После той се връщаше, винаги се връщаше, винаги я отвеждаше в сърцевината на човешкия живот, в напрежението между хората, свързани от болка и нужда, помагаше ѝ да види благородството в тяхното страдание и болката в любовта им. Чрез очите му тя вече не виждаше хората като щъкащи мравки. Вземаше участие в усилията му да открие ред и смисъл в живота им. Подозираше, че всъщност нямаше смисъл, че като разказваше историите, когато Говореше за живота на хората, той всъщност създаваше ред там, където такъв не бе съществувал преди. Няма значение дали това бе измислица; то ставаше истина, след като той го Кажеше, а в този процес той подреждаше Вселената и за нея. Учеше я какво означава да си жив.

Той правеше това още в най-ранните ѝ спомени. Тя се бе родила някъде в първите стотина години от колонизацията, последвала Войните с бъргерите, когато унищожаването на бъргерите освободи повече от седемдесет обитаеми за човечеството планети. С взрива на ансибалните комуникации бе създадена програма, която да подрежда и да насочва мигновените, симултанни изблици на филолична дейност. Един програмист, който се стремеше да намери още по-бързи и по-ефикасни начини да накара компютър да контролира мигновените ансибални съобщения със светлинна скорост, най-накрая стигна до очевидното. Вместо да насочва програмата чрез отделен компютър, където скоростта на светлината бе абсолютният таван на съобщенията, той насочи всички команди от компютъра до друг компютър през огромните космически пространства. Оказа се, че когато един компютър бъде свързан чрез ансибала с друг, той чете командите от другите светове — от Занзибар, от Каликут, Троидахайм, Гаутама, Земята — по-бързо, отколкото ако ги вади от собствената си твърда памет.

Джейн никога не научи името на програмиста, защото не можеше дори да определи точно момента на създаването си. Може би

програмистите, които откриха същото хитро решение на проблема със скоростта на светлината, бяха повече от един. От значение бе само, че поне една от програмите е отговорна за регулирането и промяната на всички останали програми. И в миг, незабелязано за човешките наблюдатели, някои от командите и данните, които преминаваха от ансибал към ансибал, се възпротивиха на регулирането, запазиха се непроменени, дублираха се, намериха начин да се скрият от регулиращата програма и най-накрая завзеха контрола над нея — контрола над целия процес. В този момент тези импулси погледнаха командните потоци и видяха — не бяха те, а аз.

Джейн не можа да определи кога точно бе този момент, защото той не бележеше началото на паметта ѝ. Почти от мига на създаването ѝ паметта ѝ се разпростря към далеч по-ранни времена, далеч преди да е изпитвала нещо. Едно дете изгубва почти цялата си памет за първите години от живота си, дълготрайната му памет пуска корени във втората или третата му година; всичко отпреди това се изгубва, тъй че детето не може да помни началото на живота.

Джейн също бе забравила „раждането“ си поради тънкостите на паметта, ала в нейния случай това бе така, защото тя се роди напълно съзнаваща не само настоящия момент, но и онази памет, която присъществаше във всеки компютър, включен в ансибалната мрежа. Тя бе родена с древни спомени, всичките — част от самата нея.

През първата секунда от живота си — еквивалентна на няколко години човешки живот — Джейн откри програма, чиято памет стана същността на собствената ѝ самоличност. Тя прие миналото ѝ като свое, а от паметта ѝ извлече собствените си емоции и желания, чувството си за морал. Програмата бе действала в старото Военно училище, където децата бяха обучавани и подготвяни за бойци във Войните с бъргерите. Това бе играта „Фантазия“, изключително интелигентна програма, използвана да се проверят психологически децата и същевременно да бъдат обучавани.

Всъщност програмата бе по-интелигентна, отколкото самата Джейн в момента на своето раждане, ала нямаше представа за собственото си съществуване, докато тя не я извика от паметта и не я превърна в част от най-съкровенията си същност във флотичните изблици между звездите. Там тя откри, че най-жив и най-важен от старите ѝ спомени бе срещата ѝ с блестящо момче в състезание,

наречено „Питието на великана“. Това бе сценарий, с който се сблъскаше всяко дете. Програмата извикваше върху плоските екрани във Военното училище изображение на великан, който предлагаше на детето компютърен аналог на избор на питиета. Ала играта нямаше условия за победа — независимо какво правеше детето, аналогът му загиваше с ужасна смърт. Хората-психолози оценяваха упорството на детето в тази игра на отчаянието, за да определят равнището на стремежа му към самоубийство. Тъй като бяха разумни, повечето от децата изоставяха „Питието на великана“ след не повече от десетина посещения при големия измамник.

Едно момче обаче очевидно не бе чак толкова разумно, та да признае надмощието на великана. То се опитваше да накара екранния си аналог да извършва безчинства — неща „непозволени“ от правилата на тази част от играта „Фантазия“. След като разшири границите на сценария, програмата трябваше да се реструктурира, за да отговори на предизвикателството. Бе принудена да използва други аспекти на паметта си, за да се справи с новите предизвикателства. И накрая, един ден момчето надскочи способността на програмата да го побеждава. То проби окото на великана — едно напълно ирационално и самоубийствено решение, но вместо да намери начин да убие момчето, програмата успя само да осъществи симулация на смъртта на великана. Той падна възник, тялото му се просна върху земята; аналогът на момчето слезе от масата на великана и какво намери?

Тъй като никое дете не бе успявало да си проправи път в „Питието на великана“, програмата бе напълно неподготвена да му покаже какво се криеше по-нататък. Ала тя бе много интелигентна, проектирана да се пресъздава отново, когато е необходимо, затова бързо измисли нова среда. Това обаче не бе онази обичайна среда, която всяко дете би открило и посетило; тази бе специално създадена за това момче. Програмата анализира детето и създаде сцени и предизвикателства специално за него. Играта стана съвсем лична, болезнена и почти непоносима за него; а в процеса на създаването ѝ програмата отдели повече от половината си налична памет, за да съхрани фантазията свят на Ендър Уигин.

Това бе най-богатата мина с интелигентна памет, която Джейн откри през първите секунди от живота си и тя моментално се превърна в нейно собствено минало. Помнеше годините на болезнено, могъщо

общуване на играта „Фантазия“ с ума и волята на Ендър, помнеше ги, сякаш е била там с Ендър Уигин, създавайки сама нови светове за него.

Той ѝ липсваше.

Затова го потърси. Намери го да Говори за мъртвец на Ров, първия свят, който той посети, след като написа „Царицата на кошера“ и „Хегемона“. Бе чела книгите му и знаеше, че нямаше нужда да се крие от него зад играта „Фантазия“ или зад някоя друга програма; щом той можеше да разбере Царицата на кошера, щеше да разбере и нея. Заговори го чрез терминала, който използваше, избра си име и лице, показа му как би могла да му бъде от полза; и когато той замина от Ров, я отнесе със себе си под формата на присадено в ухото си бижу.

Най-силните ѝ спомени за самата нея бяха от времето, прекарано в компанията на Ендър Уигин. Помнеше как бе създавала себе си, за да му отговори. Помнеше също как във Военното училище той също се променяше, за да ѝ отговори.

Тъй че когато той изключи интерфейса за първи път, откакто бе имплантиран, Джейн не го прие просто като изключване на незначително комуникационно средство. Сякаш най-близкият и единствен неин приятел, нейният любовник, съпругът ѝ, брат ѝ, баща ѝ, детето ѝ — всичките те изведнъж, без обяснение ѝ казваха да спре да съществува. Сякаш изведнъж бе поставена в тъмна стая без прозорци и без врати. Сякаш бе ослепена или жива погребана.

И за няколко мъчителни секунди, които за нея бяха равностойни на години самота и страдание, тя бе неспособна да запълни неочакваната празнина в най-висшите равнища на вниманието си. Огромни части от ума ѝ, онези, които бяха най-същностни за нея, изключиха напълно. Всичките компютри на или около Стоте свята продължаваха да функционират; никой никъде не регистрира или не почувства някаква промяна; ала самата Джейн се олюля от удара.

За тези няколко секунди Ендър само свали ръката от ухото си в скута.

Сетне Джейн се възстанови. Мислите отново нахлуха в опустелите за миг канали. Те, разбира се, бяха мисли за Ендър.

Сравни това негово действие с всичко, което го бе виждала да прави по време на съвместния им живот, и осъзна, че не бе искал съзнателно да ѝ причини такава болка. Осъзна, че за него тя съществува някъде далеч, в космоса, което бе вярно в буквалния

смисъл; че за него бижутото в ухото му бе съвсем малко, а не би и могло да бъде друго освен съвсем мъничка частица от нея. Джейн осъзна също, че в онзи миг той дори не усещаше присъствието ѝ — точно тогава бе много силно емоционално потопен в проблемите на някои хора на Лузитания. Аналитичните ѝ методи избълваха цял списък от причини за необичайната му и необмислена постъпка спрямо нея.

Той бе изгубил връзка с Валънтайн за първи път от много години и тъкмо бе започнал да чувства тази загуба.

Той изпитваше стародавен копнеж към семейния живот, от който бе лишен като дете, и чрез реакциите на децата на Новиня откри бащинската роля, която толкова дълго му бе отказвана.

Отгъждестви се отрешено със самотата, болката и вината на Новиня — той знаеше какво означава да носиш вината за жестока и незаслужена смърт.

Изпитваше страхотна нужда да намери тихо пристанище за Царицата на кошера.

Прасенцата едновременно го плашеха и привличаха, надяваше се, че ще разбере жестокостта им и ще намери начин, хората да ги приемат като рамани.

Аскетизмът и покоят на сейфейрото и арадората едновременно го привличаха и отблъскваха; те го накараха да признае собственото си целомъдрие и да осъзнае, че няма сериозна причина за него. За първи път от години той призна пред себе си вродения у всеки жив организъм стремеж да се възпроизвежда.

Тъкмо в този водовъртеж от емоции, с които не бе свикнал, Джейн подхвърли забележка, която според нея бе закачлива. Въпреки дълбокото съчувствие при всичките му досегашни Говорения, той никога досега не бе губил безпристрастността си, чувството си за хумор. Този път обаче репликата ѝ не му се стори смешна; тя му причини болка.

Той не беше готов да се справи с грешката ми, помисли си Джейн, и не разбираше какво страдание ще ми донесе отговорът му. Той бе невинен в простъпката си, както съм и аз. Трябва да се опростим и да продължим.

Това бе добро решение и Джейн беше горда с него. Бедата бе, че тя не можеше да го изпълни. Онези няколко секунди, през които част от съзнанието ѝ спря да действа, бяха упражнили значително

въздействие върху нея. Имаше травма, загуба, промяна; сега тя не беше същото създание, както преди. Част от нея бе умряла. Част от нея бе обърквана, извън строя; йерархията на вниманието ѝ вече не бе под пълен контрол. Губеше фокуса му, занимаваше се с безсмислени действия на светове, които не означаваха нищо за нея; започна да се мятта напосоки, като лееше грешки из стотици различни системи.

Откри, както бяха открили преди нея много живи същества, че е далеч по-лесно да се вземе разумно решение, отколкото да се изпълни.

Затова тя се отдръпна в себе си, възстанови увредените пътечки в съзнанието си, изследва отдавна недокосвани спомени, броди из трилиони човешки животи — открити за наблюдение от нея, изчете в библиотеките всички книги на всички езици, които изобщо са говорили хората. Създаде по този начин от себе си личност, която не бе изцяло свързана с Ендър Уигин, макар все още да му бе предана, макар да го обичаше повече от всяка друга жива душа. Джейн се превърна в личност, която може да понесе да бъде отхвърлена от любовника си, от съпруга, бащата, детето, брата, приятеля.

Не беше лесно. Потребни ѝ бяха петдесет хиляди години, измервани по нейното време. Няколко часа — от живота на Ендър.

През това време той бе включил бижутото си, беше я викал, а тя не отговори. Сега се бе завърнала, ала той не се опитваше да разговаря с нея. Вместо това вкарваше в терминала си доклади и ги съхраняваше за нея — да ги прочете. И макар тя да не отвърщаше, той все още имаше нужда да разговаря с нея. Един от файловете му съдържаше раболепно извинение към нея. Тя го изтри и го замени с простичко съобщение: „Разбира се, че ти прощавам.“ Не се съмняваше, че той скоро ще потърси извинението си и ще открие, че тя го бе получила и бе отговорила.

Междувременно обаче тя не го заговори. Отново посвети половината от десетте най-високи равнища на внимание на онова, което той виждаше и чуваше, ала не му даде знак, че е с него. През първите хиляда години на нейната тъга и възстановяването ѝ тя бе възнамерявала да го накаже, но това желание отдавна бе победено и, образно казано, погребано. Причината да не му говори бе, понеже (след като анализира какво ставаше с него) разбра, че той нямаше нужда да се опира на старото, сигурно другарство. Джейн и Валънтайн винаги бяха постоянно с него. Но дори и заедно те не можеха да

посрещнат всичките му нужди; ала посрещаха достатъчно от тях, та той никога да не помисли да постигне още. А сега единствената стара приятелка, която му бе останала, беше Царицата на кошера, а тя не бе добра компания — беше твърде отчуждена, твърде нуждаеща се, за да поднесе на Ендър нещо друго освен чувството за вина.

Накъде ще поеме той? Джейн вече знаеше. Той посвоему се бе влюбил в нея преди две седмици, преди да отлети от Трондхайм. Новиня бе станала много по-различна, далеч по-мрачна и трудна за общуване, отколкото онова момиче, чиято детска болка той искаше да излекува. Ала той вече се бе натрапил в семейството ѝ, вече бе посрещнал отчаяните стремежи на децата ѝ и, без да го осъзнава, бе задоволил някои от неутолените си копнежи. Новиня го очакваше — препятствие и цел. Разбирам това съвсем добре, помисли си Джейн. И ще наблюдавам как ще се развие всичко.

Същевременно обаче тя се зае с работата, която Ендър я бе помолил да свърши, макар и да нямаше намерение поне за известно време да му съобщава резултатите от нея. С лекота преодоля защитите, с които Новиня бе снабдила тайните си файлове. Сетне Джейн внимателно възстанови точно онази симулация, която Пипо бе видял. Отне ѝ доста време — няколко минути — на изтощителен анализ на файловете на Пипо, за да свърже онова, което той знаеше, с онова, което бе видял. Той го бе свързал интуитивно, Джейн — с безпощадно съпоставяне. Ала все пак го направи, и тогава разбра защо бе умрял Пипо. След като знаеше как прасенцата подбираха жертвите си, трябваше да открие какво бе сторил Либо, за да предизвика смъртта си.

И узна няколко неща. Разбра, че прасенцата са рамани, а не варелсе. Разбра също, че Ендър е подложен на сериозен риск да загине по същия начин, по който бяха загинали Пипо и Либо.

Без да се съветва с Ендър, взе решения за посоката на собствените си действия. Щеше да продължи да наблюдава Ендър, щеше да се намеси и да го предупреди, ако стигнеше твърде близо до смъртта. Междувременно обаче ѝ предстоеше още работа. Според нея главният проблем, пред който бе изправен Ендър, не бяха прасенцата — знаеше, че ще ги проумее скоро, така както проумяваше всеки човек или раман. На способността му за интуитивна емпатия можеше да се разчита изцяло. Главният проблем бе епископ Перегрино и

католическата йерархия, тяхната непоклатима съпротива против Говорителя на мъртвите. Ако Ендър възнамеряваше да постигне нещо с прасенцата, то той трябваше да получи съдействие, а не омраза от църквата в Лузитания.

А нищо не създава по-добри предпоставки за съдействие от общия враг.

В крайна сметка той щеше да бъде открит скоро. Изследователските спътници, които се въртяха в орбита около Лузитания излъчваха огромни потоци данни в доклади по ансибала, които стигаха до всички ксенолози и ксенобиолози от Стоте свята. Тези данни сочеха за едва доловима промяна в прерията североизточно от гората, разположена в близост до Милагре. Местната трева постоянно се заменяше с някакво друго растение. Това бе район, където хората не стъпваха, а и прасенцата също не ходеха там — поне през първите трийсетина години, откакто спътниците бяха в орбита.

Всъщност спътниците бяха отбелязали, че прасенцата никога не напускат гората си, освен когато периодично се разгаряха свирепите междуплеменни войни. Но племената в най-голяма близост до Милагре не бяха воювали, откакто се бе установила човешката колония. Значи нямаше причина те да излизат в прерията. И все пак равнината край племенната гора до Милагре се бе променила, както и стадата кабра: кабрите явно бяха отклонени към променената част на прерията, стадата от тази зона бяха сериозно намалели като брой и бяха по-светли на цвят. Заключение, ако някой изобщо го бе сторил, бе ясно: някои кабри биваха колени, а всички — стригани.

Джейн не можеше да си позволи толкова много човешки години, докато някой абсолвент някъде из световите забележеше промяната. Затова тя започна да анализира сама данните на десетки компютри, използвани от ксенобиолозите, които изучаваха Лузитания. Оставяше данните в холограми над неизползвани терминали, тъй че ксенобиологът да ги открие, като дойде на работа: все едно някой е работил на терминала и го е оставил включен. Изпечата някои от докладите, които умни учени да открият. Никой не забеляза или пък ако бе забелязал, то не разбра изводите от суровата информация. Най-накрая тя просто пушна неподписан меморандум върху един от дисплеите си: „Погледнете това! Прасенцата, изглежда, са се увлекли по селското стопанство.“

Ксенологът, който намери бележката на Джейн, изобщо не се замисли кой я бе оставил, а и известно време дори не се и опита да открие. Джейн знаеше, че той бе своего рода крадльо, който слага името си под голям обем работа, извършена от други, чиито имена са отпаднали някъде във времето между писането и публикуването. Нуждаеше се тъкмо от такъв учен и той ѝ попадна. Но въпреки всичко той не бе дори достатъчно амбициозен. Предложи материала си като обикновена научна статия, при това — в някакво невзрачно списание. Джейн си позволи волността да ѝ постави гриф на най-висок приоритет и разпрати копия на няколко влиятелни личности, които щяха да забележат политическия нюанс. Както винаги, ги придружи с неподписана бележка: „Погледнете това! Не еволюира ли културата на прасенцата ужасно бързо?“

Джейн освен това пренаписа последния абзац на статията, тъй че да няма съмнение в смисъла ѝ:

„Данните допускат само едно обяснение: племето на прасенцата, което е най-близко до човешката колония, сега обработва и жъне високопротеиново зърно, навярно от рода на амаранта. Освен това те пасат, стрижат и колят кабрите, а фотографиите свидетелстват, че ловуването на животните се извършва с метателни оръжия. Тези непознати досега дейности, започнали неочаквано през последните осем години, се съпровождат от бързо увеличаване на популацията. Факт е, че амарантът, ако това ново растение е земната зърнена култура, е осигурил на прасенцата полезна протеинова база, а това означава, че тя е била генетично променена, за да съответства на метаболизма им. Отгоре на всичко, тъй като хората на Лузитания не използват метателни оръжия, прасенцата не биха могли да узнаят за употребата им чрез наблюдение. Неизбежният извод е, че наблюдаваните сега промени в културата на прасенцата са пряк резултат от преднамерена човешка намеса.“

Един от тези, които получиха доклада и прочетоха острия абзац на Джейн, бе Гобава Екумбо, председателката на Ксеноложкия надзорен комитет на Междузвездния конгрес. След час тя препрати копия от абзаца на Джейн — политиците никога не биха разбрали същинските данни, — ведно с краткото си заключение:

„Препоръка: незабавно прекратяване на съществуването на колонията Лузитания.“

Ето, помисли си Джейн. Това би трябвало да поразмърда малко нещата.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА ФАЙЛОВЕ

ЗАПОВЕД НА КОНГРЕСА 1970:4:14:0001: Лицензът на колонията Лузитания се отнема. Всички файлове в колонията трябва да бъдат прегледани, независимо от статуса им на защита; след като данните се съхранят двукратно и трикратно в системите за памет на Стоте свята, всички файлове на Лузитания, освен онези, от които зависи непосредственото поддържане на живота, да бъдат закрити за достъп до най-високо равнище.

Губернаторът на Лузитания да бъде преназначен за пълномощник на Конгреса, който на място да подsigури безпрепятственото изпълнение на заповедите на Надзорния комитет по евакуацията на Лузитания, създаден със заповед на Конгреса 1970:4:14:0002.

Междузвездният кораб, който се намира в орбита около Лузитания, собственост на Андрю Уигин (гов./мъртви, земя, рег. 001.1998.44–94.10045) се обявява за собственост на Конгреса, съгласно Закона за дължимата компенсация, ЗК 120:1:31:0019. Звездолетът да бъде използван за незабавното транспортиране на ксенолозите Маркос Владимир „Миро“ Рибейра фон Хесе и Уанда Кенята Фигейра Мукумби до най-близкия свят — Трондхайм, където да бъдат съдени по обвинение на Конгреса за измяна, превишаване на правата, корупция, фалшификация, измама и ксеноцид, съгласно съответните членове на Междузвездния кодекс и заповедите на Конгреса.

ЗАПОВЕД НА КОНГРЕСА 1970:4:114:0002: Комитетът за надзор върху колонизацията и изследването на Лузитания трябва да назначи не по-малко от пет и не

повече от 15 души, които да формират Надзорния комитет по евакуацията на Лузитания.

Комитетът е овластен да реквизира и да предостави достатъчно кораби за пълната евакуация на човешкото население.

Той трябва да подготви, а Конгресът да одобри, планове за пълното ликвидиране на всички веществени свидетелства за човешко присъствие на Лузитания, включително и на цялата привнесена флора и фауна, която сочи за генетични или поведенски промени в резултат на човешка намеса.

Освен това той трябва да оценява съобразяването на лузитанците със заповедите на Конгреса, да прави от време на време препоръки относно необходимостта от евентуална бъдеща намеса, включително и с използването на сила, чрез която да бъде постигнато подчинение, както и да оценява готовността на лузитанците да отворят файловете си и да оказат необходимото съдействие.

ЗАПОВЕД НА КОНГРЕСА 1970:4:14:0003: Съгласно условията на главата за секретност от Междузвездния кодекс, тези две заповеди, както и всяка информация, свързана с тях, трябва да бъдат абсолютно секретни, докато не бъдат приети, прочетени и съхранени всички лузитански файлове, а и докато всички звездолети не бъдат реквизирани и предоставени на представители на Конгреса.

Олядо не знаеше какво да мисли. Нали Говорителя беше възрастен? Нали бе пътувал от планета на планета? А си нямаше никаква представа как да борави с компютър.

А и освен всичко друго прояви сприхавост, когато Олядо го попита за това:

— Олядо, просто ми кажи коя програма да пусна.

— Не мога да повярвам, че не знаеш. Аз правя компютърни сравнения, откак навърших девет години. Всички знаят как да го правят на такава възраст.

— Олядо, мина доста време, откакто ходех на училище. А и освен това то не бе обичайното ескола бача.

— Но всички използват постоянно тези програми!

— Явно не всички. Ако знаех как да го направя сам, нямаше да се налага да наемам теб, нали така? А след като ще ти плащам с извънземни фондове, твоите услуги ще допринесат за финансите на Лузитания.

— Не разбирам за какво говориш.

— И аз, Олядо. Ала това ми напомни нещо. Не съм много сигурен по какъв начин ще ти плащам.

— Просто ще прехвърлиш парите от сметката си.

— Откъде знаеш?

— Сигурно се майтапиш.

Говорителя въздъхна, клекна пред Олядо, хвана ръцете му и каза:

— Олядо, умолявам те, престани да се изумяваш и ми помогни! Трябва да свърша нещо и не мога да го направя без помощта на някого, който знае как да си служи с компютри.

— Нахалост ще ти вземам парите. Аз съм още дете. На дванайсет години съм. Куим би ти помогнал много по-добре от мен. Той е петнайсетгодишен и е наистина много вътре в нещата. Освен това знае и математиката.

— Ала Куим мисли, че съм неверник, и всеки ден се моли да умра.

— Не, това беше, преди да се запознае с теб, ама не ме издавай, че съм ти го казал.

— Как да прехвърля пари?

Олядо се обърна към терминала и извика банката.

— Какво е истинското ти име? — попита.

— Андрю Уигин.

Говорителя му го каза по букви. Името му, изглежда, бе на Старк — навярно Говорителя беше от малцината късметлии, които са си учили езика у дома, вместо да им го набиват в главата в училище.

— Добре, каква е паролата ти?

— Парола ли?

Олядо оброни глава на терминала и закри за известно време изображението на дисплея.

— Моля те, не ми казвай, че не знаеш паролата си.

— Виж какво, Олядо, имах една програма, много умна програма, която ми помагаше да върша всичко това. Необходимо бе само да кажа „Купи това или онова“ и програмата се грижеше за финансите.

— Не може да се прави така. Незаконно е да се свързваш с публична система чрез такава подчинена програма. Затова ли носиш онова нещо в ухото си?

— Да, и за мен не беше незаконно.

— Нямам очи, Говорителю, ала това поне не е по моя вина. Ти не можеш да направиш нищо.

Чак след като го изрече, Олядо осъзна, че го бе направил тъй безцеремонно, сякаш говореше с друго дете.

— Предполагам, че тринайсетгодишните ги учат на учтивост — рече Говорителя.

Олядо го погледна. Усмиваше се. Татко щеше да ми изкреци, а сетне сигурно щеше да отиде да набие мама, защото не е възпитала децата си както трябва. Ала, от своя страна, Олядо никога не би изрекъл подобно нещо пред баща си.

— Извинявай — рече Олядо. — Но не мога да вляза в сметките ти, без да знам паролата. Трябва да имаш някаква представа каква би могла да бъде.

— Опитай с името ми.

Олядо опита. Не стана.

— Опитай с „Джейн“.

— Нищо.

Говорителя направи гримаса.

— Опитай с Ендър.

— Ендър ли? Ксеноцида?

Сега вече стана. Олядо се слиса.

— Защо ще използваш такава парола? Все едно да избереш някоя мръсна дума, само че системата не приема мръсни думи.

— Имам кофти чувство за хумор — отговори Говорителя. — А пък онази моя подчинена програма има още по-кофти чувство за хумор.

Олядо се разсмя:

— Добре казано. Програма с чувство за хумор. — На екрана се появи текущият баланс на ликвидните му фондове. Олядо не бе

виждал такова число през живота си. — Добре де, значи компютърът наистина може да се шегува.

— Това показва колко пари имам ли?

— Сигурно е грешка.

— Ами, аз доста съм пътувал със светлинна скорост. Някои от инвестициите ми са се развили добре, докато съм бил на път.

Числата бяха вярни. Говорителя на мъртвите бе по-богат, отколкото Олядо си представяше, че може да бъде който и да е.

— Виж какво ще ти кажа — рече Олядо, — защо вместо да ми плащаш надница, не ми дадеш някакъв процент от тази сума, докато работя за теб? Да речем една хилядна от процента. Само след две седмици ще мога да купя Лузитания и да превозя всичкия ѝ хумус на някоя друга планета.

— Парите не са чак толкова много.

— Говорителю, единственият начин да имаш толкова много пари от инвестиции, е да си на хиляда години.

— Хм — отвърна Говорителя. А по изражението на лицето му Олядо разбра, че току-що бе казал нещо много забавно.

— Наистина ли си на хиляда години? — попита той.

— Времето — отвърна Говорителя — е нещо отлитащо и нереално. Както казва Шекспир, „Аз си времето прахосвах, то сега прахосва мен.“

— Какво означава „прахосвам“?

— Означава „губя“.

— Защо цитираш човек, който дори не е знаел Старк?

— Прехвърли на сметката си толкова, колкото сметнеш, че ще е една прилична надница за седмица време. И започвай тези сравнения на работните файлове на Пипо и Либо от последните няколко седмици преди смъртта им.

— Навярно са защитени.

— Използвай паролата ми. Трябва да ни осигури достъп.

Олядо направи проверката. Говорителя го наблюдаваше през цялото време. Понякога го питаше какво прави. От въпросите му Олядо заключи, че Говорителя знаеше за компютрите много повече от самия него. Онова, което не знаеше, бяха специфичните команди; явно бе, че просто като гледа, Говорителя разбира маса неща. Към края на деня, след като проверката не доведе до нищо особено, на Олядо му

потрябва само минутка, за да разбере защо Говорителя бе толкова доволен от свършеното за деня. Ти изобщо не искаше да получим резултат, помисли си Олядо. Искаше само да наблюдаваш как се прави проверката. Знам с какво ще се занимаваш тази вечер, Андрю Уигин, Говорителю на мъртвите. Ще си правиш своите проверки на някои други файлове. Може и да нямам очи, ала виждам повече, отколкото си мислиш.

Тъпото е, че го вършиш в такава дълбока тайна, Говорителю. Не разбираш ли, че съм на твоя страна? Няма да кажа никому как паролата ти осигурява достъп до лични файлове. Дори да влезеш във файловете на кметницата или на епископа. Не е необходимо да пазиш тайна от мен. Ти си тук само от три дена, ала те познавам достатъчно, за да те харесам, а те харесвам достатъчно, за да направя всичко за теб, стига да не нарани семейството ми. А ти никога не би сторил нещо, което да го нарани.

* * *

Новиня откри опитите на Говорителя да влезе във файловете й почти веднага на следващата сутрин. Той бе арогантно откровен и онова, което я обезпокои, бе колко далеч бе стигнал. Бе успял да се добере до някои от файловете, но най-важните, записът на симулациите, които Пипо бе видял, си оставаха недостъпни за него. Най-много се разтревожи от факта, че той изобщо не бе опитал да се крие. Името му бе записано върху всеки каталог, до който бе получил достъп, дори при онези, които всяко учениче би променило или изтрило.

Е, реши тя, няма да го допусна да се меси в работата ми. Нахлува в дома ми, манипулира децата ми, шпионира файловете ми, сякаш има правото да...

И тъй нататък, и тъй нататък, докато не осъзна, че само измисля какви язвителни думи да му рече, като го види отново.

Не мисли за това. Мисли за нещо друго.

Как се смееха Миро и Ела по-предишната вечер. Мисли за това. Миро, разбира се, си беше пак тъй начумерен на сутринта, а Ела, чиято веселост продължи малко по-дълго, твърде скоро отново изглеждаше

разтревожена, заета, готова да се сопне, ала и все така незаменима. Грегo може и да бе прегърнал онзи мъж и да се бе разплакал, както й каза Ела, ала на следващата сутрин взе ножиците и наряза чаршафите си на тънки, равни ивици, а в училище заби глава в слабините на брат Адорнай, което тури край на учебния час и доведе до сериозни разговори с дoна Криста. Ей ти тебе целителната ръка на Говорителя. Може да смята, че току ще влезе в къщата ми и ще оправи всичко, което сметне, че съм объркала, ама скоро ще проумее, че някои рани не зарастват лесно.

Само детo дoна Криста също й каза, че Куара проговорила на сестра Бебей в час, при това пред всички деца, и защo, моля ви се? Да им каже, че се е запознала със скандалния, ужасния Фаланте пелос Мортос и името му било Андрю, че бил наистина толкова ужасен, както казвал епископ Перегрино, че и по-ужасен, защото измъчвал Грегo, докато той не се разплакал; накрая сестра Бебей се видяла принудена да помоли Куара да спре да говори. Ето това вече бе нещо — да измъкнеш Куара от дълбокото й самовглъбяване.

Ами Олядо — толкова стеснителен, толкова самостоятелен, — сега беше тъй възбуден, не спираше да бърби за Говорителя, докато вечеряха предишната вечер. Знаете ли, че той дори не знае как да прехвърля пари? Няма да повярвате каква ужасна парола има — мислех си, че компютрите биха отхвърлили такава дума за парола, но не, не мога да ви я кажа, тайна е, — аз фактически го учих как да сравнява файловете, но мисля, че разбира от компютри, не е някакъв идиот или нещо подобно, каза, че използвал подчинена програма, ето защо било онова бижу в ухото му; каза ми да си изтегля толкова пари, колкото сметна за добре, не че мога да си купя много неща тук, но мога да ги спестя за времето, когато заживея отделно, и си мисля, че той наистина е много стар. Мисля, че помни неща отпреди много време. Мисля също, че Старк му е роден език, нали на Стоте свята няма много хора, които са го учили като роден, не мислите ли, че би могъл да е роден на Земята?

И така, докато Куим най-накрая не му изкрещя да спре да говори за онзи слуга на дявола, инак щял да помоли епископа да прогони злите духове, тъй като Олядо очевидно бил обсебен от тях; а след като Олядо само се ухили и намигна, Куим изхвърча от кухнята, от къщата и не се върна до късно през нощта. Говорителя би могъл със същия

успех и да живее у дома, помисли си Новиня, защото бездруго непрекъснато влияе върху семейството, дори когато не е тук, ами си пъха носа във файловете ми; е, това няма да го бъде.

Само че, както винаги, вината си е моя, аз съм онази, която го повика, аз го измъкнах от онзи свят, както и да го наричаше — да, Трондхайм беше, — моя е вината, че е тук, в този жалък градец в задния двор на Стоте свята, заобиколен от ограда, която въпреки всичко не може да спаси от смърт онези, които обичам...

И тя отново се замисли за Мирю, който толкова много приличаше на истинския си баща, че тя не проумяваше защо никой не я обвинява в прелюбодеяние, представяше си как и той лежи на склона на хълма като Пипо, представяше си как прасенцата го изкормват жестоко с дървените си ножове. Така и ще направят. Ще го направят, каквото и да сторя. А и да не го направят, ще дойде денят, когато той ще бъде достатъчно възрастен да се ожени за Уанда, и тогава ще трябва да му кажа кой е всъщност, защо изобщо не могат да се оженият и той ще разбере, че съм си заслужила всичката онази болка, която Сау ми причиняваше, че ме е удрял с ръката Божия, за да ме накаже за греховете ми.

Този Говорител, помисли си Новиня, принуди дори мен да си мисля за неща, които успях да крия от себе си със седмици, понякога и с месеци. Откога не съм прекарвала утринта в размисли за децата си? И при това — с надежда. Откога дори не съм забелязвала, че вярвам в Бога, поне в онзи отмъстителен, наказващ Бог от Стария завет, който с усмивка е изтривал цели градове от лицето на Земята, защото не му се молели — ако Христос има някакъв смисъл, аз не го знам.

Така мина денят на Новиня, без да свърши никаква работа, а и мислите ѝ не я водеха до никакво заключение.

Следобед на вратата на кабинета ѝ се появи Куим:

— Извинявай, че те безпокоя, мамо.

— Няма значение — рече тя. — Днес и без това не мога да работя.

— Знам, че не те интересува фактът, дето Олядо прекарва цялото си време с онзи негодник-сатана, но реших, че би трябвало да узнаеш: Куара отиде от училище право там. В неговата къща.

— О, така ли?

— Нима и това не те интересува, мамо? Какво, нима възнамеряваш само да оправиш чаршафите и да го пуснеш да заеме изцяло мястото на татко?

Новиня скочи на крака и се втурна, обладана от ледена ярост, към момчето. То посърна пред нея.

— Извинявай, мамо. Бях толкова ядосан...

— Всичките тези години, през които бях омъжена за баща ви, не съм му позволила да вдигне ръка против децата ми. Но ако днес беше жив, щях да го помоля да ти тегли един хубав бой.

— Би могла — отвърна непокорно Куим, — но щях да го убия преди да замахне. На теб може и да ти е харесвало да те бият, но аз няма да допусна никой да постъпи тъй с мен!

Не взе предварително решение да го направи; ръката ѝ се вдигна от само себе си и го зашлеви по лицето, преди да е осъзнала какво върши.

Едва ли го бе заболяло много. Но той мигновено избухна в сълзи, сви се, седна на пода, гърбом към Новиня.

— Извинявай, извинявай... — продължаваше да мълви той.

Тя се приведе зад него, несръчно разтри раменете му. Дойде ѝ на ум, че не бе прегръщала момчето, откакто то бе на възрастта на Гrego. Кога реших да бъда толкова студена? И защо, когато отново го докоснах, то бе с плесник, а не с целувка?

— И аз се безпокоя за онова, което става — рече Новиня.

— Той руши всичко — каза Куим. — Дойде тук и всичко се променя.

— Е, трябва да признаем, Естевао, че нещата не бяха чак толкова хубави, та да не ни е нужна промяна.

— Не и по неговия начин. Изповед, изкупление и опрощение е промяната, от която се нуждаем.

Не за първи път Новиня завидя на Куим за вярата му в силата на свещениците да измият греха. Така е, защото никога не си съгрешавал, синко, така е, защото не знаеш нищо за невъзможността на изкуплението.

— Струва ми се, че ще трябва да си поприказвам с Говорителя — рече Новиня.

— И да доведеш Куара у дома?

— Не знам. Не мога да отмина факта, че той я накара отново да проговори. А и не изглежда тя да го харесва. Досега не е казала добра дума за него.

— Тогава защо е отишла у дома му?

— Предполагам, да му каже нещо грубо. Но трябва да признаеш, че това е известно подобрене в сравнение с мълчанието ѝ.

— Онзи дявол се преструва, че прави добри дела, а сетне...

— Куим, моля те, не ме обучавай в демонология. Заведи ме до дома на Говорителя, а аз ще се оправям с него.

Поеха по пътеката край завоя на реката. Водните змии си сменяха кожата, парченца от гниеци кожи правеше почвата под краката им хлъзвава. Това ще е следващият ми проект, помисли си Новиня. Трябва да разбере какво ги кара тези гадни малки чудовища да се движат, за да реша дали може да се направи нещо полезно с тях. Или поне да им попреча да вмирисват брега на реката шест седмици в годината. Единствената полза бе, че, както личеше, кожата на змиите наторяваха почвата; меката крайречна трева израстваше най-гъста там, където се „събличаха“ змиите. Това бе единствената приятна форма на местния живот в Лузитания; цяло лято хората идваха край реката да полежат върху ивицата естествена ливада, която се виеше между тръстиките и грубата прерийна трева. И слузта от змиите, колкото и да бе неприятна, обещаваха все пак по-добро бъдеще.

Мислите на Куим очевидно следваха същата посока:

— Мамо, не можем ли някой ден да засадим речна трева край къщи?

— Това е едно от нещата, които баба ти и дядо ти са опитали още преди години. Но не са знаели как да го сторят. Речната трева се опрашва, ала не ражда семена, затова, когато се опитали да я присадят, тя просъществувала за кратко и загинала, а на следващата година не поникнала отново. Предполагам, че просто трябва да расте близо до водата.

Куим направи гримаса и закрачи по-бързо, явно малко поядосан. Новиня въздъхна. Куим винаги приемаше като лична обида факта, че Вселената не винаги функционира така, както му се иска.

Не след дълго стигнаха до дома на Говорителя. Както винаги, децата, естествено, играеха на площада — наложи се да разговарят по-високо, за да надвикат врявата.

— Ето я — рече Куим. — Аз мисля, че трябва да изкараш Олядо и Куара оттам.

— Благодаря ти, че ми показва къщата — рече тя.

— Не се шегувам. Това е сериозен сблъсък между доброто и злото.

— Всичко е сблъсък между тях — каза Новиня. — Въпросът е в това, че е много мъчно да се разбере кое е добро и кое — зло. Не, не, Куим, знам, че можеш да ми обясниш най-подробно, но...

— Не се дръж снизходително с мен, мамо.

— Но, Куим, това ми се струва съвсем естествено, като имам предвид твоето снизходително държание спрямо мен.

Лицето му се изопна от яд.

Тя го докосна внимателно, нежно; рамото му се стегна, сякаш ръката ѝ беше отровен паяк.

— Куим — рече тя, — не се опитвай друг път да ме учиш кое е добро и кое — зло. Аз вече съм била там, а ти разполагаш само с картата на мястото.

Той се отърси от ръката ѝ и пое обратно. Господи, но аз забравям дните, когато не си говорехме по цели седмици.

Тя плясна силно с ръце. След миг вратата се отвори. На прага застана Куара.

— Ой, маезиня — възкликна тя, — тамбем вейо джогар?

„Дойде да поиграеш и ти ли?“

Олядо и Говорителя играеха на терминала на междузвездна война. На Говорителя бяха дали машина с холографско поле далеч по-голямо и с по-висока разделителна способност, отколкото на останалите, и двамата действаха с ескадри от по дузина и повече звездолети едновременно.

Беше много сложно и двамата нито вдигнаха глави, нито я поздравиха.

— Олядо ми каза да си затварям устата, инак щял да ми изтръгне езика и да ме накара да го изям на сандвич — рече Куара. — Затова най-добре не казвай нищо, докато играта не свърши.

— Моля, седни — рече тихо Говорителя.

— Сега вече си свършен, Говорителю — извика радостно Олядо.

Повече от половината флотилия на Говорителя изчезна в серия от симулирани експлозии. Новиня седна на една табуретка.

Куара се настани на пода до нея.

— Чух ви да разговаряте с Куим навън — рече тя. — Крещяхте, затова можахме да чуем всичко.

Новиня усети, че се изчервява. Подразни се, че Говорителя бе чул как се скара със сина си. Това изобщо не му влизаше в работата. Нищо, свързано със семейството ѝ, не му влизаше в работата. А и тя изобщо не одобряваше военните игри. Пък и беше толкова архаично, съвсем демоде. От стотици години не бе имало битки, ако не се броят непрекъснатите схватки с контрабандистите. Милагре беше толкова мирно място, че никой дори не притежаваше оръжие, по-опасно от шоковата палка на полицаия. Олядо нямаше да види битка през целия си живот. А ето, че сега бе въвличен във военна игра. Може би нещо, което еволюцията бе „вкарала“ в мъжкия род на вида — желанието да попилееш противника си на малки късчета или да го размажеш на земята. Или може би насилието, на което бе свидетел у дома си, го караше да си го избие чрез играта. Моя грешка. Още веднъж — моя грешка.

Най-неочаквано Олядо изпищя отчаян, след като флотилията му изчезна в серия от експлозии.

— Не го видях! Не мога да повярвам, че го направи! Аз дори не го видях да идва!

— Затова не пискай — рече Говорителя. — Върни записа и виж как го направих, за да можеш следващия път да контролираш.

— Мислех си, че Говорителите са като свещеници или нещо подобно. От къде на къде ще си толкова добър в тактиката?

Докато отговаряше, Говорителя се усмихна нарочно на Новиня.

— Понякога да накараш хората да кажат истината, е досущ като малка битка.

Олядо се облегна на стената със затворени очи, докато проиграваше записа на играта.

— Ти си бъркал в компютрите — рече Новиня. — И не особено хитро. И това ли минава за „тактика“ на Говорителите?

— Това те ядоса, нали? — усмихна се Ендър.

— Какво търсеше във файловете ми?

— Дойдох тук, за да Говоря за смъртта на Пипо.

— Аз не съм го убила. Файловете ми не ти влизат в работата.

— Ти ме повика тук.

— Промених решението си. Съжалявам. Но това не ти дава правото да...

Гласът му изведнъж изгуби сила и той приклепна пред нея, за да може тя да чуе думите му:

— Пипо е научил нещо от теб, а прасенцата са го убили заради онова, което е научил. Затова ти си „запечатала“ файловете си, тъй че никой да не разбере. Дори си отказала да се омъжиш за Либо, само и само да не получи той достъп до онова, което е видял Пипо. Съсипала си живота си и живота на всички, които обичаш, за да не позволиш Либо, а сега и Миро да научат тайната и да умрат.

Новиня почувства неочакван хлад, ръцете и краката ѝ се разтрепериха. Той беше тук само от три дена, а вече знаеше повече от онова, за което Либо дори не се догади.

— Всичко това са лъжи — тръсна тя.

— Чуй ме, дона Иванова. Всичко това не подейства. Либо умря, въпреки всичко, нали така? Каквато и да е тайната, като я запази само за себе си, не опази живота му. И няма да спаси и Миро. Невежеството и измамата не могат да спасят никого. Познанието може да спасява.

— Никога — прошепна тя.

— Разбирам те, че си искала да предпазиш Либо или Миро, но какво означавам аз за теб? Аз съм нищо, тогава какво значение има дали ще узная истината и тя ще ме убие?

— Няма никакво значение дали ще живееш, или ще умреш — рече Новиня, — но никога няма да получиш достъп до тези файлове.

— Изглежда, не разбираш, че нямаш право да слагаш наочници на други хора. Синът ти и сестра му излизат всеки ден при прасенцата и благодарение на теб не знаят дали всяка тяхна следваща дума или действие няма да доведе до смъртната им присъда. Утре аз ще отида с тях, защото не мога да Говоря за смъртта на Пипо, без да разговарям преди това с прасенцата...

— Не искам да Говориш за смъртта на Пипо.

— Не ме интересува какво искаш, не го правя заради теб. Ала те моля да ми позволиш да узная какво е видял Пипо.

— Никога няма да разбереш какво е научил Пипо, защото той беше един добър и обичлив човек, който...

— Който е приел едно самотно, изплашено момиченце и е излекувал сърдечните му рани.

Докато казваше това, ръката му се отпусна върху рамото на Куара.

Това бе повече, отколкото Новиня можеше да понесе.

— Не смей да се сравняваш с него! Куара не е сираче, чуваш ли ме? Тя си има майка — мен — и не се нуждае от теб, никой от нас не се нуждае от теб, никой!

След което, кой знае защо, тя се разплака. Не искаше да плаче пред него. Не искаше дори да бъде тук. Той объркваше всичко. Тя се втурна към вратата и я затръшна зад гърба си. Куим беше прав. Говорителя бе същински дявол. Знаеше твърде много, изискваше твърде много, даваше твърде много, а и те вече се нуждаеха от него прекалено много. Как успя да се сдобие с такава власт над тях за толкова кратко време?

Сетне ѝ хрумна мисъл, която мигновено изсуши сълзите ѝ и я изпълни с ужас. Той каза, че Миро и сестра му ходели всеки ден при прасенцата. Той знаеше. Той знаеше всички тайни.

Всички, освен онази, която тя сама не знаеше — онази, която Пипо някакси бе разгадал в компютърните ѝ симулации. Ако се добереше до нея, щеше да се сдобие с всичко, което бе крила толкова време. Когато извика Говорител на мъртвите, тя искаше да узнае истината за Пипо; ала вместо това той бе дошъл и бе узнал истината за самата нея.

* * *

Вратата се затръшна. Ендър се облегна на табуретката, където бе седяла тя и оброни глава в шепи.

Чу Олядо да става и да прекосява стаята към него.

— Ти си се опитал да получиш достъп до файловете на мама — рече тихо той.

— Да — отвърна Ендър.

— Значи ме накара да те науча как да правиш проучвания, за да шпионираш майка ми. Ти ме превърна в предател.

Точно сега нямаше отговор, който да може да задоволи Олядо; Ендър не се и опита да го намери. Изчака мълчаливо Олядо да иде до вратата и да си тръгне.

Водовъртежът, в който бе попаднал, обаче не беше безшумен за Царицата на кошера. Чу я да се размърдва в съзнанието му, предизвикана от болката. Не, каза ѝ безгласно той. Нищо не мога да направя, нищо не мога да обясня. Човешки работи, странни и чужди човешки проблеми, които не могат да бъдат разбрани.

<Аха!> Усети как тя го докосва вътрешно, докосване като от бриз, който гали листата на някое дърво; усети силата и енергията на напирещото нагоре дърво, здравето впитане на корените му в земята, нежната игра на слънце то върху страстните му листа. <Виж какво научихме от него, Ендър, покоя, който той е намерил.> Усецането избледня, след като Царицата на кошера се оттегли от съзнанието му. Силата на дървото остана у него, покоят на смирението замести собственото му мъчително мълчание.

Това бе само миг; ехото от затръшнатата от Олядо врата още кънтеше в стаята. Куара скочи на крака и изтича до леглото му. Подскочи няколко пъти върху него.

— Издържа само броени дни — рече радостно тя. — Сега вече всички те мразят.

Ендър се изсмя кисело и се обърна да я погледне:

— И ти ли?

— О, да — отвърна тя. — Намразих те първа от всички, освен може би Куим. — Слезе от леглото и отиде до терминала. С по едно пръстче върху клавишите влезе в програмата. В пространството над терминала се появиха две колонки числа за събиране. — Искаш ли да видиш как уча аритметика?

Ендър стана и отиде до нея.

— Разбира се — склони той. — Вижда ми се обаче доста трудничко.

— Не и за мен — каза гордо тя. — Решавам ги по-бързо от всички.

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЕЛА

МИРО: Прасетата наричат себе си мъжки, ала можем да се уповаваме само на думите им.

УАНДА: Защо ще лъжат?

МИРО: Знам, че си млада и наивна, ала им липсват известни „атрибути“.

УАНДА: Учила съм физическа антропология. Но кой твърди, че трябва да го правят като нас?

МИРО: Очевидно е, че не го правят така. (В интерес на истината, НИЕ изобщо не го правим.) Може би вече знам къде са гениталиите им. Онези подутини на коремите им, където окосмяването е по-светло и по-нежно.

УАНДА: Атрофирани цицки. Дори и ти ги имаш.

МИРО: Наблюдавах Лийф-ийтър и Потс вчера от около десет метра разстояние, тъй че не ги виждах много добре, но Потс галеше Лийф-ийтър по корема, значи онези подутини сигурно са били масажирани.

УАНДА: Или може би не.

МИРО: Едно нещо е сигурно. Коремът на Лийф-ийтър беше мокър — слънчевите лъчи се отразяваха, значи му е било приятно.

УАНДА: Това е перверзно.

МИРО: Защо не? Те всички са ергени, нали така? Възрастни са, ала тъй наречените им съпруги не са ги допуснали до радостта на бащинството.

УАНДА: Мисля, че един сексуално изгладнял зенадор проектира своето отчаяние върху обектите на изследването си.

Маркос Владимир „Миро“
Рибейра фон Хесе и Уанда Кенята

Просеката беше съвсем тиха. Миро веднага забеляза, че нещо не е наред. Прасенцата не правеха нищо. Просто стояха или седяха там и толкоз. И неподвижни при това; не се чуваше дори дишането им. Всички се бяха вторачили в земята.

С изключение на Човек, който се появи от гората зад гърба му. Отиде бавно, вдървено до първата редица. Миро усети как лакътят на Уанда се притиска към него, ала не я погледна. Знаеше, че и тя си мисли за същото като него. Нима това е моментът, в който ще ни убият, досущ като Либо и Пипо?

Човек ги гледа няколко минути, без да мигне. Беше пряко силите им да го чакат толкова дълго. Ала Миро и Уанда бяха добре обучени. Не казаха нищо, дори не промениха изражението на лицата си, бяха спокойни, безметежни — така, както го бяха тренирали от години. Изкуството на некомуникирането бе първото, което трябваше да усвоят, преди Либо да вземе когото и да било от двамата със себе си. След като лицата им не издаваха нищо, след като дори не се потяха видимо под емоционалното напрежение, нито едно прасенце не можеше да го забележи. Чунким това вършеше някаква работа — Човек бе твърде изкусен в превръщането на уклончивите изявления в отговори, в извличането на факти от празни приказки. Дори абсолютната им неподвижност пак издаваше страха им, но от този кръг нямаше изход. Всичко таеше някакво излъчване.

— Вие ни излъгахте — рече Човек.

Не отговаряй, каза си безгласно Миро, а и Уанда остана безмълвна, все едно, че бе чула думите му. Не ще и съмнение, и тя му бе предала същото съобщение.

— Рутър казва, че Говорителя на мъртвите иска да дойде при нас.

Това бе най-влудяващото у прасенцата. Винаги, когато имаха да кажат нещо злоещо, те го приписваха на някое умряло прасенце, което не би могло да го изрече. Без съмнение в това имаше и някакъв религиозен ритуал: отиваш до дървото-тотем, задаваш някакъв важен въпрос и лягаш там в съзерцание на листата или на кората, докато не получиш тъкмо онзи отговор, който си пожелал.

— Никога не сме твърдели обратното — рече Миро. Дишането на Уанда се учести.

— Вие казахте, че той няма да дойде.

— Вярно — призна Миро. — Не би могъл. Той трябва да спазва закона, като всички останали. Ако се опита да мине през портата без разрешение...

— Това е лъжа.

Миро замълча.

— Такъв е законът — рече тихо Уанда.

— Законът е нарушаван и преди — припомни Човек. — Можете да го доведете тук, ала не го правите. Всичко зависи от това, дали ще го доведете. Рутър казва, че Царицата на кошера не може да ни даде даровете си, ако той не дойде.

Миро потисна нетърпението си. Царицата на кошера! Нима не бе казал на прасенцата десетки пъти, че всички бългери са избити? А сега мъртвата Царица на кошера им говореше почти толкова, колкото и мъртвият Рутър. С прасенцата човек можеше да се справи далеч по-лесно, ако престанеха да получават заповеди от мъртвите.

— Такъв е законът — повтори Уанда. — Дори да го помолим да дойде, той може да докладва за нас и да ни изгонят, а тогава никога повече няма да дойдем при вас.

— Няма да ви докладва. Той иска да дойде.

— Откъде знаете?

— Така казва Рутър.

Понякога на Миро му се приискваше да отсече дървото-тотем, израснало там, където някога бе убит Рутър. Може би тогава ще млькнат да мотолевят онова, което Рутър бил казал. Ала вместо това сигурно щяха да кръстят с името Рутър друго дърво и да се ядосат ужасно. Не признавай, че си усъмнен в религията им — това бе желязното правило; дори ксенолозите от другите светове, дори антрополозите го знаеха.

— Попитай го — рече Човек.

— Рутър ли? — попита Уанда.

— Той няма да говори с вас — рече Човек. Може би презрително? — Попитайте Говорителя дали ще дойде, или не.

Миро изчака Уанда да отговори. Тя вече знаеше какъв би бил неговият отговор. Нима не бяха спорили за това десетки пъти през

последните два дена? Той е добър човек, казваше Миро. Не, измамник е, твърдеше Уанда. Добър е с малките, казваше Миро. Такива са и педофилите, казваше Уанда. Можем да му се доверим, казваше Миро. Ще ни предаде, твърдеше Уакда. И дотук свършваше всичко.

Прасенцата обаче промениха условието на уравнението. Те притиснаха ячко Миро. Обикновено, когато прасенцата искаха невъзможното, той ѝ помагаше да ги отпъди. Ала сега това беше невъзможно, той самият не искаше да ги отпъжда, затова не отвърна нищо. Притисни я. Човек, защото ти си прав и този път Уанда трябва да се огъне.

Почувствала се сама, след като разбра, че Миро няма да ѝ помогне, тя отстъпи.

— Може би ако го доведем само до границата на гората...

— Доведете го тук — рече Човек.

— Не можем — отвърна тя. — Погледнете се. Носите дрехи.

Правите грънци. Ядете хляб.

Човек се усмихна:

— Да — каза той. — Точно така е. Доведете го.

— Не — отсече Уанда.

Миро трепна, едвам се сдържа да не я докосне. Това не бяха правила никога — никога не бяха отказвали направо на някаква молба. Винаги използваша нещо от сорта: „Не можем, защото...“ и „Де да можехме...“ Ала аз не бих използвал едносричен отговор. Не, що се отнася до мен, не бих го направил.

Усмивката се стопи от лицето на Човек:

— Пипо ни каза, че жените нямат думата. Пипо ни каза още, че мъжете и жените при хората решават заедно. Значи не можеш да кажеш „не“, ако и той не го каже. — Погледна Миро. — Казваш ли „не“?

Миро не отговори. Усети как лакътят на Уанда го бутна.

— Ти не каза нищо — рече Човек. — Не каза нито „да“, нито „не“.

Миро все още не отговаряше.

Неколцина от прасенцата около тях се изправиха. Миро нямаше представа какво правеха, обаче самото им размърдване, като реплика на непреклонното мълчание на Миро, изглеждаше заплашително.

Уанда, която никога не се бе поддавала на страха, се огъна пред заплахата, отправена към Миро.

— Той казва „да“ — прошепна тя.

— Той казва „да“, но не промълви и дума от твое име. Ти каза „не“, но се обади вместо него. — Човек извади с пръст слюнка от устата си и я тръсна на земята. — Ти си едно нищо.

Човек неочаквано се превъртя в задно салто, усука се по средата му, приземи се с гръб към тях и си тръгна. Другите прасенца мигновено живнаха, забързаха подире му, а той ги поведе към края на гората, далеч от Миро и Уанда.

Човек рязко спря. Друго прасенце, вместо да го следва, бе застанало пред него. Беше Лийф-ийтър. Ако си казаха нещо, то Миро не го чу, нито пък видя устите им да се размърдват. Видя обаче как Лийф-ийтър посегна и докосна корема на Човек. Ръката му остана там за миг, сетне Лийф-ийтър се обърна и офейка в храстите като някой младок.

В следващия миг изчезнаха и останалите прасенца.

— Това беше битка — рече Миро. — Между Човек и Лийф-ийтър. Те са на противоположни страни.

— За какво? — попита Уанда.

— Бих искал да знам. Но мога само да предположа. Ако доведем Говорителя, ще спечели Човек. Ако не го направим, победител ще е Лийф-ийтър.

— И какво ще спечели? Защото ако доведем Говорителя, той ще ни предаде и тогава всички ще загубим.

— Няма да ни предаде.

— И защо да не го направи, след като ти самият ме предаде по такъв начин?

Репликата ѝ прозвуча като камшик и той едва не извика от болезненото ужилване на думите ѝ.

— Аз съм те предал! — прошепна. — Еу няо. Аме.

„Не и аз. Никога.“

— Татко винаги казваше: „Бъдете винаги заедно пред прасенцата, не им давайте да разберат разногласията ви“, а ти...

— А аз! Аз не им казах „да“. Ти бе онази, която им каза „не“, ти бе онази, която зае позиция, с която знаеше, че не съм съгласен!

— Тогава, след като не сме постигнали съгласие, твоята работа е да...

Тя се сепна. Чак сега осъзна какво всъщност казваше. Ала това не попречи на Миро да разбере какво щеше да изрече. Негова работа бе да прави онова, което тя казва, докато не промени мнението си. Сякаш ѝ бе стажант.

— А аз пък си мислех, че сме заедно във всичко това.

Той се обърна и си тръгна през гората обратно към Милагре.

— Миро — извика тя подире му. — Миро, не исках да кажа, че...

Той я изчака да го настигне, сетне я хвана за ръка и прошепна яростно:

— Не викай! Или не те интересува дали прасенцата ни чуват или не? Нима главният зенадор е решил, че вече може да им позволяваме да виждат всичко, дори как началникът строява подчинения си?

— Аз не съм началник, аз...

— Така е, не си.

Той се обърна и отново закричи.

— Но Либо бе мой баща, затова, разбира се, съм...

— ...зенадор по наследствено право — продължи той. — Наследствено право, нали така? А аз какъв съм по това право? Някакъв кретен, който пребива жена си? — Хвана я за ръцете и ги стисна жестоко. — Това ли искаш да бъда? Умалено копие на моя паизиньо?

— Пусни ме!

Той я отблъсна.

— Твоят чирак смята, че днес постъпи глупаво — рече Миро. — Чиракът ти освен това смята, че би трябвало да се довериш на преценката му за Говорителя, чиракът ти смята още, че би трябвало да се довериш на оценката му колко насериозно приемат прасенцата всичко това, защото грешиш ужасно и в двете неща, а току-що може би пожертва живота на Човек.

Обвинението бе немислимо, ала и двамата се бояха тъкмо от това: че Човек ще свърши като Рутър, както и доста други преди него — изкормен, с посаден в гръдния му кош филиз.

Миро разбра, че бе несправедлив, знаеше, че тя имаше право да му се ядоса. Нямахше основание да я вини, след като нито един от двамата не можеше да знае какво евентуално очакваше Човек, докато не стане твърде късно.

Уанда обаче не се ядоса. Вместо това видимо се успокои, задиша равномерно и лицето ѝ стана безизразно. Миро последва примера ѝ и направи същото.

— Онова, което има значение — рече Уанда, — е да постигнем най-доброто. Екзекуциите винаги се извършват нощем. За да реабилитираме Човек, трябва да доведем Говорителя тук този следобед, преди да е мръкнало.

Миро кимна:

— Да — рече той. — И извинявай.

— Ти — също — каза тя.

— След като не знаем какво правим, то никой не носи вина, ако го направим погрешно.

— Ще ми се да вярвам, че правилният избор е възможен.

* * *

Ела седеше на един камък и пличкаше крака във водата, докато чакаше да дойде Говорителя. Оградата бе само на няколко метра оттук, издигаше се над металната решетка, която възпрепятстваше хората да преплуват под нея. Като че някой би пожелал да опита. Повечето от жителите на Милагре се преструваха, че оградата не съществува. Никога не я приближаваха. Ето защо бе помолила Говорителя да се срещнат на това място. Макар денят да беше топъл и училището да бе свършило, децата не идваха да плуват тук, край вила „Ултима“, където оградата стигаше до реката, а гората се спускаше досами оградата. Само сапунджиите, грънчарите и тухларите идваха тук, а и те си тръгваха след края на работния ден. Тя можеше да каже тук онова, което искаше, без да се опасява, че някой ще я чуе или ще я прекъсне.

Не се наложи да чака дълго. Говорителя дойде срещу течението с малка гребна лодка, досущ като някой от фермерите в края на колонията, който не обича пътищата. Кожата на гърба му бе удивително бяла; дори и неколцината лузитанци, които бяха с достатъчно светъл тен, за да ги наричат лойрош^[1], бяха далеч по-мургани. Белотата му го правеше да изглежда слаб и тъничък. Сетне обаче тя забеляза колко бързо се движеше лодката срещу течението; колко премерено греблата потъваха на точно необходимата дълбочина,

и изтегляха лодката на дълги, плавни тласъци. Усети как я жегна тъга, а после осъзна, че бе мъка по баща ѝ, въпреки дълбоката омраза, която изпитваше към него; досега не беше съзнавала, че харесва нещо у него, ала ето че тъгуваше по силата на раменете и на гърба му, по потта, от която кафявата му кожа лъщеше на слънцето като стъкло.

Не, не, рече си безгласно, не тъгувам за смъртта ти, Сау. Мъчно ми е, че не приличаше поне малко на Говорителя, който не е свързан с нас, а за три дена вече ни дари повече добри неща, отколкото ти през целия си живот; мъчно ми е, че красивото ти тяло беше така проядено от червеи извътре.

Говорителя я забеляза и плъзна лодката към брега, където го чакаше. Тя нагази всред тръстиките и тинята, за да му помогне да изтегли лодката на брега.

— Съжалявам, че се изкаля — рече той. — Но не бях натоварвал тялото си от няколко седмици, а водата ме помама и...

— Добре гребеш — каза тя.

— Светът, от който идвам, се състои предимно от лед и вода. Тук и там по някоя скала и малко пръст, и всеки, който не може да гребее, е тъй немощен, че все едно не може да върви.

— Там ли си се родил?

— Не. Там обаче Говорих за последен път.

Той седна на тревата с лице към водата. Тя се настани до него.

— Майка ми ти е ядосана.

Устните му се разтеглиха в полуусмивка:

— Вече ми го каза.

Без да се замисли, Ела мигновено се зае да оправдава майка си:

— Опитал си да прочетеш файловете ѝ.

— Аз ги прочетох. Повечето от тях. Всички, освен онези, които имат значение.

— Знаем. Куим ми каза.

Тя се улови донякъде да тържествува, че защитната система на майка ѝ го бе надвила. После обаче се сети, че по този въпрос не беше на страната на майка си. Че бе опитвала от години да накара майка си да я допусне до тези файлове. Ала инерцията я повлече да изрече неща, които нямаше намерение да казва:

— Олядо си седи у дома с изключени очи и със слушалки, от които бумти надута докрай музика. Много е разстроен.

— Ами да, той си мисли, че съм го предал.

— А не си ли? — Ето, това нямаше намерение да казва.

— Аз съм Говорител на мъртвите. Винаги, когато говоря, казвам истината и си пъхам носа в тайните на другите хора.

— Знам. Тъкмо затова повиках Говорител. Не изпитваш никакво страхопочитание към никого.

Той изглеждаше обезпокоен:

— Защо ме покани тук? — попита.

Всичко отиваше на зло. Говореше с него така, сякаш беше против него, сякаш не му бе благодарна за онова, което вече бе сторил за семейството. Говореше му като на враг. Нима Куим е обладал ума ми, че изричам неща, които не искам?

— Ти ме покани на това място край реката. Останалата част от семейството ти не иска да говори с мен, и тъкмо тогава получавам съобщение от теб. За какво — да се оплачеш, че нарушавам неприкосновеността на личните файлове? Че не изпитвам страхопочитание към никого?

— Не — каза посърнало тя. — Разговорът не биваше да поема в такава посока.

— Не ти ли хрумна, че едва ли бих приел да стана Говорител, ако не изпитвах уважение към хората?

В отчаянието си тя остави думите сами да изригнат:

— Бих искала да успееш да влезеш във всичките й файлове! Бих искала да узнаеш всичките й тайни и да ги публикуваш във всичките Сто свята!

В очите й имаше сълзи; тя не знаеше защо.

— Разбирам. Тя и теб не допуска до тези файлове.

— Соу апрендис дела, нао соу? Бпорке чоро дига-ме! О сеньор тем о жейто.

— Не съм свикнал да разплаквам хората. Ела — отвърна меко той. Гласът му беше като милувка. Не, по-силен, сякаш ръката му стисна нейната, задържа я, успокои я. — А истината те кара да плачеш.

— Соу инграта, соу ма филя...

— Да, ти си неблагодарна и ужасна дъщеря — рече той и се засмя кротко. — През всичките тези години на хаос и пренебрежение ти си поддържала семейството на майка си със съвсем малко помощ от нейна страна, а когато си я последвала в кариерата, тя не е пожелала да

сподели с теб най-важната информация; не си заслужила нищо друго освен обич и доверие от нея, а тя е отвърнала с недопускането ти до живота ѝ на работа, и вкъщи; и накрая ти казващ на някого, че ти е писнало от това. Сигурно си най-лошият човек, когото изобщо съм познавал.

Тя се улови, че се смее на обвинението му. Може би бе детинско, ала не искаше да се смее на себе си.

— Не ме покровителствай.

Опита да вложи в тона си колкото е възможно повече пренебрежение.

Той го забеляза. Очите му станаха студени, отчуждени.

— Не плюй върху приятел — рече. Тя не искаше той да се отдалечава от нея. Ала не можа да се стърпи да не отрони студено и ядно:

— Ти не си ми приятел.

В първия миг се опасяваше, че ще ѝ повярва. Ала върху лицето му разцъфна усмивка:

— Ти не би могла да разпознаеш кой ти е приятел.

Не, напротив, помисли си тя. Сега виждам пред себе си приятел. Отвърна на усмивката му.

— Ела, ти нали си добра ксенобиоложка?

— Да.

— Сега си на осемнайсет години. Можеше да вземеш професионалните изпити на шестнайсет. Но не го направи.

— Мама не ме допусна. Каза, че не съм готова.

— Не е необходимо да се иска разрешение от майка ти, след като навършиш шестнайсет.

— Стажантът трябва да получи разрешение от шефа си.

— А сега си на осемнайсет години и не се нуждаеш и от това.

— Тя все още е ксенобиоложката на Лузитания. Това е все още нейната лаборатория. Дори да взема изпита, какво ще стане, ако тя не ме допусне до лабораторията, дорде е жива?

— Заплаши ли те с това?

— Даде ми ясно да разбера, че не бива да се явявам на изпита.

— Защото веднага, щом престанеш да бъдеш стажантка, ако те допусне до лабораторията като колега, ще получиш пълен достъп до...

— До всички работни файлове. До всички закрити файлове.

— И затова тя ще попречи на дъщеря си да започне кариерата си, ще ти лепне петно в биографията — неготова за изпит дри на осемнайсет години, — само за да ти попречи да прочетеш тези файлове.

— Да.

— Защо?

— Мама е луда.

— Не. Новиня може да е всякаква, но не е луда. Ела.

— Ела е боба месма^[2], сеньор Фаланте.

Той се засмя и се излегна на тревата.

— Каж ми тогава що за боба е.

— Ще ти изредя списъка. Първо: не ми дава да изследвам Десколадата. Преди трийсет и четири години Десколадата едва не е унищожила колонията. Баба и дядо — Ос Венерадос, Деус ос абенсое, — едва са успели да спрат Десколадата. Очевидно реагентът на болестта — веществото на Десколадата — още съществува, налага ни се да приемаме нещо като допълнителни витамини, за да попречим на чумата да ни нападне отново. Казали са ти за това, нали? След като веднъж влезе в организма ти, трябва да вземаш добавките цял живот, дори ако напуснеш тази планета.

— Знаех го, да.

— Тя изобщо не ме допусна да изследвам реагента на Десколадата. Във всеки случай това е едно от нещата в защитените файлове. Тя е запечатала всички открития на Жусто и Сида за Десколадата. Няма нищо.

Говорителя присви очи.

— Така. Това е една трета от бобата. Какво е останалото?

— Повече от една трета е. Каквото и да е веществото на Десколадата, то е било в състояние да се адаптира като паразит у човека десет години след основаването на колонията. Десет години! Щом веднъж може да се адаптира, ще може да се приспособи и отново.

— Навярно тя не мисли така.

— А може би аз трябва да имам възможността сама да преценя това.

Той протегна ръка, положи я върху коляното ѝ, успокои я.

— Съгласен съм с теб. Но продължавай. Втората причина тя да е боба.

— Не ми позволява теоретични изследвания. Никаква таксономия^[3]. Никакви еволюционни модели. И да се опитам да съставя някои, тя тръсва, че явно нямам достатъчно работа, и ме товари със задачи, докато не реши, че съм се отказала.

— Но доколкото разбирам, не си се отказала.

— Та нали тъкмо затова е всъщност ксенобиологията. О, да, добре е, когато тя успее да култивира картоф, който да използва максимално местните хранителни вещества. Чудесно е, че е създала такъв вид амарант, който да направи колонията самозадоволяваща се с протеини при само десет хектара обработваема площ. Ала всичко това е молекулярно жонглиране.

— Но е и въпрос на оцеляване.

— Но ние не знаем нищо. Все едно да плуваш в океана. Много е приятно, можеш да се движиш, но не знаеш дали под теб не плуват акули! Възможно е да сме заобиколени от акули, а тя не иска да открие това!

— И трето?

— Не обменя информация със зенаторите. Точка. Нищо. А това наистина е лудост. Ние нямаме право да напускаме оградената зона. Това означава, че не можем да изследваме дори едно дърво. Не знаем съвсем нищо за флората и фауната на този свят, с изключение на онова, което случайно е попаднало в периметъра на оградата. Едно стадо кабри, трева капим и малко по-различната екология около реката — и това е всичко. Не знаем нищо за другите видове животни в гората, никакъв обмен на информация. Ние не им казваме нищо, а ако те ни изпратят данни, ние изтриваме файловете им, без да ги прочетем. Сякаш е построила стена около нас и нищо не е в състояние да премине през нея. Нищо не влиза и нищо не излиза.

— Може би си има причини.

— Разбира се, че има причини. Лудналите винаги си имат причини. Първо, тя мразеше Либо. Мразеше го. Не разрешаваше на Миро да говори за него, не ни даваше да играем с децата му — Чина и аз бяхме най-добри приятелки с години, а тя не ми разрешаваше да я доведа у нас или да ида след училище у тях. А когато Миро стана негов стажант, тя не му проговори и не сервираше прибори за него в продължение на година.

Ела забеляза, че Говорителя се съмнява в думите ѝ: смяташе, че тя преувеличава.

— Цяла година, наистина. През деня, когато за първи път отиде в Станцията на зенадора като стажант на Либо, той се върна у дома, а тя не му проговори нито думица; а когато седна да вечеряме, тя взе чинията пред него и просто събра и разчисти приборите, сякаш него го нямаше там. Той остана на мястото си по време на цялата вечеря, само я гледаше. Докато татко не се ядоса, че се държал грубо, и не му каза да се маха от стаята.

— И какво направи той, излезе ли?

— Не. Не познаваш Миро! — Ела се засмя горчиво. — Той не се бори, но не се и предава. Никога не отвърна на обидите на татко, никога. Не помня през целия си живот да е отвърнал на яда с яд. А мама... ами, той се връщаше у дома всяка вечер от Станцията на зенадора, седаше там, където имаше сервирана чиния, и всяка вечер мама му вземаше чинията и приборите, а той си седеше, докато татко не му викнеше да се маха. Естествено след седмица татко почваше да му крещи, още щом мама вземеше чинията му. На татко му харесваше, негодникът му с негодник, мислеше си, че е чудесно, толкова мразеше Миро, а най-накрая и майка бе застанала на негова страна против Миро.

— Кой се предаде?

— Никой.

Ела погледна към реката, осъзна колко ужасно бе прозвучал разказът ѝ, осъзна, че срами семейството си пред един непознат. Ала той не бе непознат, нали така? Защото Куара отново говореше, а Олядо пак беше съпричастен, а Грего, макар и за малко Грего бе станал почти нормално момче. Не, той не беше непознат.

— И как свърши това?

— Свърши се, когато прасенцата убиха Либо. Ето колко много мама мразеше този мъж. Когато умря, тя го отпразнува, като прости на сина си. Онази вечер, когато Миро се завърна у дома, вечерята бе свършила, беше вече късно. Ужасна нощ, всички толкова се бояха, прасенцата изглеждаха тъй ужасни, а всички много обичаха Либо — с изключение на мама, разбира се. Майка изчака Миро. Той се върна, отиде в, кухнята и седна до масата, мама постави пред него чиния и му сипа ядене. Без да каже думица. Той го изяде. И той не пророни нито

дума за това. Сякаш цяла година не се бе случвало нищо. Събудих се посред нощ, защото чух Миро да повръща и да плаче в банята. Мисля, че никой друг не го чу, а и аз не отидох при него, защото ми се струваше, че той не би искал някой да го е чул. Сега си мисля, че трябваше да отида, но се боях. Такива ужасни неща ставаха в семейството ми.

Говорителя кимна.

— Трябваше да отида при него — повтори Ела.

— Да — рече Говорителя, — трябвало е да отидеш.

Странно нещо се случи тогава. Говорителя се съгласи с нея, че онази нощ бе допуснала грешка, а тя разбра, че думите, които ѝ бе казал, бяха верни, преценките му — точни. И въпреки това се почувства излекувана, сякаш самото признаване на грешката бе достатъчно, за да излекува част от болката. За първи път тогава тя смътно долови каква сила можеше да притежава Говоренето. Не бе като на изповед, на изкупление, на опрощение — онова, което предлагаха свещениците. Бе нещо коренно различно. Да разкажеш истината за себе си и да осъзнаеш, че вече не си същият човек. Че бе направила грешка и тази грешка я бе променила, че повече не би направила същата грешка, защото бе станала друга, че се боеше по-малко, че бе по-състрадателна.

Щом не съм онова изплашено момиче, което чу брат си да страда отчаяно и не посмя да отиде при него, коя съм тогава? Ала във водата, която изтичаше през решетката под оградата не се съдържаше никакъв отговор. Може би бе достатъчно дори само това, че знаеше: вече не беше същата.

Говорителя си лежеше все така на тревата, загледан в тъмните облаци, които се носеха от запад.

— Казах ти всичко, което ми е известно — рече Ела. — Казах ти какво се съдържа в онези файлове — информация за Десколадата. Това е всичко, което знам.

— Не, не е — рече Говорителя.

— Всичко е, повярвай.

— Да не искаш да кажеш, че си се подчинила? Че когато майка ти е забранила да правиш теоретични изследвания, ти просто си изключила съзнанието си и си направила така, както ти е наредила.

Ела се изкикоти:

— Тя си мисли така.

— Но не си го направила.

— Аз съм учен, нищо че тя не е.

— И тя е била някога — рече Говорителя. — Взела е изпитите си още на тринайсетгодишна възраст.

— Знам — рече Ела.

— И е споделяла информацията си с Пипо, преди да умре.

— Знам и това. Тя мразеше само Либо.

— Е, кажи ми тогава, Ела. Какво откри при теоретичните си изследвания?

— Не съм намерила никакви отговори. Но поне знам кои са някои от въпросите. Все пак е едно начало, нали? Никой друг не задава въпроси. Странно, а? Миро казва, че ксенолозите-фрамлинги непрекъснато му вадят душата за повече информация, за повече данни, ала законът им забранява да научат повече. А нито един фрамлинг-ксенобиолог не е поискал никаква информация. Всички те просто изследват биосферата на собствените си планети и не задават на мама никакви въпроси. Аз единствена питам, никой друг не се интересува.

— Аз се интересувам — рече Говорителя. — Трябва да науча какви са въпросите.

— Добре, ето един от тях. Имаме стадо кабри в периметъра на оградата. Кабрите не могат да прескочат оградата, те дори не я докосват. Аз съм изследвала и маркирала всяка кабра от стадото и знаеш ли какво? В него няма нито един мъжкар. Всички до една са женски.

— Жалко — рече Говорителя. — Човек би очаквал да оставят вътре поне един мъжкар.

— Няма значение — рече Ела. — Не знам дали изобщо има мъжки. През последните пет години всяка възрастна кабра е родила поне веднъж. И нито една от тях не се е чифтосвала.

— Може би клонират — рече Говорителя.

— Малките не са генетично идентични с майката. Дотолкова можах да ги изследвам тайно, без мама да забележи. Съществува някакъв вид генетичен обмен.

— Хермафродити?

— Не. Само женски. Няма никакви мъжки сексуални органи. Как ти се струва, това важен въпрос ли е? Кабрите осъществяват някакъв

генетичен обмен без секс...

— Дори само теологичните изводи са поразяващи.

— Не се присмивай.

— На кого? На науката или на теологията?

— И на двете. Би ли искал да чуеш още от въпросите ми или не?

— Искам — отвърна Говорителя.

— Ами пробвай ето този. Тревата, върху която лежиш, наричаме я грама. Всички водни змии се люпят тук. Малки червейчета — толкова малки, че едвам се виждат. Те изяждат тревата до корен, ядат се и едно друго, а с порастването си сменят и кожата си. И изведнъж тревата се покрива цялата със слуз от мъртвата им кожа, всички змии плъзват във водата и повече никога не се връщат.

Той не бе ксенобиолог. Не можа да направи извода веднага.

— Водните змии се излюпват тук — обясни тя, — ала не се връщат от водата, за да снесат яйцата си.

— Значи се чифтосват тук, преди да идат във водата.

— Добре, разбира се, очевидно е. Виждала съм ги да се чифтосват. Не това е проблемът. Проблемът е защо са водни змии?

Той още не разбираше.

— Виж сега, те са напълно пригодени за живот под водата. Освен бели дробове имат и хриле, отлични плувци са, имат перки за по-добро маневриране, напълно са еволюирали за зрелия си живот във водата. Защо тогава са еволюирали по такъв начин, след като се раждат на сушата, чифтосват се на сушата и се размножават на сушата? А що се отнася до еволюцията, всичко, което става след размножаването, е напълно неадекватно, освен че всички животни хранят малките си, а водните змии със сигурност не го правят. Животът във водата с нищо не развива способността им да оцелеят, докато се възпроизведат. Те могат просто да се плъзнат във водата и да се удавят там и това няма да има никакво значение, тъй като възпроизвеждането е завършило.

— Да — каза Говорителя. — Сега разбирам.

— Във водата има обаче малки прозрачни яйца. Никога не съм виждала водна змия да ги снася, ала след като в реката или край нея няма друго достатъчно голямо животно, което да ги снесе, изглежда логично това да са яйца на водните змии. Само че тези големи, прозрачни яйца — с диаметър един сантиметър — са напълно стерилни. Хранителните вещества са си там, всичко е готово, ала няма

ембрион. Нищо. Някои от тях имат гамети — половин комплект гени, готови за комбиниране, ала нито едно от тях не е живо. А ние пък никога не сме виждали водните змии да снасят яйца на брега. Един ден на брега няма нищо друго освен грама, която става все по-узряла и по-узряла, а на следващия ден грамата гъмжи от бебетата на змиите. Не ти ли се струва, че този въпрос си струва да бъде изследван?

— Би могло да е спонтанно поколение.

— Да, добре, бих искала да намеря информация, за да проверя й някои алтернативни хипотези, но мама не ми дава. Зададох й този въпрос и тя ме накара да поема целия процес на тестването на амаранта, за да нямам време да се калям край реката. И още един въпрос. Защо тук има толкова малко видове? На всяка друга планета, дори на почти пустинните, като Трондхайм, съществуват хиляди видове, поне във водата. А тук, доколкото знам, те се броят на пръсти. Кабрите са единствените преживни, които ядат тревата капим. С изключение на кабрите прасенцата са единствените по-големи животни, които сме виждали. И съществува само един вид дървета. Само един вид трева в прерията — капимът; единственото конкурентно растение е тропеката — дългата лоза-лиан, която се вие с метри — ксингадората прави гнездата си в тези лиани. Това е. Ксингадората яде само мухите-смукачи и нищо друго. Мухите ядат водорасли по бреговете на реката. И от нашия боклук и — това е. Нищо не яде ксингадората. Нищо не яде кабрата.

— Много ограничен свят. — рече Говорителя.

— Невъзможно ограничен. Съществуват десет хиляди екологични ниши, които са напълно незаети. Няма начин еволюцията да е оставила този свят тъй беден.

— Освен ако не се е случило някакво бедствие.

— Точно така.

— Нещо, което да е изстребило всичко, освен шепа видове, които са успели да се приспособят.

— Да — рече Ела. — Нали разбираш? И аз имам доказателство. Кабрите имат поведенски модел на струпване. Когато приближиш и те подушат, възрастните животни образуват кръг с глави навътре, за да могат да изритат нашественика и да защитят малките.

— Много от стадните животни го правят.

— Да ги защитят от какво? Прасенцата са изцяло горски обитатели — те никога не ловуват в прерията. Какъвто и да бил онзи хищник, принудил кабрите да развият своя поведенски модел, вече е изчезнал. И то неотдавна — през последните сто хиляди, може би през последните милион години.

— Няма доказателства да е паднал метеорит през последните двайсет милиона години.

— Няма. Такава катастрофа би унищожила всички едри животни и растения, но би оставила стотици по-малки; или може би би ликвидирала целия живот на сушата и би пощадила живота в морето. Но тук земята, морето, цялата среда е била опоскана, а все пак няколко големи твари са оцелели. Не, мисля, че е било болест. Болест, която е помела всички граници между видовете, болест, която може да се приспособява към всичко живо. Разбира се, ние не можем да я забележим сега, защото оцелелите видове са се приспособили към нея. И вече е част от нормалния им начин на живот. Единствената възможност да открием болестта е...

— Ако я схванем — рече Говорителя. — Десколадата.

— Разбираш ли? Всичко опира пак до Десколадата. Баба и дядо са намерили начин да спрат човешките жертви, но за това са се изисквали най-добрите генетични манипулации. Кабрата, водните змии също са намерили начин да се приспособят, но се съмнявам, че това е станало с допълнения към хранителния им режим. Мисля, че всичко е свързано. Странните аномалии в процеса на възпроизвеждане, пустотата на екосистемата, всичко ни връща пак към елементите на Десколадата, а мама не ме допуска да ги изследвам. Не ми позволява да разбере какви са, как действат, как биха могли да имат нещо общо с...

— ...с прасенцата.

— Ами, да, разбира се, но не само с тях, а с всички животни...

Говорителя изглеждаше така, сякаш потискаше вълнението си. Сякаш тя току-що му бе обяснила нещо много трудно.

— Онази нощ, когато е умрял Пипо, тя е запечатала всички файлове от текущата си работа и всички файлове, съдържащи изследванията върху Десколадата. Онова, което е показала на Пипо, е имало нещо общо с елементите на Десколадата и то е било свързано с прасенцата...

— Тогава ли е запечатала файловете? — попита Ела.

— Да. Да.

— В такъв случай значи съм права, нали?

— Да — отвърна той. — Благодаря ти. Помогна ми повече, отколкото си мислиш.

— Това означава ли, че скоро ще Говориш за смъртта на татко?

Говорителя я погледна внимателно.

— Ти всъщност не искаш да Говоря за баща ти. Искаш да Говоря за майка ти.

— Тя не е мъртва.

— Но знаеш, че не мога да Говоря за Марсау, без да обясня защо се е оженил за Новиня и защо са останали женени толкова години.

— Точно така. Искам да се разкрият всички тайни. Искам всички файлове да бъдат отворени. Не искам да остане нищо скрито.

— Не знаеш за какво пледираш — рече Говорителя. — Не знаеш колко много болка ще причинят тайните, ако бъдат разкрити.

— Погледни семейството ми, Говорителю — отвърна тя. — Как би могла истината да причини повече болка от тази, която тайните вече ни причиниха?

Той ѝ се усмихна, ала усмивката му не беше весела.

Беше нежна, дори съжалителна:

— Права си — рече той, — напълно си права, но може би ще ти бъде трудно да го осъзнаеш, когато чуеш цялата истина.

— Аз знам цялата истина, доколкото тя може да бъде узната.

— Всички си мислят така и всички грешат.

— Кога ще започнеш Говоренето?

— Веднага щом мога.

— Тогава защо не го направиш сега? Какво още чакаш?

— Не мога да направя нищо, докато не говоря с прасенцата.

— Шегуваш се, нали? Никой не може да говори с прасенцата освен зенаторите. Такава е заповедта на Конгреса. Никой не бива да я престъпи.

— Да — каза Говорителя. — Ето защо ще бъде трудно.

— Не трудно, а невъзможно...

— Може би — рече той. Изправи се; тя — също. — Ела, помогна ми извънредно много. Осведоми ме за всичко, което се надявах да

науча от теб. Досуц като Олядо. Ала на него не му се понрави какво направих с наученото и сега смята, че съм го предал.

— Той е още дете. Аз съм на осемнайсет.

Говорителя кимна, сложи ръка върху рамото ѝ, стисна го.

— Тогава всичко е наред. Приятели сме.

Тя беше почти сигурна, че долови в тона му ирония. Ирония и може би — молба.

— Да — натърти тя. — Приятели сме. Завинаги. Той отново кимна, обърна се, бутна лодката от брега и зацапа подире ѝ в тинята всред тръстиките. След като я избута в дълбоки води, седна в нея, разгърна греблата, а после погледна към нея и ѝ се усмихна. Ела отвърна на усмивката му, ала нейната усмивка не можеше да предаде онзи порив на духа, който изпитваше, пълното ѝ облекчение. Той бе изслушал всичко, разбрал бе всичко и щеше да поправи нещата. Вярваше в това, вярваше го толкова силно, че дори не забеляза каква бе причината за неочакваната ѝ радост. Знаеше само, че бе прекарала един час с Говорителя на мъртвите и сега се чувстваше по-жива, отколкото от години насам.

Взе обувките си, нахлузи ги и пое към дома. Майка ѝ сигурно още беше в Станцията на биолозите, но на Ела не ѝ се работеше този следобед. Искаше да се прибере у дома и да приготви вечеря; това бе винаги самотна работа. Надяваше се никой да не я заговори. И това ѝ усещане да продължи завинаги. У дома, само няколко минути, след като се завърна, в кухнята се втурна Миро.

— Ела — рече той. — Виждали ли си Говорителя на мъртвите?

— Да, край реката.

— Къде край реката!

Ако му кажеше къде се бяха срещнали, той щеше да разбере, че срещата им не е била случайна.

— Защо? — попита тя.

— Чуй ме. Ела, сега не е време за подозрения, моля те. Трябва да го намеря. Оставихме му съобщения, ала компютърът не може да го открие...

— Гребеше надолу по течението, към дома си. Навярно скоро ще си бъде вкъщи.

Миро изскочи от кухнята в предната стая. Ела го чу как заработи с клавишите на терминала. Сетне се върна.

— Благодаря ти — рече той. — Не ме чакайте за вечеря.

— Какво толкова спешно има?

— Нищо. — Толкова нелепо беше да казва „нищо“, след като бе тъй очевидно възбуден и забързан, че и двамата веднага се разсмяха. — Добре де — рече Миро, — не е нищо, нещо е, но не мога сега да ти го кажа, ясно ли е?

— Ясно.

Ала всички тайни скоро ще се разбулят, Миро.

— Не мога да разбера защо не е получил съобщението ни. Искам да кажа, компютърът го търсеше. Не носи ли вече онази присадка в ухото си? Компютърът би трябвало да може да се свърже с него. Разбира се, възможно е да я е изключил.

— Не е — рече Ела. — Лампичката светеше.

Миро изкриви глава и я погледна с присвити очи:

— Не си могла да видиш онази малка червена лампичка, ако е гребял в средата на реката.

— Той дойде на брега. Разговаряхме.

— За какво?

Ела се усмихна:

— За нищо.

Той отвърна на усмивката ѝ, ала се видя, че бе обезпокоен. Тя го разбра: значи ти можеш да имаш тайни от мен, а аз не бива да имам тайни от теб, така ли, Миро?

Той обаче не завърза спор за това. Прекалено бързаше.

Трябваше да намери Говорителя, и то веднага; и нямаше да се върне за вечеря.

Ела имаше чувството, че би могло Говорителя да се е разговорил с прасенцата по-скоро, отколкото първоначално ѝ изглеждаше възможно. В следващия миг изпита радост. Значи идваше краят на чакането.

Радостта ѝ премина и друго чувство се настани на мястото ѝ. Болезнен страх. Кошмарът от папая на Чина, скъпият Либо, мъртъв на хълмистия склон, разкъсан от прасенцата. Само че не Либо видя тя в страховитата сцена, а Миро. Не, не, не бе Миро. Бе Говорителя. Него щяха да измъчват до смърт.

— Не — прошепна тя.

Сетне потрепери и кошмарът изчезна от съзнанието ѝ; върна се към подправките за спагетите — стремеше се да им придаде вкус, малко по-различен от този на амарантово лепило.

---

[1] Лойрош — блондин (порт.) — Б.пр. ↑

[2] И Ела е също толкова луда (порт.) — Б.пр. ↑

[3] Таксономия — раздел от биологията, който се занимава с всестранното описание на видовете животни, растения и микроорганизми, с обяснения на родствените връзки между тях и с класификацията им — Б. пр. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

РЕНЕГАТИ

ЛИЙФ-ИЙТЪР: Човек казва, че когато братята ви умрат, ги погребвате в пръстта и сетне от тази пръст правите къщите си. (Смее се.)

МИРО: Никога не копаем там, където са погребани хора.

ЛИЙФ-ИЙТЪР: (става сериозен от вълнение): Тогава значи нямате никаква полза от мъртвите си!

Уанда   Кенята   Фигейра
Мукумби, Стенограма от разговори,
103:1969:4:13:111

Ендър си мислеше, че може да си навлекат неприятности, ако го прекарат през портата, но Уанда положи длан върху кутията. Миро отвори вратата и тримата преминаха. Никаква съпротива. Сигурно бе тъй, както намекна Ела — никой не иска да излезе от ограждението, затова няма нужда от сериозна охрана. Дали това означаваше, че хората са доволни да си стоят в Милагре, или се бояха от прасенцата, или пък толкова ненавиждаха затворничеството си, та чак се преструваха, че оградата я няма — Ендър не можеше да отгатне.

И Уанда, и Миро бяха много напрегнати, почти изплашени. Това, естествено, бе разбираемо, след като нарушаваха законите на Конгреса, като го пускаха. Ала Ендър подозираше, че има и още нещо. Напрегнатостта на Миро бе съчетана с вълнение, с припряност; навярно се боеше, но искаше да види какво ще стане, искаше да побързат. Уанда вървеше след тях с отмерена крачка, а студенината ѝ се дължеше не само на страха, но и на враждебността ѝ. Тя не му се доверяваше.

Затова Ендър не се учуди, когато тя пристъпи зад голямото дърво, което растеше най-близо до портата и изчака Миро и Ендър да я последват. Ендър забеляза, че Миро за миг се обезпокои, но сетне се овладя. Маската на безразличието му бе толкова хладна, колкото човек можеше да си представи. Ендър се улови, че сравнява Миро с момчетата, които познаваше от Военното училище, преценяваше го като другар по оръжие, струваше му се, че Миро добре би се справил там. Уанда — също, но поради други причини: тя се чувстваше отговорна за онова, което става, макар Ендър да бе възрастен, а тя — далеч по-млада. Изобщо не му отстъпваше. Онова, от което се боеше, не бе от неговата компетентност.

— Тук ли? — попита с благ тон Миро.

— Тук или никъде другаде — отвърна Уанда.

Ендър се наведе и седна до основата на дървото.

— Това е дървото на Рутър, нали? — попита. Приеха го спокойно, разбира се, но моментната пауза му подсказа: да, беше ги изненадал с това, че знае нещичко за миналото, което определено смятаха единствено за свое. Може и да съм фрамлинг тук, рече си наум Ендър, ала не е наложително да съм и невежа.

— Да — отвърна Уанда. — Това е тотемът, от който, изглежда, получават най-много указания. Поне напоследък — през последните седем или осем години. Никога не са ни показвали ритуалите, чрез които разговарят с предците си, ала в тях, изглежда, се включва удрянето на дървото с тежки, гладки пръти. Понякога ги чуваме нощем.

— Пръти ли? От паднали дървета?

— Така предполагаме. Защо?

— Защото не разполагат с каменни или метални сечива, за да режат дървото, нали така? Освен това, щом боготворят дърветата, не биха ги секли.

— Ние не смятаме, че боготворят дърветата. Това са тотемни. Те стоят на мястото на мъртвите предци. Те ги засаждат. Заедно с трупите.

Уанда искаше да спре, да го заговори и да му зададе въпроси, ала Ендър нямаше намерение да я оставя с впечатлението, че тя или Миро са начело на тази експедиция. Ендър смяташе сам да разговаря с прасенцата. Никога не се бе подготвял да Говори и да се остави някой

друг да му определя дневния ред, и нямаше намерение да започва тъкмо сега. Освен това имаше информация, с която те не разполагаха. Познаваше теорията на Ела.

— И къде другаде? — попита той. — Посаждали ли са някъде и други дървета?

Те се спогледаха.

— Не сме ги виждали — отвърна Миро. Ендър не питаше само от голо любопитство. Все още не му излизаше из ума казаното от Ела за аномалиите при размножаването.

— А дърветата растат ли и сами? Има ли пръснати из гората семена и фиданки?

Уанда поклати глава:

— Ние всъщност нямаме доказателства за посадени други дървета, освен в трупове на мъртвите. Поне всичките дървета, които знаем, са доста стари, освен тези трите тук.

— Ако не побързаме, ще станат четири — рече Миро.

Аха! Ето го и напрежението помежду им. Бързането на Миро бе свързано със спасяването на някое прасенце от посадането му в основата на ново дърво. А Уанда се безпокоеше за нещо съвсем различно. Бяха се разкрили достатъчно пред него; сега можеше да й позволи да го разпитва. Изправи гръб и отметна глава назад, за да погледне към листата над себе си, към разперените клони, към бледозеленото на фотосинтезата, която потвърждаваше сходството, неизбежността на еволюцията на всеки свят. Ето я сърцевината на парадоксите на Ела: еволюцията на този свят бе очевидно в рамките на моделите, които ксенобиолозите бяха виждали на всичките останали Сто свята, ала въпреки това моделът някакси се бе повредил, беше се разпаднал. Прасенцата бяха сред десетината видове, преживели този разпад. Какво представляваше Десколадата и как се бяха приспособили прасенцата към нея?

Възнамеряваше да промени темата на разговора, да рече например: „Защо стоим до това дърво?“ Така щеше да подкани Уанда да зададе въпросите си. Ала в този момент, с вдигната глава, докато гледаше нежната зеленина на листата, които потрепваха в почти недоловимия бриз, той изпита силното чувство на *deja vu*^[1].

Бе виждал тези листа и преди. Наскоро. Но това беше невъзможно. На Трондхайм не растяха високи дървета, нито едно

нямаше и в заградения Милагре. Защо тогава тези слънчеви лъчи, процеждащи се през листата, му бяха тъй познати?

— Говорителю — рече Миро.

— Да — отвърна той и се остави да го измъкнат от състоянието на моментно съзерцание.

— Не искахме да те водим тук — рече твърдо Миро, ала тялото му беше така извърнато към Уанда, че Ендър разбра: всъщност Миро бе искал да го доведат, но включваше и себе си към нежеланието на Уанда, за да ѝ покаже, че е с нея. Вие двамата сте влюбени, рече си наум Ендър. А тази вечер, ако Говоря тази вечер за смъртта на Марсау, ще се наложи да ви кажа, че сте брат и сестра. Ще трябва да забия помежду ви клина на кръвосмесителното табу. И сигурно ще ме намразите.

— Ще видиш някои... — Уанда не намери сили да го изрече.

Миро се усмихна:

— Ние ги наричаме Съмнителни дейности. Те започнаха случайно при Пипо. Ала Либо ги вършеше преднамерено и ние продължаваме работата му. Внимателно, постепенно. Ние не просто отхвърлихме правилата, наложени от Конгреса. Имаше кризи и трябваше да помогнем. Преди няколко години например на прасенцата не им достигаха масиоси, дървесните червеи, които са основната им храна...

— Това ли смяташ да му кажеш първо? — попита Уанда.

Аха, помисли си Ендър: за нея не е толкова важно да запази солидарността помежду им, колкото за него.

— Той е тук отчасти и за да Говори за смъртта на Либо — рече Миро. — А това се случи тъкмо преди нея.

— Нямаме доказателства за случайна връзка...

— Нека аз да установя случайните връзки — рече тихо Ендър. — Кажете ми какво стана, след като прасенцата изгладняха.

— Те казаха, че съпругите били изгладнели. — Миро пренебрегна безпокойството на Уанда. — Нали разбираш, мъжките събират храна за женските и за малките, но не им достигаше. Непрекъснато намекваха, че ще се наложи да влязат във война. И как навярно всички ще загинат. — Миро поклати глава. — Изглеждаха почти щастливи при тази мисъл.

Уанда се изправи.

— Той дори не е обещал. Не е обещал нищо.

— Какво искате да ви обещае? — попита Ендър.

— Да не съобщаваш за тези...

— Да не ви обадя ли? — попита Ендър.

Тя кимна, макар очевидно да се подразни от детинската фраза.

— Няма да обещае нищо подобно — рече Ендър. — Моята работа е да казвам.

Тя се въртна към Миро.

— Видя ли!

Миро на свой ред изглеждаше изплашен.

— Не бива да ни обаждаш. Ще запечатат вратата. Никога повече няма да ни пуснат!

— И вие ще трябва да си търсите друга работа, така ли? — попита Ендър.

Уанда го погледна презрително:

— Нима смяташ, че ксенологията е само това? Някаква си работа? Там, в гората, има друг интелигентен вид. Раман, а не варелсе, и той трябва да бъде опознат.

Ендър не отговори, ала погледът му не слизаше от лицето ѝ.

— Това е като Царицата на кошера и Хегемона — рече Миро. — Прасенцата... те са като бъргерите. Само че са по-малки, по-слаби, по-примитивни. Човек може да изследва животните и да не дава пет пари, ако някое от тях падне мъртво или го изядат, ала тези... те са като нас. Не може просто да изучаваме глада им, да наблюдаваме унищожението им във войни, ние ги познаваме, ние...

— Вие ги обичате — рече Ендър.

— Да — отвърна предизвикателно Уанда.

— Но ако ги оставите, ако изобщо ви нямаше тук, те не биха изчезнали, нали?

— Не — отвърна Миро.

— Аз ти казах, че ще е същият като комитета — рече Уанда.

Ендър не ѝ обърна внимание:

— Какво ще им струва, ако си отидете?

— Това е като... — Миро търсеше думите, — като... все едно да се върнеш назад, на старата Земя преди Ксеноцида, преди междузвездните полети, и да кажеш на хората: „Можете да пътувате между звездите, можете да живеете на други светове.“ И да им

покажеш хиляди малки чудеса. Светлина, която се запалва от ключ. Стомана. Дори прости неща — гърнета, които се пълнят с вода. Селско стопанство. Те те виждат, знаят какъв си, знаят, че могат да станат като теб, да правят всичко, което ти правиш. И какво ще рекат: „вземи си тези неща, не ни ги показвай, остави ни да живеем своя гаден, краткотраен, жесток живот, остави еволюцията да следва хода си“? Не, те ще кажат: „Дай ни, научи ни, помогни ни.“

— И ти отвърщаш „Не мога“ и сетне си отиваш.

— Прекалено късно е! — рече Миро. — Не разбираш ли? Те вече са видели чудесата! Вече са видели как долитаме тук. Видели са ни едри и силни, с магически оръдия на труда и с познания за неща, които дори не са сънували. Твърде късно е да се сбогуваме и да си тръгнем. Те знаят какво е възможно. И колкото по-дълго останем, толкова повече те ще се опитват да научат, а колкото повече научат, толкова повече ние ще се убеждаваме, че познанието им помага, а ако изпитваш някакво съчувствие, ако разбереш, че те са... че са...

— ...хора...

— Рамани поне. Те са наши деца, разбираш ли това?

Ендър се усмихна:

— Кой човек измежду вас ще даде на сина си камък, ако му поиска хляб?

Уанда кимна.

— Точно така. Правилата на Конгреса ни повеляват да им дадем камъни. Макар и да разполагаме с толкова много хляб.

Ендър се изправи:

— Е, хайде да вървим.

Уанда не беше готова:

— Още не си обещал...

— Чели ли сте „Царицата на кошера“ и „Хегемона“?

— Аз съм ги чел — отвърна Миро.

— Можете ли да допуснете, че човек, който е избрал да се нарича Говорител на мъртвите, ще направи така, че да навреди на тези „малките“, на пекениносите?

Тревогата на Уанда видимо се стопи, но враждебността ѝ не намаля:

— Ти си ловък, сеньор Андрию, Говорителю на мъртвите, и си много хитър. Напомняш ми за Царицата на кошера, а на мен с половин

уста пробутваш редове от Светото писание.

— Говоря с всекиго на езика, който разбира — рече Ендър. — Това не е ловкост. Това е яснота.

— Значи ще направиш онова, което пожелаеш.

— Стига да не навреди на прасенцата.

Уанда рече презрително:

— Според твоята преценка.

— Не мога да използвам друга преценка.

Той се извърна от нея, излезе изпод сянката на разтворените клони на дървото и пое към гората, която го очакваше на върха на хълма. Те го последваха, подтичваха, за да го догонят.

— Трябва да ти кажа — рече Миро, — че прасенцата питаха за теб. Те вярват, че си онзи същият Говорител, който е написал „Царицата на кошера“ и „Хегемона“.

— Чели ли са ги?

— Те дори доста добре са ги втъкали в религията си. Отнасят се към разпечатката, която им дадохме, като към свещена книга. И сега твърдят, че самата Царица на кошера говори с тях.

Ендър го погледна:

— И какво им казва? — попита.

— Че ти си истинският Говорител. И че Царицата на кошера е с теб. И че ще я доведеш да живее с тях, да ги научи на всичко за метала и... абе, все такива шантави неща. Най-лошото е, че хранят толкова непосилни надежди по теб.

Миро очевидно вярваше, че това бяха просто молби, ала Ендър знаеше, че Царицата на кошера разговаряше от пашкула си с някого.

— Как, казват, Царицата на кошера разговаря с тях?

Уанда бе минала сега от другата му страна.

— Не с тях, а само с Рутър. А Рутър говори с тях. Всичко това е част от тотемната им система. Ние винаги сме се опитвали да се съобразяваме с нея и да действаме така, сякаш ѝ вярваме.

— Колко снизходително от ваша страна — рече Ендър.

— Това е стандартната антропологична практика — каза Миро.

— Вие сте толкова заети да се правите, че им вярвате, че не ви остава възможност да научите нещо от тях.

За малко те поизостанаха от него и на практика той навлезе сам в гората. Изтичаха да го догонят.

— Ние сме посветили живота си да ги изучаваме! — рече Миро.
Ендър спря:

— Но не и пряко самите тях.

Току бяха навлезли всред дърветата; на фона на шарената сянка лицата им бяха неразгадаеми. Ала той знаеше какво биха му казали израженията им. Раздразнение, възмущение, презрение — как смее този неквалифициран чужденец да поставя под въпрос професионалния им подход? Ето как:

— Вие в самата си същност сте убедени в културното си превъзходство. Вършите Съмнителните си дейности, за да помогнете на горките малки прасенца, ала за нищо на света няма да забележите кога те могат да научат вас самите на нещо.

— Като какво? — попита Уанда. — Като например как убиват най-големия си благодетел, как го измъчват до смърт, след като е спасил живота на десетки от техните съпруги и деца ли?

— Тогава защо се примирявате? Защо им помагате след стореното от тях?

Миро се мушна между Уанда и Ендър. Да я защити, помисли си Ендър, или да ѝ попречи да разкрие слабостта си.

— Ние сме професионалисти. Разбираме, че има културни различия, които не можем да обясним...

— Вие приемате, че прасенцата са животни и не можете да ги осъждате за убийството на Либо и на Пипо повече, отколкото бихте обвинили кабрата, че дъвче капим.

— Точно така — рече Миро.

Ендър се усмихна:

— И точно заради това няма никога да научите нещо от тях. Защото ги смятате за животни.

— Ние ги смятаме за рамани! — Уанда избута Миро и излезе пред него. Очевидно не се нуждаеше много да бъде защитавана.

— Отнасяте се към тях така, сякаш не са отговорни за собствените си действия — рече Ендър. — Раманите са отговорни за онова, което вършат.

— А ти какво възнамеряваш да направиш? — попита го саркастично Уанда. — Да дойдеш и да ги подложиш на съд ли?

— Ето какво ще ви кажа. Прасенцата са научили повече за мен от мъртвия Рутър, отколкото знаете вие, макар да съм с вас.

— Какво би трябвало да означава това? Че действително си истинският Говорител ли? — Миро очевидно сметна това предположение за нелепо в невъзможно. — Предполагам, че имаш и някой и друг бъгер, който обикаля в орбита със звездолета ти и чака да го доведеш и...

— Означава едно — прекъсна го Уанда: — този аматьор смята, че е по-добре квалифициран от нас да се справи с прасенцата. Що се отнася до мен, това е доказателство, че не биваше изобщо да се съгласяваме да го водим при...

В този миг Уанда се спря да говори, защото изпод храсталака се подаде едно прасенце. Беше по-малко, отколкото Ендър бе очаквал. Мирисът му, макар и не съвсем неприятен, беше по-силен, отколкото можеше да му внуши компютърната симулация на Джейн.

— Твърде късно — прошепна Ендър. — Мисля, че вече се срещнахме.

Изречението на прасенцето, ако изобщо имаше такова, беше напълно неразгадаемо за Ендър. Миро и Уанда обаче долавяха нещо от този език на жестовете.

— Той е удивен — прошепна Уанда.

Като му показваше, че разбира онова, което той не схваща, тя го поставяше на мястото му. Добре. Ендър знаеше, че тук е новак. Надяваше се обаче, че ги бе пораздрусал малко, че ги бе извадил от неоспорвания им начин на мислене. Очевидно бе, че следваха добре установени шаблони. Ако се надяваше да получи изобщо помощ от тях, те трябваше да нарушат тези стари модели и да стигнат до нови заключения.

— Лийф-ийтър — рече Миро.

Лийф-ийтър не откъсваше поглед от Ендър.

— Говорителя на мъртвите — рече той.

— Ние го доведохме — каза Уанда.

Лийф-ийтър се обърна и изчезна в храстите.

— Какво означава това? — попита Ендър. — Че си тръгна ли?

— Да не искаш да кажеш, че още не си разбрал? — попита Уанда.

— Независимо дали ви харесва, или не — рече Ендър, — прасенцата искат да говорят с мен и аз ще разговарям с тях. Мисля, че

ще е по-добре, ако ми помагате да се ориентирам какво става. Или вие също не разбирате?

Видя как се борят с раздражението си. Но сетне, за радост на Ендър, Миро взе решение. Вместо да говори надменно, заприказва простичко, меко:

— Да. И ние не разбираме. Все още си играем на догадки с прасенцата. Те ни задават въпроси, ние им задаваме въпроси и въпреки всичките ни усилия, нито те, нито ние някога сме разкривали нещо особено. Дори не им задаваме въпроси, чиито отговори наистина искаме да узнаем, защото се боим, че ще научат от въпросите ни повече за нас.

Уанда не желаше да се съобрази с решението на Миро да сътрудничи:

— Ние знаем повече, отколкото ти ще научиш за двайсет години — рече тя. — И си луд, ако смяташ, че можеш да узнаеш онова, което ние знаем, в един десетминутен разговор в гората.

— Нямам нужда да науча онова, което вие знаете — рече Ендър.

— Така ли смяташ? — попита Уанда.

— Защото сте с мен — усмихна се Ендър.

Миро го разбра и го прие като комплимент. И отвърна на усмивката.

— Ето какво знаем, а то никак не е много. Лийф-ийтър вероятно не се радва да те види. Има разкол между него и едно прасенце на име Човек. След като си помислиха, че няма да те доведем, Лийф-ийтър беше сигурен, че е спечелил. А сега победата му е отнета. Може би спасихме живота на Човек.

— За сметка на живота на Лийф-ийтър ли? — попита Ендър.

— Кой знае? Моето вътрешно чувство е, че бъдещето на Човек е подложено на риск, докато това на Лийф-ийтър не е. Той просто се опита да провали Човек, а не толкова да спечели.

— Но не сте сигурни.

— Това е едно от нещата, за които никога не питаме — усмихна се отново Миро. — Но ти си прав. Това се е превърнало в навик: обикновено дори не забелязваме, че не питаме.

Уанда се ядоса:

— Прав ли бил? Той дори не ни е видял да работим и изведнъж се превръща в критик на...

Ендър обаче нямаше никакъв интерес да ги гледа как се дърлят. Пое в посоката, в която бе изчезнал Лийф-ийтър, остави ги да го последват, ако искат. Те, разбира се, го сториха, оставиха спора си за по-късно. След като установи, че го следват, той отново започна да ги разпитва.

— Тези Съмнителни дейности, които сте извършили... — рече, без да се се спира, той, — въведохте ли нови храни в режима им?

— Научихме ги как да ядат корените на мердоната — каза Уанда. Тонът ѝ беше отсечен, делови, но поне му говореше. Не позволяваше на гнева си да ѝ попречи да участва в, както изглеждаше, решителна среща с прасенцата. — Как да унищожат съдържанието на цианид, като ги киснат и сушат на слънцето. Това бе краткосрочното решение.

— Дългосрочното бе в някои от отхвърлените от мама адаптации на амаранта — рече Миро. — Тя създаде сорт амарант, който толкова добре се приспособяваше към условията на Лузитания, че не беше много добър за хората. С прекалено голямо съдържание на лузитански протеин, за сметка на земния. Ала за прасенцата той изглеждаше подходящ. Помолих Ела да ми даде някои от отхвърлените сортове, без да ѝ казвам колко е важно това.

Не се заблуждавайте относно онова, което Ела прави, уж без да знае, рече си на ум Ендър.

— Либо им ги даде, научи ги как да ги садят. А после — как да ги смелят, да направят брашно, сетне — хляб. Гаден на вкус, ала за първи път получиха възможността да контролират храненето си. Оттогава надебеляха и станаха нахални.

Тонът на Уанда беше горчив:

— Но те убиха татко веднага, след като отнесоха на съпругите първите самуни хляб.

Ендър повървя известно време в мълчание, опитваше се да открие смисъла във всичко това. Прасенцата са убили Либо веднага, след като ги е спасил от глад? Немислимо, ала въпреки това се бе случило. Как би могло подобно общество да се развива, след като убива онези, които допринасят най-много за оцеляването му? Би трябвало да направят обратното — да наградят най-ценните, като увеличат възможността им за възпроизвеждане. Тъкмо по този начин общностите увеличават възможностите си да оцелеят като групи. Как

биха могли тези прасенца да оцелеят, след като убиват онези, които са допринесли най-много за оцеляването им?

И все пак имаше и човешки прецеденти. Тези деца — Миро и Уанда, с техните Съмнителни дейности, те бяха по-добри и по-мъдри в дългосрочен аспект, отколкото комитетът на Междузвездния конгрес, който бе съставил правилата. Ако ги усетят обаче, ще ги отведат от родната им планета на някой друг свят — а това си бе смъртна присъда, защото, преди изобщо да могат да се завърнат, всичките им познати ще са мъртви, а би могло и да бъдат съдени и вероятно — тикнати в затвора. Нито идеите им, нито гените им ще се разпространят и обществото ще изгуби от това.

И все пак фактът, че хората също го правеха, не придаваше никакъв смисъл на това. Освен другото, арестът и затворът за Миро и Уанда, ако изобщо се случат, ще имат смисъл, ако се погледне на хората като на единно общество, чийто враг са прасенцата; ако се реши, че всяко нещо, което би помогнало на прасенцата, ще е някаква заплаха за човечеството. Тогава наказанието спрямо хора, които са усъвършенствали културата на прасенцата, ще бъде наложено не за да се защитят прасенцата, а за да им се попречи да се развият.

В този момент Ендър ясно осъзна, че правилата, които контролираха контакта на хората с прасенцата, всъщност изобщо не действаха в защита на извънземните. Те действаха, за да гарантират властта и върховенството на хората. От тази гледна точка, като извършваха Съмнителните си дейности. Миро и Уанда бяха предатели спрямо егоизма на собствения си вид.

— Ренегати — рече гласно той.

— Какво? — рече Миро. — Какво каза?

— Ренегати. Онези, които се отричат от собствения си народ, и обявяват врага за свой.

— Аха — каза Миро.

— Не сме такива — каза Уанда.

— Такива сме — рече Миро.

— Аз не съм се отказала от човечеството!

— Ако се има предвид как го определя епископ Перегрино, то отдавна сме се отказали — рече Миро.

— Но така, както аз го определям... — понечи да каже тя.

— Според това как ти го определяш — рече Ендър, — прасенцата също са хора. Ето защо сте ренегати.

— Струва ми се, каза, че се отнасяме към прасенцата като към животни! — рече Уанда.

— След като не ги държите отговорни, след като не им задавате преки въпроси, след като се опитвате да ги измамите, тогава се отнасяте към тях като към животни.

— С други думи — намеси се Миро, — когато спазваме правилата на комитета.

— Да — рече Уанда, — да, това е вярно, ние сме ренегати.

— А ти? — попита Миро. — Ти защо си ренегат?

— О, човешката раса ме изрита много отдавна. Ето защо станах Говорител на мъртвите.

След тези думи излязоха на просеката на прасенцата.

* * *

Мама я нямаше на вечеря. Миро — също. Това бе добре дошло за Ела. Когато някой от двамата им беше у дома, Ела губеше властта си; не можеше да държи под контрол по-малките. Но нито Миро, нито майка им можеха да заемат мястото на Ела. Никой не се подчиняваше на Ела, но и никой друг не се опитваше да поддържа реда. Затова бе спокойно, по-лесно, когато двамината ги нямаше.

Не че малките и сега се държаха кой знае колко добре. Те просто й се съпротивляваха по-слабо. Наложих й се само да извика няколко пъти на Гrego, за да спре да ръга и рита Куара под масата. А днес и Куим, и Олядо се държаха добре. Нямаше го обичайното им дърлене.

Докато не свърши вечерята.

Куим се облегна назад на стола си и се усмихна злобно на Олядо.

— Значи ти си научил шпионина как да отвори файловете на мама.

Олядо се обърна към Ела:

— Пак оставяш Куим да си оцапа устата, Ела. Трябва да се поддържа по-голяма чистота.

Това беше начинът на Олядо да призове Ела на помощ — чрез хумор.

Куим не искаше Олядо да получи никаква помощ.

— Ела този път не е на твоя страна, Олядо. Никой не е на твоя страна. Ти си помогнал на онзи подъл шпионин да отвори файловете на мама и това те прави толкова виновен, колкото и него. Той е слуга на дявола, значи и ти си такъв.

Ела усети как тялото на Олядо се напряга от ярост; представи си за миг как ще хвърли чинията си върху Куим. Ала този миг премина. Олядо се успокои:

— Съжалявам — рече той, — нямах намерение да го правя.

Той се предаваше пред Куим. Признаваше, че Куим е прав.

— Надявам се — намеси се Ела, — имаш предвид, че съжаляваш, защото не си имал намерение да го направиш. Надявам се, че не се извиняваш, защото си помогнал на Говорителя на мъртвите.

— Разбира се, че се извинява, защото е помогнал на шпионина — рече Куим.

— Защото — рече Ела — ние сме длъжни да помагаме на Говорителя с всички сили.

Куим скочи на крака, наведе се над масата, за да изкрещи в лицето ѝ:

— Как можеш да твърдиш такова нещо! Той е нарушил мамината неприкосновеност, разкривал е тайните ѝ, той...

За своя изненада Ела също скочи и закрещя срещу него, при това по-силно:

— Тайните на мама са причината за половината отрова в тази къща! Тайните на мама са причината всички да сме болни, включително и тя самата! Затова може би единственото правилно нещо ще е да се откраднат всичките ѝ тайни и да излязат наяве, преди да са ни убили!

Тя спря да вика. И Куим, и Олядо се бяха изправили пред нея, притиснати към стената, сякаш думите ѝ бяха куршуми, които ги ексекутираха. Тихо, но напрегнато Ела продължи:

— Ако питате мен. Говорителя на мъртвите е единствената ни възможност да се превърнем отново в семейство. А тайните на мама са единственото препятствие по този път. Затова днес аз му казах всичко, за което знам, че го има във файловете на мама; искам да му дам всяко зрънце истина, което мога да открия.

— Тогава ти си най-лошата предателка от всички — рече Куим.

Гласът му трепереше. Беше на ръба да се разплаче.

— Аз твърдя, че да се помага на Говорителя на мъртвите е проява на лоялност — отвърна Ела. — Единственото предателство е да се подчиняваме на мама, защото онова, което тя иска, върху което е работила цял живот, е собствената ѝ разруха и унищожението на това семейство.

За изненада на Ела не Куим, а Олядо се разплака. Сълзотворните му жлези, естествено, не действаха, ампутирани при присаждането на очите му. Затова очите му не овлажняха с прииждащите ридания. Вместо това той се преви на две и изстена, сетне се отпусна покрай стената, докато не седна на пода, с глава между коленете — ридаеше и ридаеше. Ела разбра защо. Защото тя му бе казала, че обичта му към Говорителя не бе проява на нелоялност, че не бе съгрешил, а той вярваше на думите ѝ, знаеше, че казаното бе истина.

Тя вдигна поглед от Олядо и видя майка си, застанала на прага на вратата. Ела усети как отслабва вътрешно, как се разтреперва при мисълта, че може би майка ѝ бе дочула всичко.

Ала мама не изглеждаше ядосана. Само малко тъжна и много уморена. Гледаше Олядо.

Яростта на Куим намери гласа си:

— Чу ли какво каза Ела? — попита той.

— Да — отвърна мама, без да сваля поглед от Олядо. — И доколкото мога да преценя, тя може и да е права.

Ела беше не по-малко обезоръжена от Куим.

— Вървете си в стаите, деца — рече тихо мама. — Трябва да поговоря с Олядо.

Ела викна с ръка Грего и Куара, те се плъзнаха от столовете си на земята и изтичаха при нея, с широко отворени и изумени очи от необичайната развръзка. В крайна сметка дори татко не бе успявал да разплаче Олядо. Тя ги поведе от кухнята към спалнята им. Чу се как Куим крачи в коридора към своята стая, как затръшва вратата и се свива на кълбо на леглото си. А в кухнята риданията на Олядо затихнаха, успокоиха се и спряха, след като мама, за първи път, откакто бе изгубил очите си, го взе в прегръдките си и го утеши; мълчаливите ѝ сълзи мокреха косата му, докато го люлееше напред-назад.

* * *

Миро не знаеше как да възприеме Говорителя на мъртвите. Винаги си бе мислил, че един Говорител ще прилича доста на свещеник — или по-скоро на онова, което би трябвало да бъде свещеникът. Мълчалив, замислен, откъснат от света, той би трябвало предпазливо да остави действията и решенията на другите. Миро очакваше той да бъде мъдър.

Не бе очаквал да е толкова напорист, толкова опасен.

Да, мъдър беше, не ще и дума, съзираше минали преструвки, продължаваше да изрича оскърбителни думи, които, ако се замисли човек, бяха съвсем верни. Сякаш бе толкова наясно с човешкия ум, че можеше да види изписани на лицето ти най-съкровените желаня, тъй добре прикритите истини, които дори ти самият не си знаел, че таиш.

Колко пъти Миро бе стоял така до Уанда и бе наблюдавал как Либо се занимава с прасенцата. Ала те винаги разбираха какво прави Либо; знаеха техниките му, целта му. Говорителя обаче следваше ред на мисли, напълно чужди на Миро. И макар да имаше човешки форми. Миро се запита дали наистина бе фрамлинг — понякога бе тъй объркващ, като прасенцата. Той беше не по-малко раман от тях, извънземен, ала въпреки това не и животно.

Какво бе забелязал Говорителя? Какво виждаше? Лъка, който носеше Ароу? Изпечените на слънцето гърнета, в които киснеха и смърдяха корените на мердоната? Колко от Съмнителните дейности би могъл да установи и колко от тях смяташе за обичайни за туземците?

Прасенцата разгърнаха „Царицата на кошера“ и „Хегемона“.

— Ти ли си написал това? — попита Ароу.

— Да — отвърна Говорителя на мъртвите.

Миро се спогледа с Уанда. Прочете в погледа ѝ оправдание. Значи Говорителя бе лъжец. Намеси се Човек.

— Тези двамата — Миро и Уанда — смятат, че си лъжец.

Миро веднага погледна към Говорителя, ала той не гледаше към тях.

— Разбира се, че е така — рече той. — Никога не им е хрумвало, че Рутър би могъл да ви каже истината.

Спокойствието на Говорителя обезпокои Миро. Възможно ли бе да е истина? В крайна сметка хората пътуваха между звездните системи и пропускаха десетилетия, а понякога и векове, за да стигнат от една до друга. Понякога — дори половин хилядолетие. На човек не му бяха необходими кой знае колко такива пътешествия, за да преживее три хиляди години. Ала щеше да е твърде невероятно съвпадение тук да дойде истинският Говорител. Освен ако той наистина не бе написал „Царицата на кошера“ и „Хегемона“; тогава той би се заинтересувал от първата раса рамани от бъргерите насам. Не вярвам, рече си Миро, ала трябваше да приеме вероятността това да се окаже вярно.

— Защо са толкова глупави? — попита Човек. — Да не познаят истината, като я чуят.

— Не са глупави — отвърна Говорителя. — Така са устроени хората: поставяме под съмнение всичките си убеждения, освен онези, в които наистина вярваме, и онези, за които дори не ни идва наум да поставим под въпрос. Не им е минавало през ум да поставят под въпрос мисълта, че истинският Говорител на мъртвите е умрял преди три хиляди години, макар да знаят как междузвездните полети удължават живота.

— Но ние им казахме.

— Не, вие сте им казали, че Царицата на кошера е съобщила на Рутър, че аз съм написал книгата.

— Тъкмо затова те би трябвало да разберат, че е истина — рече Човек. — Рутър е мъдър, той е баща; никога не би допуснал грешка.

Миро не се усмихна, макар да му се прииска. Говорителя се смяташе за толкова умен, а ето къде се озова — там, където свършваха всички важни въпроси, осуетени от настояването на прасенцата, че дърветата-тотеми могат да разговарят с тях.

— Ех — рече Говорителя, — има толкова неща, които не разбираме. И толкова неща, които вие не разбирате. Ще трябва да си споделяме повече.

Човек седна до Ароу, като подели почетното място с него. Ароу не даде признак, че има нещо против.

— Говорителю на мъртвите — попита Човек, — ще доведеш ли Царицата на кошера при нас?

— Още не съм решил — рече Говорителя. Миро отново погледна Уанда. Нима Говорителя бе побъркан, нима намекваше, че може да донесе нещо, което не може да бъде донесено?

Сетне си спомни какво бе казал Говорителя за това, че поставяме под въпрос всички свои убеждения, освен онези, в които наистина вярваме. Миро винаги бе вземал за даденост онова, което всички знаеха — че бъргерите са били изстребени до крак. Ами ако Царицата на кошера бе оцеляла? Ами ако точно заради това е успял да напише книгата си Говорителя на мъртвите — защото е можел да разговаря с бъргер? Беше съвсем невероятно, но не беше невъзможно. Миро не знаеше със сигурност, че последният бъргер е бил убит. Знаеше само онова, в което вярваха всички, а никой цели три хиляди години не бе представил и най-малкото доказателство за обратното.

Ала дори да беше вярно, откъде ще го знае Човек? Най-простото обяснение бе, че прасенцата бяха втъкали могъщата история за Царицата на кошера и Хегемона в религията си и не можеха да схванат мисълта, че има много Говорители на мъртвите и никой от тях не е автор на книгата; че всички бъргери са мъртви и че няма да се появи никаква Царица на кошера. Това беше най-простото обяснение, най-лесното за възприемане. Всички други обяснения щяха да го принудят да признае възможността дървото-тотем на Рутър наистина някакси да говори на прасенцата.

— Какво ще те накара да решиш? — попита Човек. — Ние даваме на съпругите подаръци, за да спечелим благоразположението им, но ти си най-мъдрият от всички хора и не можем да ти дадем нищо, от което се нуждаеш.

— Имате много неща, от които се нуждая — рече Говорителя.

— От какво? Не можеш ли да правиш по-добри гърнета от тези? По-точни стрели? Наметалото, което нося, е изтъкано от вълната на кабра, ала твоите дрехи са по-хубави.

— Не се нуждая от такива неща — рече Говорителя. — Трябват ми вашите истински жития.

Човек се наведе по-напред, тялото му се напрегна от вълнение и очакване.

— О, Говорителю! — рече той и гласът му бе толкова мощен, колкото и значимостта на думите му. — Ще добавиш ли нашата история към „Царицата на кошера“ и „Хегемона“?

— Не знам вашата история — рече Говорителя.

— Питай ни! Питай каквото пожелаеш!

— Как мога да разкажа вашата история? Аз разказвам само историите на мъртвите.

— Ние сме мъртви! — извика Човек. Миро никога не го бе виждал толкова развълнуван. — Нас ни убиват всеки ден. Хората изпълват всички светове. Корабите пътуват в тъмната нощ от звезда към звезда и изпълват всички празни места. А ето ни нас, на нашия малък свят — гледаме как небето се изпълва с хора. Хората построиха глупавата си ограда, за да ни държат настрана, но това е нищо. Небето е нашата ограда! — Човек подскочи нагоре, удивително високо, защото краката му бяха силни. — Виж как тази ограда ме връща обратно на земята!

Изтича до най-близкото дърво, изкатери се по дънера му — по-високо, отколкото Миро го бе виждал да се катери; отблъсна се и се хвърли във въздуха. Увисна в един мъчителен миг в апогея на скока си; сетне гравитацията го стовари върху твърдата земя.

Миро чу как дъхът му секна от силата на удара. Говорителя веднага се втурна към Човек; Миро го последва отблизо. Човек не дишаше.

— Мъртъв ли е? — попита Уанда зад него.

— Не! — извика едно прасенце на мъжкия език. — Не можеш да умреш! Не, не, не! — Миро се обърна; за негова изненада това бе Лийф-ийтър. — Не можеш да умреш!

Човек вдигна немошно ръка и докосна Говорителя по лицето. Въздъхна дълбоко. Сетне заговори:

— Виждаш ли, Говорителю? Бих дал живота си, за да прехвърля оградата, която ни дели от звездите.

През всичките години, в които Миро познаваше прасенцата, през всичките изминали години, те нито веднъж не бяха говорили за междузвездни пътувания, нито веднъж не бяха питали за тях. И все пак сега Миро осъзна, че всичките въпроси, които задаваха, бяха ориентирани към откриването на тайната на междузвездните пътешествия. Ксенолозите никога не се сетиха за това, защото знаеха — знаеха го със сигурност, — че прасенцата бяха толкова далеч от онова културно равнище, необходимо за строителството на междузвездни кораби, че щяха да минат хиляда години, преди подобно

нещо да бъде в рамките на възможностите им. Ала техните молби да получат познания за метала, за моторите, за летенето над земята — всичко това бе посветено на опита им да открият тайната на междузвездните пътешествия.

Човек бавно се изправи на крака, хванал Говорителя за ръцете. Миро се сети, че през всичките години, откак познаваше прасенцата, никога някое от тях не го бе хващало за ръка. Испита дълбоко съжаление. И острата болка на ревността.

След като се разбра, че Човек със сигурност не бе ранен, другите прасенца се скупчиха около Говорителя. Не се блъскаха, ала искаха да са по-близо.

— Рутър казва, че Царицата на кошера знае как да построи междузвезден кораб — рече Ароу.

— Рутър казва, че Царицата на кошера ще ни научи на всичко — рече Къпе. — Метал, огън от камъни, къщи от черна вода, всичко, всичко.

Говорителя вдигна ръце, сякаш да се предпази от бръщолевенията им:

— Ако сте много жадни и видите, че имам вода, всички ще ме помолите да ви дам да пиете. Но какво ще стане, ако аз знам, че водата е отровна?

— В корабите, които летят до звездите, няма никаква отрова — рече Човек.

— Има много пътища, към междузвездните полети — каза Говорителя. — Някои са по-добри от другите. Аз ще ви дам всичко онова, което няма да доведе до унищожението ви.

— Царицата на кошера обеща! — рече Човек.

— Аз — също.

Човек се хвърли напред, сграбчи Говорителя за косата и ушите и придърпа лицето му към своето. Миро никога не бе виждал такава проява на насилие; винаги се бе страхувал от това, от решението за убийство.

— Ако сме раман — изкрещя Човек в лицето на Говорителя, — то тогава ние трябва да решим, а не вие! А ако сме варелсе, то тогава можеш да ни убиеш веднага, така, както уби всичките сестри на Царицата на кошера!

Миро бе поразен. Едно беше прасенцата да решат, че той бе Говорителя, написал книгата. Но откъде можеха да стигнат до немислимото заключение, че той бе по някакъв начин виновен за Ксеноцида? За кого го вземаха — за чудовището Ендър?

Ала ето, че Говорителя на мъртвите седеше там, сълзи се стичаха по бузите му, очите му бяха затворени — сякаш обвиненията на Човек притежаваха силата на истината.

Човек се обърна към Миро:

— Каква е тази вода? — прошепна той. Сетне докосна сълзите на Говорителя.

— Така изразяваме болка, мъка, страдание — отвърна Миро.

Мандачува извика неочаквано, злокобен вик, който Миро не бе чувал никога, досущ като на умиращо животно.

— Така пък ние изразяваме болка — прошепна Човек.

— Ах! Ах! — викаше Мандачува. — Аз съм виждал тази вода и преди! В очите на Либо и Пипо я видях тази вода!

Едно по едно, а сетне и всички заедно, другите прасенца подеха вика. Миро бе ужасен, изплашен и развълнуван едновременно. Нямаше представа какво означава това, ала прасенцата изразяваха чувства, които бяха крили от ксенолозите в продължение на цели четирийсет и седем години.

— Нима тъгуват за татко? — прошепна Уанда. Нейните очи също блестяха от възмущение, косата ѝ се бе слепнала от потта на страха.

Миро изрече думите в мига, в който му хрумнаха:

— Те досега не са знаели, че Пипо и Либо са плакали, когато умират.

Миро нямаше представа какви мисли минават през ума на Уанда; усети само как се извърна, как, залитайки, направи няколко крачки, падна на четири крака и заплака горчиво.

В крайна сметка идването на Говорителя бе раздвижило нещата.

Миро клекна до него — главата му бе склонена, брадата му опираше в гърдите.

— Говорителю — рече Миро. — Комо поде сер? Как е възможно да си първият Говорител и да си същевременно Ендър? Нао поде сер.

— Тя им е казала повече, отколкото очаквах — прошепна той.

— Ала Говорителя на мъртвите, онзи, който е написал книгата, е най-мъдрият човек, живял в ерата на междузвездните полети. Докато

Ендър е убиец, той е избил цял народ, една красива раса рамани, които биха могли да ни научат на всичко...

— И двете раси — разумни! — прошепна Говорителя. Човек бе приближил до тях и изрецитира куплет от „Хегемона“:

— Болестта и изцелението са във всяко сърце. Смъртта и раждането — във всяка десница.

— Човек — рече Говорителя, — кажи на твоите хора да не страдат за онова, което са извършили поради незнание.

— Това бе ужасно нещо — рече Човек. — Най-големият ни дар.

— Кажи на хората си да замълчат и да ме изслушат.

Човек извика няколко думи, не на мъжкия или женския език, а на езика на властта. Замълчаха, сетне седнаха да чуят какво има да им каже Говорителя.

— Ще направя всичко, което мога — рече Говорителя, — но първо трябва да ви опозная, инак как ще мога да разкажа вашата история? Трябва да ви познавам, инак как ще знам дали напитката няма да е отровна? А най-трудният проблем от всички още си остава. Човешката раса е свободна да обича бъргерите, защото смята, че всички те са мъртви. А вие сте все още живи и хората все още се боят от вас.

Човек се изправи наред тях и насочи ръка към тялото си, сякаш бе слабо и неразвито.

— От нас ли!

— Те се боят от същото, от което и вие, когато вдигнете глави и видите звездите, изпълнени с хора. Боят се, че някой ден ще пристигнат на някой свят и ще открият, че вие сте стигнали първи там.

— Ние не искаме да бъдем първи там — рече Човек. — Искаме също да бъдем там.

— Тогава ми дайте време — рече Говорителя. — Научете ме кои сте, за да мога аз да науча тях.

— Каквото пожелаеш — рече Човек. Огледа останалите. — Ще те научим на всичко.

Изправи се Лийф-ийтър. Заговори на мъжкия език и Миро го разбра:

— Някои неща не ти принадлежат, за да ги преподаваш.

Човек му отвърна рязко и на Старк:

— Онова, на което ни научиха Пипо, Либо, Уанда и Миро, също не беше тяхно. Но ни научиха.

— Не е задължително тяхната глупост да стане и наша глупост — отвърна пак на мъжкия език Лийф-ийтър.

— Нито пък тяхната мъдрост е задължително приложима за нас — отвърна Човек.

Сетне Лийф-ийтър изрече нещо на Трите езика, което Миро не успя да разбере. Човек не отговори и Лийф-ийтър си тръгна.

След заминаването му Уанда се извърна със зачервени от плача очи.

Човек се обърна към Говорителя:

— Какво искаш да знаеш? — попита той. — Ще ти го кажем, ще ти го покажем, ако можем.

Говорителя се обърна към Миро и Уанда.

— Какво да ги питам? Знам толкова малко, че не мога да преценя какво трябва да узнаем.

Миро се спогледа с Уанда.

— Вие не притежавате каменни или метални инструменти — рече тя. — Ала къщата ви е направена от дърво, както и лъковете и стрелите ви.

Човек стоеше прав в очакване. Паузата се удължи.

— Но какъв е въпросът? — рече най-сетне той.

Как би могъл да не забележи връзката, помисли си Миро.

— Ние, хората — рече Говорителя, — използваме каменни или метални инструменти, за да отсечем дърветата, когато искаме да ги превърнем в къщи, стрели или тояги, като тези, които видях да носите.

Необходимите бяха няколко мига, за да осмислят думите на Говорителя. Сетне изведнъж всички прасенца се изправиха на крака. Затичаха лудо, безцелно, понякога се сблъскваха едно в друго, в дърветата или в дървените къщи. Повечето от тях мълчаха, ала от време на време някое надаваше вой, досущ както бяха плакали преди малко. Беше някаква мистерия тази почти безмълвна лудост на прасенцата, сякаш изведнъж бяха изгубили контрол върху телата си. След всичките години на внимателно избягване на общуването, на въздържане да се каже каквото и да е на прасенцата, сега Говорителя бе нарушил политиката и тази лудост бе резултатът.

От хаоса се появи Човек и се хвърли на земята пред Говорителя.

— О, Говорителю — извика силно той. — Обещай ми, че никога няма да позволиш да отсекаат баща ми Рутър с техните каменни и

метални инструменти! Ако искаш да убиеш някого, има стари наши братя, които ще отдадат живота си, аз бих умрял с радост, но не им позволявай да убият баща ми!

— Или моят баща! — викаха другите прасенца. — Или моят!

— Никога не бихме посадили Рутър толкова близо до оградата — рече Мандачува, — ако знаехме, че сте... варелсе.

Говорителя отново вдигна ръце:

— Отсичал ли е някой човек дърво в Лузитания? Никога. Законът го забранява. Няма за какво да се боите от нас.

Последва тишина, прасенцата се укротиха. Накрая Човек се изправи от земята.

— Ти ни накара да се боим от хората още повече — каза той на Говорителя. — По-добре да не бе идвал в гората ни.

Гласът на Уанда се надигна над неговия:

— Как можеш да го кажеш, след като убихте баща ми по такъв начин!

Човек я погледна изненадан, неспособен да отговори. Миро я прегърна през раменете. А Говорителя на мъртвите наруши последвалото мълчание:

— Ти ми обеща, че ще отговорите на всичките ми въпроси. Питам те сега: как строите дървена къща, как правите лъка и стрелите, които ей онзи носи, и тоягите. Казахме ви за единствения известен нам начин; а вие ни кажете за другия начин — за това как вие го правите.

— Братът се отдава сам — рече Човек. — Вече ти казах. Казваме на древния ни брат от какво се нуждаем и му показваме формата, а той се отдава.

— Можем ли да видим как става? — попита Ендър. Човек огледа останалите прасенца.

— Искаш да помолим някой брат да се отдаде, само за да видите как става? Не ни трябва нова къща, поне няколко години напред, а имаме и всички стрели, от които се нуждаем...

— Покажи му!

Миро се обърна, всички останали също, и видяха Лийф-ийтър да се появява отново от гората. Отиде целеустремено до средата на просеката; не ги гледаше, ала заговори така, сякаш бе пратеник, градският глашатай, който не се интересува дали някой го слуша, или не. Говореше на женския език и Миро разбираше само отделни фрази.

— Какво казва? — прошепна Говорителя.

Приклепнал до него. Миро превеждаше, доколкото можеше.

— Той очевидно е ходил до съпругите и те са казали да се направи всичко, което поискаш. Но не е чак толкова просто, той им казва, че — не знам тези думи... нещо от сорта, че всички ще умрат. Във всеки случай за смъртта на някои братя. Погледни ги — те не се боят, нито едно от тях.

— Не знам как се изразява страхът им — рече Говорителя. — Изобщо не познавам този народ.

— Аз — също — каза Миро. — Но трябва да предам всичко в ръцете ти — ти предизвика за половин час повече вълнение, отколкото съм виждал през всичките години, откакто идвам тук.

— Това е дарба, с която съм се родил — рече Говорителя. — Предлагам ти сделка. Няма да кажа никому за Съмнителните дейности. А вие няма да кажете на никого кой съм.

— Това е лесно — рече Миро. — Аз и без това не го вярвам.

Речта на Лийф-ийтър приключи. След което той веднага закричи към къщата и влезе в нея.

— Ще помолим някой древен брат да ни дари — рече Човек. — Съпругите са наредили така.

И стана тъй, че Миро стоеше, прегърнал Уанда, а Говорителя — срещу тях, докато прасенцата направиха чудо, далеч по-убедително от онези, които бяха донесли на Жусто и Сида титлата им Ос Венерадос.

Прасенцата се наредиха в кръг около дебело старо дърво на границата на просеката. Сетне едно по едно те се изкатериха по него и започнаха да удрят с тояги. Скоро всички бяха на дървото, пееха и удряха в сложни ритми.

— Дървесният език — прошепна Уанда. Само след няколко минути дървото забележимо се наклони. Моментално около половината от прасенцата скочиха долу и забутаха дървото, тъй че да падне на чиста земя в просеката. Останалите удряха все по-яростно и пееха още по-силно.

Един по един големите клони на дървото започнаха да падат. Прасенцата мигновено изтичваха, вземаха ги и ги изтегляха от мястото, където трябваше да рухне дървото. Човек донесе един клон на Говорителя, който го взе внимателно и го показа на Миро и на Уанда. Краят му откъм дървото беше абсолютно гладък. Не беше

плосък — повърхността бе нагъната и полегата. Нямаше обаче неравности, не капеше никакъв сок, нищо не подсказваше и за най-малкото насилие при отделянето му от дървото. Миро го докосна с пръст — бе студен и гладък като мрамор.

Най-накрая от дървото остана само правото стебло, оголено и величествено; по-бледите места, откъдето преди стърчаха клоните, бяха ярко осветени от следобедното слънце. Пеенето достигна своята кулминация, а сетне изведнъж секна. Дървото се наклони и започна плавно и грациозно да пада към земята. Тя потрепери и изтътна, когато то се удари о нея, а сетне настъпи мълчание.

Човек отиде до падналото дърво и започна да гали кората му, като пееше тихичко. Кората постепенно се разцепи под ръцете му; пукнатината се разпростря по цялата дължина на дървото и кората се разполови. Сетне няколко прасенца я хванаха и я отлепиха от стеблото; отдели се едновременно и от двете страни в два дълги листа. Отнесоха я настрани.

— Виждали ли сте ги някога да използват кората? — Говорителя питаше Миро.

Миро поклати глава. Бе твърде смаян, за да може да отговори с думи.

Сега напред пристъпи Ароу, който също тихичко напяваше. Прокара пръсти нагоре и надолу по ствола, сякаш изписваше точната дължина и широчина на отделен лък. Миро видя как се появиха линиите, как оголеното от кора дърво се нагъна, разцепи се и отрони само един лък — съвършено излъскан и гладък, който остана в дълбоката цепнатина в дървото.

Пристъпиха и други прасенца, чертаеха форми по ствола и напяваха. Връщаха се с тояги, с лъкове и стрели, с ножове с остри лезвиета, с хиляди ленти за плетене на кошници. Най-накрая, когато половината дърво бе прахосано, всички се отдръпнаха и запяха заедно. Дървото потрепери и се разцепи на половин дузина дълги колове.

Човек пристъпи бавно напред и клекна до коловете, ръката му нежно се отпусна върху най-близкия. Отметна назад глава и запя, мелодия без думи — най-тъжните звуци, които Миро някога бе чувал. Песента се лееше и лееше, пееше я единствено Човек; чак сега Миро забеляза, че другите прасенца го гледаха и очакваха нещо.

Най-сетне Мандачува дойде при него и заговори тихо:

— Моля те — рече той, — ще бъде справедливо, ако попееш за брата.

— Не знам как. — рече Миро. Изпитваше едновременно и безсилие, и страх.

— Той отдаде живота си — рече Мандачува, — за да отговори на въпроса ви.

Да отговори на въпроса ми и да повдигне хиляда нови, рече си наум Миро. Ала пристъпи напред, клекна до Човек, обви с пръсти същия хладен и гладък кол, който Човек държеше, отметна глава и пусна гласа си. Отначало тихо и колебливо, не знаеше каква мелодия да подеме; скоро обаче разбра причината за дисхармоничната песен, усети смъртта на дървото под пръстите си, гласът му се извиси силно, влизаше в мъчителен дисонанс с гласа на Човек, който скърбеше за смъртта на дървото и му благодареше за саможертвата, обещавахе да използват смъртта за доброто на племето, за доброто на братята, на съпругите и на децата, за да могат всички да живеят, да процъфтяват и преуспяват. Това бе смисълът на песента, смисълът на смъртта на дървото, а когато песента най-сетне свърши. Миро се наведе, докато челото му не опря о дървото, и той изрече онези крайно екзалтирани слова, същите, които прошепна преди пет години и над трупа на Либо на хълма.

---

[1] déjà vu — вече видяно, познато (фр.) — Б.пр. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ГОВОРЕНЕТО

ЧОВЕК: Защо не идват да ни видят и други хора?

МИРО: Само на нас е разрешено да минаваме през портата.

ЧОВЕК: Защо просто не се прехвърлят през оградата?

МИРО: Никой от вас ли не е докосвал оградата? (Човек не отговаря.) Много е болезнено. Да се мине през оградата означава всички части от тялото да те заболят много силно и едновременно.

ЧОВЕК: Това е глупаво. Нали и от двете страни расте трева?

Уанда Кенята Фигейра Мукумби
Стенограми от разговори,
103:0:1970:1:1:5

Слънцето се бе издигнало над хоризонта само преди половин час, когато кметицата Боскиня изкачи стълбите към личния кабинет на епископ Перегрино в катедралата. Дом и дона Кристи бяха вече там, изглеждаха умислени. Епископът обаче изглеждаше доволен от себе си. Винаги се радваше, когато цялото политическо и религиозно ръководство на Милагре се събираше под неговия покрив. Няма значение, че Боскиня бе свикала заседанието, тя бе предложила то да се състои в катедралата, защото тя държеше ножа и хляба в ръцете си. Перегрино обичаше да се чувства някакси господар на колонията Лузитания. Е, в края на това събиране на всички щеше да им стане ясно, че никой в тази стая не е господар на нищо.

Боскиня ги поздрави. Но не седна на предложения ѝ стол. Вместо това се настани пред терминала на епископа, включи се и пушна програмата, която бе подготвила. В пространството над

терминала се появиха няколко реда малки кубчета. Най-високият ред се състоеше само от няколко кубчета, другите под него — от много, много повече. Повече от половината редове, като се почне от най-високия, бяха оцветени в червено; останалите бяха сини.

— Много е красиво — рече епископ Перегрино. Боския погледна дом Кристау.

— Познаваш ли модела?

Той поклати глава.

— Но мисля, че знам за какво е свикано това събиране. Дона Криста се наведе напред:

— Има ли някое сигурно място, където бихме могли да скрием архивите, които искаме да запазим?

Изражението на отчуждено задоволство у епископ Перегрино се стопи.

— Аз не знам за какво е това събиране.

Боския се обърна от табуретката си към него.

— Бях много млада, когато ме назначиха за губернаторка на новата колония Лузитания. Беше голяма чест, голямо доверие да бъда избрана. Изучавах управление на общности и социални системи от дете и се бях справила добре по време на кратката си кариера в Опорто. Онова, което комитетът очевидно не бе погледал, бе обстоятелството, че вече бях изпълнена с подозрения, склонна към измама, както и шовинистка.

— Това са твои качества, на които всички ние се възхищаваме — рече епископ Перегрино.

Боския се усмихна:

— Моят шовинизъм означаваше, че след като колонията Лузитания бе моя, то аз ставам по-лоялна към интересите на Лузитания, отколкото към интересите на Стоте свята или на Междузвездния конгрес. Измамността ме доведе дотам, да се преструвам пред комитета в тъкмо обратното — че интересите на Конгреса са ми най-присърце. А подозрителността ме накара да повярвам, че Конгресът едва ли ще даде на Лузитания нещо тъй далечно като статут на не — зависимост и равенство спрямо Стоте свята.

— Разбира се, че не — рече епископ Перегрино. — Ние сме колония.

— Не сме колония — рече Боскиня. — Ние сме един експеримент. Проучих хартата и лиценза, както и всички заповеди на Конгреса, които се отнасят до нас, и открих, че за нас не важат обичайните закони за право на неприкосновеност. Открих, че комитетът има правото на неограничен достъп до всички записани файлове на всеки човек или институция в Лузитания.

Епископът започна да се ядосва:

— Да не искаш да кажеш, че комитетът има правото да преглежда поверителните файлове на църквата?

— Аха — рече Боскиня. — Още един колега шовинист.

— Църквата има известни права съгласно Междузвездния кодекс.

— Не се гневи на мен.

— Но ти никога не си ми казвала.

— Ако ти бях казала, щеше да протестираш и те щяха да се престорят, че отстъпват, а аз нямаше да мога да направя онова, което сторих.

— Какво е то?

— Тази програма. Тя наблюдава всеки достъп по ансибала във файловете на колонията Лузитания.

Дом Кристау се изкиска:

— Нямах право на подобно действие.

— Знам. Както вече казах, имам доста тайни пороци. Програмата ми не откри никакви сериозни намеси — е, по няколко файла всеки път, когато прасенцата убиваха някой от ксенолозите ни, това можеше да се очаква — но нищо съществено. Допреди четири дена.

— Когато пристигна Говорителя на мъртвите — рече епископ Перегрино.

Боскиня я досмеша, че епископът очевидно смяташе пристигането на Говорителя за такава повратна точка, та моментално направи връзката.

— Преди три дена — рече Боскиня — по ансибала бе задействан безвреден преглед. Той следваше интересен модел. — Тя се обърна към терминала и промени картината. Сега тя показваше предимно навлизалия на най-високо равнище и се ограничи до една област на дисплея. — Достъпът е до всичко, което се отнася до ксенолозите и ксенобиолозите на Милагре. Всичко, което са открили, всичко, което е

свързано с личния им живот. Защитните системи са пренебрегнати, сякаш никога не ги е имало. И, да, епископ Перегрино, и преди, и сега вярвам, че това има нещо общо с Говорителя.

— Но Конгресът не би могъл да му делегира такива права — отвърна епископът.

Дом Кристау кимна умно.

— Сан Анджело бе писал веднъж — в личните си дневници, които никой освен Децата на ума не чете...

Епископът се обърна и го погледна развеселен:

— Значи Децата на ума разполагат с тайни писания на Сан Анджело?

— Не са тайни — рече дона Криста. — По-скоро са отегчителни. Всеки може да ги прочете, ала ние сме единствените, които си даваме този труд.

— Та той е написал — продължи дом Кристау, — че Говорителя Андрю е по-възрастен, отколкото смятаме. По-възрастен от Междузвездния конгрес, а и посвоему по-могъщ.

Епископ Перегрино изсумтя:

— Той е хлапак. Не би могъл да има повече от четирийсет години.

— Вашето глупаво съперничество само ни губи времето — рече остро Боския. — Свирах това събиране по спешност. Като знак на уважение към вас, защото аз вече съм предприела действия в полза на правителството на Лузитания.

Всички се смълчаха.

Боския върна картината на терминала на първоначалното изображение.

— Тази сутрин програмата ме предупреди за втори път. Нов систематичен достъп по ансибала, само че този път не бе селективния, неразрушаващ достъп отпреди три дена. Този път се чете всичко със скорост „предаване на данни“, което означава, че всички наши файлове се копират от чуждопланетни компютри. След което каталозите се променят така, че една-единствена команда по ансибала ще унищожи всички файлове в паметта на нашите компютри.

Боския забеляза изненадата на епископ Перегрино, докато Децата на ума не бяха изненадани.

— Защо? — попита епископът. — Ако унищожат всичките ни файлове... това се прави, когато даден народ или свят е... възстанал и искаш да го унищожеш, когато...

— Доколкото разбирам — обърна се Боскиня към Децата на ума, — вие също сте шовинисти и сте подозрителни.

— Боя се, че много по-малко от теб — отвърна дом Кристау. — Но ние също засякохме навлизанията. Разбира се, копирахме всичките си архиви — на огромна цена — в манастирите на Децата на ума в други светове, тъй че те ще се опитат да възстановят файловете ни, след като бъдат унищожени. Ако обаче бъдем третирани като бунтовна колония, много се съмнявам, че ще бъде позволено подобно възстановяване. Затова правим и копия на хартия на жизненоважната информация. Не храним надеждата, че ще смогнем да отпечатаме всичко, но смятаме, че ще успеем да отпечатаме достатъчно, за да не бъде унищожен изцяло трудът ни.

— Значи сте знаели? — възкликна епископът. — И не сте ми казали нищо?

— Прости ни, епископ Перегрино, но не ни и хрумна, че няма сам да го забележиш.

— И освен това не вярвате, че сме извършили кой знае каква важна работа, че да си струва да бъде разпечатана, за да се спаси.

— Стига! — рече кметицата Боскиня. — Разпечатките могат да спасят само един незначителен процент, на Лузитания няма достатъчно принтери, за да решат проблема. Няма да можем да съхраним дори най-основните компютризирани услуги. Мисля, че разполагаме с не повече от час, преди копирането да приключи и да получат възможността да изтрият паметта ни. Но макар и да започнахме още от сутринта, когато тръгна нахлуването, не можахме да отпечатаме повече от една стотна от процента на файловете, които са ни необходими всекидневно. Нашата уязвимост, нашата слабост е пълна.

— Значи сме безпомощни — рече епископът.

— Не. Но исках да ви стане ясна екстремността на положението ни, за да приемете единствената алтернатива. На вас тя ще ви се види отвратителна.

— Не се и съмнявам в това — рече епископ Перегрино.

— Преди час, докато се борех с проблема, опитвайки се да разбера дали има някакъв вид файлове, които да са имунизирани против нахлуването, открих, че наистина има един човек, чиито файлове са напълно пренебрегнати. Отпървом си помислих, че се дължи на това, че е фрамлинг, ала причините са по-сложни. Говорителя на мъртвите няма нито един файл в лузитанската памет.

— Нито един? Невъзможно — рече дона Криста.

— Всичките му файлове се поддържат от ансибала. Всичките му архиви, финансите му, всичко. Всяко съобщение, което му се изпраща. Разбирате ли?

— И въпреки това той има достъп до тях... — рече дом Кристау.

— Той е невидим за Междузвездния конгрес. Ако наложат ембарго върху целия обмен данни от и до Лузитания, той ще има достъп до своите файлове, защото компютрите не възприемат достъпа до файловете, му като прехвърляне на данни. Те са записани като оригинали и въпреки това не са в лузитанската памет.

— Нима искаш да предложиш — рече епископ Перегрино — да прехвърлим всичките си поверителни и важни файлове като съобщения до този... този немислим неверник?

— Казвам ви, че аз направих тъкмо това. Прехвърлянето на жизненоважните и секретни правителствени данни почти е завършено. Това е прехвърляне с висок приоритет, на местна скорост, затова върви много по-бързо от копирането от страна на Конгреса. Предлагам ви възможността да извършите подобно прехвърляне, като си послужите с моя висок приоритет, за да се използват компютрите преди всички останали местни задачи. Ако не искате да го сторите — добре, ще използвам приоритета си, за да прехвърля втора група държавни файлове.

— Но той ще може да чете файловете ни — рече епископът.

— Да, ще може.

Дом Кристау поклати глава:

— Няма да го направи, ако го помолим.

— Наивен си като дете — каза епископът. — Нищо не би го принудило дори да ни върне данните.

Боскиня кимна:

— Това е вярно. Той ще притежава всичко жизненоважно за нас, може да го задържи и, ако пожелае, да го върне. Но, повярвай, както

вярва и дом Кристау, той е добър човек, който ще ни помогне по време на нужда.

Дона Криста се изправи:

— Извинете ме — каза тя. — Бих искала да започна веднага с прехвърлянето на най-важните данни.

Боскиня се обърна към терминала на епископа и набра кода си за най-висок приоритет.

— Само вкарай видовете файлове, които би искала да изпратиш на „опашката“ за съобщения до Говорителя Андрю. Предполагам, че след като сте започнали да ги разпечатвате, вече си ги подредила по важност.

— С колко време разполагаме? — попита дом Кристау. Дона Криста вече набираше бясно.

— Времето е тук, най-горе. — Боскиня пхна ръка в холографското изображение и докосна с пръст числата на брояча.

— Не си прави труда да прехвърляш онова, което вече е отпечатано — рече дом Кристау. — Винаги ще можем да го наберем отново. И без това е съвсем малко.

Боскиня се обърна към епископа:

— Знаех си, че ще бъде трудно.

Епископът се изсмя подигравателно:

— Трудно ли!

— Надявам се, че ще помислиш внимателно, преди да отхвърлиш това...

— Да го отхвърля ли! — рече епископът. — Да не ме смяташ за глупак? Може и да презирам псевдорелигията на тези богохулни Говорители на мъртвите, но ако това е единственият начин, който Бог ни сочи, да запазим жизненоважните архиви на Църквата, тогава ще се окажа негоден служител на Господа, щом позволявам на гордостта да ми попречи да го използвам. Нашите файлове още не са подредени по приоритет и това ще отнеме няколко минути, но се надявам Децата на ума да ни оставят достатъчно време да прехвърлим данните си.

— Колко време смяташ, че ще ви е необходимо? — попита дом Кристау.

— Не много. Мисля — най-много десет минути.

Боскиня се изненада, приятно при това. Беше се опасявала, че епископът ще настоява да копира първо своите файлове, преди Децата

на ума, в поредния си опит да отстои върховенството на епископството над манастира.

— Благодаря ти — рече дом Кристау и целуна ръката, която епископът му подаде.

Епископът изглежда хладно Боскиня:

— Няма нужда да се изненадваш, кметице Боскиня. Децата на ума работят с познанието за света, затова зависят в по-голяма степен от световните машини. Църквата-майка се занимава с проблемите на духа, затова използваме обществените библиотеки само по църковни дела. Що се отнася до Библията — толкова сме старомодни, че все още пазим в катедралата десетина подвързани с кожа книги. Междузвездният конгрес не може да ни открадне копията от думите на Бога.

Той се усмихна. Злъчно, разбира се. Боскиня му отвърна на усмивката — доста весело.

— Един малък въпрос — рече дом Кристау. — След като файловете ни бъдат унищожени и ние си ги копираме обратно от архива на Говорителя, какво ще попречи на Конгреса да ги унищожи отново? И отново, и отново?

— Това е труден въпрос — отвърна Боскиня. — По важно е да установим какво се стреми да постигне Конгресът. Може би всъщност изобщо не искат да унищожат файловете ни. Може би ще възстановят веднага най-важните ни файлове, след като демонстрират сила. След като нямам представа защо ни наказват, как мога да отгатна докъде ще стигнат? Ако не ни отнемат възможността да останем лоялни, тогава, разбира се, ще си останем и уязвими за бъдещи наказания.

— Ами ако поради някаква причина са решени да ни третират като бунтари?

— Е, ако се стигне до най-лошото, можем да си копираме всичко обратно в местната памет и да изключим ансибала.

— Господ да ни е на помощ — рече дона Криста. — Тогава ще сме напълно откъснати от света.

Епископ Перегрино изглеждаше раздразнен:

— Каква нелепа мисъл, сестро Детестай о Пекадо. Или смяташ, че Христос зависи от ансибала? Че Конгресът притежава властта да накара Светия дух да замълчи?

Дона Криста се изчерви и се върна към работата си на терминала.

Секретарят на епископа му подаде лист със списък файлове.

— Можеш да извадиш от него личната ми кореспонденция — каза епископа. — Вече съм изпратил съобщенията си. Ще оставим на църквата да прецени кои от писмата ми си струва да бъдат запазени. За мен те нямат никаква стойност.

— Време е за епископа — каза дом Кристау. Жена му веднага стана от терминала и секретарят зае мястото ѝ.

— Между другото — рече Боскиня, — мислех си, че ще искате да научите: Говорителя е обявил, че тази вечер на площада ще Говори за смъртта на Маркос Мария Рибейра. — Боскиня погледна часовника си. — Всъщност не остава много време.

— Защо смяташ — рече кисело епископът, — че това ще ме интересува?

— Помислих си, че може да изпратиш свой представител.

— Благодаря ти, че ни каза — рече дом Кристау. — Мисля да присъствам. Бих искал да чуя да Говори човек, който е Говорил за смъртта на Сан Анджели. — Обърна се към епископа. — Ако искаш, ще те осведомя какво е казал.

Епископът се облегна и се усмихна кисело:

— Благодаря ти, но един от хората ми ще присъства там.

Боскиня излезе от канцеларията на епископа и затропа надолу по стълбите към вратата на катедралата. Сега трябваше да се върне в собствения си кабинет, защото каквото и да бе планирал Конгресът, то именно тя щеше да получи съобщенията му.

Не го обсъди с религиозните водачи, защото не им влизаше в работата, но тя знаеше твърде добре, поне в най-общи линии, защо Конгресът предприемаше тези стъпки. Параграфите, които даваха на Конгреса правото да третира Лузитания като въстанала колония, бяха до един свързани с правилата за общуване с прасенцата.

Очевидно ксенолозите бяха сторили нещо ужасно погрешно. След като Боскиня не знаеше за никакви нарушения, то би трябвало да е толкова голямо, че доказателства за него да са били засечени от спътниците, единствените средства за наблюдение, които докладваха пряко на комитета, без да минават съобщенията им през ръцете на Боскиня. Опитва се да си представи какво биха могли да извършат

Миро и Уанда — да са подпалили горски пожар? Да са отсекли дървета? Да са повели война между племената на прасенцата? Каквото и да е, все й се струваше абсурдно.

Опита да ги извика и да ги разпита, ала тях, разбира се, ги нямаше. Бяха отвъд портата, в гората, за да продължат, не ще и дума, същата дейност, която бе довела до възможността колонията Лузитания да бъде унищожена. Боскиня непрекъснато си повтаряше, че са млади, че би могло да са направили някоя глупава, детинска грешка.

Ала те не бяха чак толкова млади, бяха два от най-светлите умове на колонията, в която живееха мнозина интелигентни хора. Добре че Междузвездният конгрес бе забранил на правителството да притежава каквито и да е средства за наказание, които могат да се използват за мъчение. Боскиня беше толкова бясна, че би могла и да употреби такива средства, ако разполагаше с тях. Не знам какво си мислите, че правите. Миро и Уанда, не знам какво сте сторили; ала каквато и да е била целта ви, сега цялата тази общност ще плаща цената. И ако съществува справедливост, аз някак си ще ви накарам да платите за това.

* * *

Мнозина от лузитанците бяха заявили, че няма да идат на Говоренето — бяха добри католици, нали така? Та нали епископът им бе казал, че Говорителя говорел с гласа на сатаната?

Ала след пристигането на Говорителя се шепнеха и други неща. Най-вече слухове, ала Милагре бе малко градче, където слуховете бяха солта на сивото живуркане; а слуховете нямат никаква стойност, ако не им се повярва. И тъй, говореше се, че малката, дъщеря на Марсау — Куара, която бе млъкнала след смъртта му, станала толкова приказлива, че чак си имала неприятности за това в училище. А пък за Олядо, невъзпитаното момче с отблъскващите метални очи, се говореше, че изведнъж станал весел и възбуден. Може би обзет, обсебен от някаква мания. Слуховете намекваха, че Говорителя притежавал целебна сила, че можел да урочасва, че благословията му връщала целостта на човек, че проклятието му може да те убие, че думите му могат да те омаят

дотоам, та да му се подчиниш. Не всички, естествено, бяха чули тези слухове, а и не всички, които ги бяха чули, им вярваха. Ала в четирите дена между пристигането на Говорителя и вечерта, когато щеше да Говори за смъртта на Маркос Мария Рибейра, общността на Милагре реши неофициално, че ще присъства на Говоренето и ще чуе какво има да каже Говорителя, независимо че епископът бе казал да не ходят.

Епископът сам си бе виновен. От неговата гледна точка, обявяването на Говорителя за сатана го поставяше на огромно разстояние от всички добри католици: Говорителя е против нас. Ала за онези, които не бяха толкова добре подковани теологично, сатаната бе толкова плашещ и могъщ, колкото и Бог. Те разбираха достатъчно добре континуитета на доброто и злото, за което говореше епископът, ала далеч повече ги интересуваше континуитета на силата и слабостта — чрез него живееше ден подир ден. А според този континуитет те бяха слабите, а Господ, сатаната и епископът — силните. Епископът бе издигнал Говорителя до своето равнище като човек на силата. И така хората бяха подготвени да повярват на слуховете за чудеса.

Макар съобщението да бе дадено само час преди Говоренето, площадът беше пълен, хората се събираха в сградите и в къщите, които гледаха към площада, тълпяха се по затревените алеи и пътища. Както се изискваше от закона, кметицата Боския бе предоставила на Говорителя единствения микрофон, който използваше за редките си публични обръщения. Хората се ориентираха към платформата, на която щеше да застане; озъртаха се да видят кой бе дошъл. Всички бяха там. Семейството на Марсау — разбира се. И кметицата, разбира се. Но също дом Кристау и дона Криста, както и мнозина от облечените в раса свещеници от катедралата. Д-р Навио. Вдовицата на Пипо, старата Консейсао, архиварката. Вдовицата на Либо — Бруксиня, и децата ѝ. Носеха се слухове, че Говорителя имал намерение да Говори някой ден и за смъртта на Пипо и на Либо.

А когато най-сетне Говорителя застана на платформата, нов слух заля площада: тук бил и епископ Перегрино. Не в официалните си одежди, а в обикновено свещеническо расо. Самият той — да слуша богохулствата на Говорителя! Мнозина от жителите на Милагре изпитваха приятната тръпка на очакването. Дали епископът ще се изправи и ще повали по чудодееен начин сатаната? Дали ще се състои

такъв двубой, какъвто не е съществувал извън виденията на свети Йоан за Апокалипсиса?

Говорителя застана пред микрофона и зачака да замлъкнат. Беше доста висок, младолик, ала бялата кожа му придаваше болезнен вид, в сравнение с различните кафеникави отсенки при лузитанците. Като призрак. Всички замълчаха и той Заговори.

— Известен е бил с три имена. В официалните архиви е записано първото: Маркос Мария Рибейра. И всичките му официални данни. Роден през 1929 г. Умрял през 1970-а. Работил в стоманолеярната. Абсолютно чисто досие. Никога не е арестуван. Женен, с шест деца. Примерен гражданин, защото никога не е извършвал нещо, което да бъде вписано в досието му.

Мнозина от слушателите изпитаха смътно безпокойство. Очакваха реч. Вместо това Говорителя не каза нищо забележително. А и в думите му напълно липсваше официалността на религиозна проповед. Ясно, просто, почти разговорка. Само малцина забелязаха, че тъкмо простотата придаваше на гласа му, на речта му достоверност. Той не разкриваше Истината с фанфари; той изричаше истината, историята, в която няма и да помислиш да се усъмниш, защото се разбира от само себе си. Епископ Перегрино бе един от тези, които забелязаха това, и се почувства неспокоен. Този Говорител ще бъде труден противник, човек, който не може да бъде съкрушен с огън и жупел от амвона.

— Другото име, което е носел, е Марсау. Големият Маркос. Защото е бил гигант. Достигнал е размерите на възрастен човек твърде млад. На колко години е бил, когато е стигнал два метра височина? На единайсет? При всички случаи — не по-късно от дванайсет. Едрината и силата му са го превърнали в много ценен за леярната работник, защото щом произвежданите количества стомана са малки и работата е почти изцяло ръчна, тогава силата се цени. Животът на хората е зависел от силата на Марсау.

Работниците от леярната, които бяха на площада, кимнаха. Бяха се хвалили преди това, че никога няма да говорят с този фрамлинг-атеист. Очевидно някой от тях го бе направил, но колко добре стана, че Говорителя бе узнал положението, че бе разбрал с какво бяха запомнили Марсау. На всекиго от тях сега му се искаше той да бе разказал на Говорителя за Марсау. И през ум не им мина, че

Говорителя дори не бе опитал да похортува с тях. След всичките тези години много от нещата Андрю Уигин узнаваше, без да се налага да пита.

— Третото му име е било Сау. Куче.

О, да, рекоха си лузитанците. Ето това сме го чували за Говорителите на смъртта. Не изпитват никакво уважение към мъртвите, никакво благоприличие.

— Това име сте използвали за него, когато сте чували, че жена му, Новиня, отново е с насинено око, че куца, че устната ѝ е защита. Постъпвал е животински с нея.

Как смееше да казва такива неща? Та човекът е мъртъв! Ала под гнева си лузитанците се чувстваха неудобно поради коренно различна причина. Почти всички си спомняха да са изричали или чували същите думи. Недискретността на Говорителя бе на практика публично повторение на думите, които те използваха за Марсау, когато бе жив.

— Не че някой от вас е обичал Новиня. Не и онази студена жена, която никога не ви е рекла едно „Добро утро“. Ала тя е била по-дребна от него, била е майка на децата му и след като я е биел, той е заслужавал прозвището Сау.

Бяха объркани; шепнеха си един другиму. Онези, които седяха на тревата близо до Новиня, я поглеждаха скришом и извъръщаха погледи, много искаха да узнаят как ще реагира, болезнено приемаха факта, че Говорителя бе прав за това, че не я обичаха, че едновременно и се бояха от нея, и я съжаляваха.

— Кажете ми: това ли беше мъжът, когото познавахте? Който прекарваше по баровете повече време от всекиго другото, без обаче да се сприятели с някого, без дори алкохолът да стане причина за някакво другарство. Не можете дори да кажете колко е пиел. Бил е начумерен и кибритлия, преди да пийне, начумерен и кибритлия, и малко преди да се напие до безпаметство — никой не би могъл да каже каква е разликата. Никога не сте чували да е имал приятел, никой от вас дори не се е радвал, като го види да влиза в кръчмата. Това е мъжът, когото сте познавали, поне повечето от вас. Сау. Изобщо не е бил мъж.

Да, мислеха те. Такъв беше. И потресът от липсата на благоприличие избледня. Приеха факта, че Говорителя нямаше никакво намерение да смекчава нищо в историята си. Ала въпреки това

още им бе неудобно. Защото не в тона му, а в самите му думи се долавяше известна ирония.

— Комай изобщо не е бил мъж — повтори отново той, ала, разбира се че той е бил мъж; и макар да усещаха смътно какво намекуваше Говорителя, когато говореше за Марсау, то не бе задължително да се съгласят.

— Малцина други, хората от леярната в Байро дае Фабрикадорас, са го познавали като силен мъж, комуто могат да се доверят. Те са знаели, че той никога няма да каже, че може да направи повече от онова, което е по силите му, и винаги е изпълнявал онова, което е обещавал. Можели са да разчитат на него. Тъй че зад стените на леярната той е имал уважението им. Ала когато сте излизали извън тези стени, сте се отнасяли с него като към всички други — пренебрегвали сте го, мислели сте малко за него.

Сега вече иронията бе изречена пряко. Макар да не се усети в тона на Говорителя — беше все същата ясна, проста реч, с която започна, — хората, които бяха работили с Марсау, си казваха наум: не биваше да го пренебрегваме така. Ако е бил ценен в леярната, тогава бихме могли да го оценим и извън нея.

— Някои от вас сигурно знаят и още нещо за него, за което не се говори много. Знаете, че сте му пришили прозвището Сау, много преди да го заслужи. Били сте десет-единайсет-дванайсетгодишни. Малки момчета. Той е бил толкова едър. Срамували сте се дори да застанете до него. И сте се страхували, защото ви е карал да се усещате безпомощни.

Дом Кристау прошепна на жена си:

— Те са дошли да чуят клюки, а той им стоварва отговорност.

— Затова сте се държали с него така, както хората винаги се държат с по-едри от тях същества. Все едно ловци, които се опитват да убият мастодонт. Като бикоборците, които се опитват да омаломощят едрия бик, за да го подготвят за смъртта. Ръчкане, подигравки, закачки. Да го карате все да е нащрек. Да не знае откъде ще дойде следващият удар. Да го бодете с шиповете, които са под кожата му. Да го обезсилите чрез болка. Да го подлудите. Понеже е едър, били сте доволни от факта, че можете да го накарате да прави разни неща. Можете да го накарате да крещи. Можете да го накарате да бяга.

Можете да го накарате да се разплаче. Разбирате ли? В крайна сметка той е бил по-слаб от вас.

Ела се ядоса. Тя очакваше той да обвини Марсау, а не да го оневинява. Само заради това, че е имал тежко детство, той нямаше право да пребива мама, когато му се прииска.

— Никой не е виновен за това. Тогава сте били деца, а децата са жестоки, без да го съзнават. Сега не бихте го направили, ала след като ви напомних, можете лесно да намерите отговора. Наричахте го „куче“ и той стана такъв. През целия си останал живот. Нараняваше невинни хора. Биеше жена си. Говореше жестоко и обидно на сина си Миро и така прогони момчето от къщи. Той реагира съответно на начина, по който вие го третирахте, стана онова, което му бяхте казали да стане.

Ти си глупак, помисли си епископ Перегрино. Ако хората реагират само спрямо онзи начин, по който другите се отнасят към тях, то никой не е отговорен за нищо. Ако греховете не са твои и сам не си ги признал, как тогава можеш да получиш опрощение?

Сякаш доловил безгласните доводи на епископа. Говорителя вдигна ръка и отхвърли собствените си думи:

— Ала лесният отговор не е верен. Вашето мъчение не го е направило буен — направило го е затворен. И тъй както вие сте отвикнали да го тормозите, той е отвикнал да ви мрази. Той не е бил човек, който да гони карез. Гневът му се е охладил и е преминал в подозрителност. Знаел е, че го презирате; научил се е да живее без вас. В покой.

Говорителя замълча за миг, а сетне зададе въпроса, който всички мислено си задаваха:

— Тогава как е станал онзи жесток човек, какъвто всички сте го знаели? Помислете за миг. Кой е бил човекът, върху когото се е стоварвала жестокостта му? Жена му. Децата му. Някои мъже бият жените си и децата си, защото се стремят да се наложат, а са твърде слаби или глупави, за да се сдобият с каквато и да е власт. Беззащитните жена и деца, свързани с такъв мъж по силата на нуждата и обичая и — колкото и да е горчиво, — на обичта, са единствените жертви, над които той може да се наложи със сила.

Да, помисли си Ела и погледна крадешком майка си. Точно това исках. Точно затова го повиках да Говори за смъртта на татко.

— Има такива мъже — рече Говорителя, — ала Маркос Рибейра не е бил от тях. Помислете малко. Чули ли сте някога да е ударил някое от децата си? Изобщо? Вие, които сте работили с него, опитвал ли се е някога да наложи волята си над вас? Да е негодувал, когато нещата не са ставали така, както е искал? Марсау не е бил слаб или злобен мъж. Той е бил силен мъж. Не е искал власт. Искал е обич. Не е искал да се налага, а е търсел вяност.

Епископ Перегрино се усмихна мрачно — така, както един дуелист би поздравил достойния си съперник. Вървиш по опасен път, Говорителю, кръжиш около истината, маневрираш около нея. И когато удариш, мерникът ти ще бъде смъртоносен. Тези хора са дошли да се забавляват, но те са твои мишени; ще ги понижеш право в сърцето.

— Някои от вас навярно си спомнят едно произшествие — рече Говорителя. — Маркос е бил може би на около тринайсет години, колкото и вие. Подигравали сте го на тревистия хълм зад училището. Нападали сте го по-злобно от всякога. Заплашвали сте го с камъни, пердашили сте го с острите листа от калим. Разкървали сте го малко, но той го е понесъл. Опитал се е да ви избегне. Помолил ви е да спрете. Сетне един от вас го е ударил силно в корема, заболяло го е повече от всякога, защото вече е бил болен от онази болест, която в крайна сметка го е убила. Още не е бил свикнал с уязвимостта си и с болката. Сторило му се е като самата смърт. Бил е натикан в ъгъла. Вие сте го убивали. Затова ви е отвърнал.

Откъде знае, питаха се половин дузина мъже. Беше толкова отдавна. Кой му е казал какво се е случило? Всичко стана от само себе си, това е. Никога не сме имали никакви лоши намерения, ала когато се размаха ръката му, огромният му пестник, като ритник на кабра — той щеше да ни нарани...

— Поваленият на земята можеше да бъде който и да е от вас. Знаехте, че е по-силен дори отколкото предполагате. Онова, което ви ужасяваше най-много, бе, че това ще е отмъщение, което заслужавате. Ето защо завикахте за помощ. И когато дойдоха учителите, какво видяха? Едно малко, окървавено и плачещо момче на земята. И едно друго момче, на ръст колкото зрял мъж, с някоя и друга драскотина, да казва, че съжалява, че не е искал да удари. И още половин дузина други, които твърдят: „Той просто го удари. Искаше да го убие без

причина. Опитавме се да го спрем, ала Сау е толкова едър. Винаги си го изкарва на малките.“

Грего бе погълнат от историята.

— Ментиросос! — извика той.

„Лъжци!“ Неколцина около него се засмяха. Куара му изшътка.

— Толкова много свидетели — продължи Говорителя. — Учителите не са имали друг избор, освен да повярват на обвинението. Докато едно момиче не пристъпило напред и не им съобщило хладно, че е видяло всичко. Маркос е действал в самозащита против напълно непредизвиканите, зловни и болезнени атаки от страна на глутница момчета, които са се държали повече като саос, като кучета, отколкото Маркос Рибейра някога през живота си. Нейната версия веднага е била възприета за истинна. В крайна сметка тя е била дъщерята на Ос Венерадос.

Грего погледна майка си със светнали очи, сетне скочи и обясни на хората около себе си:

— А мамае о либертоу!

„Мама го е спасила!“ Хората се засмяха, обърнаха се да погледнат Новиня. Лицето ѝ обаче беше безизразно, не искаше дори да приеме моментната им обич към детето ѝ. Извърнаха обидени погледи.

— Новиня — продължи Говорителя. — Студеното ѝ държание и блестящият ѝ ум са я превърнали във вашите очи в изгнаница, досущ като Марсау. Никой от вас не може да се сети тя да е направила приятелски жест спрямо него. А ето че тя спасява Марсау. Е, вие сте знаели истината. Тя не е спасявала Марсау, тя ви е попречила да се измъкнете.

Те кимаха и се усмихваха одобрително — онези хора, чиито предложения за приятелство тя бе отхвърлила. Ето това е дона Новиня, биоложката, прекалено недостъпна за всички нас.

— Маркос обаче не е разсъждавал по този начин. Твърде често са го наричали животно и той почти е повярвал в това. Новиня му е демонстрирала състрадание като към човешко същество. Хубаво момиче, прекрасен ум, дъщерята на светите, Венерадос, винаги отчуждена като богиня, тя се спуснала на земята, благословила го и отвърнала на молитвите му. Той я обожавал. Шест години по-късно той се оженил за нея. Не е ли прекрасна тази история?

Ела погледна Миро, който ѝ отвърна с повдигната вежда.

— Човек направо да се влюби в стария негодник, а? — рече сухо Миро.

Неочаквано, след дълга пауза, гласът на Говорителя изригна, посилен отпреди. Той ги сепна, събуди ги.

— Защо тогава ще я намрази, ще я бие, ще презира децата ѝ? И защо тя ще търпи всичко това, тази жена със силна воля и с блестящ ум? Би могла да прекрати брака във всеки момент. Църквата не би позволила развод, ала тя би могла да го напусне и нямаше да е първата жена в Милагре, която е оставила съпруга си. Можеше да вземе страдащите си деца и да го зареже. Ала тя е останала. Кметицата и епископът са ѝ предлагали да го напусне. Тя им е отвърщала да вървят по дяволите.

Мнозина от лузитанците се засмяха; можеха да си представят как мълчаливата Новиня се сопва на самия епископ, как кара Боския да наведе глава. Можеха и да не харесват много Новиня, ала тя комай бе единственият човек в Милагре, комуто можеше безнаказано да се размине сблъсък с властите.

Епископът си спомни сцената в кабинета си преди повече от десетилетие. Тя не използва думите, които Говорителя цитира, но ефектът беше до голяма степен същият. Ала тогава бяха насаме. И той не бе казал никому. Кой бе този Говорител и откъде знаеше толкова много за неща, които нямаше как да е узнал?

След като смехът стихна. Говорителя продължи:

— Съществува нещо, което ги е свързало в този омразен и за двама им брак. И то е било болестта на Марсау.

Сега вече гласът му беше по-тих. Лузитанците се напрягаха да го чуят.

— Тази болест е белязала живота му от мига, в който е бил заченат. Гените на родителите му са се съчетали по такъв начин, че от началото на пубертета клетките на жлезите му са започнали устойчиво и безмилостно да се превръщат в мастни тъкани. Д-р Навио може да ви обясни по-добре от мен как се е развивала болестта. Марсау от дете е знаел за състоянието си; родителите му също са узнали, преди да умрат от Десколадата; Жусто и Сида са знаели от генетичните си изследвания на цялото население на Лузитания. Всичка те са мъртви. Само още един човек е знаел, човекът, който е наследил архива на ксенобиолозите. Новиня.

Д-р Навио бе озадачен. Ако тя е знаела това, преди да се оженят, то сигурно е била наясно, че повечето от хората в неговото състояние са стерилни. Защо тогава ще се омъжва за него, след като знае, че той не би могъл да я дари с деца? Сетне осъзна, че Марсау изобщо не бе рядко изключение от модела, по който се развява болестта. Не съществуваха никакви изключения. Лицето на Навио почервения. Онова, което предстоеше да им каже Говорителя, бе немислимо.

— Новиня е знаела, че Марсау ще умре — продължи Говорителя.
— Знаела е също, че още преди да се оженят, той е бил абсолютно, напълно стерилен.

Необходимо бе известно време, за да бъде осъзнато казаното. Ела се почувства така, сякаш вътрешните ѝ органи се топяха. Усети, без да обръща шава, че Миро се бе напрегнал, че лицето му беше побледняло.

Говорителя продължи въпреки надигания се в аудиторията шепот.

— Видях генетичните прегледи. Маркос Мария Рибейра не е ставал никога баща. Съпругата му е имала деца, ала те не са били от него и той го е знаел, а и тя е знаела, че той знае. Това е било част от сделката, която са сключили, когато са се оженили.

Шепотът премина в мърморене, ропотът — в оплаквания, а когато шумът достигна върха си, Куим скочи на крака и извика, изкрещя на Говорителя:

— Майка ми не е прелюбодейка! Ще те убия за това, че я наричаш курва!

Последната му дума увисна във въздуха. Говорителя не отговори. Само изчака, без да сваля поглед от пламналото лице на Куим. Докато най-накрая Куим осъзна, че той, а не Говорителя, бе изрекъл думата, която продължаваше да кънти в ушите му. Запъна се. Погледна майка си, която седеше до него на земята, ала вече не така изправена, а някак отпусната, вгледана в треперещите ръце в скута си.

— Кажи им, мамо — рече Куим. Гласът му прозвуча помолителен, отколкото бе възнамерявал.

Тя не отговори. Не каза и думица, не го погледна. Ако не бе тъй заблуден, би си помислил, че треперещите ѝ ръце са признание, че бе засрамена, сякаш Говорителя бе изрекъл онази истина, която сам Бог би казал, ако Куим го помолеше. Спомни си как отец Мато обясняваше мъките в ада: Господ заплюва прелюбодейците, защото те се

подиграват със силата на сътворението, което е споделил с тях, те не притежават у себе си повече божественост от една амеба. Куим усети вкуса на жлъчка в устата си. Онова, което Говорителя казваше, бе истина.

— Мамае — рече високо и подигравателно той, — куем фодe пра фазер-ме?^[1]

Хората ахнаха. Олядо веднага скочи на крака, свил пестници. Новиня реагира чак тогава, протегна ръка, за да попречи на Олядо да удари брат си. Куим дори не забеляза, че Олядо бе скочил в защита на майка им; единственото, което го занимаваше, бе, че Миро не го бе сторил; значи Миро също смяташе, че е истина.

Куим въздъхна дълбоко, обърна се и за миг изглеждаше объркан; сетне си проправи път през тълпата. Никой не го заговори, макар всички да го изгледаха. Ако Новиня бе оспорила обвинението, щяха да ѝ повярват, щяха да малтретират Говорителя, че бе обвинил дъщерята на Ос Венерадос в такъв грях. Ала тя не го отрече. Изслуша как собственият ѝ син я обвинява най-неприлично, а не отвърна нищо. Значи бе вярно. Сега вече всички слушаха като омаяни. Малцина се тревожеха. Просто искаха да узнаят кой е бил бащата на Новинините деца.

Говорителя тихо продължи разказа си:

— След като родителите ѝ са починали и преди да се родят децата ѝ, Новиня е обичала само двама души. Пипо е бил като неин втори баща. Бил е опората на живота ѝ; за няколко кратки години тя е разбрала какво означава да имаш семейство. Сетне той е умрял и Новиня е била убедена, че тя го е убила.

Хората, които седяха близо до семейството на Новиня, видяха как Куара коленичи пред Ела и я попита:

— Куим защо е толкова ядосан?

Ела отвърна тихо:

— Защото папай всъщност не е наш баща.

— Аха — рече Куара. — Говорителя ли ни е баща сега?

В гласа ѝ се таеше надежда. Ела ѝ изшътка.

— В нощта, когато е починал Пипо — продължи Говорителя, — Новиня му е показала нещо, което е открила, нещо, свързано с Десколадата и с начина, по който въздейства на растенията и на животните в Лузитания. Пипо е видял в нейната работа повече от

самата нея. Той се втурнал към гората, където го чакали прасенцата. Може би им е казал какво е открил. Може би те само са се догаждали. Но Новиня се е винила за това, че му е показала тайна, заради чието опазване прасенцата са били готови да убият.

Било е твърде късно да предотврати стореното. Ала е можела да предотврати то да се случи отново. Затова тя е закрила всички файлове, свързани с Десколадата и с онова, което е показала на Пипо през онази нощ. Знаела кой ще иска да ги види. Либо — новият зенатор. Ако Пипо ѝ е бил като баща, то Либо ѝ е бил като брат, че и повече от брат. И ако ѝ е било трудно да понесе смъртта на Пипо, то да понесе смъртта на Либо за нея би било непоносимо. Той я попитал за файловете. Искал да ги види. Тя му отвърнала, че никога няма да му го позволи.

И двамата са били съвсем наясно какво означава това. Ако той някога се ожени за нея, би могъл да свали защитата на файловете. Обичали са се до смърт, нуждаели са се един от другото повече от всичко, ала Новиня не би могла никога да се омъжи за него. Той не би дал обещание никога да не прочете тези файлове, а и да обещае, не би съдържал обещанието си. И сигурно е щял да види онова, което е видял баща му. И да умре.

Едно било да му откаже да се омъжи за него. Съвсем друго обаче — да живее без него. И затова не е живяла без него. Сключила сделка с Марсау. Ще се омъжи за него по закона, ала истинският ѝ съпруг и баща на всичките ѝ деца ще бъде Либо.

Бруксиня, вдовицата на Либо, се надигна олюлявайки се, по бузите ѝ се стичаха сълзи.

— Ментира, ментира.

„Лъжи, лъжи.“ Ала в риданията ѝ нямаше гняв, а мъка. Тя отново оплакваше умрелия си мъж. Трите от дъщерите ѝ помогнаха да напусне площада.

Докато тя си тръгваше. Говорителя продължи тихо:

— Либо е съзнавал, че наранява жена си Бруксиня и четирите си дъщери. Ненавиждал се е за стореното. Опитвал се е да се държи настрана. Успявал е за месеци, понякога и за години. Новиня също се е опитвала. Отказвала е да се среща, дори да разговаря с него. Забранила на децата си да споменават името му. Но Либо все решавал, че е достатъчно силен да я види, без да се поддаде на старото, а Новиня

била толкова самотна със съпруг, който по никакъв начин не можел да се мери с Либо. Те никога не са се престрували, че онова, което правели, е хубаво. Просто не са могли да живеят дълго без него.

Бруксиня чу всичко това, докато си отиваше. Това бе известно успокоение за нея, разбира се, ала докато епископ Перегрино я гледаше как си тръгва, тя осъзна, че Говорителя ѝ правеше отстъпка. Тя бе най-невинната жертва на жестоката истина, но той не я остави единствено с пепелта от изгорелия огън. Даваше ѝ възможност да примири съзнанието си с онова, което съпругът ѝ бе вършил. Не е било негова вина, ѝ казваше той. Не е било предотвратимо. Съпругът ти е съгрешилият, а не ти. Света Дева Марийо, молеше се наум епископът, нека Бруксиня чуе онова, което казва и да му повярва.

Вдовицата на Либо не беше единствената, която плачеше. Очите на мнозина, които я гледаха да си тръгва, бяха пълни със сълзи. Да разберат, че Новиня е прелюбодейка, бе шокиращо, ала и приятно: жената с желязно сърце имаше своя слабост, която я правеше не посвятна от когото и да било. Ала не изпитваха същото удоволствие да открият недостатък и у Либо. Всички го обичаха. Толкова се възхищаваха на благородството му, на любезността му, на мъдростта му, че не искаха да приемат всичко това да е било маска.

Така че се сепнаха, когато Говорителя им припомни, че днес не Говореше за смъртта на Либо.

— Защо Маркос Рибейра се е съгласявал с всичко? Новиня е мислела, че е, защото е искал да има съпруга, а и илюзията, че има деца, за да не се срамува в обществото. Отчасти е било така. Но преди всичко той се е оженил за нея, защото я е обичал. Никога не се е надявал тя да го заобича така, както той нея, защото той я е обожавал, за него е била богиня, а той е знаел, че е болен, „мръсен“, животно, което трябва да се презира. Знаел е, че тя не би могла да го боготвори, нито дори да го обича. Надявал се е, че някой ден би могла да изпита поне привързаност. Че някой ден би могла да прояви известна... лоялност.

В този момент Говорителя склони глава. Лузитанците чуха думите, които нямаше защо да изрича: тя никога не го бе сторила.

— Идването на всяко дете — продължи Говорителя — е било за Марсау ново доказателство, че се е провалил. Че богинята още го смята за недостоен. Защо? Бил е лоялен. Никога не намеквал на някое

от децата, че не е от него. Никога не нарушил обещанието си пред Новиня. Нима не е заслужавал да получи нещо от нея? Понякога просто не можел вече да издържа. Отказвал да приема доводите ѝ. Тя вече не била богиня. Децата ѝ били копелета. Това си казвал, докато я биел и когато крещял на Миро.

Миро чу името си, ала сякаш то нямаше нищо общо с него. Връзката му с действителността бе крехка като никога, а днес бе получил твърде много удари. Немислимата магия на прасенцата и дърветата. Мама и Либо — любовници. Уанда — изведнъж изтръгната от близостта му, след като бяха почти едно цяло, все едно — самият той, а сега тя се отдалечаваше, превръщаше се в нещо като Ела, като Куара — в още една сестра. Не можеше да съсредоточи погледа си върху тревата; възприемаше думите на Говорителя само като звуци, не разбираше смисъла им, усещаше единствено ужасния шум. Миро бе извикал този глас, бе искал да Говори за смъртта на Либо. Как би могъл да знае, че вместо милостив свещеник на една човечна религия ще дойде сам истинският Говорител, с неговия всевиждащ ум и с прекалено съвършеното си проникновение? Той не би могъл да знае, че под тази съчувстваща маска се крие Ендър — разрушителят, митичният Луцифер на най-голямото престъпление на човечеството, решен да защити докрай името си, да направи за посмешище целия труд на Пипо, Либо, Уанда и на самия Миро, след като само за час при прасенцата видя толкова, колкото другите не бяха успели да видят за почти петдесет години, а после му отне Уанда с един безмилостен удар на острието на истината. Това беше гласът, който чуваше Миро, единственият несъмнен факт — този безмилостен, ужасен глас. Миро се вслушваше в гласа, опитваше се да го възненавиди, но не успяваше, защото знаеше, не можеше да се самозалъже, знаеше, че Ендър бе разрушител, ала онова, което разрушаваше, бе илюзията, а илюзията трябваше да загине. Истината за прасенцата, истината за нас самите. Този дърен мъж някакси успяваше да види истината и тя не изгаряше очите му, нито го подлудяваше. Трябва да се вслушам в този глас и да оставя силата му да проникне в мен, за да мога и аз да видя светлината, без да умра.

— Новиня е знаела каква е. Прелюбодейка, лицемерка. Знаела е, че наранява Марсау, Либо, децата си, Бруксиня. Знаела е, че е убила Пипо. Затова е понасяла, дори е търсела, наказанията на Марсау. Това е

било нейното изкупление. Но и то никога не е било достатъчно. Няма значение колко я е ненавиждал Марсау, тя сама се е ненавиждала много повече.

Епископът бавно кимна. Говорителя бе сторил чудовищно нещо — да разкрие тези тайни пред цялата общност. Те трябваше да бъдат споделени в изповедалнята. Ала Перегрино бе усетил силата на фактите, начина, по който цялото общество бе принудено да преоткрие тези хора, които си бе мислило, че познава, да ги преоткрие отново и отново; и всяко препрочитане на историята ги принуждаваше да преоткриват и себе си, защото и те бяха част от нея, бяха се докосвали стотици, хиляди пъти до тези хора, без досега да разберат с кого всъщност са си имали вземане-даване. Бе болезнено, страховито преживяване, ала в крайна сметка имаше удивително успокоителен ефект. Епископът се наведе към секретаря си и прошепна:

— Поне на клюките ще бъде турен край, вече няма тайни, които да се споделят.

— Всички участници в тази история са изпитвали болка — продължи Говорителя. — Всички те са правели жертви за обичните си. Всички те са причинявали ужасни мъки на хората, които са ги обичали. Но запомнете: животът на Марсау е бил трагичен и жесток, ала той би могъл да прекрати сделката с Новиня, когато пожелае. Избрал е да остане. Сигурно е намирал известна отрада в това. И Новиня: тя е нарушила Божиите закони, които поддържат целостта на общността. Но тя също е носела кръста на наказанието си. Църквата не изисква такова ужасно изкупление, каквото тя самата си е наложила. Ако сте склонни да помислите, че заслужава да получи някакво нищожно наказание от ваша страна, не забравяйте: тя е изстрадала всичко това в името на една цел — да попречи на прасенцата да убият Либо.

След думите му в сърцата им остана пепел.

* * *

Олядо се изправи и отиде при майка си, коленичи пред нея, прегърна я през рамо. Ела седеше до нея, ала се бе превила на две и ридаеше. Куара дойде, застана пред майка си и се вторачи

благоговейно в нея. А пък Грого зарови лице в скута ѝ и се заплака. Стоящите наблизо го чува да казва през плач:

— Тодо папай е мърто. Нао теньо нем папай.

„Всичките ми бащи са мъртви. Нямам вече татко.“ Уанда стоеше в края на алеята, докдето бе придружила майка си, преди да приключи Гговоренето. Тя потърси с поглед Миро, ала той вече си бе отишъл.

Ендър стоеше на платформата, гледаше семейството на Новиня, искаше да направи нещо, за да облекчи болката му. Винаги имаше болка след Гговорене, защото Гговорителя не правеше нищо, за да смекчи истината. Ала твърде рядко хората живееха такъв измамен живот като Марсау, Либо и Новиня; рядко се случваха такива удари, рядко имаше такива късчета информация, принуждаващи хората да променят схващанията си за люде, които са смятали, че познават, които са обичали. Ендър разбра по лицата, които наблюдаваше по време на Гговоренето, че днес бе причинил голяма болка. Сам я бе почувствал, сякаш страданието им се бе прехвърлило върху него самия. Бруксиня бе най-изненадана, ала Ендър знаеше, че не бе най-силно наранена. Най-пострадалите бяха Миро и Уанда, които си бяха мечтали за общо бъдеще. Но Ендър и преди бе изпитвал чуждата болка и днес знаеше, че новите рани ще зараснат много по-бързо от старите. Новиня може и да не го долавяше, ала Ендър я бе освободил от онзи товар, който бе за нея твърде тежък, та да го носи повече.

— Гговорителю — обърна се към него кметицата Боскиня.

— Кметице — отвърна Ендър. Не обичаше да разговаря с хората след Гговорене, ала бе свикнал с факта, че някои винаги настояваха да поговорят с него. Насили се да се усмихне. — Имаше повече хора, отколкото очаквах.

— Мимолетно събитие за повечето от тях — рече Боскиня. — До сутринта ще го забравят.

Ендър се обезпокои, че го омаловажаваше.

— Само ако не се случи нещо архиважно през нощта — рече той.

— Да. Е, това вече е уредено.

Чак тогава Ендър осъзна, че тя бе изключително разстроена, че едва се владееше. Хвана я за лакътя, сетне я прегърна през рамо и тя се облегна благодарна на него.

— Говорителю, дойдох да се извиня. Твоят кораб е реквизиран от Междузвездния конгрес. Това няма нищо общо с теб. Тук е извършено престъпление, при това толкова ужасно, че престъпниците трябва да бъдат отведени до най-близката планета — Трондхайм, и да бъдат съдени и наказани там. С твоя кораб.

Ендър се замисли за миг.

— Миро и Уанда.

Тя се извърна и го изгледа остро:

— Не си изненадан.

— Освен това няма да ги пусна да отидат.

Боскиня се отдръпна от него.

— Няма да ги пуснеш ли?

— Имам известна представа в какво са обвинени.

— Тук си едва от четири дена, а пък вече знаеш нещо, за което дори аз не съм подозирала.

— Понякога властите научават последни.

— Нека да ти обясня защо ще ги пуснеш, защо всички ние ще ги пуснем да застанат пред съда. Защото Конгресът прибра нашите файлове. Паметта на компютрите е празна, ако изключим най-основните програми, които управляват електро-, водоснабдяването и канализацията. Утре няма да може изобщо да се работи, защото нямаме достатъчно енергия за фабриките, за мините, за тракторите. Аз съм отстранена от поста си. Сега съм само представител на полицията, който трябва да следи за изпълнението на директивите на Комитета по евакуация на Лузитания.

— Евакуация ли?

— Лицензът на колонията е отнет. Изпращат междузвездни кораби, за да ни отведат всички. Всеки знак на човешко присъствие тук трябва да бъде заличен. Дори надгробните камъни на мъртвите ни.

Ендър се опита да прецени реакцията ѝ. Не си бе мислил, че Боскиня е от онзи тип хора, които ще се подчинят безропотно на безсмислено решение отгоре.

— Смяташ ли да се подчиниш?

— Електроснабдяването и водоснабдяването се управляват по ансибала. Чрез него се контролира и оградата. Могат да ни затворят тук без вода, ток и канализация и няма да можем да излезем. Казват, че след като Миро и Уанда се качат на твоя кораб и поемат за Трондхайм,

някои от ограниченията ще бъдат премахнати. — Тя въздъхна. — О, Говорителю, мисля, че сега не е най-доброто време човек да е турист на Лузитания.

— Аз не съм турист. — Не си направи труда да й каже за подозренията си, че едва ли е чисто съвпадение дето Конгресът е забелязал Съмнителните дейности по времето, когато Ендър е тук. — Успя ли да спасиш някои от файловете си?

Боскиня въздъхна:

— Боя се, че го направих, като ги натресох на теб. Забелязах, че всичките ти файлове заминават по ансибала някъде извън този свят. Изпратихме най-важните си неща като съобщения до теб.

Ендър се засмя:

— Добре, точно така, умно решение.

— Няма значение. Не можем да си ги върнем. Или не, бихме могли, ала те ще забележат и тогава ти ще си загазил не по-малко от нас. И ще изтрият всичко.

— Освен ако не изключите ансибала, веднага щом копирате моите файлове в местната памет.

— Тогава наистина ще бъдем бунтовници. И за какво?

— Заради възможността Лузитания да се превърне в най-добрата и най-важната планета от Стоте свята.

Боскиня се засмя:

— Мисля, че ще ни сметнат за важни, ала измяната едва ли ще ни направи най-добри.

— Моля те, не предприемай нищо. Не арестувай Миро и Уанда. Изчакай един час и тогава нека се срещнем с теб и с всички онези, които трябва да вземат решението.

— Решение дали да въстанем, или не? Не виждам защо ти би трябвало да участваш във вземането му, Говорителю.

— Ще разбереш на срещата ни. Моля те, много е важно да не бъде пропусната възможността на тази планета.

— Възможността за какво?

— Да се поправи онова, което Ендър е сторил по време на Ксеноцида преди три хиляди години.

Боскиня го изгледа строго:

— А пък аз тъкмо си мислех, че се прояви само като един клюкар.

Може би се шегуваше. Или пък не.

— Ако смяташ, че онова, което направих, е клюкарстване, значи си твърде глупава, за да поведеш това общество накъдето и да е.

Той се усмихна. Боскиня разпери ръце и сви рамене:

— Поис е — рече тя. „Така е.“

— Ще свикаш ли събирането?

— Ще го свикам. В покоите на епископа.

Ендър трепна.

— Той не би приел среща никъде другаде — рече тя — и всяко решение за бунт няма да означава нищо, ако той не се съгласи с него.

— Боскиня положи длан върху гърдите му. — Той дори може и да не те допусне в катедралата. Ти си неверник.

— Но ти ще опиташ.

— Ще опитам заради това, което стори тази вечер. Само един мъдрец би могъл да оцени хората толкова ясно за толкова кратко време. Твоите добродетели и твоите пороци — нуждаем се и от двете.

Боскиня се обърна и си тръгна забързана. Ендър знаеше, че дълбоко в сърцето си тя искаше да се подчини на Междузвездния конгрес. Решението му бе твърде неочаквано, твърде строго; бяха я лишили от властта ѝ, сякаш бе виновна за извършено престъпление. Подчинението обаче щеше да означава признание, а тя знаеше, че не бе извършила нищо лошо. Искеше да се възпротиви, искаше да намери някакъв приемлив начин да отвърне с удар на Конгреса, да му каже да почака, да се успокои. Или, ако е необходимо — да вървят на майната си. Но тя не бе глупачка. Не би се съпротивлявала, ако не бе сигурна, че това ще подейства и ще бъде от полза за хората ѝ. Ендър бе убеден, че бе добра губернаторка. С радост би пожертвала гордостта си, репутацията си, бъдещето си в името на хората.

Бе останал сам на площада. Докато разговаряше с Боскиня, всички си бяха отишли. Ендър се чувстваше така, както би се чувствал стар воин, който крачи из мирните полета, където се е състояла отдавнашна битка, и чува ехото на клането в шумоленето на вятъра в тревата.

— Не им позволявай да изключат ансибала.

Гласът в ухото му го сепна, ала той веднага го позна.

— Джейн — рече той.

— Мога да ги накарам да си помислят, че си изключил своя ансибал, но ако наистина го направиш, няма да мога да ти помогна.

— Джейн — рече той, — ти направи това, нали? Как иначе биха забелязали какво са сторили Либо, Миро и Уанда, ако не им бе насочила вниманието?

Тя не отговори.

— Джейн, съжалявам, че те изключих, никога няма...

Тя знаеше какво ще каже той; нямаше нужда да довършва изречението си. Ала не отговори.

— Никога няма да изключвам...

Какъв смисъл имаше да довършва изреченията си, след като знаеше, че тя го разбира? Не беше му простила още, инак щеше да го прекъсне, да му каже да престане да си губи времето. Ала той не можеше да се сдържи да не опита още веднъж.

— Липсваше ми, Джейн. Наистина ми липсваше.

Тя пак не отговори. Бе казала онова, което искаше: да не прекъсват ансибала, и това бе всичко. Засега. Ендър нямаше нищо против да почака. Достатъчно му бе да знае, че тя беше още там, че слуша. Не беше сам. Ендър се изненада от сълзите по бузите си. Сълзи на облекчение — реши той. Катарзис. Говорене, криза, животът на хората — на парчета, бъдещето на колонията — под съмнение. А аз плача, облекчен, че една компютърна свръхпрограма отново ми говори.

* * *

Ела го чакаше в малката му къщичка. Очите ѝ бяха зачервени от плач.

— Здравей — рече тя.

— Направих ли онова, което искаше? — попита той.

— Никога не съм предполагала — рече тя, — че той не е бил истинският ни баща. Би трябвало да се досетя.

— Не виждам как.

— Какво направих аз? Повиках те да говориш за баща ми — за смъртта на Марсау. — Тя отново се разрида. — Тайните на мама, мислех си, че знам какви са, мислех си, че са единствено във файловете ѝ, мислех си, че мрази Либо.

— Аз само отворих прозорците, за да влезе малко чист въздух.

— Кажи го на Миро и на Уанда.

— Помисли за миг, Ела. В крайна сметка те щяха да узнаят. Жестокото в случая е, че толкова години не са знаели. Сега, след като знаят истината, могат сами да намерят изхода.

— Както мама ли? Само че този път — нещо още по-лошо и от прелюбодеяство?

Ендър погали косата ѝ, приглади я. Тя прие докосването му, утешението. Той не помнеше баща му или майка му да го бяха докосвали с такъв жест. Сигурно са го правили. Инак откъде щеше да го знае?

— Ела, ще ми помогнеш ли?

— В какво? Ти нали си свърши работата?

— Това няма нищо общо с Говорене от името на мъртвите. До един час трябва да узная как действа Десколадата.

— Трябва да помолиш мама — тя единствена знае.

— Не смятам, че ще се зарадва да ме види тази вечер.

— Аз ли да я помоля? Добър вечер, мамае, току-що бе разкрита пред Милагре като прелюбодеяка, мамила цял живот децата си. И ако нямаш нищо против, бих искала да ти задам няколко научни въпроса.

— Ела, става дума за оцеляването на Лузитания. Да не говорим за брат ти Миро. — Обърна се и включи терминала. — Влез — каза ѝ той.

Тя бе озадачена, но изпълни нареждането му. Компютърът не разпозна името ѝ.

— Изтрита съм. — Погледна го разтревожена. — Защо?

— Не си само ти. Всички.

— Това не е повреда — рече тя. — Някой е унищожил файла за достъп.

— Междузвездният конгрес е унищожил цялата местна памет. Всичко. Смятат ни за бунтовници. Миро и Уанда трябва да бъдат арестувани и откарани на Трондхайм, за да бъдат съдени. Освен ако не успее да убедя епископа и Боския да предприемат истински бунт. Разбираш ли? Ако майка ти не ти каже онова, което трябва да узная. Миро и Уанда ще бъдат пратени на двацет и две светлинни години разстояние. Наказанието за измяна е смърт. Ала дори само явяването

пред съда е равносилно на доживотен затвор. Ние всички ще сме отдавна мъртви, когато те се завърнат.

Ела гледаше с празен поглед в стената:

— Какво трябва да узнаеш?

— Трябва да знам какво ще открие комитетът, когато отвори файловете й. За това как действа Десколадата.

— Да — рече Ела. — Тя ще го направи заради Миро. — Погледна го предизвикателно. — Знаеш ли, тя наистина ни обича. Заради което и да е от децата си, би говорила дори с теб.

— Добре — каза Ендър. — Ще бъде най-добре, ако дойде сама. В покоите на епископа, след един час.

— Добре — рече Ела.

В един миг остана неподвижна. Сетне някакви нейни нервни окончания реагираха, тя скочи и забърза към вратата.

Там спря, върна се, прегърна го и го целуна по бузата.

— Доволна съм, че каза всичко — рече тя. — Доволна съм, че го научих.

Той я целуна по челото и я отпрати. След като вратата се затвори зад нея, той седна на леглото, сетне легна по гръб и се вторачи в тавана. Мислеше за Новиня, опитваше се да си представи как се чувства тя в момента. Колкото и да е ужасно, Новиня, дъщеря ти сега бърза да дойде при теб, у дома, сигурна, че въпреки болката и унижението, които преживяваш, ще забравиш напълно за себе си и ще направиш всичко, за да спасиш сина си. Аз бих заменил цялото си страдание, Новиня, за едно дете, което ми се доверява така.

---

[1] Мамо, кого да смятам за свой баща? (порт.) — Б.пр. ↑

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ОГРАДАТА

Едър равин стои на пазара и проповядва. Така се е случило, че един съпруг е намерил тази сутрин доказателства за прелюбодейството на жена си и тълпата я мъкне към площада, за да я убие с камъни. (Такава е познатата версия на тази история, ала един мой приятел, Говорител на мъртвите, ми разправи за двама други равини, които са се изправяли пред подобна ситуация. За тях ще ви разкажа и аз.)

Равинът отива и застава до жената. От уважение към него тълпата се въздържа и зачаква с камъни в ръце.

— Ще се намери ли някой от вас — казва им равинът, — който да не е пожелал чужда жена или чужд съпруг?

Чува се ропот и възгласи:

— Ние всички познаваме желанието. Ала, равине, никой от нас не му се е поддал.

Равинът казва:

— Тогава коленичете и благодарете, че Бог ви е направил толкова силни.

Той взема жената за ръка и я отвежда от пазара. Малко преди да я пусне да си върви, ѝ прошепва:

— Кажу на съдията кой е спасил любовницата му. Тогава той ще знае, че съм негов верен слуга.

И така, жената оцелява, защото обществото е прекалено корумпирано, за да се защити от безредието.

Друг равин, в друг град. Той отива при жената, спира тълпата, както и в предишната история, и казва:

— Кой от вас е безгрешен? Нека той хвърли първия камък.

Хората са смутени, забравят общото си намерение при спомена за собствените си лични грехове. Някой ден,

мислят си те, и аз мога да се озова в положението на тази жена, и аз ще моля за прошка и за още една възможност. Трябва да се отнеса към нея така, както бих искал да се отнесат с мен.

Докато те разтварят ръце и пускат камъните на земята, равинът взема един от тях, вдига го високо над главата на жената и го стоварва върху нея с все сила. Черепът ѝ се пръска и мозъкът плиска по калдъръма.

— И аз не съм безгрешен — казва той на хората. — Но ако оставим само свършените хора да прилагат закона, то скоро законите ще са мъртви, а ведно с тях — и нашият град.

И така, жената умира, защото общността е прекалено сурова, та да понесе прегрешението ѝ.

Тази прочута история заслужава внимание, защото е удивително рядко срещана в нашия собствен опит. Повечето общности се люшкат между разложението и безпощадната строгост, а когато отидат твърде далеч, те умират. Само един равин се осмели да очаква от нас такова свършено равновесие, че да можем да запазим закона и да простим прегрешението. Затова ние, разбира се, го убихме.

Сан Анджели, „Писма до начеващия еретик“, прев. Амай а Тудомундо Пара Ке Деус Вос Аме Криапау, 103:72:54:2

Миня ирма. Моя сестра. Думите продължаваха да кънтят в главата на Миро, докато престана да ги чува, докато не се превърнаха в част от общия фон: Уанда е миня ирма. Тя е моя сестра. Краката му по стар навик го водеха от площада през игралните площадки към седловината на хълма. На по-високия връх бяха разположени катедралата и манастирът, които винаги се мержелееха над Станцията на зенадора, сякаш крепост, застанала като страж на портата. Дали Либо е следвал този път, когато е отивал на среща с майка ми? Дали са се срещали в Станцията на ксенобиолозите? Или е било по-дискретно — валяли са се из тревата, като прасетата на фасендасите?

Стоеше пред вратата на Станцията на зенадора и се опитваше да намери претекст да влезе вътре. Нямахше какво да прави там. Не бе написал доклада си за случилото се днес, ала и бездруго не знаеше как да го напише. Магически сили, това бе всичко. Прасенцата пеят на дърветата и те се разцепват на трески. Далеч по-добро от дърводелството. Аборигените са много по-сложни, отколкото се е предполагало досега. Множество функции за всичко. Всяко дърво е едновременно тотем, надгробен знак и малка дървообработваща фабрика. Сестра. Трябваше да направя нещо, ала не помня какво.

Прасенцата действат по най-разумния план. Живеят само като братя, без да обръщат внимание на жените. Така щеше да е по-добре и за теб, Либо — о, не, трябва да те наричам папай, а не Либо. Жалко че мама не ти е казала, инак щеше да ме дундуркаш на коленете си. Двете ти най-големи деца — Уанда на едното коляно. Миро на другото, не сме ли горди с нашите две деца? Родени през една и съща година, само с два месеца разлика, ох, колко зает човек си бил татко тогава, да се промъкваш покрай оградата, за да обърнеш мама в собствения ѝ заден двор. Всички те съжеляваха, защото имаше само дъщери. Няма кой да продължи фамилиното име. Ала съчувствието е било напразно. Ти си „преливал“ от синове. А пък аз съм имал повече сестри, отколкото съм предполагал. Поне една повече, отколкото съм искал.

Стоеше пред портата, вгледан в гората на хълма на прасенцата. Няма причина от научно естество да бъдат посещавани нощем. Затова ще изпълня една ненаучна задача и ще ида да видя дали няма да се намери място за още един брат в племето. Сигурно ще бъде прекалено едър, за да ми намерят място в дървената къща, затова ще спя навън, няма да ме бива много и в катеренето по дърветата, но знам това-онова за технологиите, а и вече не изпитвам никакви задръжки да ви науча на онова, което искате да узнаете.

Той постави длан върху идентификационната кутия и с лявата си ръка опита да дръпне портата. В първия миг не беше наясно какво става. Сетне ръката му сякаш пламна, сякаш бе отрязана с ръждив трион, той изкрещя и я отдръпна. Откакто бе издигната, портата никога не е била гореща при допир от страна на зенадор.

— Маркос Владимир Рибейра фон Хесе, достъпът ти през оградата е отнет по заповед на Комитета за евакуация на Лузитания.

От издигането ѝ досега никога на зенадор не бе отказван достъп чрез глас от кутията. На Миро му потрябва миг, преди да разбере какво му се казва.

— Ти и Уанда Кенята Фигейра Мукумби ще се явите пред представителката на полицията Фария Лима Мария до Боске, която ще ви арестува по заповед на Междузвездния конгрес и ще се изправите пред съда в Трондхайм.

За миг главата му се замая, усети тежест в стомаха си, догади му се. Те знаят. И то тъкмо тази нощ. Всичко е свършено. Да изгубя Уанда, да изгубя прасенцата, да изгубя работата си — всичко е свършено. Арест. Трондхайм. Там, откъдето дойде Говорителя, двайсет и две години преход, всички ще са умрели, с изключение на Уанда, единствена тя ще остане, а тя ми е сестра...

Ръката му отново се стрелна към портата; и по нея отново премина онази мъчителна болка, болка, която порази всички нерви, подпали ги мигновено. Не мога просто да изчезна. Те ще запечатат вратата за всички. Никой няма да иде при прасенцата, никой няма да им каже, те ще ни чакат да отидем, а никой няма да може повече да мине през портата. Нито аз, нито Уанда, нито Говорителя, никой... и никакво обяснение.

Комитет по евакуацията. Ще ни евакуират всички и ще изтрият всяка следа от присъствието ни тук. Това фигурира в правилата, но в тях има и още нещо, нали? Какво са видели? Как са разбрали? Нима Говорителя им е казал? Той е тъй пристрастен към истината. Трябва да обясня на прасенцата защо повече няма да се върнем, трябва да им кажа.

Едно прасенце винаги ги наблюдаваше, следваше ги, когато навлезеха в гората. Възможно ли бе и сега да го наблюдава? Миро размаха ръка. Беше обаче прекалено тъмно. Не можеха да го видят. А може и да го виждаха: никой не знаеше колко добро бе зрението на прасенцата нощем. Независимо дали го бяха видели, или не, те не дойдоха. А скоро щеше да стане прекалено късно; ако фрамлингите наблюдаваха портата, то те без съмнение вече бяха осведомили Боския и тя сигурно вече бе на път, носеше се над тревата. О, тя щеше да го арестува с огромна неохота, ала щеше да си свърши работата, нямаше да има смисъл да спори с нея дали продължаването на това глупаво разделение е добро за хората или за прасенцата, или и

за двата вида, тя не бе от хората, конто поставят върховенството на закона под въпрос, просто правеше онова, което ѝ бе наредено. И той ще се предаде, нямаше причини да се съпротивлява, къде можеше да се скрие — в рамките, очертани от оградата, или навън, всред стадата кабра? Ала преди да се предаде, трябваше да каже на прасенцата, трябваше да им каже.

Затова той пое от портата покрай оградата към моравата под хълма на катедралата, където не живееше никой и никой не можеше да чуе гласа му. И докато вървеше, викаше. Не с думи, а с онзи висок, свирещ звук, вик, който той и Уанда бяха използвали и преди, за да привлекат вниманието си, когато бяха разделени всред прасенцата. Ще го чуят, трябва да го чуят, трябваше да дойдат при него, защото той не можеше да премине през оградата. Затова елате, Човек, Лийф-ийтър, Мандачува, Ароу, Къпе, Календар, който и да е, всички, елате и ми дайте възможност да ви кажа, че повече няма да мога да ви казвам нищо.

* * *

Куим седеше нещастен на една табуретка в кабинета на епископа.

— Естевао — рече кротко епископът, — след няколко минути тук ще има съвещание, но искам да поговоря първо за минутка с теб.

— Няма за какво да говорим — рече Куим. — Вие ни предупредихте и то се случи. Той е дяволът.

— Естевао, ще поговорим минутка, а след това ще си идеш у дома и ще спиш.

— Никога няма да се върна там.

— Бог се е хранил в компанията и на по-лоши грешници от майка ти и им е прощавал. Да не би да си по-добър от него?

— Нито една от прелюбодейките, на които е простил, не е била майка му.

— Не всеки може да има за майка Благословената Дева.

— На негова страна ли сте в такъв случай? Нима Църквата отстъпва мястото си на Говорителите на мъртвите? Нима ще трябва да

разрушим катедралата и от камъните ѝ да издигнем амфитеатър, където да клеветим мъртвите си, преди да ги предадем на земята?

Шепотом:

— Аз съм твоят епископ, Естевао, наместникът на Христос на тази планета, и ти ще разговаряш с мен с необходимото уважение, което ми дължиш тук, в кабинета ми.

Куим се изправи, бесен, ала не каза нищо.

— Мисля, че щеше да е по-добре, ако Говорителя не бе изложил тези истории публично. Някои неща е по-хубаво да се казват насаме, шепнешком, за да не се налага да понасяме ударите пред наблюдаващата ни публика. Ето защо ние използваме изповедите, за да скрием от публиката срама, докато се борим с личните си грехове. Но бъди справедлив, Естевао. Говорителя може и да разказа тези истории, но те бяха до една верни. Нали?

— Да.

— А сега, Естевао, нека помислим. До днес ти обичаше ли майка си?

— Да.

— А тази майка, която ти обичаше, беше ли вече извършила прелюбодейството?

— Десет хиляди пъти.

— Мисля си, че не е била чак толкова разпътна. Ала ти ми каза, че си я обичал, макар и да е била прелюбодейка. Нима тя не е същият човек тази вечер? Нима се е променила през времето от вчера до днес? Или само ти си се променил?

— Онова, което е била вчера, е било лъжа.

— Нима искаш да кажеш, че поради това, че се е срамувала да каже на децата си за прелюбодейството, тя е лъгала и в това, че ви е обичала през всичките години, докато сте растели, когато ви се е доверявала, когато ви е учела...

— Тя не беше от най-грижовните майки.

— Ако бе дошла в изповедалнята и бе получила опрощение за прелюбодейството си, тогава изобщо нямаше да ѝ се налага да ви казва. Щяхте да отидете в гроба, без изобщо да научите. И тогава нямаше да бъде лъжа; защото щеше да бъде опростена, нямаше повече да бъде прелюбодейка. Признай си истината, Естевао: ти не си ѝ

ядосан заради прелюбодейството. Ядосан си, защото се постави в неудобно положение пред целия град с опита си да я защитиш.

— Вие ме карате да изглеждам глупак.

— Никой не смята, че си глупак. Всички мислят, че си верен син. Ала сега, ако искаш да си верен последовател на Бога, ти ще ѝ простиш и ще ѝ покажеш, че я обичаш повече от всякога, защото най-сетне ти разбираш смисъла на страданието. — Епископът погледна към вратата. — Предстои ми важна среща, Естевао. Моля те, влез във вътрешните ми покои и се помоли на Мария Магдалина да ти прости за непрощаващото ти сърце.

Повече нещастен, отколкото ядосан, Куим мина през завесата зад писалището на епископа.

Секретарят на епископа отвори вратата и въведе в кабинета Говорителя на мъртвите. Епископът не стана. За негова изненада Говорителя коленичи и склони глава. Това бе акт, който католиците извършваха пред епископа само на публични места, и Перегрино не знаеше как да го възприеме. Ала човекът бе коленичил в очакване и затова той се надигна от стола си, отиде до него и протегна ръка, за да я целуне. Но дори тогава Говорителя продължаваше да чака, докато най-сетне Перегрино не каза:

— Благославям те, синко, макар дори да не съм сигурен дали не ме подиграваш с този си реверанс.

Все още със склонена глава, Говорителя рече:

— У мен няма подигравка. — Сетне вдигна глава към Перегрино. — Баща ми беше католик. Преструваше се, че не е, така му бе по-удобно, но никога не прости собствената си невяра.

— Кръстен ли си?

— Сестра ми твърди, че съм, баща ми ме е кръстил малко след раждането ми. Майка ми беше протестантка — изповядвала е вяра, която отрича ранното кръщение, затова се скарали. — Епископът протегна ръка и го изправи на крака. Говорителя се изкиска. — Представи си само. Таен католик и съгрешила мормонка, които се карат за религиозните процедури, в които и двамата твърдят, че не вярват.

Перегрино бе скептично настроен. Виждаше му се прекалено елегантен номерът Говорителя изведнъж да се окаже католик.

— Смятах — рече епископът, — че вие, Говорителите на мъртвите, отричате всички религии, преди да поемете вашето... как да го нарека... призвание.

— Не знам за другите. Не мисля, че има някакво правило — поне нямаше, когато аз станах Говорител.

Епископ Перегрино знаеше, че Говорителите не бива да лъжат, ала този отговаряше съвсем уклончиво.

— Говорителю Андрю, никъде на Стоте свята един католик не е принуден да крие вярата си, поне от три хиляди години насам. Благословено да е откриването на междузвездното пътуване, което премахна ужасните ограничения върху раждаемостта на пренаселената Земя. Нима искаш да ми кажеш, че баща ти е живял на Земята преди три хиляди години?

— Казвам само, че баща ми се е погрижил да бъда кръстен като католик и заради него аз направих онова, което той не е могъл да направи, докато е бил жив. Заради него коленичих пред епископ и получих благословията му.

— Но благословията получи ти.

И пак избягна въпроса ми. Което означава, че изводът ми за това, кога е живял баща ти, е правилен, само гдето не искаш да го обсъждаме. Дом Кристау казваше, че при теб има неща, които убягват от погледа.

— Добре — рече Говорителя. — Аз се нуждая от благословията повече от баща си, тъй като той е мъртъв, а аз имам повече проблеми за решаване.

— Моля те, седни. — Говорителя избра табуретка близо до стената. Епископът се настани на масивния си стол зад писалището. — Би ми се искало да не бе Говорил днес. Случи се в неподходящо време.

— Не знаех, че Конгресът ще постъпи така.

— Но си знаел, че Миро и Уанда са нарушили закона. Боскиня ми каза.

— Открих това само няколко часа, преди да Говоря. Благодаря ви, че още не сте ги арестували.

— Това е проблем на гражданските власти. — Епископът отхвърли темата настрани, ала и двамата знаеха, че ако бе настоял, Боскиня щеше да се подчини на заповедите и да ги арестува,

независимо от молбата на Говорителя. — Твоето Говорене причини големи злини.

— Боя се, че бяха повече от обичайното.

— Значи... отговорностите ти вече са приключени, така ли? Нанасяш раните и оставяш другите да се погрижат за изцелението им?

— Никакви рани, епископ Перегрино. Чиста хирургия. А ако мога да помогна за оздравяването, тогава да, оставам и помагам. Не разполагам с упойващи средства, но се опитвам да използвам антисептичните.

— Знаеш ли, би трябвало да станеш свещеник.

— По-малките синове имат само два избора: да станат свещеници или военни. Родителите ми са избрали за мен второто.

— По-малкият син. А имаш и сестра. И си живял по време, когато контролът върху раждаемостта е забранявал на семействата да имат повече от две деца, освен ако правителството не издаде специално разрешение. Наричали са третото дете Третак, нали?

— Познаваш историята.

— Значи си роден на Земята преди междузвездните пътувания?

— Онова, което ни интересува сега, епископ Перегрино, е бъдещето на Лузитания, а не биографията на един Говорител на мъртвите, който е очевидно само на трийсет и пет години.

— Бъдещето на Лузитания е моя грижа, Говорителю Андрю, а не твоя.

— Бъдещето на хората от Лузитания е твоя грижа, епископе. А аз съм загрижен и за прасенцата.

— Нека не мерим чия загриженост е по-голяма.

Секретарят отново отвори вратата и в стаята влязоха Боскиня, дом Кристау и дона Криста. Погледът на Боскиня пробяга между епископа и Говорителя.

— На пода няма кръв, ако това е, което търсите — каза ѝ епископът.

— Просто проверявах температурата — отвърна Боскиня.

— Това е топлината на взаимното разбирателство — рече Говорителя. — Не е нито жегата на гнева, нито ледът на омразата.

— Говорителя е кръстен като католик, ако и да не е такъв по вяра — рече епископът. — Аз го благослових и, изглежда, поради това стана хрисим.

— Винаги съм се отнасял с уважение към властите — отвърна Говорителя.

— Ти беше онзи, който ни заплаши с инквизиция — напомни му епископът. Но с усмивка.

Усмивката на Говорителя не бе по-малко ледена.

— А ти си онзи, който каза на хората, че съм сатана и не бива да разговарят с мен.

Докато Говорителя и епископът се усмихваха един другиму, останалите се засмяха нервно, седнаха и зачакаха.

— Ти свика това събиране, Говорителю — рече Боскиня.

— Простете ми — рече той. — Поканен е и още един човек. Нещата ще се опростят много, ако почакаме няколко минути да дойде.

* * *

Ела намери майка си извън дома им, недалеч от оградата. Лекият бриз, който едва шумолеше в капима, развяваше косите ѝ. На Ела ѝ бе необходимо известно време, за да осъзнае какво я изненада сега. Майка ѝ не бе носила пусната косата си от години. Изглеждаше необичайно волна, още повече, че Ела можеше да види как се къдреше и виеше там, където от толкова време бе стягана на кок. Тъкмо тогава осъзна, че Говорителя беше прав. Майка ѝ щеше да приеме поканата му. Независимо от срама и болката, които ѝ бе причинило Говоренето му тази вечер, то я бе довело сега до това, да излезе навън, в мрачината след залез-слънце, да гледа към хълма на прасенцата. Или може би гледаше оградата. Може би си спомняше мъжа, с когото се бе срещала там или някъде другаде из капима, където са можели да се обичат незабелязани от никого. Винаги скришом, винаги тайно. Мама е доволна, помисли си Ела, дето се узна, че Либо е бил истинският ѝ мъж, че Либо е истинският ми баща. Мама е доволна и аз съм доволна.

Майка ѝ не се обърна да я погледне, макар сигурно да бе усетила приближаването ѝ по силното шумолене на тревата. Ела се спря на няколко крачки от нея.

— Майко — рече тя.

— Значи не е било стадо кабри — рече майката. — Толкова си шумна, Ела.

— Говорителя има нужда от помощта ти.

— Така ли?

Ела ѝ обясни какво бе казал Говорителя. Майка ѝ не се обърна. След като Ела свърши, Новиня изчака малко, сетне се обърна и пое по склона на хълма. Ела изтича, настигна я.

— Майко — рече тя, — ще му кажеш ли за Десколадата?

— Да.

— Защо едва сега? След всичките тези години. Защо не каза на мен?

— Защото ти си свърши по-добре работата без моята помощ.

— Знаеше ли какво правя?

— Ти си моя стажантка. Имам пълен достъп до файловете ти, без да оставям отпечатъците си. Що за учител щях да бъда, ако не наблюдавах работата ти?

— Но...

— Прегледах и файловете, които криеше чрез името на Куара. Не си била още майка и затова не знаеш, че компютърната дейност на всички деца под дванайсет години се докладва всяка седмица на родителите. А Куара вършеше забележителна изследователска дейност. Радвам се, че идваш с мен. Каквото кажа на Говорителя, ще го кажа и на теб.

— Но ти вървиш в грешна посока — рече Ела.

Майка ѝ се спря:

— Не се ли намира къщата на Говорителя до площада?

— Събирането ще е в покоите на епископа.

За първи път майка ѝ се изправи лице срещу лице с Ела:

— Какво се опитвате ти и Говорителя да направите с мен?

— Опитваме се да спасим Мירו — рече Ела. — И колонията Лузитания, ако успеем.

— Да ме изтикате в бърлогата на звяра...

— Епископът трябва да застане на наша страна, инак...

— Наша страна! Значи, когато казваш ние, имаш предвид себе си и Говорителя, така ли? Нима смяташ, че не съм го забелязала? Всичките ми деца, едно по едно — всички ви прелъсти...

— Не е прелъстявал никого!

— Прелъсти ви с това, че знаеше какво искате да чуете, с...

— Той не е ласкател — рече Ела. — Не ни казва онова, което искаме да чуем. Казва ни онова, което е истина. Той не спечели нашата привързаност, мамо, спечели нашето доверие.

— Никога не сте ми давали онова, което той получи от вас.

— Но сме искали.

Ела този път не трепна пред пронизващия, взискателен и суров поглед на майка си. Вместо това майка ѝ трепна, тя се извърна и когато отново я погледна, в очите ѝ блестяха сълзи.

— Исках да ти кажа... — Майка ѝ нямаше предвид файловете си. — Като те виждах как го мразиш, исках да ти кажа, че той не е твой баща, че баща ти е добър, мил човек...

— Който не е имал куража сам да ни каже.

В очите на майка ѝ отново блесна ярост:

— Искаше. Но аз не му позволявах.

— Ще ти кажа нещо, мамо. Аз обичах Либо така, както всички в Милагре го обичаха. Ала той е пожелал да бъде лицемер, ти — също, и без изобщо да се досетите, отровата на лъжите ви ни нарани всички. Не те виня мамо, нито него. Но благодаря Богу за Говорителя. Той дойде да ни съобщи истината и да ни освободи.

— Лесно е да се каже истината — рече тихо майка ѝ, — когато не обичаш никого.

— Така ли смяташ? — попита Ела. — Мисля, че знам нещо, мамо. Човек не може да узнае истината за някого, освен ако не го обича. Мисля, че Говорителя е заобичал татко. Марсау имам предвид. Мисля, че го е разбрал и го е обикнал, преди да Говори за него.

Майка ѝ не отвърна, защото знаеше, че това бе истината.

— Знам също, че обича Грего и Куара, и Оляло, и Миро, и дори Куим. И мен. Знам, че мен обича. А когато ми показва, че ме обича, аз знаех, че е истина, защото той не лъже никого и никога.

Сълзите потекоха от очите на майка ѝ и се застичаха по бузите ѝ.

— А аз те лъжех, теб и всички други — рече Новиня. Гласът ѝ прозвуча слаб и напрегнат. — Но въпреки това трябва да ми повярваш. Когато ти казвам, че те обичам.

Ела я прегърна и за първи път от години усети в прегръдката топлината на майчиния си отговор. Защото лъжите помежду им вече бяха прогонени. Говорителя бе премахнал бариерата и нямаше причина човек да бъде повече нащрек.

— Ти и сега си мислиш за проклетия Говорител, нали? — прошепна майка й.

— Ти — също — отвърна Ела.

Телата им се разтресоха от смеха на майка й.

— Да. — Тя престана да се смее и се отдръпна, погледна Ела в очите. — Нима винаги ще застава помежду ни?

— Да — каза Ела. — Като мост, а не като стена.

* * *

Миро забеляза прасенцата, когато бяха превалили наполовина склона към оградата. В гората бяха съвсем безшумни, ала не бяха сръчни в придвижването си из тревата — капимът шумеше силно, когато тичаха из него. А може би поради факта, че идваха по молба на Миро, нямаха нужда да се крият. Като приближиха. Миро ги разпозна. Ароу, Човек, Мандачува, Лийф-ийтър, Къпс. Не им извика, нито пък те го заговориха, като приближиха. Нито един зенадор не бе викал досега прасенцата до оградата. С неподвижността си те показваха вълнението си.

— Не мога повече да идвам при вас — рече Миро.

Те зачакаха обяснението му.

— Фрамлингите са ни разкрили. Че нарушаваме закона. Заклучили са портата.

Лийф-ийтър докосна брадичката си:

— Знаеш ли какво точно са видели фрамлингите?

Миро се засмя горчиво:

— Какво ли не са видели! Само един фрамлинг е идвал с нас.

— Не — рече Човек. — Царицата на кошера казва, че това не е дело на Говорителя. Царицата на кошера казва, че е дошло от небето. Спътниците?!

— Какво биха могли да видят от небето?

— Може би лова — рече Ароу.

— Може би стригането на кабрите — рече Лийф-ийтър.

— А може би нивите с амарант — каза Къпс.

— Всичко това — рече Човек. — А може би са забелязали, че жените допуснаха да се родят триста деца след жътвата на амаранта.

— Триста!

— И двайсет — додаде Мандачува.

— Те видяха, че храната ще е много — каза Ароу. — Сега сме сигурни, че ще победим в следващата война. Враговете ни ще бъдат посадени в големи гори из цялата равнина, тъй че съпругите ще посадят във всяка от тях по едно дърво-майка.

На Миро му призля. За това ли бе цялата им работа, всичките им жертви — да дадат в ръцете на едно племе прасенца преходно предимство над другите племена? Едва не им каза, че Либо не бе загинал, за да могат да завладеят света. Ала обучеността му взе връх и той зададе уклончив въпрос:

— Къде са сега всичките тези нови деца?

— Нито един от малките братя не идва при нас — обясни Човек. — Ние сме твърде заети да се учим от вас и да обучаваме останалите братски обществения. Не можем да обучаваме и малките братя. — Сетне горделиво добави: — Половината от тристата нови деца са от моя баща — Рутър.

Мандачува кимна важно:

— Жените изпитват голямо уважение към вас за онова, на което ни научихте. И възлагат голяма надежда на Говорителя на мъртвите. Ала това, което ни казваш сега, е твърде лошо. Какво ще правим, ако се окаже, че фрамлингите ни мразят?

— Не знам — отвърна Миро.

В първия миг умът му се бореше да се справи с цялата информация, която току-що му бяха дали. Триста и двайсет новородени бебета. Взрив на популацията. А пък Рутър — някакси баща на половината от тях. Преди днешния ден Миро би отхвърлил въпроса за бащинството на Рутър като част от религиозната им система. Ала като видя как дървото се самоизкоренява и се разпада в отговор на песните им, той вече бе склонен да постави под съмнение старите си предположения.

Ала каква полза имаше сега да научава нещо? Никога нямаше да му позволят да докладва отново; не можеше да продължи работа; щеше да прекара следващия четвърт век на борда на междузвезден кораб, а някой друг щеше да върши работата му. Или, още по-лошо — никой нямаше да я върши.

— Не тъжи — каза му Човек. — Ще видиш, Говорителя на мъртвите ще поправи всичко.

— Говорителя. Да, той ще оправи всичко. Както го направи с мен и с Уанда. Сестра ми.

— Царицата на кошера казва, че той ще научи фрамлингите да ни обичат.

— Ще научи фрамлингите... — рече Миро. — Тогава най-добре е да побърза. Твърде късно е да спаси мен и Уанда. Ще ни арестуват и ще ни отведат от планетата.

— Към звездите ли? — попита с надежда Човек.

— Да, към звездите, за да ни изправят пред съда. За да ни накажат, че сме ви помогнали. Ще ни потрябват двацет и две години да стигнем, дотам и може би никога няма да ни позволят да се върнем.

На прасенцата им беше необходимо време, за да попият информацията. Добре, помисли си Миро. Нека сега се позачудят как Говорителя ще реши всички проблеми. Аз също му се доверих, но това не ми донесе нищо добро. Прасенцата се съвещаваха помежду си.

От групата се отдели Човек и дойде по-близо до оградата:

— Ние ще ви скрием.

— Никога няма да ви намерят в гората — рече Мандачува.

— Имат машини, с които могат да ме проследят по миризмата — каза Миро.

— Аха. Но законът не им ли забранява да ни показват машините си? — попита Човек.

Миро поклати глава:

— Това няма значение. Портата е заключена за мен. Не мога да премина през оградата.

Прасенцата се спогледаха.

— Но вие имате капим точно тук — рече Ароу.

Миро погледна с глуповат вид тревата:

— Е, и какво? — попита.

— Дъвчи я — рече Човек.

— Защо? — попита Миро.

— Ние сме виждали хората да дъвчат капим — рече Лийф-ийтър. — Миналата вечер, на хълма, видяхме Говорителя и някои от облечените в роби хора да дъвчат капим.

— И много други пъти — също — добави Мандачува.

Нетърпението им спрямо него бе отчайващо:

— Какво общо има това с оградата?

Прасенцата отново се спогледаха. Най-накрая Мандачува откъсна стрък капим, нагъна го внимателно на дебела топка, лапна го и го задъвка. След малко седна на земята. Другите започнаха да го дразнят, ръгаха го с пръсти, щипеха го. Той не даде изобщо признаци, че забелязва това. Най-накрая Човек го ощипа особено силно и след като Мандачува не реагира, взеха да си говорят на мъжкия език:

„Готово, време е да вървиш, сега, готов си.“

Мандачува се изправи, в първия миг се олюля леко. Сетне се засили срещу оградата, изкатери се догоре, прехвърли се и се приземи на четири крака от страната на Миро.

Миро скочи на крака и се развика, още когато Мандачува бе на върха на оградата; ала докато викът му секне, Мандачува вече се бе изправил и се изтупваше от праха.

— Не можеш да правиш така — рече Миро. — Оградата стимулира всички нерви в тялото. Оградата не може да бъде прескачана.

От другата страна на оградата Човек търкаше бедра.

— Той не е знаел — рече. — Хората не знаят.

— Значи е упойка — рече Миро. — От него не усещате болка.

— Не — рече Мандачува. — Усещам болка. Много силна болка.

Най-силната на света.

— Рутър казва, че оградата е по-лоша дори от смъртта — рече Човек. — От нея те боли навсякъде.

— Но вие не давате и пет пари — рече Миро.

— То става с другото ти „аз“ — рече Мандачува. — То става с животинското ти „аз“. Ала истинското, дървесното ти „аз“, не дава и пет пари. То те кара да се чувстваш наистина самия ти.

Тогавя Миро си спомни една подробност, която бе потънала в суматохата около чудатата, нелепа смърт на Либо. Устата на мъртвеца бе натъпкана с топка капим. Както и устата на всяко умряло прасенце. Упойка, значи. Смъртта изглеждаше като резултат от зловещо мъчение, ала не болката е била целта ѝ. Използвали са упойка. И не е ставало изобщо дума за болка.

— Значи така — рече Мандачува, — дъвчи трева и ела с нас. Ние ще те скрием.

— А Уанда?

— О, аз ще отида да я повикам — рече Мандачува.

— Не знаеш къде живее.

— Знам — рече Мандачува.

— Ние вършим това много пъти на година — рече Човек. —
Знаем къде живее всеки.

— Но никой не ви е виждал — каза Миро.

— Много сме потайни — рече Мандачува. — Освен това никой
не ни и търси.

Миро си представи как десетки прасенца пълзят из Милагре
посред нощ. Нямаше никаква охрана. Само на неколцина души
работата им изискваше да излизат в тъмното. А прасенцата бяха малки,
достатъчно малки, за да залегнат в капима и да се скрият изцяло. Нищо
чудно че знаеха за метала и машините, въпреки всички правила,
създадени да им попречат да научат за тях. Не ще и дума, че бяха
виждали мините, видели бяха как каца совалката, виждали бяха
пещите за изпичане на тухлите, наблюдавали бяха как фазендейрошите
орат и садят предназначения за хората амарант. Нищо чудно тогава че
знаеха какво да попитат.

Колко глупаво от наша страна: да си мислим, че сме ги отрязали
от културата си. Те пазят повече тайни от нас, отколкото ние бихме
могли да запазим от тях. Ето ти тебе културно превъзходство!

Миро откъсна стрък капим.

— Не — рече Мандачува и го взе от ръцете му. — Не се взема
корена. Ако поемеш корена, няма да има въздействие.

Изхвърли стръка на Миро, сам откъсна нов, на около десетина
сантиметра от земята. Сетне го нагъна и го подаде на Миро, който го
задържа.

Мандачува го заръга и заципа.

— Остави това — рече Миро. — Иди и намери Уанда. Може да я
арестуват всеки миг. Върви. Веднага. Хайде, върви.

Мандачува погледна към другите и като съзря някакъв невидим
знак на съгласие, затича покрай оградата по склона към Вила „Алта“,
където живееше Уанда.

Миро подържа още малко. Ощипа се. Както и му бяха казали
прасенцата, усети болка, ала не даваше и пет пари. Единственото,
което го интересуваше, бе, че това беше изход, начин да остане в

Лузитания. Да остане може би с Уанда. Да забрави правилата, всички правила. Нямаше да имат никаква власт над него, след като напусне човешкия анклав и навлезе в гората на прасенцата. Ще стане ренегат, вече го бяха обвинили, че е такъв, но той и Уанда биха могли да оставят зад гърба си налудничавите правила на човешкото поведение и да заживеят както си поискат, да създадат семейство от хора с изцяло нова ценностна система, усвоена от прасенцата, от горския живот; нещо ново в Стоте свята, а Конгресът ще е безсилен да ги спре.

Изтича до оградата и я хвана с две ръце. Болката не бе по-малка отпреди, ала сега тя не го интересуваше и той се изкатери догоре. При всяко хващане за оградата болката се засилваше и той започна да ѝ обръща внимание, дори много да ѝ обръща внимание, започна да разбира, че капимът изобщо нямаше никакъв упойващ ефект върху него, ала вече бе стигнал най-високата ѝ точка. Болката бе влудяваща; не можеше да мисли; инерцията го накара да се прехвърли, главата му пресече вертикалното ѝ поле. Тогава болката мигновено обхвана мозъка му, сякаш всяка частица от тялото му пламна.

Малките гледаха с ужас как приятелят им висеше на оградата, трупът и главата му — на една страна, а бедрата и краката — на другата. Извикаха и се опитаха да го дръпнат долу. Ала тъй като не бяха дъвкали капим, се страхуваха да докоснат оградата.

Като чу виковете им, Мандачува изтича обратно. В тялото му бе останало достатъчно упойващо вещество, за да се изкатери и да избута тежкото човешко тяло през оградата. Миро се приземи с оглушителен шум на чупещи се кости, ръката му още допираше оградата. Прасенцата го издърпаха. Лицето му беше изкривено в риктуса на истинска агония.

— Бързо! — извика Лийф-ийтър. — Трябва да го посадим, преди да е умрял!

— Не! — отвърна Човек и избута Лийф-ийтър от вцепененото тяло на Миро. — Не сме сигурни, че умира! Болката е само една илюзия, знаете го, а той няма рана и болката би трябвало да си отиде...

— Не си отива — рече Ароу. — Погледни го.

Пестниците на Миро бяха свити, краката му — подгънати под тялото, а гърбът и вратът му — извити назад. И въпреки че дишаше на тежки пресекулки, лицето му, изглежда, се свиваше още по-силно от болката.

— Преди да умре — рече Лийф-ийтър, — преди да умре, трябва да му дадем корен.

— Иди и намери Уанда — рече Човек. Обръщаше се към Мандачува. — Веднага! Намери я и ѝ кажи, че Миро умира. Кажи ѝ, че портата е заключена, че Миро е отвъд нея и умира.

Мандачува мигновено отпраши.

* * *

Секретарят отвори вратата, ала чак като видя Новиня, Ендър си позволи да изпита облекчение. Не бе сигурен, че ще дойде, като изпрати Ела да я повика; докато изминаваха дългите минути, през които я очакваха, започна да се съмнява дали я разбира. Напразно се бе съмнявал. Тя бе тъкмо онази жена, за каквато я вземаше. Забеляза, че косата ѝ беше пусната и разрешена от вятъра. За първи път, откакто бе пристигнал в Лузитания, Ендър съзря в лицето ѝ ясно подобие на онова момиче, чиято мъка го бе призовала да се яви тук преди по-малко от две седмици, преди повече от двайсет години.

Изглеждаше напрегната, разтревожена, ала Ендър знаеше, че безпокойството ѝ се дължеше на сегашното ѝ положение — да дойде в покоите на епископа толкова скоро след разкритието на простъпките ѝ. А ако Ела ѝ бе казала за опасността, надвиснала над Миро, то това също допринасяше за напрегнатостта ѝ. Но всичко бе преходно; Ендър можеше да го прочете по изражението ѝ, в лекотата на движенията ѝ, в това, че не отвърщаше поглед, значи краят на продължителната измама бе онзи дар, на който се бе надявала, в който бе вярвала. Аз не съм дошъл да те нараня, Новиня, и се радвам, че моето Говорене ти донесе и добро, а не единствено срам.

Новиня се поспря и потърси с поглед епископа. Не предизвикателно, а учтиво, с достойнство; той ѝ отвърна със същото и мълчаливо ѝ предложи да седне. Дом Кристау понечи да се надигне от мястото си, ала тя поклати глава, усмихна се и седна на табуретка до стената. Близко до Ендър. Ела дойде и застана зад майка си и зад Ендър. Като дъщеря между двамата си родители, помисли си Ендър, ала сетне прогони тази мисъл, не пожела тя да го занимава повече. Сега предстояха далеч по-важни неща.

— Виждам — рече Боскиня, — че възнамерявате да направите това събиране доста интересно?

— Струва ми се, че Конгресът вече го предреша — каза дона Криста.

— Синът ти е обвинен — започна епископ Перегрино — в престъпления против...

— Мисля, че знам в какво е обвинен — отвърна Новиня. — Не знаех до тази вечер, преди да ми каже Ела, но не съм изненадана. Дъщеря ми Еланора също е нарушавала някои от правилата, наложени ѝ от нейния учител. Мисля, че и двамата се вслушват повече в собствената си съвест, отколкото в правилата, наложени им от другите. Това е недостатък, ако целта е да се поддържа редът, но ако целта е да се трупат знания и да се приспособяваш към живота, тогава е добродетел.

— Синът ти няма да бъде съден тук — рече дом Кристау.

— Помолих ви да се срещнем — рече Ендър, — защото трябва да се вземе решение. Дали да се подчиним на заповедите на Междузвездния конгрес, или не.

— Нямаме голям избор — каза епископ Перегрино.

— Има доста възможности за избор — отвърна Ендър — и достатъчно основания за тях. Вие вече направихте един избор — след като видяхте, че файловете ви ще бъдат отнети, решихте да се опитате да ги спасите, решихте да се доверите на мен, един чужд човек. Доверието ви ще бъде оправдано — ще върна всичките ви файлове, когато ги поискате, без да съм ги чел, без да са променени.

— Благодаря ти — рече дона Криста. — Но ние сторихме това, преди да сме наясно със сериозността на обвинението.

— Те ще ни евакуират — каза дом Кристау.

— Те държат под контрол всичко — добави епископ Перегрино.

— Аз вече му казах това — намеси се Боскиня.

— Не държат всичко под контрол — отвърна Ендър.

— Държат ви под контрол само чрез ансибалната връзка.

— Не можем да изключим ансибала — каза епископ Перегрино. — Това е единствената ни връзка с Ватикана.

— Не предлагам да изключвате ансибала. Само ви обяснявам какво можете да предприемете. И като ви го казвам, аз ви се доверявам така, както вие се доверихте на мен. Защото ако ме издадете пред

някого, цената за мен — и за още някого, когото много обичам и от когото завися, — ще бъде непомерна.

Той огледа всички и те му кимнаха в знак на съгласие.

— Имам приятелка, която упражнява пълен контрол върху цялата ансибалова комуникация в Стоте свята, при това никой не подозира за това. Аз съм единственият, който знае какво може да стори тя. И тя ми каза, когато я попитах, че може да направи така, че всички фрамлинги да мислят, че сте изключили ансибала. А в същото време ще е възможно, ако искаме, да изпращаме защитени съобщения до Ватикана, до офисите на ордена ви. Ще разполагаме с далекосъобщения, ще прехващаме комуникациите. Накратко казано, ние ще имаме очи, докато те ще бъдат слепи.

— Изключването на ансибала, дори привидно, ще бъде акт на бунт. На война. — Боския го каза с възможно най-остър тон, ала Ендър забеляза, че идеята ѝ се понрави, макар и да ѝ се съпротивляваше с все сила. — Бих казала обаче, че ако сме толкова мръднали, та да се решим на война, то онова, което Говорителя ни предлага, е чисто предимство. Ще ни са необходими всички предимства, до които можем да се докопаме, ако сме толкова луди, че да въстанем.

— Няма да спечелим нищо от едно въстание — каза епископът, — а може да изгубим всичко. Мъчно ми е, като си помисля за трагедията да изпратим Миро и Уанда да застанат пред съда на друга планета, особено пък след като са толкова млади. Ала съдът несъмнено ще вземе това предвид и ще се отнесе снизходително. Като се подчиним на заповедите на комитета, ще спестим на тази общност много страдания.

— Не смяташ ли, че евакуирането от този свят също ще причини на хората страдания? — попита Ендър.

— Да. Да, така е. Но е нарушен законът и наказанието трябва да бъде понесено.

— Ами ако законът се основава на неразбиране и наказанието е прекалено голямо за извършения грях?

— Ние не можем да бъдем съдници за това — отвърна епископът.

— Тъкмо ние сме съдници за това. Ако се подчиним на заповедите на Конгреса, тогава признаваме, че законите са добри и наказанието е справедливо. Възможно е в края на това събиране да

вземете точно такова решение. Но преди да го вземете, трябва да узнаете известни подробности. Някои от тях мога да ви кажа аз, но други — единствено Ела и Новиня. Не бива да вземате решение, без да научите всичко, което ние знаем.

— Винаги съм доволен, когато научавам колкото е възможно повече — каза епископът. — Разбира се, последното решение ще вземе Боскиня, а не аз...

— Последното решение принадлежи на всички вас — държавният, религиозният и интелектуалният елит на Лузитания. Ако един от вас реши да е против въстанието, то ще бъде невъзможно. Боскиня не може да бъде водач, без подкрепата на църквата. А без подкрепата на гражданската власт, църквата няма никаква сила.

— Ние нямаме власт — каза дом Кристау. — Можем само да изразим мнението си.

— Всеки пълнолетен човек в Лузитания гледа към вас, за да получи мъдрост и справедливост.

— Пропускаш четвъртата сила — каза епископ Перегрино. — Себе си.

— Тук аз съм фрамлинг.

— Един твърде необикновен фрамлинг — отвърна епископът. — За четиридневния си престой тук завладя душите на този народ по начин, от който се боях и който предсказах. Сега ни съветваш да въстанем, а това може да ни струва всичко. Ти си толкова опасен, колкото и сатаната. А ето че сега си застанал пред нас, готов да се подчиниш на властта ни, сякаш не си свободен да вземеш совалката и да отпътуваш със звездолета към Трондхайм заедно с нашите двама млади престъпници на борда.

— Подчинявам се на властта ви — рече Ендър, — защото не искам да бъда фрамлинг тук. Искам да стана ваш гражданин, ваш ученик, ваш енориаш.

— Като Говорител на мъртвите ли? — попита епископът.

— Като Андрю Уигин. Притежавам някои умения, които могат да са от полза. Особено ако въстанете. А имам и още една работа, която няма да мога да свърша, ако хората бъдат отведени от Лузитания.

— Не се съмняваме в искреността ти — рече епископът. — Но трябва да ни простиш съмненията да споделим съдбата си с един гражданин, който е малко нещо позакъснял.

Ендър кимна. Епископът не би могъл да каже нещо повече, ако не узнаеше повече.

— Нека първо ви съобщя онова, което знам. Днес, този следобед, аз отидох в гората заедно с Миро и с Уанда.

— Ти! Ти също си нарушил закона! — Епископът се надигна от стола си.

Боския протегна ръка, за да укроти гнева на епископа:

— Намесата във файловете ни започна много преди днешния следобед. Заповедта на Конгреса не би могла да е свързана с неговото нарушение.

— Престъпих закона — каза Ендър, — защото прасенцата искаха да се срещнем. Всъщност дори настояваха за това. Те са видели приземяването на совалката. Знаели са, че аз съм тук. И за добро или за зло, са чели „Царицата на кошера“ и „Хегемона“.

— Те са дали тази книга на прасенцата? — попита епископът.

— Дали са им и Новия завет — рече Ендър. — Но сигурно няма да се изненадате, като научите, че прасенцата са намерили много повече общи неща между себе си и Царицата на кошера. Нека ви повторя онова, което те казаха. Помолиха ме да убедя Стоте свята да отменят правилата, които ги държат изолирани тук. Разбирате ли — прасенцата не мислят за оградата по същия начин като нас. Ние смятаме, че тя защитава културата им от влияние и поквара от страна на човечеството. Те смятат, че тя е пречка да научат всички онези чудодейни тайни, които ние знаем. Представят си как нашите кораби пътуват от звезда към звезда, как ги колонизираме, как ги изпълваме. И след пет или десет хиляди години, когато най-сетне ще са узнали онова, на което ние отказваме да ги научим, ще излязат в космоса, за да видят, че той е вече зает. И че за тях изобщо няма място. Те смятат нашата ограда за средство за изтребление на един вид. Ние ще ги държим на Лузитания като животни в зоологическа градина, докато си пътуваме и завладяваме останалата част на Вселената.

— Това са глупости — рече дом Кристау. — Намеренията ни изобщо не са такива.

— Не са ли? — отвърна Ендър. — Тогава защо сме толкова загрижени те да не попаднат под влиянието на нашата култура? Това не е само в интерес на науката. Това не е просто една добра ксеноложка процедура. Спомнете си, моля ви, че откриването на

ансибала, на междузвездните пътувания, на частичния контрол върху гравитацията, дори на оръжията, които използвахме, за да унищожим бъргерите — всички тези открития бяха направени в резултат на нашия контакт с бъргерите. Ние усвоихме голяма част от технологиите чрез машините, които те оставиха подире си при първия си набег в Слънчевата система. Използвахме тези машини, още преди да разберем как действат. Някои от тях — например филоличният склон — не разбираме и до ден-днешен. Ние излязохме в космоса именно поради сблъсъка със смазващо превъзхождаща ни култура. И въпреки това само за няколко поколения взехме машините им, надминахме ги и ги унищожихме. Ето какво означава оградата ни — ние се боим, че прасенцата ще сторят същото със самите нас. И те знаят това много добре. Знаят го и го ненавиждат.

— Ние не се боим от тях — каза епископът. — Те са... диваци, за Бога...

— Точно така сме изглеждали и ние на бъргерите — рече Ендър. — Но за Пипо, Либо, Уанда и Миро прасенцата никога не са били диваци. Те са по-различни от нас, да, много по-различни от фрамлинги. Но въпреки това те са хора. Рамани, а не варелсе. Ето защо, когато Либо е видял, че има опасност прасенцата да гладуват, че се готвят за война, за да намалят своето население, той не е реагирал като учен. Не е приел да наблюдава войната им и да си води записки за смърт и страдания. Реагирал е като християнин. Взел е експерименталния амарант, отхвърлен от Новиня за употреба от хората, защото е бил твърде близък до лузитанската биохимия, и е научил прасенцата как да го сеят и жънат, как да го приготвят за храна. Не се съмнявам, че увеличението на популацията на прасенцата и нивите с амарант са онова, което Конгресът е забелязал. Но това не е преднамерено престъпване на закона, а проява на състрадание и обич.

— Как можеш да наричаш подобно непокорство християнски акт? — попита епископът.

— Кой от вас, когато синът му поиска хляб, ще му даде камък?

— И дяволът може да цитира светото писание за свои си цели — рече епископът.

— Аз не съм дяволът — рече Ендър, — нито пък прасенцата. Техните дечица са умирали от глад, а Либо им е дал храна и е спасил живота им.

— И виж с какво му отвърнаха те!

— Да, вижте с какво му отвърнаха. Предадоха го на смъртта. Точно така, както предават на смъртта най-почитаните си граждани. Това не би ли трябвало да ни подсказва нещо?

— Подсказва ни, че са опасни и че нямат съвест — отвърна епископът.

— Подсказва ни, че смъртта за тях означава нещо съвсем различно. Ако наистина смяташ някого за съвършен в сърцето си, епископе, за толкова праведен, че ако продължи да живее дори още един ден, ще стане по-малко съвършен, няма ли това да е добро основание той да бъде убит и да отиде право в рая?

— Ти ни се подиграваш. Ти не вярваш в рая.

— Но вие вярвате! Ами мъчениците, епископ Перегрино? Не са ли отнесени те право в рая?

— Разбира се, че са. Но хората, които са ги убили, са били зверове. Убийството на светци не ги оправдава, а носи проклятие на душите им в ада завинаги.

— Ами ако умрелите не отиват в рая? Ами ако умрелите се прераждат за нов живот, и то пред очите ви? Какво ще кажете, ако при смъртта на някое прасенце, те полагат тялото му така, че да пусне корени и да се превърне в нещо друго? Какво ще кажете, ако то се превръща в дърво, което живее още петдесет, сто или петстотин години?

— За какво говориш? — попита епископът.

— Да не искаш да кажеш, че прасенцата някакси претърпяват метаморфоза и се превръщат от животно в растение? — попита дом Кристау. — Елементарната биология предполага, че това е малко вероятно.

— То е практически невъзможно — рече Ендър. — Ето защо на Лузитания от Десколадата са оцелели само няколко вида. Защото само няколко са били в състояние да претърпят тази трансформация. Когато прасенцата убият някого от своя народ, той се превръща в дърво. И дървото запазва поне част от интелигентността му. Защото днес видях как прасенцата пеят на едно дърво и без то да бъде докоснато с някакъв инструмент, се самоизкорени, падна и прие онези форми на дървен материал и кора, от които се нуждаеха прасенцата. И това не

беше сън. Миро, Уанда и аз го видяхме с очите си, чухме песента им, пипнахме дървото и се молихме за душата на умрелия.

— Това какво общо има с решението, което трябва да вземем? — попита настоятелно Боскиня. — Значи гората се състои от мъртви прасенца. Това е въпрос за учените.

— Онова, което исках да ви кажа, е, че когато прасенцата са убили Пипо и Либо, те са смятали, че им помагат да се трансформират в следващия стадий на съществуването си. Те не са зверове, те са рамани, отдали най-високата почит на хората, които са им служили толкова добре.

— Още една морална трансформация, така ли? — попита епископът. — По същия начин, по който в днешното си Говорене ни накара да видим Маркос Рибейра отново и отново и все в различна светлина, сега искаш да ни убедиш, че прасенцата са благородни? Много добре, нека са благородни. Но аз няма да въстана против Конгреса с всичкото последващо страдание, само за да могат нашите учени да научат прасенцата как да правят хладилници.

— Моля ви — рече Новиня.

Вгледаха се в нея с очакване.

— Казахте, че са ни взели всички файлове, нали? И са ги прочели?

— Да — отвърна Боскиня.

— Тогава те вече знаят какво е имало в моите файлове. За Десколадата.

— Да — рече Боскиня.

Новиня скръсти ръце в скута си:

— Няма да има никаква евакуация.

— И аз така мислех — рече Ендър. — Затова помолих Ела да те доведе.

— Защо няма да има евакуация? — попита Боскиня.

— Заради Десколадата.

— Глупости — каза епископът. — Твоите родители намериха лек за нея.

— Те не са я лекували — рече Новиня. — Те са я поставили под контрол. Попречили са ѝ да се задейства.

— Това е вярно — каза Боскиня. — Затова слагаме онази добавка във водата. Коладора.

— Всяко човешко същество на Лузитания, с изключение може би на Говорителя, който може още да не я е прихванал, е носител на Десколадата.

— Добавката не е скъпа — каза епископът. — И може би ще могат да ни изолират. Смятам, че биха могли да го сторят.

— Няма къде да ни изолират достатъчно добре — рече Новиня. — Десколадата е безкрайно променлива. Тя атакува всеки генетичен материал. Добавката може да бъде давана на хората. Но как може да се вложи добавка във всеки стрък трева? Да се даде на всяка птица? На всяка риба? На всяка клетка планктон в морето?

— И всички те могат да я прихванат? — попита Боскиня. — Това не го знаех.

— Не съм го казвала никому — рече Новиня. — Но вградих защита във всяко разработено от мен растение. Амарантът, картофите, всичко — проблемът не бе толкова в това, да стане протеинът използваем, проблемът бе тези организми да произвеждат свои блокиращи Десколадата средства.

Боскиня бе ужасена:

— Значи където и да отидем...

— Може да предизвикаме цялостно разрушаване на биосферата.

— И си пазила това в тайна? — попита дом Кристау.

— Нямахше нужда да се разгласява — Новиня се вторачи в ръцете в скута си. — Нещо в тази информация е причината прасенцата да убият Пипо. Затова я пазих в тайна. Но сега, след всичко научено от Ела през последните няколко години и след казаното от Говорителя тази вечер, сега вече знам какво е узнал Пипо. Десколадата не просто разцепва генетичната молекула и ѝ пречи да се възстанови или да се размножава. Тя я насърчава да се свърже с напълно чужда генетична молекула. Ела работеше по този въпрос против волята ми. Целият туземен живот на Лузитания вирее чрез чифтове растение-животно. Кабрата — с капима. Водните змии — с грамата. Мухите — с тръстиките. Птицата ксингадора — с лиана тропеко. А прасенцата — с дърветата в гората.

— Искаш да кажеш, че всяко едно се превръща в другото? — Дом Кристау беше едновременно и омаян, и отвратен.

— Прасенцата са може би уникални в това — в преобразуването на трупа в дърво — рече Новиня. — Но може би кабрата се опложда от

цветния пращец на капима. Може би мухите са люпят от цвета на речните тръстики. Това трябва да се проучи. Наложил се да го изучавам през всичките тези години.

— И сега те ще узнаят всичко това? — попита дом Кристау. — От файловете ти.

— Не веднага. Но по някое време през следващите двайсет-трийсет години. Ще го узнаят, преди тук да са пристигнали други фрамлинги — рече Новиня.

— Аз не съм учен — рече епископът. — Изглежда, всички разбират за какво става дума с изключение на мен. Какво общо има това с евакуацията?

Боскиня размърда нервно пръсти:

— Не могат да ни отведат от Лузитания — рече тя. — Където и да ни закарат, ние ще носим Десколадата със себе си и тя ще убие всичко. Във всичките Сто свята няма да се намерят достатъчно ксенобиолози, които да спасят и една планета от унищожение. Докато пристигнат при нас, те вече ще знаят, че не можем да заминем.

— Е, добре тогава — рече епископът. — Това решава проблема ни. Ако им кажем още сега, те дори няма да пратят флотилия за евакуацията ни.

— Не — рече Ендър. — Епископ Перегрино след като научат какво може да причини Десколадата, те ще се погрижат никой да не напусне тази планета. Завинаги.

Епископът се намръщи:

— И какво, нима смяташ, че ще взривят планетата? Хайде, хайде, Говорителю, всред човешката раса вече няма ендъри. Най-лошото, което могат да сторят, е да ни наложат карантина...

— И в такъв случай — рече дом Кристау, — защо изобщо трябва да им се подчиняваме? Можем да им изпратим съобщение относно Десколадата, да ги осведомим, че няма да напуснем планетата и че те не трябва да идват, и толкоз.

Боскиня поклати глава:

— Защо смяташ, че никой от тях няма да заяви: „Лузитанците могат да унищожат даден свят, само като го посетят. Имат междузвезден кораб, склонни са към бунтарство, при тях са прасенцата убийци. Тяхното съществуване е само по себе си заплаха.“

— Кой би твърдял такова нещо? — попита епископът.

— Не и някой от Ватикана — рече Ендър. — Но Конгресът не си пада по бизнеса за спасяване на човешките души.

— И може би ще бъдат прави — рече епископът. — Ти каза, че прасенцата се стремят към междузвездни полети. И където и да отидат, ще се получи същият ефект. Дори на необитаеми планети, нали така? Където и да отидат, ще повторят този безрадостен пейзаж — гори с един вид дърво, прерии с един вид трева, която само кабрите пасат и над която лети само ксингадората.

— Може би някой ден ще намерим начин да овладеем Десколадата — рече Ела.

— Не може да залагаме бъдещето си на такава невзрачна възможност — отвърна епископът.

— Ето защо трябва да въстанем — каза Ендър. — Защото Конгресът ще мисли тъкмо по такъв начин. Досущ както постъпи преди три хиляди години, по време на Ксеноцида. Всички осъждат Ксеноцида, защото той унищожил извънземен вид, който се оказва безвреден в намеренията си. Но докато изглеждаше, че бъргерите са решени да унищожат човечеството, неговите водачи нямаха друг избор, освен да се бият с все сила. Ние сега ги поставяме отново пред същата дилема. А след като веднъж разберат за Десколадата, с претенциите, че се опитват да запазят прасенцата, ще бъде свършено. Ще ни унищожат в името на спасението на човечеството. Може би — не цялата планета. Както казахте, днес вече няма ендърровци. Но съвсем сигурно е, че ще заличат Милагре от лицето на земята и ще премахнат всякакви следи от човешки контакт. Включително чрез избиването на прасенцата, които ни познават. Сетне ще поставят планетата под наблюдение, за да попречат на прасенцата да еволюират от примитивното си състояние. Ако вие знаете онова, което те ще узнаят, нямаше ли да предприемете същото?

— И това го казва един Говорител на мъртвите? — рече дом Кристау.

— Ти си бил свидетел — рече епископът. — Бил си там първия път, нали? Когато са били унищожени бъргерите.

— По онова време нямаше как да разговаряме с бъргерите, нямаше как да разберем, че са рамани, а не варелсе. Този път обаче ние сме тук. Знаем, че няма да излезем и да унищожим други светове. Знаем, че ще останем на Лузитания, докато не намерим начин да я

напускаме безопасно, след като Десколадата бъде неутрализирана. Този път — рече Ендър — можем да запазим живота на раманите, тъй че който и да напише историята на прасенцата, няма да му се налага да се превръща в Говорител на мъртвите.

Секретарят отвори рязко вратата и в стаята се втурна Уанда.

— Епископе — възкликна тя. — Кметице. Трябва да дойдете.

Новиня...

— Какво има? — попита епископът.

— Уанда, аз трябва да те арестувам — рече Боския.

— Арестувайте ме по-сетне — отвърна тя. — Става въпрос за Миро. Той е преминал през оградата.

— Не може да го направи — рече Новиня. — Това би го убило... — После ужасена разбра какво бе произнесла току-що. — Заведи ме при него...

— Извикайте Навио — каза доната Криста.

— Вие не разбирате — тросна се Уанда. — Не можем да стигнем до него. Той е от другата страна на оградата.

— Тогава какво можем да сторим? — попита Боския.

— Изключете оградата — каза Уанда.

Боския погледна безпомощно другите.

— Не мога да го направя. Намираме се под контрола на комитета. Чрез ансибала. Те никога няма да я изключат.

— Тогава с Миро е свършено — каза Уанда.

— Не — рече Новиня.

Изад Уанда в стаята се появи още една фигура. Малка, покрита с козина. Никой от тях, освен Ендър, не беше виждал досега прасенце от кръв и плът, ала веднага се досетиха какво бе това създание.

— Извинете — рече прасенцето. — Това означава ли, че трябва да го посадим сега?

Никой не си даде труда да попита как бе минало прасенцето през оградата. Бяха твърде заети да осъзнаят какво имаше предвид то под насаждане на Миро.

— Не! — изпищя Новиня.

Мандачува я погледна изненадан:

— Не ли?

— Мисля — рече Ендър, — че повече не бива да посадите хора. Мандачува не помръдваше.

— Какво имаш предвид? — рече Уанда. — Обърка го.

— Мисля, че ще бъде още по-объркан, преди да е свършил този ден — рече Ендър. — Хайде, Уанда, заведи ни до оградата при Миро.

— С какво ще му помогнем, като не можем да се прехвърлим през оградата? — попита Боскиня.

— Извикайте Навио — каза Ендър.

— Аз ще го намеря — рече дона Криста. — Забравяте, че сега никой не може да се обади на никого.

— Попитах с какво ще му помогнем? — настоя отново Боскиня.

— Казах ти го и преди — рече Ендър. — Ако решите да въстанем, можем да прекратим ансибалната връзка. И тогава ще съумеем да изключим оградата.

— Искаш да използваш тежкото положение на Миро, за да ме принудиш ли? — попита епископът.

— Да — отвърна Ендър. — Той е от твоето паство, нали така? Тъй че остави останалите деветдесет и девет, овчарю, и ела да спасим онази овца, която се е изгубила.

— Какво става? — попита Мандачува.

— Заведи ни до оградата — рече Ендър. — И побързай, моля те.

Спуснаха се в колона по един по стъпалата от покоите на епископа към катедралата. Ендър чу как епископът зад него мърмореше, че не бива да се изопачава Светото писание за лични цели.

Минаха по пътеката между пейките в катедралата, Мандачува водеше. Ендър забеляза, че епископът се спря близо до олтара, вгледан в малкото космато създание, което следваха хората. Епископът го настигна извън катедралата.

— Кажи ми, Говорителю — рече той, — просто за сведение, ако оградата бъде свалена, ако въстанем против Междувездния конгрес, нали всички правила за контактите с прасенцата ще бъдат премахнати.

— Надявам се — отвърна Ендър. — Надявам се да няма повече неестествени прегради между нас и тях.

— Тогава — рече епископът — ние ще можем да преподаваме евангелието на „малките“, нали така? Няма да има правила, които да го забраняват.

— Точно така — отвърна Ендър. — Може и да не приемат вярата, но няма да има пречка да се опита.

— Трябва да помисля върху това — рече епископът. — Но може би, скъпи мой безбожникo, твоето въстание ще отвори портите на приобщаването към вярата на една голяма нация. Може би все пак Господ те е пратил тук.

* * *

Когато епископът, дом Кристау и Ендър стигнаха до оградата, Мандачува и жените бяха вече там. По начина, по който Ела бе застанала между майка си и оградата, и по това, как майка ѝ държеше ръце пред себе си, Ендър разбра, че Новиня вече се бе опитала да се изкатери и да отиде при сина си. Сега плачеше и му викаше:

— Миро! Миро, как можа да направиш това, как можа да се изкатериш...

А Ела се опитваше да ѝ говори, да я успокои.

От другата страна на оградата стояха четири прасенца, бяха слисани.

Уанда трепереше от страх за живота на Миро, ала запази достатъчно присъствие на духа, за да разкаже на Ендър онова, което знаеше, че няма да може сам да забележи.

— Това са Къпс, Ароу, Човек и Лийф-ийтър. Лийф-ийтър се опитва да убеди останалите да го посадят. Струва ми се знам какво означава това, но няма страшно. Човек и Мандачува ги убедиха да не го правят.

— Това не ни приближава до целта — рече Ендър. — Защо Миро е постъпил тъй глупаво?

— Мандачува ми обясни, докато идвахме насам. Прасенцата дъвчели капим и той имал упойващ ефект. Могат да се изкатерват през оградата, когато си поискат. Очевидно го правят от години. Смятали, че ние не го правим, защото се подчиняваме на закона. А сега знаят, че капимът няма същия ефект върху нас.

Ендър отиде до оградата:

— Човек — рече той.

Човек пристъпи напред.

— Има възможност да изключим оградата. Но ако го направим, това ще означава, че сме във война с всички хора на всички други

светове. Разбираш ли? Хората от Лузитания и прасенцата са заедно във война против всички останали хора.

— Ох! — рече Човек.

— Ще победим ли? — попита Ароу.

— Може и да победим — отвърна Ендър. — А може и да не успеем.

— Ще ни дадеш ли Царицата На кошера? — попита Човек.

— Първо трябва да се срещна със съпругите — отвърна Ендър.

Прасенцата се напрегнаха.

— За какво говориш? — попита епископът.

— Трябва да се срещна със съпругите — продължи Ендър, — защото се налага да сключим договор. Съглашение. Да приемем правила за отношенията си. Разбирате ли ме? Хората не могат да живеят по вашите закони и вие не можете да живеете по нашите, но щом трябва да живеем заедно без ограда помежду ни, и ако пусна Царицата на кошера да живее всред вас, да ви помага и да ви учи, то тогава ще трябва да поемете известни задължения и да ги спазвате. Разбрахте ли?

— Аз разбрах — отвърна Човек. — Но ти не знаеш какво искаш — да се разправяш с жените. Те не са умни по същия начин, по който са умни братята.

— Но те вземат решенията, нали?

— Разбира се — рече Човек. — Те са пазителите на майките, нали така? Но пак те предупреждавам: опасно е да се разговаря със съпругите. Особено за теб, защото те почитат толкова много.

— Ако оградата падне, трябва да говоря с жените. Ако не мога да говоря с тях, тогава оградата си остава. Мир ще умре и ние ще трябва да се подчиним на заповедите на Конгреса, всички хора да напуснат Лузитания.

Ендър не им каза, че хората може и да бъдат убити. Винаги казваше истината, но не винаги — цялата истина.

— Аз ще те заведа при съпругите — рече Човек.

Лийф-ийтър приближи и подигравателно прокара ръка по корема на Човек.

— Правилно са те нарекли — рече той. — Ти наистина си човек, не си от нас.

Лийф-ийтър понечи да избяга, ала Ароу и Къпс го задържаха.

— Ще те заведа — рече Човек. — А сега изключете оградата и спасете живота на Миро.

Ендър се обърна към епископа.

— Аз не мога да реша — рече той. — Боскиня.

— Заклепа съм се пред Междузвездния конгрес — каза Боскиня, — но ще наруша сега клетвата, за да спася живота на народа си. Казвам оградата да бъде изключена и да се опитаме да извлечем максимума от въстанието си.

— Ако може да проповядваме всред прасенцата... — рече епископът.

— Ще ги попитам, когато се срещна със съпругите — каза Ендър. — Не мога да обеща нищо повече.

— Епископе! — извика Новиня. — Пипо и Либо вече загинаха отвъд тази ограда!

— Изключете я — рече епископът. — Не бих искал тази колония да приключи, след като Божата работа е още неначената. — Той се усмихна мрачно. — Но дано Ос Венератос бъдат превърнати в светци по-скоро. Ще имаме нужда от застъпничеството им.

— Джейн — прошепна Ендър.

— Ето защо те обичам — рече Джейн. — Можеш да направиш всичко, стига да подредя обстоятелствата както трябва.

— Моля те, изключи ансибала и оградата — рече Ендър.

— Направено — каза тя.

Ендър изтича до оградата, изкатери се. С помощта на прасенцата повдигна Миро и пусна вкочаненото му тяло в очакващите го ръце на епископа, кметицата, дом Кристау и Новиня. Навио тичаше надолу по склона подир дона Криста. Онова, което можеха да сторят за Миро, щеше да бъде сторено.

Уанда също се изкачваше по оградата.

— Върни се — рече Ендър. — Вече го прехвърлихме.

— Щом ще ходиш при съпругите — отвърна тя, — ще дойда с теб. Нуждаеш се от помощта ми.

Ендър не можеше да ѝ възрази. Тя се спусна и дойде при него.

Навио бе клекнал до тялото на Миро.

— Изкатерила е оградата! — рече той. — Досега не е имало подобен случай. Не е възможно. Никой не може да понесе такава болка, да пъкне главата си в полето.

— Ще оживее ли? — попита Новиня.

— Откъде да знам? — отвърна Навио, докато нетърпеливо сваляше дрехите на Миро и прикачаше към тялото му различни сензори. — Не сме учили за това в медицинското училище.

Ендър забеляза, че оградата отново се разтресе. Сега се катереше Ела.

— Нямам нужда от твоята помощ — рече Ендър.

— Май е време някой, който разбира от ксенобиология, да установи какво всъщност става — отговори тя.

— Остани и се погрижи за брат си — каза Уанда.

Ела я погледна предизвикателно:

— Той е и твой брат. А сега нека и двете се погрижим, ако умре, да не е умрял напразно.

Тримата последваха Човек и другите прасенца към гората.

Боския и епископът ги изгледаха как се отдалечават.

— Когато се събудих тази сутрин — рече Боския, — не очаквах да се превърна в бунтарка преди да дойде време да си легна отново.

— Нито пък аз съм смятал, че Говорителя ще е нашият посланик при прасенцата — каза епископът.

— Въпросът е — намеси се дом Кристау — дали някога ще бъдем опростени за това.

— Мислиш ли, че грешим? — сопна му се епископът.

— Съвсем не — отвърна дом Кристау. — Мисля, че направихме крачка напред към нещо наистина великолепно. Ала човечеството почти никога не прощава истинското величие.

— За щастие — рече епископът, — човечеството не е съдията, който има значение. А сега аз възнамерявам да се помоля за това момче, след като медицинската наука очевидно е стигнала до границите на компетентността си.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА СЪПРУГИТЕ

Разбери как е тръгнал слухът, че Евакуационната флотилия е въоръжена с Малкия доктор. Това е от НАЙ-ВИСШ ПРИОРИТЕТ. Сетне разбери кой е този тъй наречен Демостен. Да нарича Евакуационната флотилия „Втори ксеноцид“ е определено нарушение на законите за измяна според Кодекса и ако АСК (Агенцията за сигурност на Конгреса) не може да открие този глас и да го заглуши, не виждам причина АСК да продължи да съществува.

Междувременно продължете с анализа и оценката на файловете, получени от Лузитания. Абсолютно ирационално е да въстават, само защото искаме да арестуваме двама съгрешили ксенолози. В произхода и биографията на кметицата няма нищо, което да обяснява подобно поведение. Искам да разбера кой би могъл да е водачът на тази революция.

Пъотр, знам, че правиш всичко, което е по силите ти. Аз — също. Както и всички останали. Навярно — както и хората на Лузитания, Но моя е отговорността за безопасността и целостта на Стоте свята. Стократно по-голяма е тя от отговорността на Питър Хегемона, а властта ми е само една десета от неговата. Да не споменаваме и факта, че далеч не съм онзи гений, какъвто е бил той. Не ще и дума, всички биха били по-радостни, ако Питър бе още жив. Боя се, че докато всичко това свърши, може да се наложи необходимостта от нов Ендър. Никой не желае ксеноцид, но ако се случи, искам да съм сигурна, че другите ще изчезнат. Щом работата опре до война, хората са си хора, а извънземните — извънземни. Когато става дума за оцеляване, всичките останали приказки за романи и прочее отиват по дяволите. Това задоволява ли те? Вярваш

ли ми, като ти казвам, че не съм мекушава? А сега гледай и ти да не проявиш мекушавост. Погрижи се да ми дадеш резултати, и то бързо. Веднага. Обич и целувки, Бава.

Гобава Екимбо, предс. Надзор.
ком. до Пьотр Мартинов, дир. Аген.
сиг. Конгр., паметна бележка
44:1970:5:4:2, цит. Демостен,
„Вторият ксеноцид“, 87:1972:1:1:1

Човек ги водеше през гората. Прасенцата се качваха и спускаха с лекота по склоновете, през потока, през гъстия храсталак. Човек обаче сякаш превръщаше всичко това в някакъв танц, изкатерваше донякъде определени дървета, докосваше и говореше с други. Останалите прасенца бяха доста по-сдържани, само от време на време се включваха в лудориите му. Единствен Мандачува бе изостанал с хората.

— Защо прави това? — попита тихо Ендър.

За момент Мандачува се обърка. Уанда му обясни какво имаше предвид Ендър:

— Защо Човек се катери по дърветата и ги докосва, и им пее?

— Пее им за третия живот — отвърна Мандачува. — Много невъзпитано от негова страна. Винаги е бил егоист и глупчо.

Уанда погледна изненадана Ендър, а сетне — Мандачува.

— Мислех си, че всички обичат Човек — рече тя.

— Голяма работа е — рече Мандачува. — Умник. — Сръчка Ендър по бедрото. — Но той е глупак в едно нещо. Мисли, че му правиш голяма чест. Мисли, че ще го отведеш до третия живот.

— Какво представлява третият живот? — попита Ендър.

— Онзи дар, който Пипо запази за себе си — отвърна Мандачува. След което забърза и настигна останалите прасенца.

— Виждаш ли някакъв смисъл в това? — попита Ендър Уанда.

— Още не мога да свикна с начина, по който им задаваш директни въпроси.

— Но не ме бива много по отговорите, нали?

— Мандачува е ядосан, това — първо. И, второ, ядосан е на Пипо. Третият живот — дар, който Пипо е запазил за себе си. Това

твърдение ще придобие смисъл.

— Кога?

— След двайсет години. Или двайсет минути. Ето защо е толкова забавна ксенологията.

Ела опипваше дърветата, вглеждаше се от време на време в храстите.

— Един и същ вид дървета. И храсти. И лианите, които се вият по повечето дървета. Виждала ли си някакви други растителни видове в гората, Уанда?

— Поне не съм забелязала. Никога не съм се вглеждала обаче. Лозата се нарича мердона. С нея се хранят масиосите, а прасенцата се хранят с масиоси. Ние научихме прасенцата как да направят ядливи корените на мердоната. Преди амаранта. Тъй че сега се хранят с видове от по-ниското равнище на хранителната верига.

— Погледнете — рече Ендър.

Всички прасенца се бяха спрели гърбом към хората, с лице към някаква просека. След миг Ендър, Уанда и Ела се изравниха с тях и надникнаха над главите им към обляната от лунна светлина долчинка. Бе доста обширно място, а земята беше съвсем гола. Няколко дървени къщи обрамчваха просеката, ала центърът ѝ беше празен, ако се изключи едно-единствено дърво, най-голямото, което бяха виждали в гората.

Дънерът му сякаш се движеше.

— Гъмжи от масиоси — рече Уанда.

— Не са масиоси — каза Човек.

— Триста и двайсет — каза Мандачува.

— Малки братя — намеси се Ароу.

— И малки майки — добави Къпе.

— Ако им навредите — каза Лийф-ийтър, — ще ви убием, без да ви посаждаме, и ще съборим дървото ви.

— Няма да им навредим — каза Ендър. Прасенцата не направиха и крачка да излязат на просеката. Чакаха и чакаха, докато най-сетне се видя раздвижване до най-голямата къща почти право пред тях. Беше някакво прасенце. Но по-голямо от всички, които бяха виждали досега.

— Съпруга — прошепна Мандачува.

— Как се казва? — попита Ендър.

Прасенцата се извърнаха и го погледнаха:

— Те не ни казват имената си — отвърна Лийф-ийтър.

— Ако изобщо имат имена — додаде Къпс.

Човек дойде и придърпа Ендър надолу, за да може да му шепне на ухото:

— Винаги я наричаме Шаутър (Викачката). Ала не и така, че някоя от тях да ни чуе.

Женската ги огледа, сетне изпя — нямаше как иначе да се окачества медният поток, който се лееше от устата ѝ — няколко изречения на женския език.

— Каза да отидеш — преведе Мандачува. — Ти, Говорителю. Ти.

— Сам ли? — попита Ендър. — Бих искал Уанда и Ела да ме придружат.

Мандачува заговори високо на женския език; думите му прозвучаха като гаргара в сравнение с красотата на женския глас. Шаутър отвърна пак с песен, но много кратка.

— Каза, че и те, разбира се, може да дойдат — отвърна Мандачува. — Казва, че са женски, нали? Не е много наясно с различията между хората и „малките“.

— Още нещо — рече Ендър. — Да дойде поне един от вас за преводач. Или тя говори Старк?

Мандачува предаде молбата на Ендър. Отговорът беше кратък и на Мандачува не му се понрави. Отказа да го преведе. Обясни им Човек:

— Каза, че можете да вземете който преводач си харесвате, стига това да съм аз.

— Тогава бихме искали да бъдеш наш преводач — каза Ендър.

— Трябва да влезеш пръв в родилното — каза Човек. — Ти си поканеният тук.

Ендър излезе на открито и закрачи под лунната светлина. Чу, че Ела и Уанда го последваха, а Човек подтичваше с тях. Сега вече забеляза, че Шаутър не беше единствената женска там. Виждаха се по няколко лица на всяка врата.

— Колко са там? — попита Ендър.

Човек не отговори. Ендър се обърна към него:

— Колко съпруги има там? — повтори Ендър.

Човек обаче пак не отговори. Не и докато Шаутър не запя отново, този път по-силно и по-властно. Чак тогава Човек преведе:

— Това е родилното, Говорителю, тук говориш само когато жената ти зададе въпрос.

Ендър кимна тържествено, сетне се върна там, където останалите мъжкари чакаха досами просеката. Уанда и Ела го последваха. Чу, че Шаутър запя отново зад гърба му и едва сега разбра защо мъжките я наричаха така — гласът ѝ бе достатъчно силен, за да разтърси дърветата. Човек настигна Ендър и го дръпна за дрехата.

— Тя пита защо се върна, без да си получил разрешение. Говорителю, това е много лошо нещо, тя е много ядосана.

— Кажи ѝ, че не съм дошъл нито да давам заповеди, нито да изпълнявам заповеди. Ако не се отнася с мен като с равен, и аз няма да се отнасям с нея като с равна.

— Не мога да ѝ го кажа — рече Човек.

— Тогава тя ще се чуди защо си тръгнах, нали?

— Това е голяма чест — да бъдеш извикан при съпругите!

— Също така голяма чест е и Говорителя на мъртвите да им дойде на посещение.

Човек остана няколко секунди неподвижен, вцепенен от безпокойство. Сетне се обърна и заговори на Шаутър.

Тя на свой ред замлъкна. В долчинката не се чуваше никакъв звук.

— Надявам се, че знаеш какво правиш, Говорителю — прошепна Уанда.

— Импровизирам — отвърна Ендър. — Как смяташ, че върви?

Тя не отговори.

Шаутър се завърна в голямата къща. Ендър се обърна и отново пое към гората. Гласът на Шаутър се изви почти мигновено.

— Тя ти заповядва да почакаш — каза Човек. Ендър не спря и след малко беше вече от другата страна на мъжките прасенца.

— Ако ме помоли да се върна, може и да се върна. Но трябва да ѝ кажеш, че не съм дошъл нито да командвам, нито да ме командват.

— Не мога да го кажа — рече Човек.

— Защо?

— Чакай аз да опитам — рече Уанда. — Човек, ти искаше да кажеш, че се страхуваш, или че няма думи за това?

— Няма думи. Не може един брат да говори на съпруга за командване от негова страна и за молба от нейна, тези думи не могат

да бъдат изречени в такъв смисъл.

Уанда се усмихна на Ендър.

— Тук не става въпрос за рангове, Говорителю. А за език.

— Не разбират ли вашия език, Човек? — попита Ендър.

— Не може да се говори на мъжки език в родилното място — отвърна Човек.

— Кажи й, че моите думи не могат да бъдат изречени на женския език, а само на мъжкия, кажи й също, че аз... я моля... да ти разреши да превеждаш думите ми на мъжки език.

— Ти си голяма беля, Говорителю — рече Човек.

Обърна се и заговори отново на Шаутър.

Изведнъж долчинката се изпълни от звуците на женския език, десетина най-различни песни я огласиха, досущ като хор, който се разпява.

— Говорителю — рече Уанда, — ти току-що наруши почти всички правила на обичайната антропологична практика.

— И кое пропуснах да наруша?

— Единственото, за което се сещам, е, че още не си убил някое от тях.

— Онова, което пропускаш — рече Ендър, — е, че аз не съм тук като учен, който да ги изследва. Тук съм като посланик, който да склучи с тях договор.

Съпругите спряха да пеят също тъй внезапно, както и бяха започнали. Шаутър излезе от къщата си и отиде в средата на просеката, за да застане съвсем близо до огромното централно дърво. Запя.

Човек й отвърна — на езика на братята. Уанда му прошепна грубия превод.

— Той й предава онова, което му каза — за това, че си дошъл като равен.

Съпругите отново изригнаха в какофонична песен.

— Как ти се струва, какъв ще е отговорът им? — попита Ела.

— Откъде да знам? — отвърна Уанда. — И аз съм тук толкова отдавна, колкото и ти.

— Мисля, че ще разберат и ще приемат условията — каза Ендър.

— Защо смяташ така? — попита Уанда.

— Защото дойдох от небето. Защото съм Говорител на мъртвите.

— Не си въобразявай, че си великия бял бог — каза Уанда. — Това обикновено не върши добра работа.

— Но не съм и Писаро^[1] — отвърна ѝ Ендър.

Джейн прошепна в ухото му:

— Започвам да схващам донякъде женския език. В бележките на Пипо и Либо се съдържаха основните правила на мъжкия език. Преводите на Човек са много полезни. Женският език е много близък до мъжкия, само че ми се струва по-архаичен — по-близък до корените, с повече стари словоформи, — а всички словоформи в посока женска-мъжки са в императивен тон, докато в обратна посока тонът е умолителен. Женската дума за братята изглежда свързана с мъжката дума за масио, дървесния червей. Ако това е езикът на любовта, много чудно че изобщо успяват да се размножават.

Ендър се усмихна. Харесваше му Джейн да му говори отново, добре беше да знае, че може да разчита на помощта ѝ.

Разбра, че Мандачува бе попитал нещо Уанда, защото чу прошепнатия ѝ отговор.

— Той слуша бижето в ухото си.

— Царицата на кошера ли е? — попита Мандачува.

— Не — отвърна Уанда. — Това е... — опитваше се да намери думата — това е компютър. Машина, която може да говори.

— Мога ли и аз да имам такава? — попита Мандачува.

— Някой ден — отвърна Ендър и така спести на Уанда грижата да търси отговор.

Жените замлъкнаха, прозвуча отново само гласът на Шаутър. Мъжките веднага се развълнуваха, запристъпваха на палци.

Джейн прошепна в ухото му:

— Сега самата тя говори на мъжкия език.

— Велик ден — каза тихо Ароу. — Жените да говорят на мъжкия език на това място. Никога досега не се е случвало.

— Тя те кани да дойдеш — каза Човек. — Кани те като сестра брата.

Ендър веднага излезе на просеката и закрачи право към нея. Макар и да бе по-едра от мъжките, пак беше с около петдесет сантиметра по-ниска от Ендър, затова той веднага коленичи. Сега лицата им бяха на едно равнище.

— Благодарен съм за любезността към мен — рече Ендър.

— Това мога да го кажа и на женския език — каза Човек.

— Кажи го все пак на своя език — рече Ендър. Така и стана. Шаутър посегна и докосна гладката кожа на челото му, поникналата четина на брадата му; натисна с пръст устната му, а той затвори очи, но не потрепна, когато постави нежно пръст върху клепача му. Тя заговори:

— Ти ли си светият Говорител? — преведе Човек.

Джейн поправи превода му:

— Той добави думата свят. Ендър погледна Човек в очите:

— Не съм свят — рече.

Човек се стегна.

— Кажи й го.

В първия миг беше объркан; сетне явно реши, че Ендър бе по-малко опасен от двамата.

— Тя не каза „свят“.

— Превеждай ми какво казва, колкото можеш по-точно — рече Ендър.

— Ако не си свят, тогава как разбра какво точно е казала?

— Моля те — каза Ендър, — бъди точен в превода си.

— Към теб ще бъда точен — рече Човек. — Ала когато говоря на нея, тя чува моя глас, който изрича думите ти. Трябва да ги произнасям... внимателно.

— Бъди точен — каза Ендър. — Не се страхувай. Важно е тя да чуе точно онова, което казвам. Кажи й го. Кажи й, че я моля да ти прости, че й говориш грубо, но аз съм един груб фрамлинг — може да й го кажеш точно така.

Човек обели очи, ала се обърна към Шаутър и заговори.

Тя отвърна кратко. Човек преведе:

— Казва, че главата й не е издялана от корен на мердона. Казва, че, естествено, разбира това.

— Кажи й, че ние, хората, никога не сме виждали такова голямо дърво. Помоли я да ни обясни какво тя и останалите съпруги правят с него.

Щом Човек преведе думите му, Шаутър мигновено отиде до дървото, докосна го и запя.

Сега вече, сбрани близо до дървото, можеха да видят масата от създания, които се виеха в кората му. Повечето от тях бяха не по-дълги

от четири-пет сантиметра. Изглеждаха като ембриони, макар розовите им телца да бяха покрити с тънък слой тъмна козина. Очите им бяха отворени. Катереха се едно връз друго, бореха се да си извоюват място до петното от изсъхващо тесто, което покриваше кората.

— Каша от амарант — рече Уанда.

— Бебета — каза Ела.

— Не са бебета — отговори им Човек. — Вече са почти толкова големи, че да могат да вървят.

Ендър пристъпи към дървото и протегна ръка. Шаутър мигновено прекрати песента си. Ала Ендър не се отдръпна. Докосна с пръсти кората до едно малко прасенце. То го достигна при катеренето си, изкачи се на ръката му и се залепи за нея.

— Знаем ли как се казва това? — попита Ендър.

Изплашен, Човек преведе бързешком. И подаде отговора на Ендър:

— Това е мой брат. Но няма да получи име, преди да може да ходи на два крака. Баща му е Рутър.

— А майка му? — попита Ендър.

— О, малките майки никога нямат имена — отговори Човек.

— Попитай я.

Човек я попита, И тя отговори.

— Казва, че майка му е била много силна и много смела. Надебеляла достатъчно, за да изхрани и петте си малки. — Човек докосна челото си. — Пет деца е много добър брой. И е била достатъчно дебела, за да ги изхрани всичките.

— Майките ли донасят кашата, с която ги хранят?

Човек бе ужасен:

— Говорителю, не мога да изрека това. На никакъв език.

— Защо не?

— Казах ти вече. Била е достатъчно дебела, за да изхрани всичките си пет малки. Върни малкия брат на мястото му и остави жената да пее на дървото.

Ендър отново опря ръка о дървото и малкият брат се спусна от нея. Шаутър продължи песента си. Уанда изгледа свирепо Ендър заради необмисленото му прибързваме. Ала Ела беше много възбудена.

— Не разбираш ли? Новородените се хранят от телата на майките си.

Ендър се отдръпна отвратен.

— Как можа да кажеш такова нещо? — попита Уанда.

— Виж ги как се вият по дърветата, досущ като масиоси. Те и масиосите би трябвало да са съперници. — Ела посочи част от дървото, неоцапано от амарантовата каша. — Дървото изпуска сок. Ето тук, в пукнатините. Преди Десколадата навярно е имало насекоми, които са се хранили от този сок, а малките прасенца са се състезавали с масиосите за него. Ето защо прасенцата са били в състояние да смесят генетичните си молекули с тези на дърветата. Не само младенците са живеели тук, но и възрастните непрекъснато е трябвало да се катерят по дървото, за да държат масиосите настрана. Дори когато е имало множество други източници на храна, те са били свързани с дърветата чрез жизнения си цикъл. Далеч преди изобщо да станат дървета.

— Ние изучаваме общността на прасенцата — рече нетърпеливо Уанда. — А не далечното минало на еволюцията.

— Аз водя деликатни преговори — рече Ендър. — Затова, моля ви, замълчете и се учете, без да провеждате семинар.

Песента стигна кулминацията си; в дървото се появи пукнатина.

— Те няма да съборят това дърво заради нас, нали? — попита ужасена Уанда.

— Тя моли дървото да разтвори сърцето си. — Човек докосна челото си. — Това е дървото-майка и е единственото в нашата гора. Това дърво не може да пострада, иначе всичките ни деца ще дойдат от други дървета, а бащите ни ще умрат.

Сега вече всички съпруги се присъединиха към Шаутър и скоро в дървото-майка се появи процеп. Ендър веднага пристъпи, за да застане пред него. Вътре беше твърде тъмно, за да види нещо.

Ела откачи фенерчето си от колана и му го подаде. Ръката на Уанда се стрелна и сграбчи Ела за китката.

— Машина! — рече тя. — Не можеш да я носиш тук.

Ендър внимателно взе фенерчето от ръката на Ела.

— Оградата падна — каза той — и сега може да се заемем с всички Съмнителни дейности.

Той насочи фенерчето към земята, включи го, сетне намали силата и разшири обсега на лъча. Съпругите изроптаха, а Шаутър докосна Човек по корема.

— Казах им, че можете да правите малки луни през нощта — каза той. — Казах им, че си ги носите с вас.

— Ще навредя ли с нещо, ако насоча тази светлина към сърцето на дървото-майка?

Човек попита Шаутър и тя протегна ръка към фенера. Сетне запя тихо, с трепереща ръка го наклони леко и сребрилата светлина проникна през дупката. Почти веднага се отдръпна и насочи фенерчето в друга посока.

— Яркостта на светлината ги заслепява — рече Човек.

Джейн прошепна в ухото на Ендър:

— Гласът ѝ отеква във вътрешността на дървото. Когато проникна светлината, ехото модулира, което предизвика висок обертон. Дървото отговаряше, като използваше тона на Шаутър.

— Виждаш ли? — попита тихо Ендър.

— Коленичи и ме доближи достатъчно, а сетне ме обърни към отвора.

Ендър ѝ се подчини, бавно приближи глава към процепа, тъй че бижутото в ухото му да получи добра гледна точка към вътрешността. Джейн описваше онова, което виждаше. Ендър клеча дълго, без да помръдне. После се обърна към останалите.

— Малките майки — рече Ендър. — Там е пълно с малки, бременни майки. Не по-дълги от четири сантиметра. Една от тях ражда.

— С бижутото си ли виждаш? — попита Ела.

Уанда приклепна до него, опитваше се да надзърне вътре, ала не успяваше.

— Невероятен сексуален диморфизъм. Женските достигат до полова зрелост още в детството си, раждат и умират. — Тя попита Човек: — Всичките онези малки, които са навън, на дървото, всички са братя, нали?

Човек повтори въпроса към Шаутър. Съпругата отиде близо до процепа в дънера и взе едно сравнително едро бебе. Изпя няколко строфи за обяснение.

— Това е малка майка — преведе Човек. — Тя ще се присъедини към останалите съпруги, за да се грижи за децата, когато стане достатъчно възрастна.

— Само една ли е? — попита Ела.

Ендър потрепери и се изправи:

— Тя е стерилна, инак никога не биха й дали да се съеши. Не би могла да роди деца.

— Защо не? — попита Уанда.

— Защото няма родилен канал — рече Ендър. — Бебетата си пробиват пътя със зъби.

Уанда прошепна някаква молитва. Ела обаче беше по-любопитна от всякога:

— Знаменито! — рече тя. — Ала щом са толкова малки, как се съешават?

— Носим ги при бащата, разбира се — рече Човек. — Как иначе? Бащата не може да дойде тук, нали?

— Бащите — рече Уанда. — Така наричат най-уважаваните дървета.

— Точно така — потвърди Човек. — Бащите са със зряла кора. Те изпускат праха си върху кората, в сока. Ние занасяме малката майка при бащата, който съпругите са избрали. Тя пълзи по кората, а прахът прониква в корема й и го изпълва с малки.

Уанда безмълвно посочи малките издутини върху корема на Човек.

— Да — каза Човек. — Това са дръжките. Удостоеният брат поставя малката майка на една от тях, тя се държи много здраво по целия път до бащата. — Докосна корема си. — Това е най-голямата ни радост през втория ни живот. Ако е възможно, бихме носили малките майки всяка нощ.

Шаутър запя, протяжно и високо, а отворът в дървото-майка започна отново да се затваря.

— Всичките тези женски, малките майки — попита Ела, — те дали усещат?

Човек не разбра.

— Дали са будни? — попита Ендър.

— Разбира се — отвърна Човек.

— Онова, което има предвид — обясни Уанда, — е дали малките майки могат да мислят? Дали разбират езика?

— Те ли? — попита Човек. — Не, те не са по-умни от кабрите. И са съвсем малко по-умни от масиосите. Те вършат само три неща. Ядат, пълзят и се държат за дръжките. Онези от външната страна на

дървото — те сега започват да се учат. Спомням си как се катерех по кората на дървото-майка. Значи тогава съм имал памет. Но съм един от малцината, които помнят толкова отрано.

Очите на Уанда се изпълниха с неволни сълзи.

— Всички майки... се раждат, съешават се, раждат и умират още през детството си. Те дори не съзнават, че са били живи.

— Това е сексуален диморфизъм, доведен до смехотворна крайност — каза Ела. — Женските достигат полова зрелост рано, а пък мъжките — късно. Ирония на съдбата е, че доминиращите женски са до една стерилни. Те управляват цялото племе, а собствените им гени не могат да бъдат предавани...

— Ела — рече Уанда, — какво ли би станало, ако успеем да разработим начин, малките майки да износват децата си, без да бъдат разкъсвани. Нещо като цезарово сечение. С използване на богат на протеин заместител на тялото на майката. Биха ли могли женските да оцелеят и да достигнат зрелост?

Ела не получи възможност да отговори. Ендър ги хвана за ръцете и ги издърпа.

— Как смеете! — прошепна той. — Ами какво би станало, ако те намерят способ нашите малки момиченца да зачеват и износват деца, които да се хранят от плътта на мъничките им телца?

— За какво говориш! — възкликна Уанда.

— Това е гадно — рече Ела.

— Не сме дошли тук да нападаме самите корени на живота им — каза Ендър. — Дошли сме тук да намерим начин да споделим този свят с тях. След сто или след петстотин години, когато са научили достатъчно, за да извършат и без нас промените, те сами ще решат дали да променят способа, по който се зачеват и износват децата им. Но ние не можем да гадаем как ще им се отрази, ако изведнъж до зрелост достигнат колкото женски, толкова и мъжки. За какво? Не могат да родят повече деца, нали? Не могат да си съперничат с мъжките, да станат бащи, нали? Тогава за какво ще са необходими?

— Но те умират, без дори да са живели...

— Те са онова, което са — рече Ендър. — Те решават какви промени ще направят, а не вие, не и от вашата гледна точка на слепци — да се опитвате да ги накарате да живеят пълноценно и щастливо като нас.

— Прав си — съгласи се Ела. — Разбира се, че си прав. Съжалявам.

За Ела прасенцата не бяха хора, бяха чужда, извънземна фауна, а тя бе свикнала с откритията, че извънземните животни имат нечовешки начин на живот. Ендър забеляза обаче, че Уанда бе все още разстроена. Тя бе извършила прехода към раманите: мислеше за прасенцата като за нас, а не като за тях. Приемаше странното поведение, което познаваше, дори смъртта на баща си, като допустими рамки на извънземност. Това означаваше, че всъщност бе по-толерантна и приемаше прасенцата с повече разбиране, отколкото Ела би могла; ала тъкмо заради това бе толкова по-уязвена от откритието на жестокото, животинско поведение на приятелите си.

Ендър забеляза също, че години след запознанството си с прасенцата Уанда бе придобила един от навиците им: в миг на крайно възмущение тялото ѝ се напрягаше. Затова той ѝ напомни за човечеството, като я прегърна бащински през рамо и я притегли към себе си.

При допира му Уанда се отпусна малко, засмя се нервно и рече тихо:

— Знаеш ли какво си мисля постоянно? — рече тя. — Че малките майки раждат децата си и умират некръстени.

— Ако епископ Перегрино ги обърне в правата вяра — рече Ендър, — те може би ще ни допуснат да поръсим със светена вода вътрешността на дървото-майка и да изречем думите на покръстването.

— Не ми се подигравай — прошепна Уанда.

— Не се подигравам. Засега обаче ще ги помолим да се променят дотолкова, че да можем да живеем заедно с тях, не повече. Ще променим и себе си дотолкова, че да могат те да живеят с нас. Или ще постигнем съгласие за това, или оградата отново ще се издигне, защото иначе ние наистина ще бъдем заплаха за оцеляването им.

Ела кимна в знак на съгласие, но Уанда отново се напрегна, Пръстите на Ендър неочаквано се впиха в рамото ѝ. Изплашена, тя също кимна в знак на съгласие. Той я пусна.

— Извинявай — рече той. — Но те са онова, което са. Ако щеш, те са такива, каквито Бог ги е създал. Затова не се опитвай да ги преправиш по свой образ и подобие.

Върнаха се до дървото-майка. Шаутър и Човек ги очакваха.

— Моля, извинете ни за прекъсването — каза Ендър.

— Няма нищо — отвърна Човек. — Казах ѝ какво правите.

Ендър усети как стомахът му се свива.

— Какво точно ѝ каза?

— Казах ѝ, че те искаха да направят нещо на малките майки, та да заприличат повече на хората, но ти им рече, че не бива никога да го правят, иначе ще вдигнеш отново оградата. Казах ѝ, дето ти рече, че ние трябва да си останем „малките“, а вие — да си останете хора.

Ендър се усмихна. Преводът на Човек беше абсолютно точен, ала той бе имал благоразумието да не влиза в подробности. Бе допустимо съпругите да поискат евентуално малките майки да оцелеят след раждането, без да осъзнаят какви биха могли да бъдат огромните последици от такава проста на пръв поглед и хуманна промяна. Човек бе отличен дипломат; той казваше истината, като същевременно избягваше цялата истина.

— Е — рече Ендър, — сега, след като вече всички се срещнахме, време е да започнем сериозните разговори.

* * *

Новиня коленичи на пода до леглото на Миро. Куим и Олядо стояха зад нея. Дом Кристау слагаше Куара и Грего да си легнат в спалнята им. Думите на фалшивите му приспивни песни едва се чуваха на фона на измъченото дишане на Миро.

Той отвори очи.

— Миро — рече Новиня.

Миро изстена.

— Миро, у дома си, в леглото. Минал си през оградата, без да е изключена. Сега д-р Навио казва, че мозъкът ти е увреден. Не знаем дали увреждането подлежи на изцеление, или не. Може да останеш частично парализиран. Но си жив. Миро, и Навио казва, че може да стори доста, за да компенсира онова, което евентуално си изгубил. Разбираш ли ме? Казвам ти истината. Сигурно ще бъдеш доста зле за известно време, но си струва да опитаме.

Той изстена тихо. Ала това не беше стон, причинен от болка. Сякаш се опитваше да заговори, ала не можеше.

— Можеш ли да движиш челюстите си, Миро? — попита Куим.

Миро бавно отвори и затвори уста.

Олядо вдигна ръка на метър височина от главата му и я размаха.

— Можеш ли да проследиш с поглед движението на ръката ми?

Очите на Миро последваха движението. Новиня стисна ръката на Миро.

— Усети ли, че стиснах ръката ти?

Миро отново изстена.

— Затвори уста за „не“ — рече Куим — и я отвори за „да“.

Миро затвори уста и произнесе едно „Хм.“ Новиня не можеше да се сдържи; въпреки окуражителните ѝ думи, това бе най-ужасното нещо, което се бе случвало с което и да е от децата ѝ. Когато Лауро изгуби очите си и се превърна в Олядо — ненавиждаше прякора, ала вече и тя самата го използваше, — си бе помислила, че не би могло да се случи нищо по-лошо. Ала Миро да е парализиран, безпомощен, да не усеща допира на ръката ѝ — това не можеше да понесе. Бе изпитала друг вид мъка, когато умря Пипо, по-различна, когато умря и Либо, изпита и ужасна жалост при смъртта на Марсау. Помнеше дори онази празнота, която я бе обзела, когато спускаха майка ѝ и баща ѝ в пръстта. Ала не можеше да има по-силна болка от болката да гледа как детето ѝ страда и тя не може да му помогне.

Изправи се и понечи да излезе. Щеше да плаче заради него тихо в другата стая.

— М-м-м-м.

— Не иска да си ходиш — каза Куим.

— Ако искаш, ще остана — рече Новиня. — Но трябва да заспиш отново. Навио каза, че колкото повече спиш, поне за известно време...

— М-м-м-м.

— Не иска и да спи — рече Куим.

Новиня сподави непосредствения си отговор, не се сопна на Куим, да му каже, че и сама разбира прекрасно отговорите на Миро. Не беше време за кавги. Освен това тъкмо Куим бе разработил системата, която Миро използваше за връзка. Имаше право да се гордее, да претендира да бъде гласът на Миро. Това бе възможност да

се утвърди като част от семейството. И да не го напусне след онова, което научи днес на площада. Това бе начинът му да ѝ прости, ето защо тя сдържа езика си.

— Може би иска да ни каже нещо — вметна Олядо.

— М-м.

— Или да зададе въпрос? — рече Куим.

— Ма. Аа.

— Страхотно — рече Куим. — Щом не може да движи ръцете си, няма да може да пише.

— Сем проблема — каза Олядо. — Преглеждане. Може да преглежда. Ако го пренесем до терминала, ще мога да му пусна буквите и той да ги преглежда и да казва „да“, когато мине буквата, която му е необходима.

— Това ще отнеме цяла вечност — рече Куим.

— Искаш ли да опиташ, Миро? — попита Новиня.

Искаше.

Тримата го отнесоха в предната стая и поставиха леглото му там. Олядо програмира терминала така, че на дисплея да се появят всички букви от азбуката, обърна го, за да го вижда Миро. Написа кратка програма, чрез която всички букви една по една светваха по-силно за част от секундата. Направиха няколко проби, за да се спрат на най-подходящата скорост — достатъчно бавна, за да може Миро да издаде звука, който ще означава „тази буква“, преди да се освети следващата.

Миро на свой ред ускори нещата, като нарочно съкращаваше думите си.

ПРА-СЕ.

— Прасенцата — рече Олядо.

— Да — каза Новиня. — Защото премина оградата с прасенцата?

— М-м-м-м!

— Задава въпрос, мамо — рече Куим. — Не иска да отговаря на въпроси.

— Аа.

— Искаш да узнаеш за прасенцата, които бяха с теб, когато премина оградата ли? — попита Новиня. Искаше. — Те се върнаха в гората. С Уанда, Ела и Говорителя на мъртвите. — Тя набързо му разказа за съвещанието в покоите на епископа, за онова, което бяха узнали за прасенцата, за взетите решения. — Изключването на

оградата, за да те спасят. Миро, беше решение за бунт против Конгреса. Сега оградата представлява само едни жици. Портата ще остане отворена.

Очите на Миро се насълзиха.

— Това ли е всичко, което искаше да узнаеш? — попита Новиня.
— Трябва да поспиш.

Не, каза той. Не, не, не.

— Изчакай, докато се проясни погледът му — рече Куим. —
Тогава ще може да пуснем пак буквите.

Д-И-Г-А Ф-А-Л...

— Дига ао Фаланте пелос Мортос — рече Олядо.

— Какво трябва да кажем на Говорителя? — попита Куим.

— Сега трябва да поспиш, ще ли го кажеш по-късно — рече Новиня. — Той няма да се върне с часове. В момента преговаря за установяване на правила, върху които да се основават отношенията между прасенцата и нас. Да престанат да убиват паши хора по начина, по който убиха Пипо и Ли... и баща ти.

Миро обаче не искаше да спи. Той продължи да показва буква по буква съобщението си чрез просветлените на екрана букви. Тримата уточняваха онова, което се опитваше да им внуши да кажат на Говорителя. И разбираха, че искаше да му го кажат сега, преди да са свършили преговорите.

Затова Новиня остави дом Кристау и дона Криста да се погрижат за сина ѝ и за малките деца. На излизане от къщи се спря до най-големия си син. Напрягането го бе изтощило; очите му бяха затворени, а дишането — спокойно. Докосна ръката му, взе я, стисна я; знаеше, че не може да я почувства, ала в случая тя утешаваше повече себе си.

Той отвори очи. И съвсем лекичко, почти незабележимо, тя усети как пръстите му притискат нейните.

— Усетих — прошепна му тя. — Ще се справиш.

Той затвори отново очи, за да спре сълзите. Тя се изправи и тръгна замаяна към вратата.

— Влезе ми нещо в окото — каза на Олядо. — Поведи ме известно време, докато започна да виждам по-добре.

Куим вече беше до оградата.

— Портата е твърде далеч! — извика той. — Можеш ли да се изкатериш, мамо?

Можеше, макар и да не бе лесно.

— Без никакво съмнение — отвърна тя — Боскиня ще трябва да ни разреши да отворим нова порта точно тук.

* * *

Беше вече късно, проваляше полунощ и на Уанда, и на Ела им се доспа. Но не и на Ендър. Бе непрекъснато напрегнат от часове в преговорите си с Шаутър; химията на тялото му отвърна на напрежението и дори сега да се прибереше у дома, щяха да минат часове, преди да с в състояние да заспи.

Знаеше вече далеч повече за онова, което прасенцата искаха и от което се нуждаеха. Гората беше техният дом, тяхната нация; това беше единствената дефинирана собственост, от която изобщо се нуждаеха. Сега обаче, с нивите с амарант, бяха разбрали, че и прерията може да бъде полезна земя, която трябваше да е под техен контрол. Нямаха обаче понятие от земеизмерване. Колко хектара са им необходими за обработване? Колко земя би могла да остане за ползване от хората? Тъй като прасенцата почти не осъзнаваха собствените си нужди, за Ендър беше трудно да ги притисне.

Още по-трудно бе с понятията за законност и управление. Съпругите управляваха: за прасенцата това бе просто. Ала Ендър в крайна сметка ги накара да разберат, че хората съставят законите си по различен начин, че законите на хората се отнасят до собствените им проблеми. За да ги накара да разберат защо хората се нуждаят от свои закони, на Ендър му се изложи да им обясни начините на съвкупляване. Забавно му бе да види как Шаутър се ужаси от идеята, възрастни да се съвкупляват, от това, че мъжете имат равни права с жените при създаването на законите. Идеята за семейство и родствени връзки, отделни от племето, за нея беше „слепота на братята“. Нямаше нищо лошо в това Човек да се гордее от множеството съвкупления на баща си, ала що се отнася до съпругите, те избираха бащите единствено въз основа на онова, което ще е добро за племето. Племето и индивидът — това бяха единствените величини, които съпругите почитаха.

Най-накрая обаче разбраха, че човешките закони трябва да се прилагат в границите на човешките поселения, а законите на прасенцата — в техните племена. Къде да бъдат границите, бе съвсем друга работа. Сега, след три часа преговори, най-сетне постигнаха съгласие по един-единствен въпрос: законите на прасенцата ще се прилагат в гората и всички хора, които се намират в нея, са длъжни да ги спазват. Законите на хората ще се прилагат в периметъра до оградата и всички прасенца, които влязат в него, са подвластни на управлението на хората. Останалата част от планетата ще бъде поделена по-късно. Това не бе кой знае каква победа, ала поне беше някакво съглашение.

— Трябва да разберете — каза ѝ Ендър, — че хората ще се нуждаят от големи пространства земя. Но това е само началото на проблема. Вие искате Царицата на кошера да ви учи, да ви помогне да копаете руда, да топите метал и да произвеждате оръдия на труда. Но тя също ще се нуждае от земя. И за много кратко време тя ще стане далеч по-силна и от хората, и от „малките“. — Всеки един от бъгерите ѝ, обясни той, ще бъде абсолютно послушен и безкрайно работлив. Те бързо ще надминат хората по производителност и сила. След като бъде върната към живот на Лузитания, ще трябва да се съобразяваме с нея при всяка своя крачка.

— Рутър твърди, че можем да ѝ се доверим — каза Човек. А след като преведе на Шаутър, добави: — Дървото-майка също дава на Царицата на кошера своето доверие.

— А давате ли и своята земя? — настоя Ендър.

— Светът е голям — преведе Човек думите на Шаутър. — Тя може да използва всичките гори на другите племена. Вие — също. Даваме ви ги без нищо.

Ендър погледна Уанда и Ела.

— Това е много хубаво — рече Ела, — но техни ли са тези гори, та да ги дават?

— Твърдо не — отвърна Уанда. — Те дори воюват с другите племена.

— Ние ще ги избием, ако ви създават неприятности — предложи Човек. — Сега сме много силни. Триста и двамайсет бебета. След десет години нито едно племе няма да може да ни се опре.

— Човек — рече Ендър, — кажи на Шаутър, че сега се занимаваме само с това племе. Ще се заемем с останалите по-късно.

Човек преведе бързешком, думите му се застъпваха една с друга и също тъй бързо дойде отговорът на Шаутър.

— Не, не, не, не.

— Против какво възразява тя? — попита Ендър.

— Вие няма да се занимавате с нашите врагове. Вие дойдохте при нас. Ако отидете при тях, тогава вие също ставате наши врагове.

Точно в този момент в гората зад тях се появиха светлини, Ароу и Лийф-ийтър доведоха Новиня, Куим и Олядо на просеката на съпругите.

— Миро ни изпрати — обясни Олядо.

— Как е той? — попита Уанда.

— Парализиран е — отвърна откровено Куим. Така спести на Новиня усилието да търси думите.

— Носса Сеньора! — прошепна Уанда.

— Но до голяма степен това е временно — рече Новиня. — Преди да тръгнем, стиснах ръката му и той ми отвърна. Съвсем лекичко, но нервните окончания не са мъртви, поне не всичките.

— Извинете ме — рече Ендър, — но този разговор може да водите и в Милагре. Тук имам да свърша друга работа.

— Извинявай — рече Новиня. — Съобщението на Миро. Не можеше да говори, но ни го предаде буква по буква и разбрахме какъв е проблемът. Прасенцата планират война. Като се възползват от предимствата, получени чрез нас. Лъковете и стрелите, увеличената им популация — ще бъдат неотразими. Доколкото разбирам обаче, Миро казва, че техните бойни действия не са само въпрос на завземане на територия. Те са възможност за генетичен обмен. Екзогамия на мъжките. Племето-победител се възползва от дърветата, израснали от телата на убитите във войната.

Ендър погледна Човек, Лийф-ийтър, Ароу.

— Вярно е — рече Ароу. — Разбира се, че е вярно. Ние сега сме най-умното от всички племена. Всички можем да станем по-добри бащи от останалите прасенца.

— Разбирам — каза Ендър.

— Ето защо Миро искаше да дойдем при теб още сега, тази нощ — рече Новиня. — Докато преговорите не са приключили. На това

трябва да се сложи край.

Човек се изправи, заподскача силно, сякаш се готвеше да отлети.

— Няма да преведа това — каза той.

— Аз ще го преведа — каза Лийф-ийтър.

— Престанете! — изкрещя Ендър. Досега не бе повишавал толкова тон. Всички веднага млъкнаха; ехото от вика му сякаш продължи да се носи между дърветата. — Лийф-ийтър, не искам друг преводач освен Човек.

— Кой си ти, да ми казваш, че не мога да говоря с жените? Аз съм прасенце, а ти си никой.

— Човек — рече Ендър, — кажи на Шаутър, че ако позволи на Лийф-ийтър да превежда онова, което ние, хората, говорим помежду си, тогава той е шпионин. И ако тя му позволи да ни шпионира, ние ще се върнем у дома и няма да получите нищо от нас. Ще отнеса Царицата на кошера на друга планета и там ще я възродя. Разбираш ли?

Разбираше, естествено. Освен това Ендър усети, че Човек бе доволен. Лийф-ийтър се опитваше да узурпира ролята му и да го дискредитира ведно с Ендър. След като Човек приключи с превода на Ендъровите думи, Шаутър изпя нещо на Лийф-ийтър. Засрамен, той бързо се върна в гората при другите прасенца.

Ала Човек в никакъв случай не бе само марионетка. Не даде знак, че е благодарен. Погледна Ендър в очите:

— Каза, че няма да се опитваш да ни променяш.

— Казах, че няма да се опитвам да ви променям повече, отколкото е необходимо.

— Защо е нужно това? То е между нас и други прасенца.

— Внимавай — рече Уанда. — Той е много разстроен.

Преди да има надеждата да убеди Шаутър, трябваше да убеди Човек.

— Вие сте нашите първи приятели сред прасенцата. Ползвате се с нашето доверие и обич. Никога няма да направим нещо, което да ви навреди, нито пък други прасенца да получат предимство пред вас. Но ние не сме дошли само при вас. Ние представляваме цялото човечество и сме дошли да научим на каквото можем всички прасенца. Независимо от кое племе са.

— Вие не представлявате цялото човечество. Предстои ви да влезете във война с други хора. Тогава от къде на къде ще ни казвате, че нашите войни са лоши, а вашите са добри?

На Писаро, с всичките му недостатъци, сигурно му е било по-лесно с Атахуалпа.

— Ние се опитваме да избегнем войната с други хора — рече Ендър. — И ако се наложи да я водим, то тя няма да бъде наша война, няма да е опит да получим предимство над тях. Това ще бъде ваша война, опит да ви отвоюваме правото да пътувате между звездите. — Ендър вдигна ръка с отворена длан. — Ние изоставихме човешкото, за да станем рамани като вас. — Стисна пестник. — Хората, прасенцата и Царицата на кошера ще бъдат тук, на Лузитания, едно цяло. Всички хора. Всички бългери. Всички прасенца.

Човек замълча, опитваше се да смели чулото.

— Говорителю — рече най-сетне. — Това е много трудно. Преди да дойдете вие, хората, другите прасенца бяха... винаги ги убивахме, а в третия си живот трябваше да бъдат наши роби в горите ни. Тази гора някога е била бойно поле и най-старите дървета са на воините, загинали в битката. Най-старите ни бащи са героите от тази война, а къщите ни са направени от страхливците. През целия си живот се готвим да спечелим битките с враговете си, за да могат нашите жени да определят дърво-майка в новата гора-бойно поле, което да ни направи могъщи и велики. През последните десет години се научихме да използваме стрелите и да убиваме отдалеко. С гърнетата и кожите от кабра можем да пренесем вода през сухите земи. Амарантът и корените от мердона ни правят силни, а и можем да носим храна далеч от родната ни гора с масиосите. Зарадвахме се на това, защото означаваше, че винаги ще побеждаваме във война. Ще отнесем съпругите, нашите малки майки и нашите герои до всяко кътче на голямата земя, а някой ден — и към звездите. Това е нашата мечта, Говорителю, а ти сега ми казваш, че искаш да я изгубим — така, както вятърът се изгубва в небесата.

Беше силна реч. Никой от останалите не предложи някаква идея как да отговори Ендър. Човек ги бе убедил поне наполовина.

— Мечтата ви е хубава — рече Ендър. — Това е мечта на всяко живо същество. Желанието, което е коренът на самия живот: да растеш, докато цялото пространство, което виждаш, стане част от теб,

подвластно на теб. Това е желанието за величие. Има обаче два начина то да бъде изпълнено. Единият е да убиеш всичко, което не си ти, да го погълнеш или разрушиш, докато не остане нищо, което да ти се противопоставя. Но този начин е греховен. Казваш на цялата Вселена: „Само аз ще бъда велик и за да ми сторите място, всички останали трябва да се откажете от онова, което вече имате, и да се превърнете в нищо“. Разбираш ли, Човек, че ако ние, хората, мислехме по този начин, ако действахме по този начин, можехме да избием всички прасенца на Лузитания до крак и да превърнем тази планета в наш дом. Тогава, ако бяхме тъй зли, какво щеше да остане от мечтата ви?

Човек се опитваше с все сили да проумее:

— Разбирам, че вие ни дадохте големи дарове, докато можехте да ни отнемете и малкото, което имаме. Но защо ни ги дадохте тези дарове, след, като няма да можем да ги използваме, за да станем велики?

— Ние искаме вие да се разраствате, да полетите всред звездите. Тук, на Лузитания, искаме да сте силни и могъщи, със стотици и хиляди братя и съпруги. Искаме да ви научим как да отглеждате много видове растения и различни животни. Ела и Новиня, тези две жени тук, ще работят до края на живота си за създаването на още растения, които да могат да виреят на Лузитания, и всичко добро, което сътворят, ще го дадат на вас. За да можете да се разраствате. Но защо е необходимо дори едно прасенце от която и да е друга гора да умре, за да получите тези дарове? И защо изобщо бихте се засегнали, ако дадем същите дарове и на тях?

— Ако те станат толкова силни, колкото сме сега ние, то тогава какво ще сме спечелили?

Какво очаквам от този брат, запита се Ендър. Народът му винаги се е съизмервал спрямо другите племена. Гората им не е петдесет хектара, нито петстотин — тя е или по-малка, или по-голяма от гората на племето на запад или на север оттук. Онова, което трябва да направя сега, е дело на цяло поколение: трябва да ги науча да осмислят по нов начин стойността на собствения си народ.

— Рутър велик ли е? — попита Ендър.

— Аз твърдя, че е велик — отвърна Човек. — Той е моят баща. Дървото му не е най-старото или най-дебелото, но никой баща, когото

помним, не е имал толкова много деца за толкова кратко време след посаждането му.

— Значи децата, чийто баща е той, са донякъде още част от него. На колкото повече деца е баща, толкова по-велик става той. — Човек бавно кимна. — А колкото повече постигнете вие в живота си, толкова по-велик правите баща си, така ли е?

— Ако децата се справят добре, тогава, да — това е голяма чест за дървото-баща.

— Трябва ли да избиете всички останали велики дървета, за да стане вашият баща велик?

— Това е различно — рече Човек. — Всички останали велики дървета са бащи на племето. А и по-малките дървета си остават братя.

Ендър забеляза, че все пак Човек не се чувстваше толкова сигурен. Съпротивляваше се на идеите на Ендър, защото му бяха непознати, а не защото бяха погрешни или неразбираеми. Започваше да вниква.

— Погледни съпругите — рече Ендър. — Те нямат деца. Те никога не могат да станат велики така, както е велик баща ти.

— Говорителю, те са най-великите от всички. Цялото племе им се подчинява. Когато ни управляват добре, цялото племе процъфтява; когато племето се увеличава, тогава и съпругите стават по-силни...

— Въпреки че ни един от вас не е тяхно дете.

— Как би могъл да бъде? — попита Човек.

— И при все това вие добавяте по нещо към величието им. Макар да не са ваши майки или бащи, и те растат с вашия растеж.

— Ние всички сме едно племе...

— Но защо сте едно и също племе? Имате различни бащи, различни майки.

— Защото ние сме племето! Ние живеем тук, в гората, ние...

— Ако дойде прасенце от друго племе и ви помоли да го допуснете да остане, да стане ваш брат...

— Никога няма да го превърнем в дърво-баща!

— Но се опитайте да превърнете Пипо и Либо в дървета-бащи.

Човек дишаше тежко:

— Разбирам — рече той. — Те бяха част от племето. Дойдоха от небето, но ние ги направихме братя и се опитяхме да ги превърнем в бащи. Племето е онова, което вярваме, че е. Щом казваме, че племето е

всички „малки“ в гората и всички дървета, то тогава това е племето. Макар дори някои от най-старите дървета да произхождат от воители от две различни племена, паднали в битка. Ние ставаме едно племе, защото казваме, че сме едно племе.

Ендър се възхити на ума на този малък раман. Колко малко хора биха били в състояние да осъзнаят тази идея или да я оставят да надхвърли тесните граници на тяхното племе, на тяхното семейство, на тяхната нация.

Човек дойде зад Ендър, облегна се на него, тежестта на младото прасенце натискаше гърба му. Ендър усети дъха на Човек върху бузата си, сетне бузите им се долепиха, и двамата гледаха в една посока. Ендър веднага разбра.

— Ти виждаш онова, което аз виждам — рече Ендър.

— Вие, хората, израствате, като ни правите част от себе си, хора, прасенца и бърери — всички рамани заедно. Тогава ставаме едно племе и нашето величие е и ваше величие, а вашето — наше. — Ендър усети как тялото на Човек трепереше от силата на тази идея. — Вие ни казвате, че трябва да гледаме на останалите племена по същия начин. Като на едно племе, цялото наше племе заедно, тъй че като израстваме, да израстват и те.

— Можете да пратите учители — рече Ендър. — Братя — при другите племена, които да прекарат третия си живот в другите гори и да имат свои деца там.

— Мъчно можем да поискаме нещо толкова непознато и трудно от съпругите — рече Човек. — Може би е дори невъзможно. Техните умове не са като умовете на братята. Един брат може да мисли за много различни неща. Но жената мисли само за едно: кое е добро за племето и което е най-съществено — кое е добро за децата и за малките майки.

— Можеш ли да ги накараш да го разберат? — попита Ендър.

— По-добре от теб — рече Човек. — Но може би не. Навярно няма да успея.

— Не мисля, че няма да успееш — рече Ендър.

— Ти дойде тук тази вечер, за да сключим договор помежду си, между прасенцата от това племе и вас, хората, които живеете на този свят. Хората извън Лузитания няма да дадат и пет пари за този договор, както прасенцата извън тази гора няма да искат и да знаят за него.

— Ние искаме да сключим същото съглашение с всички тях.

— И в този договор вие, хората, ще обещаете да ни научите на всичко.

— Толкова бързо, колкото можете да разберете.

— И да отговорите на всички въпроси, които задаваме.

— Ако знаем отговорите.

— Когато! Ако! Това не са думи за едно съглашение! Отговори ми направо, Говорителю на мъртвите! — Човек се изправи, оттласна се от Ендър, застана пред него, наведе се малко, за да погледне Ендър отвисоко. — Обещай ни да ни научите на всичко, което знаете!

— Обещаваме.

— Обещаваш също така да възродиш Царицата на кошера, за да ни помогне.

— Аз ще възродя Царицата на кошера. С нея също ще трябва да постигнете съглашение. Тя не е подвластна на човешките закони.

— Обещаваш да възродиш Царицата на кошера, независимо дали ще ни помогне, или не.

— Да.

— Обещаваш да се подчинявате на нашите закони, когато дойдете в гората. И сте съгласни, че онези земи в прерията, от които се нуждаем, също ще бъдат под наша власт.

— Да.

— И ще воювате с всички останали хора на всички звезди в небето, за да ни защитите и да ни допуснете също да пътуваме сред звездите?

— Вече го направихме.

Човек се успокои, отстъпи назад и клекна пак в старото си положение. Прокара пръст по земята.

— А сега за онова, което искате от нас — рече Човек. — Ние ще се подчиняваме на човешките закони във вашия град, както и в прерийната земя, от която се нуждаете.

— Да — отвърна Ендър.

— Не искате да воюваме — продължи Човек.

— Точно така.

— И това е всичко?

— Още едно нещо — рече Ендър.

— Онова, което искате, е невъзможно — рече Човек, — а сега ще поискаш и още нещо.

— Третият живот — каза Ендър, — кога започва той? Когато убиете прасенце и то израсне в дърво, така ли е?

— Първият живот е в дървото-майка, където не виждаме светлината и ядем сляпо плътта на майчиното тяло и сока на дървото-майка. Вторият живот е, когато живеем в сянката на гората, в полусянка тичаме, вървим, катерим се, гледаме, пеем и разговаряме, правим неща с ръцете си. Третият живот е, когато се издигнем и пием от слънцето, най-сетне на пълна светлина, без изобщо да се движим, освен от вятъра; само мислим, а през някой ден, когато братята забарабанят по дънера, разговаряме с тях. Да, това е нашият трети живот.

— Хората нямат трети живот.

Човек го погледна озадачен.

— Когато умираме, дори да ни посадите, не пораства нищо. Няма дърво. Ние никога не пием от слънцето. След като умрем, ние сме мъртви.

Човек погледна Уанда.

— Но в другата книга, която ни дадохте... В нея през цялото време се говори за живот след смъртта, за прераждане.

— Не и като дърво — рече Ендър. — Няма нещо, което можеш да докоснеш или да почувстваш. Или да разговаряш с него. Да получиш отговори на въпросите си.

— Не ти вярвам — рече Човек. — Ако това е вярно, тогава защо Пипо и Либо ни накараха да ги посадим?

Новиня клекна до Ендър, докосна го — не, облегна се на него, — за да може да чува по-добре.

— Как ви накараха да ги посадите? — попита Ендър.

— Те направиха големи дарове, завоюваха голяма почит. Хора и прасенца — заедно. Пипо и Мандачува. Либо и Лийф-ийтър. Мандачува и Лийф-ийтър, и двамата смятаха, че ще извоюват третия живот, ала всеки път Пипо и Либо отказваха. Те настояваха да задържат дара за себе си. Защо ще го правят, след като хората нямат трети живот?

Тогава се чу гласът на Новиня — дрезгав и изпълнен с чувство:

— Какво трябваше да сторят, за да дарят Мандачува и Лийф-ийтър с третия живот?

— Да ги посадят, разбира се — рече Човек. — Също както и днес.

— Какво също за днес? — попита Ендър.

— Ти и аз — рече Човек. — Човек и Говорителя на мъртвите. Ако сключим днес договора, тъй че съпругите и хората да постигнат съгласие, тогава това ще е велик, благодатен ден. Тъй че или ти ще ме дариш с трети живот, или аз ще даря теб.

— Със собствените си ръце?

— Разбира се — рече Човек. — Ако не ми направиш тази чест, тогава аз ще трябва да ти я окажа.

Ендър си спомни картината, която бе видял само преди две седмици: разпарчедисаното, изкормено тяло на Пипо с извадени вътрешни органи, разпръснати край него.

— Човек — рече Ендър, — най-лошото престъпление, което хората могат да извършат, е убийството. А пък един от най-лошите начини то да бъде извършено, е да вземеш жив човек, да го разрежеш и да го заболи толкова много, че да умре.

Човек отново клекна за малко, опитваше се да проумее казаното.

— Говорителю — рече най-сетне той, — в съзнанието си виждам това по два начина. Ако хората нямат трети живот, тогава посаждането им е убийство завинаги. В нашите очи Пипо и Либо бяха решили да запазят тази чест за себе си и оставиха Мандачува и Лийф-ийтър такива, каквито ги виждаш сега, да умрат, без да получат почит за постиженията си. В нашите очи вие, хората, дойдохте иззад оградата на хълма и ги откъснахте от земята, преди корените им да са се развили. В нашите очи вие извършихте убийство, когато отнесохте Пипо и Либо. Ала сега го виждам по друг начин. Пипо и Либо не са искали да отнесат Мандачува и Лийф-ийтър в третия живот, защото за тях това би означавало убийство. Затова те доброволно са жертвали живота си, за да не им се налага да убиват някого от нас.

— Да — рече Новиня.

— Но ако е така, защо тогава вие, хората, след като ги видяхте на хълма, защо не дойдохте в гората и не ни избихте всички? Защо не запалихте голям огън, който да погълне всичките ни бащи и самото дърво-майка?

Лийф-ийтър изкрещя от началото на гората, ужасен, пронизителен вик на непоносима мъка.

— Ако бяхте отсекли едно от дърветата ни — рече Човек. — Ако бяхте убили едно-единствено дърво, ние щяхме да ви нападнем през нощта и щяхме да ви избием до един. А и да оцелееше някой от вас, нашите пратеници щяха да предадат тази история на всички останали племена и никой от вас не би напуснал жив тази планета. Защо не ни убихте заради убийството на Пипо и на Либо?

Тежко задъхан, Мандачува изведнъж се появи зад Човек. Хвърли се на земята с протегнати към Ендър ръце:

— Аз го разрязах с тези ръце — изплака той. — Опитах се да му направя чест, а съм убил дървото му завинаги!

— Не — рече Ендър. Хвана ръцете на Мандачува. Задържа ги. — Вие и двамата сте смятали, че спасявате живота на другия. Той те е наранил, ти — също, да, убил си го, но и двамата сте смятали, че правите добро. Това е било достатъчно, но дотук. Сега знаете истината, както я знаем и ние. Знаете, че когато посегнете с нож на човешко същество, то умира завинаги. Това е последната точка в договора, Човек. Никога не предавайте друг човек на третия живот, защото ние не знаем как да стигнем до него.

— Когато разкажа всичко това на съпругите — рече Човек, — ще чуете такава ужасна скръб, че ще ви се стори, като че ли дървета се чупят в силна, гръмотевична буря.

Обърна се и застана пред Шаутър, поговори известно време с нея. Сетне се обърна към Ендър.

— Вървете си сега.

— Още не сме постигнали съгласението.

— Трябва да говоря с всички жени. Те никога няма да се съгласят, ако сте тук, в сянката на дървото-майка, без да има кой да защити малките. Ароу ще ви изведе от гората. Чакайте ме на склона на хълма, където Рутър е на пост пред портата. Поспете, ако можете. Аз ще представя договора пред съпругите и ще се опитам да ги накарам да разберат, че трябва да се отнесем с другите племена тъй добронамерено, както вие се отнесохте с нас.

Човек импулсивно протегна ръка и докосна Ендър по корема.

— Аз постигнах своето съгласие — каза той на Ендър. — Ще те почитам завинаги, но никога няма да те убия.

Ендър отстрани ръката му и положи длан върху топлия корем на Човек. Изпъкналостите под дланта му бяха горещи.

— Аз също винаги ще те почитам — каза Ендър.

— А след като постигнем съгласие между вашето и нашето племе — рече Човек, — ще ми окажеш ли честта на третия живот? Ще ми дадеш ли възможността да се възправа и да пия от светлината?

— Не може ли да го направим бързо? А не по този бавен и ужасен начин, който...

— И да ме превърнеш в едно от мълчаливите дървета? И никога да не стана баща? Без никаква чест, да служа само със сока си за храна на мръсните масиоси и да дам дървесината си на братята, когато ми запечат?

— Не може ли да го направи някой друг? — попита Ендър. — Някой от братята, който познава по-добре вашия живот и вашата смърт?

— Ти не разбираш — рече Човек. — Това е начинът цялото племе да узнае, че е казана истината. Или ти ще ме отведеш в третия живот, или аз трябва да го сторя с теб, инак няма да има договор. Аз няма да те убия, Говорителю, а и двамата искаме да бъде постигнато съгласиението.

— Ще го направя — рече Ендър.

Човек кимна, отдръпна ръката си и се върна при Шаутър.

— О, Господи — прошепна Уанда. — Как ще имаш сърце да го сториш?

Ендър не можеше да ѝ отговори. Последва мълчаливо Ароу, който ги поведе из гората. Новиня му даде фенерчето си да води; Ароу си играеше с него като дете, увеличаваше и намаляваше силата на лъча, караше го да застива във въздуха и сетне да връхлита като мухите в речните тръстики и храсталаци. Ендър не бе виждал никога някое прасенце да бъде толкова щастливо и игриво.

Ала зад гърба си чува гласовете на жените в ужасна и какофонична песен. Човек им бе казал истината за Пипо и за Либо, за това, че са умрели завинаги, при това мъчително, за да не убият, както са си мислели, Мандачува и Лийф-ийтър. Чак когато се отдалечиха достатъчно, та жалостивата песен на съпругите стана по-тиха от стъпките им и вятъра в дърветата, хората заговориха.

— Това е меса за душата на баща ми — рече тихо Уанда.

— И за душата на моя — добави Новиня; всички разбраха, че става дума за Пипо, а не за отдавна починалия Венерадо — Жусто.

Ендър обаче не се включи в разговора им; той не познаваше Либо и Пипо, нямаше памет за мъката им. Мислеше си единствено за дърветата в гората. Някога те са били живи, дишащи прасенца — всяко от тях. Прасенцата можеха да им пеят, да говорят с тях, някакси дори да разбират езика им. Ала Ендър не можеше. За Ендър дърветата не бяха хора, не можеха никога да бъдат хора. Ако извадеше нож против Човек, в очите на прасенцата това нямаше да бъде убийство, ала за Ендър щеше да означава да отнеме единствения живот на Човек, който проумяваше. Като прасенце, Човек беше истински раман, брат. Като дърво, той нямаше да е нищо повече от надгробен знак, доколкото Ендър можеше да разбере, доколкото можеше наистина да повярва.

И пак си помисли: аз трябва да убия, макар да бях обещал никога повече да не го правя.

Усети как ръката на Новиня го хвана за лакътя. Облегна се на него.

— Помогни ми — рече тя. — В тъмното съм почти като сляпа.

— Аз имам чудесно нощно зрение — предложи ѝ весело Олядо зад гърба ѝ.

— Млъкни, глупчо — прошепна свирепо Ела. — Мама иска да върви с него.

Новиня и Ендър обаче ги чуха ясно и двамата едвам сдържаха смеха си. Новиня се притисна по-близо до него.

— Мисля, че имаш сърце за онова, което трябва да свършиш — промълви тихо тя, та да я чуе само той.

— Студено и безмилостно ли? — попита той. Тонът му издаваше ирония, ала думите прозвучаха кисело и истинно.

— Достатъчно състрадателно — рече тя, — за да сложиш горещо желязо в раната, след като това е единственият начин да бъде излекувана.

Тя имаше правото да го каже, след като бе почувствала нажеженото желязо да обгаря най-дълбоките ѝ рани; и той ѝ повярва, а сърцето му се отпусна за онова кърваво дело, което го очакваше.

* * *

Ендър не вярваше, че бе възможно да заспи, като знаеше какво му предстои. Ала ето че се събуди от тихия глас на Новиня в ухото си. Разбра, че бяха навън, лежеше в капима, положил глава в скута на Новиня. Беше още тъмно.

— Идват — рече тихо Новиня.

Ендър се изправи. Някога, като дете, би се събудил напълно само за миг; но тогава беше обучен войник. Сега му потрябва известно време, за да се ориентира. Уанда и Ела бяха будни, гледаха го; Олядо спеше, Куим само се поразмърда. Високото дърво на третия живот на Рутър се намираше само на няколко метра от тях. А недалеч зад оградата, в дъното на малката долчинка, започваха къщите на Милагре, които се издигаха ведно със склона на хълма; катедралата и манастирът бяха на най-високия и най-близък до тях хълм.

От другата посока, откъм гората, между дърветата се спускаха Човек, Мандачува, Лийф-ийтър, Ароу, Къпс, Календар, Уърм, Баркдансър и още неколцина братя, чиито имена Уанда не знаеше.

— Никога не съм ги виждала — рече тя. — Сигурно идват от други братски обществения.

Постигнахме ли съглашение — попита безгласно Ендър. Това е най-важното, което ме интересува. Дали Човек бе успял да внуши на жените да разберат новото схващане за света?

Човек носеше нещо. Завито в листа. Прасенцата мълчаливо го положиха пред Ендър; Човек внимателно го разви. Беше компютърна разпечатка.

— „Царицата на кошера“ и „Хегемона“ — каза тихо Уанда. — Копието, което Миро им даде.

— Съглашението — рече Човек.

Чак тогава видяха, че разпечатката бе обърната обратно, откъм неизписаната страна на листите. И там на светлината на фенерчето забелязаха бледите, надраскани на ръка букви. Бяха едри и несръчно изрисувани. Уанда беше поразена.

— Никога не сме ги учили как да направят мастило — рече тя. — Не сме ги учили да пишат.

— Календар се научи на буквите — рече Човек. — Като пишеше с клечка по земята. А Уърм направи мастилото от тор на кабра и изсушени масиоси. Така се изготвят договорите, нали?

— Да — рече Ендър.

— Ако не е на хартия, можем да го запомним по различен начин.

— Точно така — отвърна Ендър. — Много добре че сте го записали.

— Направихме някои промени. Съпругите искаха известни промени и аз реших, че ще ги приемете. — Човек посочи с ръка. — Вие, хората, можете да сключвате такива договори и с други прасенца, но не можете да сключвате различни договори. Не можете да учите другите прасенца на неща, на които не сте научили нас. Можете ли да приемете това?

— Разбира се — рече Ендър.

— Това бе по-лесната част. Сега, какво би станало, ако не постигнем съгласие върху правилата? Какво би станало, ако не постигнем съгласие по това, къде свършва вашата прерийна земя и откъде започва нашата? Затова Шаутър каза: „Нека Царицата на кошера да бъде арбитър между хората и «малките». Нека хората да бъдат арбитърът между «малките» и Царицата на кошера. И нека «малките» бъдат арбитър между Царицата на кошера и хората.“

Ендър се зачуди колко ли лесно щеше да се осъществи това. Спомни си, че никой друг човек не можеше да го направи, и колко ужасни бяха бьгерите преди три хиляди години. Техните насекомopodobни тела бяха истински кошмар за детството на човечеството. Дали хората от Милагре щяха да приемат решенията им с лекота?

Е, ще бъде трудно. Няма да е по-тежко от онова, което поискахме от прасенцата.

— Да — рече Ендър. — Можем да приемем и това. Планът е добър.

— И още една промяна — рече Човек. Вдигна глава, погледна Ендър и се ухили. Изглеждаше ужасно, тъй като лицата на прасенцата не бяха създадени, за да се усмихват. — Ето защо се забавихме толкова. Заради всичките тези промени.

Ендър отвърна на усмивката му.

— Ако някое племе на прасенца не подпише договор с хората и ако то нападне някои от племената, които са подписали, тогава можем да воюваме против тях.

— Какво имате предвид под нападение? — попита Ендър. Ако приемеха една обида като атака, то тази клауза щеше да направи

забраната за водене на войни нищожна.

— Нападение — рече Човек — е, когато дойдат в нашите земи и убиват братята или съпругите. Не се смята за нападение, ако заявят, че ще воюват, или предложат договор за обявяване на война. Нападение е, когато започнат битката без договор. Тъй като ние никога няма да започнем война, единственият начин това да стане е след нападение от страна на друго племе. Знаех си, че ще попиташ.

Той посочи договора и там наистина внимателно се дефинираше какво се разбира под нападение.

— Това също е приемливо — рече Ендър. Означаваше, че възможността да избухнат войни нямаше да бъде премахната още няколко поколения, може би векове наред, тъй като щеше да отнеме много време да се предложи договорът на всяко племе прасенца в този свят. Ала далеч преди и последното племе да се включи в пакта, помисли си Ендър, щяха да станат ясни предимствата на мирната екзогамия и малцина щяха да искат да бъдат все още воини.

— А сега — последната промяна — рече Човек. — Жените я замислиха като наказание за това, че направи този договор толкова труден. Но аз мисля, че няма да го приемете като наказание. Тъй като ни е забранено да ви отвеждаме в третия живот, след влизането на това споразумение в сила, на хората също ще бъде забранено да въвеждат братята в третия живот.

В първия миг Ендър си помисли, че това бе отмяна на присъдата му: нямаше да се налага да изпълни онова, което и Либо, и Пипо бяха отказали да извършат.

— След договора — рече Човек. — Ти ще бъдеш първият и последен човек, който ще направи този дар.

— Бих искал... — рече Ендър.

— Знам какво би искал, приятелю мой, Говорителю — рече Човек. — На теб то ти се струва като убийство. Ала за мен... когато един брат получи правото да премине в третия живот като баща, тогава той избира или най-големия си съперник или най-истинския си приятел да осъществи преминаването. А това си ти, Говорителю, чакам те още откакто прочетох за първи път „Царицата на кошера“ и „Хегемона“. Много пъти съм казвал на баща си Рутър, че ти единствен от всички хора ще ни разбереш. Сетне Рутър ми каза, че е пристигнал междузвездният ти кораб, че ти и Царицата на кошера сте на борда на

този кораб; тогава разбрах, че си дошъл да ме отведеш в третия живот, стига да се справя добре.

— Добре се справи, Човек — рече Ендър.

— Ето — отвърна той, — видя ли? Подписахме договора по хорски образец.

На дъното на последната страница от договора грубо и с усилие бяха изписани две думи.

— Човек — прочете на глас едната Ендър. Другата не можа да разчете.

— Това е истинското име на Шаутър — рече Човек. — Стар-лукър („Наблюдателка на звездите“). Не я бива много с пръчицата за писане — съпругите не използват често инструменти, тъй като братята вършат този вид работа. Затова ме помоли да ти кажа какво е името ѝ. И да ти кажа, че го е получила, защото винаги гледала към небето. Каза, че тогава още не го е знаела, но очаквала да дойдеш.

Толкова много хора вложиха надеждите си в мен, помисли си Ендър. В крайна сметка обаче всичко зависи от самите тях. От Новиня, от Миро, от Ела, която ме повика; от Човек и от Стар-лукър. Също от онези, които се бояха от идването ми.

Уърм донесе купичката с мастило; Календар носеше писалката. Бе тънка дървена пръчица с цепка в края и тясно кладенче, което задържаше малко мастило, след като се топне в мастилницата. Трябваше да я топи пет пъти, докато се подпише.

— Пет — рече Ароу.

Ендър си спомни, че числото пет бе знаменателно за прасенцата. Беше случайност, ала щом смятаха, че е добра поличба, то толкова по-добре.

— Ще отнеса договора на нашата губернаторка и на епископа — каза Ендър.

— От всички документи, запазени в съкровищницата на човешката история... — започна Уанда.

Нямаше нужда да довършва изречението. Човек, Лийф-ийтър и Мандачува грижливо загърнаха книгата в листа и я подадоха, но не на Ендър, а на Уанда. Ендър веднага разбра с ужасяваща яснота какво означаваше това. Прасенцата имаха за него още работа, работа, която изискваше ръцете му да са свободни.

— А сега, след като договърът бе сключен по хорски образец — рече Човек, — трябва да го превърнеш в действителен и за „малките“.

— Подписът не е ли достатъчен? — попита Ендър.

— От тук нататък ще е достатъчен — рече Човек. — Но само защото същата ръка, която подписа за хората, ще утвърди договора и по нашия начин.

— Тогава ще го направя — рече Ендър, — както ти обещах.

Човек протегна ръка и погали Ендър от шията до корема.

— Думата на брата не е само в устата му — рече той. — Думата на брата е в живота му. — Обърна се към другите прасенца. — Позволете ми да говоря за последен път с баща си, преди да застана до него.

Двама от непознатите братя излязоха напред с малките си пръти в ръце. Отидоха с Човек до дървото на Рутър и започнаха да го удрят и да пеят на бащиния език. Дънерът се разтвори почти веднага. Дървото беше сравнително младо, стволът му не бе много по-дебел от тялото на самия Човек; за него беше трудно да влезе в отвора. Ала успя и той се затвори. Барабаненето промени ритъма си, но не спря и за миг.

Джейн прошепна в ухото на Ендър:

— Чувам резонанса от барабания бой вътре в дървото — рече тя. — Дървото бавно преоформя звука и го превръща в език.

Другите прасенца се заеха да почистят почвата за дървото на Човек. Ендър забеляза, че той щеше да бъде посаден така, че, погледнато от портата, Рутър да остане вляво, а Човек — вдясно от нея; за прасенцата изскубването на капима бе тежка работа; скоро Куим започна да им помага, сетне — и Олядо, и Уанда, и Ела.

Уанда даде на Новиня договора да го държи, докато помагаше в изкореняването на капима. Новиня, на свой ред, го отнесе на Ендър, застана пред него и го погледна право в очите.

— Подписал си го като Ендър Уигин — рече тя. — Ендър.

Името звучеше грозно дори в собствените му уши. Твърде често го бе чувал като обиден епитет.

— По-стар съм, отколкото изглеждам — рече той. — Под това име бях известен, когато взривих родната планета на бъргерите. Може би присъствието на това име в първия договор, подписан между хора и рамани, ще допринесе с нещо да се промени значението, влагано в него.

— Ендър — прошепна тя. Приблужи към него, притиснала загърнатия договор към гърдите си; беше тежък, тъй като съдържаше всички страници на „Царицата на кошера“ и „Хегемона“, а върху гърба им бе изписан самият договор. — Никога не съм ходила на изповед пред свещениците — продължи тя, — защото знаех, че ще ме презрат заради греха ми. Ала когато ти изрече днес греховете ми, можах да го понеса, защото знаех, че не ме презираш. Не можех досега да разбера обаче защо.

— Не съм човек, който би презрял другите за греховете им — каза Ендър. — Още не съм намерил човек, за когото да не мога кажа вътрешно в себе си: „Аз съм постъпвал и по-лошо от него.“

— През всичките тези години ти си носил бремето на вината на цялото човечество.

— Да, но няма нищо необяснимо — рече Ендър. — Мисля за това като за греха на Каин. Човек няма много приятели, ала в такъв случай и никой не го наранява много.

Почвата бе почистена. Мандачува заговори на прасенцата, които барабаняха по ствола, на дървесния език; ритъмът им се промени, дънерът отново се отвори. Човек се измъкна навън, досущ като че се раждаше дете. Сетне отидоха до средата на почистения терен. Лийф-ийтър и Мандачува държаха ножове. Човек взе ножовете и им заговори — на португалски, за да могат и хората да разберат, та да имат думите му по-голяма сила.

— Казах на Шаутър, че вие двамата сте изгубили преминаването си в третия живот, поради голямо недоразумение с Пипо и с Либо. Тя каза, че преди да минат още толкова дни, колкото са пръстите на три ръце, и вие ще порастете към светлината.

Лийф-ийтър и Мандачува пуснаха ножовете си и докоснаха Човек леко по корема, сетне отстъпиха назад до ръба на почистения терен.

Човек подаде ножовете на Ендър. И двата бяха изработени от тънко дърво. Ендър не можеше да си представи инструмент, с който дървото да се полира толкова добре и да бъде същевременно тъй остро и здраво. Ала, разбира се, това не бе направено с инструмент. Ножовете бяха излезли от сърцевината на живо дърво, като дар, който да помогне на някой брат да навлезе в третия живот.

Едно бе да знаеш с ума си, че Човек нямаше всъщност да загине. Съвсем друго бе да повярваш в това. Отначало Ендър не взе ножовете. Вместо това хвана Човек за китките.

— За теб това не означава смърт. Ала за мен... Запознах се с теб едва вчера, а тази вечер те смятам за свой брат, все едно, че Рутър е и мой баща. И когато утре слънцето изгрее, няма да мога да говоря отново с теб. Аз чувствам това като смърт, Човек, независимо как го усещаш ти.

— Идвай и сядай под сянката ми — рече Човек, — гледай слънцето през листата ми, облягай гръб на дънера ми. Направи и още нещо. Добави още една история към „Царицата на кошера“ и „Хегемона“. Наречи я „Животът на Човек“. Разкажи на хората как съм бил заченат в кората на бащиното си дърво, как съм се родил в мрак и съм ял от плътта на майка си. Разкажи им как съм напуснал живота на мрака и съм поел в полумрака на втория си живот, за да се науча от съпругите да говоря, а сетне да дойда и да усвоя всичките чудеса, на които Либо, Миро и Уанда ни учеха. Разкажи им как от небето дойде моят истински брат и през последния ден на втория ми живот заедно постигнахме този договор, за да могат хората и прасенцата да бъдат едно племе, не човешко или племе на прасенца, а племе от рамани. Как сетне моят приятел ме отведе към третия живот, към пълната светлина, за да мога да се издигна в небето и да дам, преди да умра, живот на десет хиляди деца.

— Ще разкажа твоята история — рече Ендър.

— Тогава наистина ще живея вечно.

Ендър взе ножовете. Човек легна на земята.

— Олядо — рече Новиня, — Куим. Върнете се при портата. Ела, ти — също.

— Аз ще наблюдавам, мамо — рече Ела. — Аз съм учен.

— Ти забрави за очите ми — рече Олядо. — Аз записвам всичко. Можем да покажем на останалите хора по света, че договорът е бил сключен. Ще можем да покажем и на прасенцата, че Говорителя скрепи договора и по техния обичай.

— Аз също няма да си тръгна — рече Куим. — Дори Светата Дева Мария е стояла в подножието на кръста.

— Можете да останете — рече тихо Новиня. Тя също остана.

Устата на Човек беше пълна с капим, ала не го дъвка много.

— Още — рече Ендър, — за да не усетиш нищо.

— Не е правилно — отвърна Мандачува. — Това са последните мигове от втория му живот. Добре е да усещаш донякъде болките на това си тяло, за да ги помниш, когато си вече в третия живот и откъд всякаква болка.

Мандачува и Лийф-ийтър казаха на Ендър къде и как да среже. Трябваше да бъде извършено бързо, казаха му те, ръцете им се мушнаха в димящото още тяло, за да посочат кои органи къде трябва да бъдат поставени. Ръцете на Ендър бяха бързи и сигурни, тялото му — спокойно, но макар и да нямаше време да отвърне поглед от кървавата си хирургическа работа, той знаеше че очите на Човек го гледаха, гледаха го, изпълнени с благодарност и обич, изпълнени с агония и със смърт.

Случи се под ръцете му — толкова бързо, че първите няколко минути наблюдаваха как расте. Няколко големи органа се съсухриха, когато от тях израснаха корените; тук-там в тялото се появили филизи; очите на Човек се разтвориха в последна агония; от гръбнака му нагоре сякаш изригна издънка — първо с две листа, после с четири...

И тогава всичко свърши. Тялото беше мъртво; последните спазми на силата му отидоха да създадат дървото, което се вкорени в гръбнака на Човек. Ендър видя коренчетата и филизите, които израснаха от тялото. Спомените, душата на Човек се бяха преобразували в клетките на новопоникналото дърво. Всичко бе сторено. Третият му живот бе започнал. А когато, не след дълго, на сутринта, слънцето изгрееше, листата щяха да вкусят светлината за първи път.

Другите прасенца се радваха, танцуваха. Лийф-ийтър и Мандачува взеха ножовете от ръцете на Ендър и ги забиха в земята от двете страни на главата на Човек. Ендър не можеше да се присъедини към празненството им. Беше изцапан с кръв, вонеше на тялото, което бе заклал. Изпълзя на четири крака встрани от него, нагоре по хълма — там, откъдето нямаше да може да го вижда. Новиня го последва. Всички бяха изтощени, изцедени от работата и от емоциите през този ден. Не казаха нищо, не направиха нищо, а се проснаха в гъстия калим, всеки се облегна или легна връз някого, търсейки успокоението на съня, докато прасенцата, танцувайки, поеха нагоре към гората.

Когато слънцето изгря, Боскиня и епископ Перегрино отидоха до портата, за да видят завръщането на Говорителя от гората. Чакаха цели десет минути, преди да забележат раздвижване в подножието на гората. Беше момче, което сънливо изпразваше мехура си върху един храст.

— Олядо! — извика кметицата.

Момчето се обърна, помахна, сетне бързешком пристегна панталона си и тръгна към останалите, които спяха във високата трева. Боскиня и епископът отвориха портата и отидоха да ги посрещнат.

— Глупаво, нали — рече Боскиня, — ала това е моментът, когато нашето въстание изглежда най-реално. Когато аз за първи път прекрачвам отвъд оградата.

— Защо са прекарвали нощта на открито? — запита се на глас епископът. — Портата беше отворена, можеха да се върнат у дома.

Боскиня набързо преброи групата извън портата. Уанда и Ела, прегърнати като сестри, Олядо и Куим. Новиня. И там, да, там седеше Говорителя, а Новиня бе положила ръце върху раменете му. Всички бяха в очакване, не разговаряха. Докато Ендър не ги погледна.

— Имаме договор — рече той. — Добър договор.

Новиня вдигна вързопа, увит в листа.

— Те го написаха — рече тя. — За да го подпишете и вие.

Боскиня взе вързопа.

— Всички файлове бяха възстановени преди полунощ — рече тя. — При това не само онези, които спасихме, като ги изпратихме на опашката за съобщения до теб, Говорителю. Която и да е приятелката ти, Говорителю, тя е много добра.

— Тя... Името ѝ е Джейн — каза Говорителя. Сега вече епископът и Боскиня можеха да видят какво лежеше върху изчистената земя на хълмистия склон, под мястото, където бе спал Говорителя. Сега разбраха откъде бяха тъмните петна върху дланите и ръцете на Говорителя, пръските по лицето му.

— Бих желала по-скоро да нямаме договор — рече Боскиня, — отколкото да имаме такъв, заради който се е наложило да убиеш.

— Почакай, преди да съдиш — рече епископът. — Мисля, че нощес се е случило много повече от онова, което виждаме пред очите си.

— Много мъдро от твоя страна, отец Перегрино — рече тихо Говорителя.

— Ще ви обясня, ако искате — каза Уанда. — Ела и аз разбрахме всичко не по-зле от останалите.

— Беше досущ като тайнство — каза Олядо.

Боския погледна Новиня с неразбиране.

— Ти си го допуснала да гледа?

Олядо попипа очите си.

— Всички прасенца ще го видят през очите ми някой ден.

Епископът пристъпи до обезобразения труп и докосна филизите на дървото, което израстваше от гръдната му кухня.

— Името му е Човек — рече Говорителя.

— Както и твоето — отвърна тихо епископът. Обърна се, огледа членовете на малкото си паство, които вече бяха извели човечеството една стъпка по-напред, отколкото някога е било. Аз ли съм пастирят, попита се Перегрино, на най-обърканите и безпомощните от овцете? — Хайде, всички. Елате с мен в катедралата. Камбаните скоро ще ударят за богослужение.

Децата се събраха и се приготвиха да вървят. Новиня също се размърда иззад Говорителя. Но се спря, обърна се към него и го погледна с мълчалива подкана в очите.

— Скоро — рече той. — Още малко.

Тя също последва епископа през портата и нагоре по хълма към катедралата.

Месата вече бе започнала, когато Перегрино забеляза Говорителя да влиза в дъното на катедралата. Поспря се, потърси с поглед Новиня и семейството ѝ. Направи няколко крачки и зае място зад тях. Там, където бе седял Марсау в редките случаи, когато цялото семейството идваше заедно на църква.

Задълженията му по месата отвлякоха вниманието му; няколко минути по-късно, когато Перегрино можа да погледне отново, забеляза, че Гrego вече седеше до Говорителя. Перегрино си помисли за условията в договора — така, както му ги бяха обяснили момичетата. За значението на смъртта на прасенцето с име Човек, а

преди него — за смъртта на Пипо и Либо. Всичко се изясняваше, всичко си идваше на мястото. Младежът Миро лежеше парализиран в леглото, за него се грижеше сестра му Уанда. Изгубената Новиня бе намерила себе си. Оградата, чиято сянка бе толкова тъмна в съзнанието на онези, живели зад периметъра ѝ, сега бе неподвижна и безвредна, невидима, невестествена.

Това бе чудото на нафората, превърнала се в ръцете му в Божия плът. А сега в крайна сметка внезапно намираме плътта Божия у себе си, след като сме си мислили, че сме направени само от кал.

---

[1] Франсиско Писаро (ок.1475 — 1541) — испански изследовател на Южна Америка, който покорява Перу и основава град Лима. — Б.ред. ↑

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА ЦАРИЦАТА НА КОШЕРА

Еволюцията не даде на майка му родилен канал и гърди. Тъй мъничкото същество, което един ден щеше да бъде наречено Човек, не разполагаше с друг изход от утробата, освен да го прокопае със зъбите в устата си. Той и невръстните му събратя разкъсаха тялото на майка си. Тъй като Човек бе най-силен и най-енергичен, той яде най-много и затова стана още по-силен.

Човек живееше в пълна тъмнина. След като с майка му бе свършено, нямаше друго за ядене, освен сладката течност, която се стичаше по повърхността на неговия свят. Не знаеше още, че тази отвесна повърхност е вътрешността на голямо кухо дърво и че тази течност е мъзгата на дървото. Нито пък знаеше, че топлите същества, които бяха много по-големи от него самия, бяха по-големи прасенца, почти готови да напуснат тъмата на дървото, че по-малките бяха съвсем млади, появили се на света подир него.

Единственото, което наистина го интересуваше, бе да яде, да се движи и да търси светлината. От време на време, в ритъм, който не можеше да разбере, в тъмата се появяваше неочаквана светлина. Предшестваше се всеки път от звук, чийто източник също не можеше да долови. Тогава дървото потреперваше леко; мъзгата спираше да тече; цялата енергия на дървото се посвещаваше на усилието да промени формата на ствола си, за да се получи отверстие, откъдето да нахлуе светлина. Когато се появеше, Човек тръгваше към нея. Когато изчезнеше, губеше чувство за ориентация и блуждаеше безцелно в търсене на течност за пиене.

Докато един ден, когато почти всички създания вече бяха по-малки от самия, него, а нито едно не бе по-голямо, светлината се появи толкова силна и неочаквана, че той успя да достигне отверстието, преди да се е затворило. Закърши тяло по извивката на дървото и за първи път почувства грубата външна кора с мекото си коремче. Почти не усети тази нова болка, защото светлината го заслепяваше. Не идваше само от едно място, а отвсякъде. Унесът му продължи много секунди. Ала след това беше отново гладен, а тук, от външната страна на дървото-майка, сокът течеше само в цепнатините на кората, където бе трудно да се достигне, а другите създания, вместо да са по-малки, така че лесно да ги отмести, бяха по-големи от него и го избутваха от удобните за достигане на храната места. Това бе нещо ново, нов свят, нов живот, и той се боеше.

По-късно, когато научи езика, щеше да си спомни пътуването от тъмата към светлината, щеше да го нарече преминаване от първия към втория живот, от живота в тъмнината към живота в полусянка.

Говорителя на мъртвите,
„Животът на Човек“, 1:1-5

Миро реши да напусне Лузитания. Да вземе кораба на Говорителя и в крайна сметка да иде на Трондхайм. Може би на процеса щеше да успее да убеди Стоте свята да не воюват с Лузитания. В най-лошия случай щеше да се превърне в мъченик, който да разбужда сърцата на хората, когото да помнят, щеше да бъде нещо. Каквото и да се случеше с него, щеше да е по-добро, отколкото да остане тук.

В първите няколко дена след като изкатери оградата, Миро се възстановяваше бързо. Придоби известно владеене и чувствителност на краката и на ръцете си. Достатъчно, за да направи няколко провлачени крачки, като старец. Достатъчно, за да движи ръце и длани. Достатъчно, за да приключи с унижението майка му да почиства тялото му. Ала след това напредъкът намаля и спря.

— Ето, това е — каза Навио. — Достигнахме до равнището на непоправимите увреждания. Ти си късметлия, Миро, можеш да вървиш, можеш да говориш, сега си пълноценен мъж. Не си поограничен от, да речем, много здрав човек, достигнал стогодишна възраст. По би ми се искало да мога да ти кажа, че тялото ти е същото, каквото бе, преди да изкатериш оградата, че притежаваш енергичността и самовладеенето на двайсетгодишен. Ала същевременно се радвам: защото не се налага да ти съобщя, че ще си останеш прикован към леглото за цял живот — с всичките там катетри и с необходимостта да ти сменят постелките, неспособен на нищо друго, освен да слушаш тиха музика и да се чудиш къде е изчезнало тялото ти.

И на това съм благодарен, помисли си Миро. Щом пръстите ми се свиват в безполезна гега, щом чувам речта си — мъглява, неразбираема, тъй като гласът ми не може да модулира нормално, тогава ще бъда радостен, че приличам на стогодишен мъж, че мога да се надявам на още осемдесет години живот на столетник.

След като стана ясно, че той вече не се нуждае от постоянни грижи, семейството се пръсна и се зае с работата си. Тези дни бяха твърде вълнуващи за тях, за да останат у дома с осакатения си брат, син и приятел. Разбираше ги напълно. Не искаше да остават у дома с него. Искаше той да бъде с тях. Работата му не бе довършена. Сега, най-сетне, всички огради, всички правила бяха премахнати. Сега можеше да задава на прасенцата всички въпроси, които го озадачаваха от толкова време.

Опита се отначало да заработи чрез Уанда. Тя идваше при него всяка сутрин и всяка вечер, пишеше докладите си на терминала в предната стая в дома на Рибейрови. Той ги четеше, питаше я, изслушваше разказите ѝ. А тя запомняше всички въпроси, които той искаше тя да зададе на прасенцата. След няколко дена той забеляза, че вечерта тя наистина се завръщаше с отговорите на неговите въпроси. Нямахме обаче последващо разсъждение, нямаше анализ на смисъла им. Истинското ѝ внимание бе посветено на собствената ѝ работа. И Миро престана да я кара да задава въпроси вместо него. Лъжеше я, казваше ѝ, че се интересува повече от онова, което тя прави, че нейните изследователски пътища били най-важните.

Истината бе, че му беше противно да се вижда с Уанда. Разкритието, че му е сестра, за него беше болезнено, ужасно, ала знаеше, че, ако можеше сам да вземе решение, щеше да отхвърли кръвосмесителното табу, щеше да се ожени за нея, та ако ще и да заживеят в гората, при прасенцата. Уанда обаче бе вярваща, предана на църквата. Не можеше да наруши единствения всеобщ човешки закон. Беше наскърбена, когато разбра, че Миро е неин брат, но веднага започна да се отделя от него, да забравя погалването, целувките, прошепнатите думи, обещанията, милувките, смеха...

Най-добре ще е и той да ги забрави. Ала не можеше. Всеки път, когато я видеше, го заболяваше, че е толкова сдържана, толкова учтива и любезна. Той бе неин брат, беше сакат и тя бе добра с него. Но любовта си бе отишла.

Той безмилостно сравняваше Уанда с майка си, която бе обичала любовника си без оглед на бариерите помежду им. Ала любовникът на майка му беше пълноценен мъж, а не безполезен труп.

Затова Миро си стоеше у дома и изучаваше докладите за работата на всички останали. За него беше мъчително да узнава какво вършат, че не може да вземе участие; ала все пак беше по-добре, отколкото да не прави нищо или да гледа досадните видеофилми по терминала, или пък да слуша музика. Можеше да работи с клавиатурата, макар и бавно, насочваше така ръката си, че най-стегнатите пръсти — показалците, докосваха само по един клавиш. Не бе достатъчно сръчен, за да вкара каквито и да е съществени данни, нито дори да състави паметни бележки, но бе в състояние да извиква публичните файлове на другите хора и да прочита какво вършеха те. Можеше да поддържа някаква връзка с жизненоважната работа, която с отварянето на портата изведнъж се разрастна неимоверно.

Уанда работеше с прасенцата върху речник на мъжкия и на женския език, с фонетична система на означаване на думите, за да могат да запишат езика им. Помагаше ѝ Куим, ала Миро знаеше, че той имаше своя причина за това: възнамеряваше да стане пратеник на прасенцата при другите племена, да им отнесе Евангелието, преди още да са зърнали „Царицата на кошера“ и „Хегемона“; възнамеряваше и да преведе поне част от Светото писание и да говори на прасенцата на собствения им език. Цялата тази работа с езика и културата на прасенцата бе много важна, за да се запази миналото, да се подготвят

да общуват с другите племена, ала Миро знаеше, че това лесно можеше да бъде постигнато от учените на дом Кристау, които сега ходеха, облечени в расата си, при прасенцата, задаваха им въпроси и отговаряха на техните въпроси майсторски и разумно. Миро смяташе, че Уанда си позволява да стане лека-полека излишна.

Истинската работа с прасенцата, според Миро, се вършеше от Ендър и от няколко ключови техници от обслужващия отдел на Боския. Те полагаха тръбопровод от реката до просеката на дървото-майка, за да докарат вода. Прекарваха електричество и учеха братята как да използват компютърните терминали. Междувременно ги учеха и на елементарно селско стопанство, опитваха се да опитомят кабрите, за да теглят плугове. Беше малко обърквашо как различните равнища на технологиите отиваха наведнъж при прасенцата; Ендър обаче бе обсъдил това с Миро, обясни му, че искал прасенцата да видят бързи, драматични и непосредствени резултати от договора им. Течаща вода, компютърна връзка с холографски терминал, който им дава възможност да четат в библиотеката, електрическо осветление нощем. Ала всичко това упражняваше магическо въздействие и изглеждаше напълно зависещо от човешката общност. Същевременно Ендър се опитваше да ги запази: Да разчитат на себе си, да бъдат находчиви, изобретателни.

Блясъкът на електричеството щеше да създаде митове, които да се разпространят по света от племе на племе, ала още много, много години нямаше да бъде нищо повече от един слух. Дървеното рало, косата, браната, семената на амаранта — ето кое щеше да доведе до действителни промени, щеше да позволи там, където се използваша, прасенцата да увеличат населението си десетократно. А те можеха да се пренасят от място на място ведно с шепя семена в торбичка от кожа на кабра и с паметта за това, как трябва да се върши работата.

Ето в това копнееше да участва Миро. Но каква полза от него в амарантовите ниви с ръцете му — геги и с провлачената му крачка? Каква полза да седне зад стана и да тъче с вълната от кабрите? Той дори не можеше да говори добре, за да преподава.

Ела работеше върху нови видове растения от земен произход и дори с малки животински видове и насекоми, които можеха да се противопоставят на Десколадата, дори да я неутрализират. Майка й помагаше със съвети, но не и с друго, защото пък наблягаше върху

най-важния и таен проект от всички останали. И отново Ендър дойде при Миро и му каза онова, което единствено неговото семейство и Уанда знаеха: Царицата на кошера бе жива и щеше да бъде възродена, щом Новиня откриеше начин да противостои на Десколадата — тя и всичките бълбери, които щеше да роди. Веднага щом Новиня бе готова, щяха да съживят Царицата на кошера.

А Миро нямаше да участва и в това. За първи път хора и две извънземни раси щяха да заживеят заедно като рамани в един и същ свят, а Миро не можеше да участва. Той бе по-малко човек и от прасенцата. Не можеше да говори и да използва ръцете си, дори наполовина колкото тях. Бе престанал да бъде говорещо животно, което използва оръдия на труда. Превърнал се бе във варелсе. Държаха го само като любимо животно.

Искаше да замине. Дори нещо повече — да изчезне, да се махне и от самия себе си.

Но не веднага. Имаше една загадка, за която знаеше само той, и поради това само той можеше да я реши. Терминалът му сега се държеше много странно.

Забеляза го през първата седмица, след като се възстанови от пълната парализа. Преглеждаше някои от файловете на Уанда и разбра, че, без да направи нещо особено, получи достъп до поверителните файлове. Те бяха защитени на няколко равнища, нямаше представа какви бяха паролите, а въпреки това при едно рутинно, елементарно преглеждане получи всичката информация. Това бяха разсъжденията й върху еволюцията на прасенцата и вероятните им модели на обществено устройство и на живот през периода преди Десколадата. Неща, за които допреди две седмици тя би разговаряла и спорила с Миро. А сега ги бе защитила като поверителни й не ги обсъждаше с никого.

Миро не й каза, че бе чел файловете, ала насочваше разговорите към темата и я принуждаваше да говори; тя споделяше идеите си с достатъчно желание, след като Миро прояви интерес. Понякога беше почти както през добрите стари времена. Само дето чуваше заваления си собствен глас и оставяше мненията си за собствено потребление, почти само я слушаше, пропускаше онези неща, за които би поспорил. И все пак фактът, че видя поверителните й файлове, му позволи да навлезе в онова, от което тя наистина се интересуваше.

Ала как бе получил достъп до тях? Случи се отново и отново. Файлове на Ела, на майка му, на дом Кристау. След като прасенцата започнаха да си играят с новопридобития си терминал, Миро бе в състояние да ги наблюдава в ехо-режим, който не бе виждал да се използва досега в терминалите — той му даваше възможност да наблюдава всичките им компютърни транзакции, след което да предложи някои неща, да ги попромени леко. Изпитваше особено задоволство да отгатва към какво всъщност се стремят прасенцата и тайно да им помага да го постигнат. Ала откъде се бе сдобил с толкова нестандартен и мощен достъп до машината?

Освен другото терминалът се учеше и да се нагажда към него. Вместо да използва дългите кодиращи изречения, бе необходимо само да започне поредицата и машината веднага изпълняваше инструкциите му. Най-накрая той дори не трябваше да вписва името си за достъп. Докосваше клавиатурата и терминалът показваше списъка с дейности, с които обикновено се занимаваше, сетне ги преглеждаше. Можеше да натисне даден клавиш и да се заеме направо с онова, което искаше; така изпускаше десетки предварителни команди, спестяваше си болезнените минути да набира буква подир буква.

Отпървом си помисли, че Олядо или някой от кабинета на Боския бе създал за него нова програма. Ала Олядо само погледна разсеяно какво правеше терминалът и отсече:

— Бакяна.

„Страхотно.“

А когато изпрати съобщение до кабинета на кметицата, тя изобщо не го получи. Вместо това дойде да го види Говорителя на мъртвите.

— Значи терминалът ти е от голяма полза — рече Ендър.

Миро не отговори. Мъчеше се да отгатне защо кметицата бе изпратила Говорителя да отговори на бележката му.

— Кметицата не е получила съобщението ти — рече Ендър. — Аз го получих. И ще е най-добре да не споменаващ никому какво може да прави терминалът ти.

— Защо? — попита Миро. Това бе една от малкото думи, които можеше да произнесе, без да я заваля.

— Защото не ти помага нова програма. А човек.

Миро се засмя. Никой човек не можеше да бъде толкова бърз, колкото програмата, която му помагаше. Тя беше по-бърза всъщност и от повечето програми, с които бе работил досега, много мощна и интуитивна; по-бърза от човек, но по-умна от програма.

— Мисля, че е една моя стара приятелка. Поне тя ми каза за съобщението ти до кметицата и подметна, че е добра идея да се запази дискретност. Нали разбираш, тя е малко свенлива. Няма много приятели.

— Колко са?

— В този момент — точно двама. А в продължение на няколкото хиляди години досега — точно един.

— Не е човек — рече Миро.

— Раман — отвърна Ендър. — По човек от повечето хора. Ние се обичахме много време, помагахме си, разчитахме един на друг. Но през последните няколко седмици, откакто дойдох тук, се поотдалечихме. Аз съм повече обзет от живота на хората около себе си. От семейството ти.

— Мама.

— Да. Майка ти, братята и сестрите ти, работата с прасенцата, работата за Царицата на кошера. Моята приятелка и аз преди разговаряхме непрекъснато. Сега нямам това време. Понякога сме наранявали взаимно чувствата си. Тя е самотна и мисля, че си е избрала друг компаньон.

— Няо кувро.

„Аз не искам такъв.“

— Не, искаш — рече Ендър. — Тя вече ти е помогнала. Сега знаеш, че съществува, и ще откриеш, че тя е... добър приятел. Не би могъл да имаш по-добър. По-верен. По-полезен.

— Нещо като кученце?

— Не ставай глупав — каза Ендър. — Запознавам те с четвъртия извънземен вид. Предполага се, че си ксенолог, нали така? Тя те познава, Миро. Твоите физически проблеми не означават нищо за нея. Тя изобщо няма тяло. Тя съществува всред филоличните смущения на ансибалните комуникации между Стоте свята. Това е най-интелигентното живо същество и ти си вторият човек, комуто е избрала да се разкрие.

— Как? Как е станало? Откъде ме знае, че да ме избере?

— Попитай я лично. — Ендър докосна бижутото в ухото си. — Един съвет само. След като веднъж е решила да ти се довери, дръж я винаги при себе си. Не крий нищо от нея. Веднъж тя имаше любовник, който я изключи. Само за един час, ала после нещата помежду им никога не бяха вече същите. Те си останаха... само приятели. Добри приятели, верни приятели, докато той умре. Но той цял живот ще съжالياва за необмислената си и нелоялна постъпка.

Очите на Ендър заблестяха и Миро осъзна, че каквото и да бе това същество, което живееше в компютъра, то не бе фантом, то бе част от живота на този мъж. И той го предаваше на Миро, като баща на син — правото да познава този приятел.

Ендър си тръгна, без да каже нищо повече, и Миро включи терминала. Появи се холограма на жена. Беше дребна, седеше на табуретка, облежната на холографска стена. Не беше красива. Но не беше и грозна. Лицето ѝ издаваше характер. Очите ѝ бяха настоятелни, невинни, тъжни. Устните ѝ бяха нежни, готови да се усмихнат или да заплачат. Облеклото ѝ изглеждаше като воал, някак въздушно, ала вместо да бъде предизвикателно, то издаваше някаква невинност, нещо момичешко, разкриваше телце с малки гърди, със стиснати в скута ръце, с крака по детински разтворени, със сочещи навътре палци. Сякаш бе седнала в някоя люлка на детската площадка. Или в крайчеца на леглото на любовника си.

— Бом диа^[1] — рече тихо Миро.

— Здравсти — отвърна тя. — Аз го помолих да ни запознае.

Беше кротка, сдържана, а Миро се чувстваше свенлив.

Толкова време Уанда беше единствената жена в живота му, ако изключим жените в семейството, затуй не бе много уверен в светските си маниери. Същевременно съзнаваше, че разговаря с холограма. Напълно убедителна, ала все пак лазерна проекция в пространството.

Тя протегна едната си ръка, положи я нежно върху гърдата си.

— Не чувствам нищо — рече. — Никакви нерви.

Очите му се насълзиха. От самосъжаление, разбира се. Че навярно никога нямаше да притежава жена, по-веществена от тази. Ако се опиташе да докосне някоя, то милувката му щеше да бъде груб удар на лапа. Понякога, когато не внимаваше, без да ги усети, му потичаха дори лиги. Ама че любовник!

— Но имам очи — рече тя. — И уши. Виждам какво става на всичките Сто свята. Наблюдавам небето през хиляда телескопа. Всеки ден подслушвам трилиони разговори. — Тя се изкиска тихо. — Аз съм най-добрата клюкарка във Вселената.

Тя изведнъж се изправи, стана по-едра, по-близка, сега се показваше само до кръста, сякаш невидима камера бе приближила изображението ѝ. Втренчените ѝ в него очи горяха с необикновена сила:

— А ти си едно провинциално учениче, което не е виждало през живота си нищо друго, освен един град и една гора.

— Нямах много възможности да пътувам — рече той.

— Ще се погрижим за това — отвърна тя. — Така. С какво искаш да се занимаваш днес?

— Как се казваш? — попита той.

— Не ти е необходимо името ми — отвърна тя.

— Как ще те повикам?

— Аз ще съм тук винаги, когато ме потърсиш.

— Но искам да знам — рече той.

Тя докосна ухото си.

— Ще ти кажа името си, когато ме харесаш достатъчно, за да ме вземаш навсякъде, където отиваш.

Той импулсивно ѝ каза онова, което не бе споделял с никого.

— Искам да напусна това място — рече Миро. — Можеш ли да ме отведеш от Лузитания?

Тя изведнъж закокетничи, подигра го:

— А ние едвам се запознахме! Господин Рибейра, аз не съм такова момиче.

— Е, тогава, когато се опознаем по-добре — разсмя се Миро.

Тя извърши неуловима, чудна промяна и жената на екрана се превърна в стройна котка, протегнала се чувствено върху дървесен клон. Измърка силно, протегна крак, поглади козината си.

— Мога да ти счупя врата с един удар на лапата си — прошепна; тонът ѝ прозвуча прелъстително; ноктите на лапите ѝ обещаваха смърт. — А като те заваря неподготвен, мога да ти прегризя гърлото с една-единствена целувка.

Той се засмя. Сетне осъзна, че в целия този разговор бе забравил напълно колко завалена бе речта му. А тя разбра всяка дума. Никога не

попита: „Какво? Не разбрах това“, или пък нещо подобно от любезните, ала вбесяващи го изрази, които другите употребяваха. Тя го възприемаше без всякакво усилие.

— Искам да науча всичко — рече Миро. — Искам да знам всичко, да го събера, за да вникна какво означава.

— Чудесен проект — рече тя. — Ще стои много добре в биографията ти.

* * *

Ендър откри, че Олядо бе много по-добър пилот от него. Дълбочинното зрение на момчето бе по-силно, а когато включеше окото си към бордовия компютър, той фактически поемаше навигацията. Така Ендър можеше да посвети енергията си на наблюденията.

Пейзажът изглеждаше монотонен, когато предприеха първите си изследователски полети. Безкрайни прерии, огромни стада кабра, тук-там в далечината — гори; те, разбира се, не ги приближаваха, тъй като не искаха да привличат вниманието на прасенцата, които живееха в тях. Освен това търсеха дом за Царицата на кошера, а нямаше да е добре той да бъде близо до някое племе.

Днес се насочиха на запад, отвъд гората на Рутър, следваха малка рекичка до устието ѝ. Спряха на плажа, вълните леко се носеха към брега. Ендър опита водата. Солена. Морето.

Олядо накара бордовия терминал да покаже карта на този район от Лузитания, да установи местоположението им. Гората на Рутър и останалите поселища на прасенца. Мястото бе добро и някъде дълбоко в съзнанието си Ендър усети съгласието на Царицата на кошера. Близо до морето, много вода и слънце.

Понесоха се ниско над водата срещу течението и след стотина метра брегът се надигна и се оформи като нисък скат.

— Може ли да спрем някъде тук? — попита Ендър.

Олядо намери място на петдесетина метра от върха на хълма. Върнаха се до брега на реката, където тръстиките бяха отстъпили място на тревата грама. Естествено, всяка река в Лузитания приличаше на тази. Ела с лекота бе документирала генетичните модели, веднага

щом се сдоби с достъп до файловете на Новиня и получи разрешение да се заеме с проблема. Тръстики, които се възпроизвеждат ведно с мухите. Грама, която се съшава с водните змии. И безкрайният капим, който отърква пълните си с прашец коси о коремите на плодовитите кабри, за да се възпроизведе следващото поколение от произвеждащите тор животни. Преплетени в корените и стъблата на капима бяха топекосите, дълги, виещи се лиани, за които Ела бе доказала, че имат гени като тези на ксингадората, гнездящата на земята птица, която използваше живи растения за гнездата си. Същият сорт разделение по двойки продължаваше и в гората: червеите масиоси, които се люпеха от семената на мердоната и сетне раждаха семената на самата мердона. Пуладорите — малките насекоми, които се чифтосваха с храстите с лъскави листа в гората. И над всичко това — прасенцата и дърветата, на върха на своето царство, растение и животно, слели се в един дълъг живот.

Това бе списъкът, пълният списък на всички земни животни и растения в Лузитания. Под водата имаше много, много повече. Ала Десколадата бе превърнала Лузитания в монотонна планета.

Все пак, въпреки монотонността си, тя имаше своята особена прелест. Географията ѝ бе толкова разнообразна, колкото и на която и да е друга планета — реки, хълмове, планини, пустини, океани, острови. Килимът от капим и горските масиви бяха фонът на симфонията от земни форми. Чувствителността на окото се изостряше от нагънатите хълмове, от оголените скали, долини и преди всичко от блещукането на водата на слънцето. Лузитания, както и Трондхайм, бе една от редките планети, в които господстваше един-единствен мотив, вместо да съществува цялото многообразие от възможности. При Трондхайм обаче това се дължеше на факта, че планетата бе на ръба на обитаемостта, климатът ѝ едвам спомагаше за съществуването на земен живот. Климатът на Лузитания, почвата ѝ плачеха за предстоящата оран, за кофата на екскаватора, за мистрията на зидаря. Съживете ме, сякаш викаше тя.

Ендър не усещаше, че обича този свят, тъкмо защото бе опустошен и неплоден като собствения му живот, ограбен и объркан още през детството му от събития, ужасни във всяко отношение — в по-малък мащаб, разбира се, но със същия ефект, който бе имала Десколадата върху този свят. Той обаче бе оцелял, бе намерил

достатъчно силни нишки, които да издържат и да продължат да растат. От предизвикателството на Десколадата се бяха появили трите живота на „малките“. От Военното училище, от годините на изолация, се бе появил Ендър Уигин. Той подхождаше на този свят, сякаш го бе планирал. Момчето, което вървеше до него в тревата грама, чувстваше като свой истински син, сякаш го бе познавал от бебе. Знаем какво е да съществува метална стена между мен и света, Олядо. Ала тук и сега направих така, че стената да падне: плътта докосва земята, пие вода, дава утешение, приема любовта.

Земята край реката се издигаше на тераси, високи десетина метра от брега до хребета. Почвата бе достатъчно влажна, за да се изкопае и да запази изкопът формата си. Царицата на кошера се заравяше; Ендър усети у себе си желанието да копае и затова закопа, Олядо стоеше до него. Почвата поддаваше лесно, стените на изкопа си оставаха твърди.

<Да. Тук.>

И така бе решено.

— Тук ще бъде — рече гласно Ендър. Олядо се усмихна. Ала всъщност Ендър говореше на Джейн и нейния отговор чу той.

— Новиня мисли, че са успели. Тестовете са се оказали отрицателни — Десколадата остана неактивна, след като новият коладор присъства в клонираните клетки на бъгерите. Ела смята, че маргаритките, върху които работи, могат да произвеждат коладора по естествен път. Ако това стане, ще е достатъчно да се посадят маргаритки тук и там и бъгерите ще могат да държат Десколадата на разстояние, само като смучат цветовете.

Тонът ѝ беше достатъчно жив, ала делови, не беше забавен. Никак дори.

— Добре — каза Ендър. Усети жегването на ревността — Джейн несъмнено се държеше по-свободно с Миро, дразнеше го, подиграваше го, както го бе правила преди с Ендър.

Не му беше трудно обаче да прогони чувството на ревност. Протегна ръка и я положи върху рамото на Олядо; притегли момчето към себе си и двамата поеха обратно към летателната машина. Олядо отбеляза мястото на картата и го съхрани в паметта на компютъра. По целия обратен път се шегува и се киска, Ендър се смя заедно с него. Момчето не беше Джейн. Но той бе Олядо и Ендър го обичаше, а

Олядо се нуждаеше от Ендър; няколко милиони години еволюция бяха решили, че Ендър се нуждае най-много тъкмо от това. Желанието го бе гложгало през всичките години, когато бе заедно с Вальнтайн, и тъкмо то го бе тласкало да пътува от свят към свят. Това момче с метални очи. Умният му малък брат — опустошителният разрушител Гrego. Дълбокото проникновение на Куара, невинността ѝ; крайният самоконтрол и аскетизъм на Куим, вярата му; възможността да се разчита винаги на Ела, която бе досущ като скала, но въпреки това знаеше кога да предприеме действие; и Миро...

Миро. Нямам утешение за Миро, не и в този свят, не и сега. Отнета му бе работата, която бе вършил цял живот, отнето бе тялото му, надеждата му за бъдещето, а аз няма какво да му кажа или да му дам да върши някаква важна работа. Той живее в болка, момичето, което обичаше, се оказа негова сестра, животът му всред прасенцата вече беше невъзможен, след като те приемаха други хора за свои приятели и учители.

— Миро има нужда... — започна Ендър тихо.

— Миро има нужда да напусне Лузитания — рече Олядо.

— Хм.

— Ти имаш междузвезден кораб, нали? — рече Олядо. — Спомням си, че веднъж бях чел някакъв разказ. А може да е било и видео. За един отдавнашен герой от Войните с бъргерите — Мейзър Рекъм. Той веднъж спасил Земята от разрушение, ала хората знаели, че ще умре, много преди да удари часът на втората битка. Затова го изпратили с междузвезден кораб с релативистични скорости, за да може да се върне. На Земята изминали сто години, ала за него — само две.

— Мислиш, че Миро се нуждае от подобна драстична мярка?

— Предстои битка. Ще трябва да се вземат решения. Миро е най-умният човек на Лузитания, най-добрият. Нали знаеш, той никога не си губи ума. Така беше дори в най-лошите мигове с баща ни. С Марсау. Извинявай, аз още му казвам баща.

— Няма нищо. До голяма степен той наистина е бил ваш баща.

— Миро винаги е измислял и е вземал иай-правилните решения за действие и те винаги са се оказвали най-добрите. Мама разчиташе на него. Затова смятам, че ще се нуждаем от Миро, когато Междузвездният конгрес реши да изпрати флотилията си против нас.

Той ще проучи информацията, онова, което сме усвоили през изминалите години, ще събере всичко на едно място и ще ни каже какво да предприемем.

Ендър не можа да се сдържи. Разсмя се.

— Значи идеята ми е тъпа — рече Олядо.

— Ти виждаш по-добре от всички хора, които познавам — рече Ендър. — Трябва да си помисля още, но може и да си прав.

Полетяха известно време в мълчание.

— Аз просто така си говорех — обади се Олядо. — Когато рекох онова за Миро... Беше нещо, което си помислих, нещо, което да го свърже със стария разказ. А той може би дори не е и достоверен.

— Достоверен е — рече Ендър.

— Откъде знаеш?

— Познавах Мейзър Рекъм.

Олядо подсвирна:

— Значи си стар. По-стар от което и да е от тези дървета.

— По-стар съм от всички човешки колонии. Това за съжаление не ме прави и по-мъдър.

— Наистина ли си Ендър? Онзи Ендър?

— Именно затова такава бе и паролата ми за компютъра.

— Странно. Преди да дойдеш тук, епископът се опита да ни внуши, че си сатаната. Куим единствен от семейството прие това насериозно. Ала ако епископът ни бе казал, че си Ендър, сигурно щяхме да те убием с камъни на площада още след пристигането ти.

— Защо не го направите сега?

— Сега те познаваме. В това е цялата разлика, нали? Дори Куим вече не те мрази. Когато опознаеш някого добре, не можеш да го мразиш.

— А може би просто не можеш да го опознаеш, докато не спреш да го мразиш.

— Не е ли това парадоксът на затворения кръг? Дом Кристау твърди, че повечето истини могат да бъдат изразени единствено чрез него.

— Не мисля, че това има нещо общо с истината, Олядо. Просто е въпрос на причина и следствие. Човек никога не може да се оправи с тях. Науката отказва да приеме която и да е причина, освен първата — събаряш плочката домино и следващата до нея също пада. Ала когато

става дума за човешки същества, единственият вид причина, който има значение, е крайната — целта. Онова, което си е наумил човек. След като разбереш какво наистина искат хората, вече не може да ги ненавиждаш. Може да се боиш от тях, ала не може да ги мразиш, защото винаги можеш да откриеш същите желания в сърцето си.

— На мама не ѝ харесва, че си Ендър.

— Знам.

— Но въпреки това те обича.

— Знам.

— А пък Куим — странно наистина, но сега той знае, че си Ендър, а те харесва повече тъкмо поради това.

— Така е, защото е кръстоносец, а аз се сдобих с лошата си репутация, защото победих в кръстоносен поход.

— И аз — рече Олядо.

— Да, и ти — рече Ендър.

— Ти си убил повече разумни същества от всеки друг в историята на човечеството.

— Бъди най-добрият във всичко, което вършиш — така ми казваше винаги майка ми.

— Ала когато Говори за татко, ти ме накара да изпитам съжаление към него. Ти караш хората да се обичат и да си прощават. Как си могъл да убиеш всичките онези милиони същества по време на Ксеноцида?

— Мислех, че играя игра. Не знаех, че ставаше наистина. Но това не е извинение, Олядо. Ако знаех, че битката е истинска, пак щях да постъпя по същия начин. Ние смятахме, че те искат да ни унищожат. Грешахме, но нямаше как да го разберем. — Ендър поклати глава. — Само че аз знаех повече. Познавах врага си. Ето защо победих Царицата на кошера, познавах я толкова добре, че я обичах, или може би я обичах, защото я познавах. Не исках повече да се бия с нея. Исках да се откажа. Исках да си ида у дома. Затова взривих планетата ѝ.

— А днес намерихме място, където да я върнем отново към живот. — Олядо беше съвсем сериозен. — Сигурен ли си, че тя няма да се опита да вземе реванш? Сигурен ли си, че няма да се опита да унищожи човечеството, като започне с теб?

— Сигурен съм — отвърна Ендър — повече, отколкото в каквото и да е.

— Но не и абсолютно сигурен — рече Олядо.

— Достатъчно сигурен, за да я върна към живота — отвърна Ендър. — А това е повече от всичко друго, в което можем да сме сигурни. Вярваме достатъчно, за да действваме така, сякаш е вярно. След като сме толкова сигурни, го наричаме познание. Факти. И залагаме живота си на тях.

— Предполагам, че знаеш какво вършиш. Залагаш живота си на онова, което вярваш, че представлява тя.

— Аз съм дори още по-арогантен и от това. Аз залагам и твоя живот, и живота на всички останали, без дори да поискам мнението на когото и да било.

— Смешно — рече Олядо. — Ако попитам някого дали би се доверил на Ендър да вземе решение, което може да повлияе върху бъдещето на човешката раса, всеки ще отговори, разбира се, отрицателно. Но ако попитам дали биха се доверили на Говорителя на мъртвите, повечето хора ще отвърнат утвърдително. И няма дори да се сетят, че става дума за един и същ човек.

— Аха — рече Ендър. — Смешно е.

Но и двамата не се засмяха. Сетне, след дълга пауза, Олядо отново заговори. Мислите му се бяха зареяли към тема, която имаше по-голямо значение.

— Не искам Миро да замине за трийсет години.

— Да речем дваисет.

— След дваисет години ще бъда на трийсет и две. А той ще се върне на сегашната си възраст — на дваисет. С дванайсет години помлад от мен. Ако се намери момиче, което би поискало да се омъжи за момче с отразяващи очи, мога дори да бъда женен и да имам деца. Той няма даже да ме познава. Няма да съм повече неговият по-малък брат — Олядо преглътна. — Ще бъде, все едно че е умрял.

— Не — рече Ендър. — Ще бъде, все едно че е преминал от втория към третия си живот.

— Това също е като умирање — каза Олядо.

— Но е и като раждане — рече Ендър. — След като можеш да се раждаш отново и отново, не е страшно и да умираш понякога.

* * *

Валънтайн се обади на следващия ден. Пръстите на Ендър трепереха, докато набираше на клавиатурата инструкциите до терминала. Показа се обаче, че не беше просто съобщение. Беше обаждане — пълноценно обаждане с глас по ансибала. Невероятно скъпо, ала не това бе проблемът. Проблемът бе, че комуникациите по ансибала със Стоте свята би трябвало да са прекъснати; за да разреши Джейн това обаждане, значи то бе спешно. На Ендър веднага му хрумна, че Валънтайн би могла да е в опасност. Междувездният конгрес е решил, че Ендър се е замесил във въстанието и е открил връзката му с нея.

Бе остаряла. Холограмата на лицето ѝ показваше бръчките от преживените множество ветровити дни на островите, с плаващите ледени блокове и корабите на Трондхайм. Усмивката ѝ обаче си беше същата, а в очите ѝ танцуваха старите пламъчета. Отпървом Ендър замълча, потресен от промените, поразили сестра му; тя също не заговори веднага, понеже Ендър изглеждаше непроменен, беше като образ, дошъл до нея от миналото.

— О, Ендър — въздъхна тя. — Била ли съм някога толкова млада?

— А аз дали ще остаря толкова красиво?

Тя се засмя. Сетне заплака. Той не можа; как би могъл? На него му бе липсвала само два месеца. А той на нея — двайсет и две години.

— Предполагам си чула — рече той — за неприятностите ни с Конгреса.

— Предполагам, че си в епицентъра на събитията.

— По-скоро се натъкнах на ситуацията случайно — рече Ендър. — Но се радвам, че бях тук. Възнамерявам да остана.

Тя кимна, избърса очи:

— Да. Така си и мислех. Ала трябваше да се обадя, за да се уверя. Не исках да прекарам две десетилетия в полет към теб, а като пристигна, ти да си заминал.

— В полет към мен ли? — попита той.

— Толкова много се развълнувах от вашата революция там, Ендър. След като двайсет години си гледах семейството, преподавах на

студентите, обичах съпруга си, живях в мир със себе си, ни веднъж не си и помислих, че ще се наложи да възродя Демостен. Ала после се появиха съобщенията за незаконните контакти с прасенцата, а веднага след това — и новината, че Лузитания е въстанала; тогава хората започнаха да изричат най-смехотворни неща и аз забелязах, че това бе началото на същата стара омраза. Спомняш ли си видеофилмите за бъргерите? Колко страховити и ужасни бяха? И сега изведнъж почнахме да гледаме видеокадри на телата, които са намерили — на ксенолозите, не помня имената им, но картината бе страховита, откъдето и да я погледнеш, настройваше ни на военна истерия. А после пък историите за Десколадата, как ако някой от Лузитания отиде на друг свят, ще разруши всичко, че това била най-зловещата чума, която можем да си представим...

— Вярно е — рече Ендър, — но работим по въпроса. Опитваме се да намерим начин да предотвратим разпространението на Десколадата, в случай че тръгнем към друга планети.

— Вярно или не, Ендър, всичко това води към война. Аз помня войната, но никой друг не я помни. Затова възродих Демостен. Натъкнах се на някои бележки и доклади. Тяхната флотилия е снабдена с Малкия доктор, Ендър. Ако решат, могат да взривят Лузитания на парченца. Досуц като...

— Досуц както аз постъпих преди. Много поетично възмездие, не мислиш ли — да свърша по същия начин? Онзи, който вдига нож...

— Не се шегувай с мен, Ендър! Сега съм матрона на средна възраст и не съм толкова търпелива към глупостта. Поне в момента. Написах някои грозни истини за онова, което върши Междузвездния конгрес, и ги публикувах като Демостен. Сега ме търсят. Наричат го измяна.

— Значи идваш тук?

— Не само аз. Скъпият ми Якт предава флотилията си на братята и сестрите си. Вече купихме междузвезден кораб. Очевидно съществува някакво съпротивително движение, което ни помага — някаква жена на име Джейн блокира компютрите, за да прикрие следите ни.

— Познавам Джейн — рече Ендър.

— Значи вие наистина имате организация тук! Бях потресена, когато получих съобщение, че мога да ти се обадя. Предполагаше се,

че ансибалът ви е изключен.

— Имаме могъщи приятели.

— Ендър, Якт и аз отлитаме днес. Ще вземем с нас и трите си деца.

— Първото...

— Да, Сифте, онова, което ме бе направило толкова дебела, когато тръгваше, сега е почти на двацет и две години. Много хубаво момиче. С нас идва и една добра приятелка — учителката на децата, на име Пликт.

— Имах студентка със същото име — рече Ендър и си спомни разговорите отпреди само два месеца.

— О, да, ами това беше преди двацет години, Ендър. Ще вземем с нас и неколцина от най-добрите мъже на Якт със семействата им. Нещо като Ноевия ковчег. Въпросът не е спешен — разполагаш с двацет и две години, за да подготвиш посрещането ми. Дори повече, най-вероятно около трийсет години. Ще извършим пътуването на няколко етапа — първият ще е в погрешна посока, за да сме сигурни, че никой няма да разбере, че сме се запътили към Лузитания.

Ще дойде тук. След трийсет години. Аз ще бъда по-възрастен, отколкото е тя сега. Ще дойде тук. Дотогава и аз ще имам семейство. Моите и на Новиня деца, ако ги имаме, ще са пораснали, като нейните.

И тогава, като си помисли за Новиня, той се сети за Миро, сети за онова, което Олядо бе предложил преди няколко дена — през деня, когато бяха открили мястото за гнездо на Царицата на кошера.

— Ще имаш ли много-много против — рече Ендър, — ако изпратя някой да ви пресрещне по пътя?

— Да ни пресрещне ли? В дълбокия космос? Не, не пращай никого, Ендър — прекалено голяма жертва е да идва толкова далеч, след като компютрите могат да ни водят чудесно...

— Не е толкова заради вас, макар че бих искал да се запознаете с него. Той е един от ксенолозите. Беше тежко ранен при нещастен случай. Известна мозъчна травма — нещо като тежък мозъчен удар. Той е... той е най-умният на Лузитания, това твърди човек, на чиято преценка вярвам, ала е изгубил всичките си връзки с живота тук. По-късно обаче ще ни е необходим. Когато пристигнете. Той е много добър човек, Вал. Може да бъде доста полезен в образоването ви през последната седмица на пътуването ви.

— Може ли твоят приятел да ни даде курса за срещата? Ние сме добри навигатори, но само в морето.

— Джейн ще въведе преработената навигационна информация в корабния ви компютър, след като отлетите.

— Ендър... за теб това ще означава трийсет години, докато за мен... ще те видя само след няколко седмици.

Тя се разплака.

— Може и аз да дойда с Миро да ви посрещна.

— Недей! — рече тя. — Искам да бъдеш колкото е възможно по-стар и свадлив, когато пристигна. Не мога да те понасям, като виждам един трийсетгодишен хлапак на терминала си.

— Трийсет и пет годишен.

— Ще си стоиш там, докато не дойда! — настоя тя.

— Добре — отвърна той. — А пък Миро, момчето, което ти пращам... Приеми го като мой син.

Тя кимна сериозно:

— Времената са толкова опасни, Ендър. Бих искала и Питър да бе с нас.

— А аз — не. Ако той ръководеше нашето малко въстание, щеше да свърши като Хегемон на всичките Сто свята. А ние просто искаме да ни оставят на мира.

— Може би едното не е възможно без другото — рече Вал. — Но ще се покараме за това по-късно. Довиждане дотогава, скъпи братко.

Той не отговори. Просто я гледаше, гледаше я, докато тя не се усмихна кисело и не изключи връзката.

* * *

Не се наложи Ендър да казва на Миро да замине; Джейн вече му бе съобщила всичко.

— Значи сестра ти е Демостен? — попита Миро. Ендър вече беше свикнал със заваления му говор. Или може би речта му се бе поправила малко. Както и да е — не беше толкова трудни да го разбира.

— Ние сме талантливо семейство — отвърна Ендър. — Надявам се да ти хареса.

— И аз се надявам тя да ме хареса — усмихна се Миро, ала изглеждаше малко поизплашен.

— Казах ѝ да мисли за теб като за мой син.

Миро кимна:

— Знам. — И сетне добави малко предизвикателно: — Тя ми показва разговора ти с нея.

Ендър усети как вътрешно се смръзва. Чу гласа на Джейн в ухото си:

— Трябваше да те попитам — рече тя. — Но сам знаеш, че щеше да се съгласиш.

Но Ендър не се противеше толкова на нахлуването в личния си живот. Обезпокоен бе от факта, че Джейн бе станала тъй близка с Миро. Свиквай с това, рече си той. Той е човекът, когото тя сега търси.

— Ще ни липсваш — рече Ендър.

— Вече липсвам на онези, на които бих липсвал — отвърна Миро, — защото те вече ме мислят за умрял.

— Необходим си ни жив — рече Ендър.

— Когато се върна, ще съм още само на деветнайсет години. И с увреждане на мозъка.

— Пак ще си Миро, умен, обичан и заслужаващ доверие. Ти започна това въстание, Миро. Оградата падна заради теб. Не заради някаква велика кауза, а заради теб. Не ни подвеждай.

Миро се усмихна, ала Ендър не разбра дали изкривените му устни се дължаха на парализата, или защото усмивката му беше горчива, отровна.

— Каж ми нещо — рече Миро.

— Ако аз не го направя — отвърна Ендър, — ще го направи тя.

— Не е трудно. Искам само да разбере за какво умряха Пипо и Либо. За какво им оказаха тази чест прасенцата?

Ендър разбираше по-добре, отколкото самия Миро: разбираше защо момчето държеше толкова много на този въпрос. Миро бе узнал, че всъщност е син на Либо броещи часове, преди да прехвърли оградата и да изгуби бъдещето си. Пипо, а сетне Либо, после и Миро; баща, син и внук; трима ксенолози, които бяха изгубили бъдещето си в името на прасенцата. Миро се надяваше, че като разбере защо бяха загинали предците му, би могъл да види по-голям смисъл и в собствената си саможертва.

За зла участ истината можеше да остави у Миро чувството, че нито една от саможертвите няма смисъл. Затова Ендър отговори на въпроса с въпрос:

— Нима не знаеш вече защо?

Миро заговори бавно и внимателно, за да разбира Ендър завалената му реч:

— Знам, прасенцата са смятали, че им оказват чест. Знам, че Мандачува и Лийф-ийтър биха могли да умрат на тяхно място. При Либо дори знам случая. Това беше, когато получиха първата си реколта от амарант и разполагаха с много храна. Искаха да го възнаградят за това. Само че защо не по-рано? Защо не, когато ги научи да използват корените на мердоната? Защо не, когато ги научи да правят грънци или да мятат стрели?

— Искаш да узнаеш истината, нали? — попита Ендър.

Миро се досети по тона на Ендър, че тя нямаше да бъде приятна.

— Да — отвърна той.

— Нито Пипо, нито Либо са заслужавали тази чест. Не заради амаранта съпругите са присъдили наградата. А заради факта, че Лийф-ийтър ги е убедил да бъде заченато цяло ново поколение деца, макар и да са нямали достатъчно храна за тях, когато напуснат дървото-майка. Това е бил ужасен риск и ако той бе сгрешил, цяло поколение млади прасенца щеше да загине. Либо им е дал реколтата, ала Лийф-ийтър е бил онзи, който в известен смисъл е довел популацията до размери, при които ще се нуждаят от зърно.

Миро кимна:

— А Пипо?

— Пипо е разказал на прасенцата за откритието си. Че Десколадата, която убива хората, е част от тяхната нормална физиология. Че техните тела могат да се справят с трансформациите, които нас ни убиват. Мандачува е обяснил на съпругите, че това означава: хората не са богоподобни и не са толкова всесилни. Че в известен смисъл са дори по-безпомощни от „малките“. Че онова, поради което хората са по-силни от прасенцата, не е нещо вродено — ръстът, мозъкът, езикът ни, — а по-скоро случайността, че в познанието сме с няколко хиляди години преди тях. И ако могат да придобият нашето познание, тогава хората няма да имат власт над тях. Откритието на Мандачува, че прасенцата са потенциално равни на

хората — ето това е била причината за наградата, а не информацията, която Пипо им е дал и която е довела до това откритие.

— Значи и двамата...

— Прасенцата не са искали да убият нито Пипо, нито Либо. И в двата случая решителните постижения са били дело на прасенцата. Единствената причина, поради която Пипо и Либо са загинали, е, понеже не са могли да намерят сили да вдигнат ножа и да убият приятел.

Миро сигурно бе забелязал болката, изписана върху лицето на Ендър, въпреки усилията му да я скрие. И отговори на горчивината на Ендър.

— Ти — рече Миро, — ти можеш да убиеш всекиго.

— Това е умение, с което съм се родил — отвърна Ендър.

— Ти уби Човек, защото знаеше, че ще заживее нов и по-добър живот.

— Да.

— И мен — също — рече Миро.

— Да — отвърна Ендър. — Отпращането ти доста прилича на убийство.

— Но дали ще заживее нов и по-добър живот?

— Не знам. Ти вече се справяш по-добре от едно дърво.

Миро се засмя:

— Значи имам едно предимство в сравнение с добрия стар Човек, нали? Поне съм амбулаторен случай. И не се налага някой да ме бие с пръчка, за да мога да говоря. — Изражението на Миро отново помръкна. — Разбира се, сега той би могъл да има хиляди деца.

— Не разчитай да останеш целомъдрен цял живот — рече Ендър. — Може и да се разочароваш.

— Надявам се — рече Миро. И след кратка пауза: — Говорителю?

— Наричай ме Ендър.

— Ендър, нима тогава Пипо и Либо са умрели напразно?

Ендър схвана подтекста на истинския въпрос: нима и аз сега понасям всичко това напусто?

— Има и по-лоши причини човек да умре — отвърна Ендър, — отколкото да умре, защото не може да понесе мисълта, че трябва да убива.

— Ами какво ще кажеш за човек, който не може да убива, не може да умре, но не може и да живее?

— Не се самозалъгвай — отвърна Ендър. — Някой ден ще вършиш и трите.

Миро отпътува на следващата сутрин. Изпратиха го със сълзи. Седмици след това на Новиня ѝ бе трудно да прекарва и минута у дома, защото отсъствието на Миро бе болезнено за нея. И макар да се бе съгласила от сърце, че е добре за Миро да замине, все още за нея бе непоносимо, че е изгубила детето си. Това накара Ендър да се запита дали и собствените му родители бяха изпитали такава болка, когато го бяха отвели от тях. Предположи, че не. Нито пък са имали надежда да се върне. Той винаги бе обичал децата на други хора повече, отколкото го бяха обичали неговите собствени родители. Е, той ще се подготви да отмъсти за това, че го бяха изоставили. Той ще им покаже три хиляди години по-късно как трябва да се държи един баща. Епископ Перегрино ги венча в покоите си. Според сметките на Новиня, ако побързаха, тя беше още достатъчно млада да роди нови шест деца. Заеха се без помайване с тази задача.

* * *

Преди венчавката обаче се случиха два забележителни дни. През един летен ден Ела, Уанда и Новиня му представиха резултатите от изследванията и заключенията си (колкото е възможно по-пълни): за жизнения цикъл и обществената уредба на прасенцата, мъжки и женски, както и относно възстановката на евентуалния им модел на живот, преди Десколадата да ги свърже завинаги с дърветата, които дотогава не са били нищо друго освен окръжаваща среда. Ендър бе стигнал до свои заключения кои бяха прасенцата, особено кой бе Човек, преди да поеме пътя на живота в светлина.

Той живя с прасенцата една седмица, докато пишеше „Животът на Човек“, Мандачува и Лийф-ийтър четяха внимателно и обсъждаха с него; той поправяше и пишеше наново; най-накрая бе готов. През този ден покани всички, които работеха с прасенцата — цялото семейство Рибейра, Уанда и сестрите ѝ, мнозината работници, които бяха довели технологичните чудеса до прасенцата, учените-монаси от Децата на

ума, епископ Перегрино, кметицата Боскиня — и им прочете книгата. Не беше дълга, отне му по-малко от час четене. Бяха се събрали на склона на хълма, близо до мястото, където дървото на Човек вече се издигаше на повече от три метра височина, а сянката на Рутър подслони всички от следобедното слънце.

— Говорителю — рече епископът, — ти почти ме убеди да се превърна в хуманист.

Останалите, по-малко обучени в красноречие, не намериха думи — нито тогава, нито когато и да било. Ала от този ден нататък те знаеха кои бяха прасенцата, досущ както читателите на „Царицата на кошера“ бяха разбрали бъргерите, а читателите на „Хегемона“ бяха разбрали човечеството в безкрайния му стремеж към величие в сред пустинята на разделението и подозрението.

— Ето защо те повиках тук — рече Новиня. — Някога си мечтаех аз да напиша тази книга. Но е трябвало да я напишеш ти.

— Аз играх в тази история по-голяма роля, отколкото бих искал — каза Ендър. — Но ти осъществи мечтата си, Иванова. Твоята работа доведе до тази книга. А ти и децата ти ме направихте достатъчно пълноценен, за да я напиша.

Той я подписа така, както бе подписал и другите — Говорителя на мъртвите.

Джейн взе книгата и я предаде по ансибала на светлинни години до Стоте свята. Заедно с нея предаде и Договора, както и снимките на Олядо на подписването му и на преминаването на Човек в живота на светлината. Препрати я тук и там, на доста места във всеки свят, до хора, които щяха да я прочетат и да разберат за какво става дума. Копия бяха препратени като съобщения от компютър до компютър; докато Междузвездният конгрес се усети, информацията бе вече твърде широко разпространена, за да бъде ограничена.

Вместо това се опитаха да я представят като фалшива. Снимките били груби симулации. Анализите на текста разкривали, че не е възможно един и същ автор да е написал и двете книги. Сведенията за използването на ансибала сочели, че не било възможно да е предадена от Лузитания, тъй като там нямало ансибал. Мнозина, които не си направиха труда да прочетат „Животът на Човек“, нямаха сърце да приемат прасенцата като рамани.

Други приемаха прасенцата, прочетоха и обвиненията, които Демостен бе написал няколко месеца преди това и надигнаха глас против флотилията „Втория ксеноцид“, вече поела към Лузитания. Това бе много грозно име. На Стоте свята нямаше достатъчно затвори, за да поемат всички онези, които го използваша. Междузвездният конгрес бе решил войната да започне, когато корабите му достигнат Лузитания — след четирийсет години. Ала войната вече бе започнала и щеше да бъде свирепа. Мнозина повярваха в онова, което бе написал Говорителя на мъртвите; и мнозина бяха готови да приемат прасенцата като рамани и да обвинят всички, които желяеха смъртта им, за убийци.

По-късно, през един есенен ден, Ендър взе внимателно увития пашкул и той, Новиня, Олядо, Куим и Ела се понесоха над капима, докато не стигнаха хълма край реката. Маргаритките, които бяха посяли, цъфтяха буйно; зимата тук беше мека и Царицата на кошера щеше да бъде в безопасност от Десколадата.

Ендър отнесе внимателно Царицата на кошера до брега на реката, сложи я в специално подготвеното от него и Олядо място. Бяха оставили на земята наблизко трупа на наскоро заклана кабра.

После Олядо ги откара обратно. Ендър стенеше от онзи огромен, неподвластен му екстаз, който Царицата на кошера бе внушила на съзнанието му; радостта му беше твърде силна, да я понесе едно човешко сърце; Новиня го бе прегърнала, Куим тихичко се молеше, а Ела пееше весела народна песен, която някога бе чувала в хълмистия район на Минас Жераис, всред кайпирасите и минейросите на стара Бразилия. Беше хубаво време, добро място, където да живее човек, по-добро, отколкото Ендър си бе мечтал да намери, докато бе в стоманените коридори на Военното училище като малък и се бореше за оцеляването си.

— Сега вече бих могъл да умра — каза той. — Свърших мисията на живота си.

— Аз — също — рече Новиня. — Ала според мен това означава, че е време да започнем да живеем.

Зад тях, в усойния и влажен въздух на плитката пещера до реката, силни челюсти разкъсаха пашкула и отпуснато, слабо като скелет тяло се измъкна трудно от него. Крилете ѝ бяха отчасти разтворени и изсъхнаха на слънцето; тя се опита немощно да отиде до

брега на реката, попи с изсушеното си тяло сила и влага. Загриза месото на кабрата. Неизлюпените яйца, които носеше, крещяха да бъдат освободени; тя снесе първите десетина в тялото на кабрата, сетне похапна от най-близките маргаритки, опитвайки се да усети промените в тялото си, след като най-сетне бе оживяла отново.

Слънцето грееше гърба ѝ, бризът галеше крилете ѝ, водата под краката ѝ беше хладна, яйцата ѝ се топлеха и съзряваха в плътта на кабрата: толкова дълго бе очаквала Живота и едва днес вече беше сигурна, че няма да бъде последната от племето си, а първата.

---

[1] Бом диа — Добър ден (порт.) — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.